

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Ирена М. Кужник

**КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА ПРИЛОГА
У САВРЕМЕНОМ СЛОВЕНАЧКОМ
И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

докторска дисертација

Београд, 2023.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Irena M. Kužnik

**CONTRASTIVE ANALYSIS OF ADVERBS
IN CONTEMPORARY SLOVENE
AND SERBIAN LANGUAGE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2023

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Ирена М. Кужник

**КОНТРАСТИВНЫЙ АНАЛИЗ НАРЕЧИЙ
В СОВРЕМЕННОМ СЛОВЕНСКОМ
И СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ**

Докторская диссертация

Белград, 2023.

Ментор:

др Маја Ђукановић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Чланови комисије:

Датум одбране:

Контрастивна анализа прилога у савременом словеначком и српском језику

Сажетак

Предмет истраживања јесте контрастивна анализа прилога као врсте речи у савременом словеначком и српском језику. У раду се примењује систематско и синхроно поређење описа категорије прилошких речи са становишта дескриптивне, контрастивне и корпусне лингвистике, и изучава се проблематика њихове класификације по постанку, пореклу, значењу и структури на основу релевантне грађе у референтним граматикама, речницима и корпусима савременог словеначког и српског језика.

Прилози су посматрани и кроз свој специфичан феномен двојаче природе и хетерогености у односу на друге врсте речи, односно способности компарације као особине променљивих речи, уз посебну анализу издвојених особености које су међу суштинским контрастима и разликама двају језика истог лингвистичког порекла, припадности групи јужнословенских језика и просторне блискости.

Решавању питања компарабилности као суштинском теоријском проблему контрастивне анализе приступљено је на основу искључиво семантичких критеријума – утврђивањем еквивалентности, на основу семантичких и граматичких критеријума – утврђивањем кореспондентности, и проналажењем идентичности, контраста, сличности и разлика. Поред наведених, коришћен је и критеријум припадности специфичном семантичком пољу и критеријум фреквентности у смислу учесталости у релевантним корпусима.

Налази су показали висок ниво идентичности, сличности, контраста и разлика кроз вишечлану, сегменталну, парцијалну и текстуалну еквиваленцију, потпуну и парцијалну конгруенцију и неконгруенцију, као и потпуну и парцијалну кореспонденцију, уз откривене посебне карактеристике на семантичком, граматичком, морфолошком, лексичком и дистрибутивном плану које управо и доприносе издвајању прилога као врсте речи у савременом словеначком језику.

Кључне речи: прилог, контрастивна анализа, преводни еквивалент, еквиваленција, кореспонденција, конгруенција, српски језик, словеначки језик

Научна област: наука о језику

Ужа научна област: словенистика, упоредна граматика, контрастивна лингвистика, јужнословенска филологија

УДК број:

Contrastive Analysis of Adverbs in Contemporary Slovene and Serbian language

Abstract

The subject of this research is the contrastive analysis of adverbs as a part of speech in the contemporary Slovene and Serbian language. The paper applies a systematic and synchronous comparison of descriptions of the adverb category from the perspective of descriptive, contrastive and corpus linguistics, and studies the problems of their classification according to genesis, origin, meaning and structure based on relevant material in reference grammars, dictionaries and corpora of the contemporary Slovene and Serbian language.

Adverbs are also examined through the specific phenomenon of their dual nature and heterogeneity in contrast to other word classes, i.e. their ability to form degrees of comparison as a feature of lexical words, with a special analysis of isolated particularities that are among the essential contrasts and differences between the two languages that share the same linguistic origin, South Slavic language branch and geographical proximity.

The approach to resolving the comparability issue as the central theoretical problem of contrastive analysis was based on exclusively semantic criteria – by determining equivalence, on both semantic and grammatical criteria – by determining correspondence, and by determining identities, contrasts, similarities and differences. Also, additional criteria applied were the criterion of belonging to a specific semantic field and the frequency criterion in terms of recurrence in relevant corpora.

The findings indicated a high level of identities, similarities, contrasts and differences through multiple, segmental, partial and textual translation equivalence, full and partial congruence and non-congruence, as well as full and partial formal correspondence, along with special features revealed on semantic, grammatical, morphological, lexical and distributional level, which contribute to denoting adverbs as a distinct part of speech in the contemporary Slovene language.

Key words: adverb, contrastive analysis, translation equivalent, equivalence, correspondence, congruence, Serbian, Slovene

Scientific field: science of language

Scientific subfield: Slovene studies, comparative grammar, contrastive linguistics, South Slavic philology

UDC Number:

Садржај

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА
 - 1.1 Увод
 - 1.2 Предмет истраживања
 - 1.3 Циљ истраживања
 - 1.4 Методолошки приступ
 - 1.5 Грађа и корпуси
 - 1.6 Структура рада
2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ О ПРИЛОЗИМА
 - 2.1 Место прилога међу врстама речи
 - 2.2 Прилози у одабраним граматикама савремених јужнословенских језика
 - 2.2.1 Прилози у граматикама савременог српског језика
 - 2.2.2 Прилози у граматикама савременог словеначког језика
 - 2.2.3 Граматички приказ прилога у бугарском језику
 - 2.2.4 Граматички приказ прилога у македонском језику
 - 2.2.5 Граматички приказ прилога у хрватском језику
3. КЛАСИФИКАЦИЈА ПРИЛОГА
 - 3.1 Проблематика класификације прилога на нашем језичком простору
 - 3.2 Преглед утемељености класификације прилога по постанку у српском језику
 - 3.3 Преглед утемељености класификације прилога по постанку у словеначком језику
 - 3.4 Класификација прилога по пореклу
 - 3.4.1 Начини творбе прилога у српском и словеначком језику
 - 3.4.2 Прилози настали од именица
 - 3.4.2.1 Суфиксација
 - 3.4.2.2 Адвербијализација
 - 3.4.2.3 Префиксација
 - 3.4.2.4 Настанак сраслица
 - 3.4.2.5 Композиција
 - 3.4.2.6 Устаљени изрази са предлогом и именицом
 - 3.4.3 Прилози настали од заменица
 - 3.4.4 Прилози настали од придева
 - 3.4.4.1 Конверзија
 - 3.4.4.2 Суфиксација
 - 3.4.4.3 Префиксација
 - 3.4.4.4 Устаљени изрази са предлогом и придевом
 - 3.4.5 Прилози настали од глагола
 - 3.4.5.1 Конверзија
 - 3.4.5.2 Суфиксација
 - 3.4.5.3 Префиксација
 - 3.4.6 Прилози настали од бројева
 - 3.4.7 Прилози настали од других прилога
 - 3.4.7.1 Суфиксација
 - 3.4.7.2 Настанак сраслица
 - 3.4.8 Прилози настали од осталих врста речи
 - 3.5 Класификација прилога по значењу
 - 3.6 Постанак других врста речи од прилога
 - 3.6.1 Деривација

- 3.6.2 Композиција
- 3.6.3 Конверзија
- 3.7 Класификација прилога по структури

4. ПОРЕЂЕЊЕ ПРИЛОГА

- 4.1 Поређење прилога у српском језику
 - 4.1.1 Компаратив
 - 4.1.2 Суперлатив
- 4.2 Поређење прилога у словеначком језику
 - 4.2.1 Компаратив
 - 4.2.1.1 Конструкције са компаративом
 - 4.2.2 Суперлатив
 - 4.2.2.1 Конструкције са суперлативом
- 4.3 Елатив
- 4.4 Неправилно поређење

5. ОСОБЕНОСТИ ПРИЛОШКИХ РЕЧИ У СЛОВЕНАЧКОМ ЈЕЗИКУ У ОДНОСУ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

- 5.1 Дефиниција прилога у речницима
- 5.2 Дефиниција прилога у нормативним граматицама
- 5.3 Дефиниција и рад на корпусу
 - 5.3.1 Одабир референтних корпуса
 - 5.3.2 Корпус савременог писаног словеначког језика Гигафида
 - 5.3.3 Корпус савременог писаног српског језика СрпКор
- 5.4 Дефиниција и методологија контрастивне анализе
- 5.5 Поставка и критеријуми обраде и анализе корпуса
 - 5.5.1 Критеријуми еквиваленције и кореспонденције
 - 5.5.1.1 Еквиваленција
 - 5.5.1.2 Кореспонденција
 - 5.5.2 Идентичности, сличности, контрасти и разлике
 - 5.5.3 Критеријум фреквенције
 - 5.5.4 Критеријум семантичког поља
- 5.6 Особености правих прилога
 - 5.6.1 Прави прилози у корпусу Гигафида
 - 5.6.2 Прави прилози у корпусу СрпКор
 - 5.6.3 Продуктивност правих прилога у творби речи
- 5.7 Особености прилога за означавање околности простора
 - 5.7.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције
 - 5.7.2 Примена критеријума еквиваленције
- 5.8 Особености прилога за означавање околности времена
 - 5.8.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције
 - 5.8.2 Примена критеријума еквиваленције
- 5.9 Особености прилога за означавање својства особине
 - 5.9.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције
 - 5.9.2 Примена критеријума еквиваленције
- 5.10 Особености прилога за означавање својства каузалности
 - 5.10.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције
 - 5.10.2 Примена критеријума еквиваленције
- 5.11 Посебност својствена неким просторним и временским прилозима у словеначком језику
- 5.12 Особеност лексеме *lahko* у контрастирању словеначког и српског језика
 - 5.12.1 Дефиниција

- 5.12.2 Изражавање модалности
- 5.12.3 Примена критеријума контрастивне анализе
- 5.13 Примена критеријума контрастивне анализе на одабране прилоге из корпуса српског језика СрпКор
 - 5.13.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за место у српском језику
 - 5.13.2 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за време у српском језику
 - 5.13.3 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за начин у српском језику
 - 5.13.4 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за количину у српском језику
- 5.14 Особености у компарацији прилога
- 5.15 Закључни коментари

6. МАЛИ СЛОВЕНАЧКО-СРПСКИ ЛИНГВИСТИЧКИ ГЛОСАР

7. РЕГИСТАР ПРИЛОШКИХ ИЗРАЗА НА СЛОВЕНАЧКОМ ЈЕЗИКУ КОРИШЋЕНИХ У РАДУ

8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА
САЈТОГРАФИЈА
БИОГРАФИЈА

Списак табела

Табела 1:	Подела на врсте речи у словеначком језику
Табела 2:	Подела прилога по упитној речи у хрватском језику
Табела 3:	Подела прилога по врсти реченичне модификације у хрватском језику
Табела 4:	Прави прилози у словеначком језику са преводним еквивалентима у српском језику
Табела 5:	Најчешћи прилошки префикси у српском језику
Табела 6:	Најчешћи прилошки префикси у словеначком језику
Табела 7:	Неки прилози именичког порекла у словеначком језику
Табела 8:	Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од именичке основе у словеначком језику
Табела 9:	Пример адвербијализације – преласка именице у прилог у словеначком језику
Табела 10:	Прилошке изведенице типа префикс + именица + суфикс у словеначком језику
Табела 11:	Прилошке сраслице типа предлог + именица у словеначком језику
Табела 12:	Прилошке сраслице типа придевска реч + именица у словеначком језику
Табела 13:	Устаљени изрази са предлогом и именицом у функцији прилога у словеначком језику
Табела 14:	Врсте заменичких прилога у словеначком језику
Табела 15:	Настанак прилога и прилошких израза од заменица у словеначком језику
Табела 16:	Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од придевских речи у словеначком језику
Табела 17:	Најчешћи наставци за префиксално-суфиксалну деривацију прилога од придевских речи у словеначком језику
Табела 18:	Устаљени изрази са предлогом и придевом у функцији прилога у словеначком језику
Табела 19:	Глаголски партиципи у функцији прилога у словеначком језику
Табела 20:	Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од глаголске основе у словеначком језику
Табела 21:	Најчешћи наставци за префиксално-суфиксалну деривацију прилога од глагола у словеначком језику
Табела 22:	Права прилошка префиксација од глагола у словеначком језику
Табела 23:	Примери неких прилога насталих од бројева у словеначком језику

Табела 24:	Варијантна суфиксација прилога у словеначком језику
Табела 25:	Употреба речце у префиксацији прилога у словеначком језику
Табела 26:	Врсте прилога у словеначком језику по значењу
Табела 27:	Прилози околности у словеначком језику
Табела 28:	Прилози својства у словеначком језику
Табела 29:	Прилози у префиксално-суфиксалној деривацији у словеначком и српском језику
Табела 30:	Прилози у суфиксацији у словеначком и српском језику
Табела 31:	Прилози у суфиксалној деривацији придева у српском језику
Табела 32:	Прилози у суфиксалној деривацији придева у словеначком језику
Табела 33:	Прилози у композицији других врста речи у словеначком и српском језику
Табела 34:	Илустрација постанка именица од прилога у словеначком и српском језику
Табела 35:	Илустрација постанка предлога од прилога у словеначком и српском језику
Табела 36:	Словенски ексцесив у словеначком језику
Табела 37:	Прилози са неправилном компарацијом у словеначком језику
Табела 38:	Степен фреквенције прилога по броју конкорданци у корпусу Гигафида
Табела 39:	Семантичка поља околности у словеначком језику
Табела 40:	Семантичка поља околности у српском језику
Табела 41:	Семантичка поља својства у словеначком језику
Табела 42:	Семантичка поља одредбе у српском језику
Табела 43:	Фреквентност и семантичка поља правих прилога у словеначком језику
Табела 44:	Утврђивање типа и нивоа компарабилности, и врсте односа према нивоу компарабилности посматраних правих прилога у словеначком језику и њихових преводних еквивалената у српском језику
Табела 45:	Српски преводни еквиваленти словеначких правих прилога
Табела 46:	Илустрација настанка више врста речи од прилошке нетворенице <i>več</i> у словеначком језику
Табела 47:	Преводни еквиваленти прилога циља <i>nazaj</i> као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање околности простора
Табела 48:	Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са прилогом циља <i>nazaj</i> у словеначком језику

Табела 49:	Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом циља <i>nazaj</i>
Табела 50:	Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за место реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми месног прилога
Табела 51:	Преводни еквиваленти прилога <i>prej</i> као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање околности времена
Табела 52:	Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са временским прилогом <i>prej</i> у словеначком језику
Табела 53:	Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са временским прилогом <i>prej</i>
Табела 54:	Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за време реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми временског прилога
Табела 55:	Преводни еквиваленти начинског прилога <i>pokonci</i> као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање својства особине
Табела 56:	Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са начинским прилогом <i>pokonci</i> у словеначком језику
Табела 57:	Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом начина <i>pokonci</i>
Табела 58:	Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за начин реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми начинског прилога
Табела 59:	Преводни еквиваленти прилога учинка <i>zaman</i> као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање својства каузалности
Табела 60:	Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са прилогом учинка <i>zaman</i> у словеначком језику
Табела 61:	Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом учинка <i>zaman</i>
Табела 62:	Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за узрок реализоване у форми каузалног прилога и код предлошког објекта у форми предлошко-падежне конструкције
Табела 63:	Различите интерпретације модалног значења словеначког прилога <i>lahko</i> у преводу на српски језик
Табела 64:	Прилог <i>lahko</i> у интерогативном облику и елиптичном исказу

Табела 65:	Преводни еквиваленти лексеме <i>lahko</i> као илустрација дивергентних релација на лексичком и граматичком плану
Табела 66:	Преводни еквиваленти прилога за место <i>где</i> као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику
Табела 67:	Преводни еквиваленти прилога за време <i>стално</i> као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику
Табела 68:	Преводни еквиваленти начинског прилога <i>намерно</i> као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику
Табела 69:	Преводни еквиваленти прилога за количину <i>много</i> као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику
Табела 70:	Најфреквентнији прилошки изрази са компаративом прилога <i>daleč</i> у корпусу Гигафида и врста преводне еквиваленције
Табела 71:	Фреквентност употребе позитива, компаратива и суперлатива прилога <i>daleč</i> у свим значењима у корпусу Гигафида
Табела 72:	Најфреквентнији прилошки изрази са прилогом <i>brž</i> у корпусу Гигафида и врста преводне еквиваленције
Табела 73:	Фреквентност употребе позитива, компаратива и суперлатива модалног прилога <i>rad, -a, -o</i> у корпусу Гигафида
Табела 74:	Мали словеначко-српски лингвистички глосар
Табела 75:	Регистар прилошких израза на словеначком језику коришћених у раду

Списак слика и графика

- Слика 1: Пример употребе напредне претраге прилога *čez* у корпусу Гигафида
- Слика 2: Пример KWIC приказа лексеме *Ven* у корпусу Гигафида
- Слика 3: Пример приказа корпусних ознака за лексему *Ven* у корпусу Гигафида
- Слика 4: Пример упита за претрагу прилога *тамо* у корпусу СрпКор
- Слика 5: Кодирање слова у корпусу СрпКор са дијакритичким знацима и диграфима у латиничном писму
-
- Графикон 1: Врсте речи у контексту са просторним прилогом *nazaj*
- Графикон 2: Врсте речи у контексту са временским прилогом *prej*
- Графикон 3: Врсте речи у контексту са начинским прилогом *pokonci*
- Графикон 4: Врсте речи у контексту са каузалним прилогом *zaman*
- Графикон 5: Најфреквентнији глаголи у колокацијама са прилозима

1. Уводна разматрања

1.1 Увод

Иницијални мотив за ово истраживање јавио се током раних студентских дана спознајом о одређеном мањку радова, уџбеника и обимнијих студија са тематиком контрастирања словеначког и српског језика, а посебно у светлу изразитог пораста интересовања за учењем словеначког језика у Србији у последњих петнаестак година. Самим тим, препозната је и потреба да се, заједно са обновљеним занимањем за овај језик у новијем социјално-економском контексту, и ризница академских дела на нашем простору прошири скромним доприносом овој грани лингвистичке науке.

Српски и словеначки језик одувек је везивало исто лингвистичко порекло, припадност групи јужнословенских језика, регионална блискост, али и подложност геополитичким и социалингвистичким околностима које су неминовно утицале на перцепцију језика и став како матерњих, тако и нематерњих говорника према једном или другом језику¹.

Управо та историјска, просторна и лингвистичка блискост и сродност словеначког и српског језика оправдавала је заступање – донекле површног и незаслуженог – става којим се на неки начин занемаривало постојање контраста и разлика, а у корист става о постојању скоро па искључиво идентичности и сличности између њих.

Некадашња статусна једнакост ових језика у заједничкој држави такође је чинилац који је у извесној мери – бар када су у питању обимније упоредне студије – допринео преусмеривању истраживачког фокуса стручњака и једног и другог језика на њихово индивидуално контрастирање са језицима других, сродних или не, лингвистичких група, али не и на њихов упоредни преглед.

Отуда, било каква врста контрастивне анализе двају таквих језика на одређени начин чинила се неинспиративном за шира и дубља језикословна истраживања, те стога њихово синхронно проучавање и није у претераној мери привлачило пажњу научних и стручних кругова, осим кроз спорадичне радове мањег обима.

Преглед библиографије из области упоредних српско-словеначких студија на преласку из 20. у 21. век показује да се у том периоду повећава интересовање за ово подручје језичких истраживања, а поред научних чланака и студија, објављују се и приручници потребни за наставу словеначког језика. Тако је, на пример, 2001. године објављена књига *Основи граматике словеначког језика* (Ђукановић/Марковић 2001), а затим 2005. године и први *Српско-словеначки и словеначко-српски речник* (Ђукановић/Ђукановић 2005). Неколико година касније уследило је објављивање синхроне студије савременог бугарског, македонског, словеначког и српског језика под руководством проф. Предрага Пипера (Малцијева и др, 2009), као и *Упоредне семантичке анализе заменичких речи у словеначком и српском језику* (Ђукановић 2009).

Од тада, у наредне две деценије објављен је значајан број научних прилога у којима се са становишта упоредне граматике обрађују поједине појаве у два поменута језика, али недостају обимнија истраживања на тему заједничких и/или различитих лингвистичких обележја

¹ Шири увиди у ову тематику из перспективе социалингвистике и дидактике дати су у радовима Кужник 2014, Кужник 2016 и Кужник/Ковачевић 2019.

савременог словеначког и српског језика, упркос растућој заинтересованости за елаборатима чији би налази били погодни за коришћење како у едукативне сврхе – чиме би се задовољила потреба за наставним материјалом, наставним кадром и образовањем оних профила који су тражени на савременом регионалном тржишту рада – тако и у научно-истраживачке сврхе.

Тиме долазимо и до суштинског мотива овог истраживања, а то је управо та тежња ка испуњењу и едукативне и научно-истраживачке улоге рада као могућег будућег лингвистичког инструмента.

Одабир прилога за истраживачко поље заснован је првенствено на њиховој вишезначности и вишефункционалности, што их чини посебно занимљивим полазиштем на различитим нивоима лингвистичке анализе.

Прилози су једина врста речи коју велика већина језикословаца директно сврстава у непроменљиве, иако су они јединствени међу свим врстама речи управо по томе што немају све уобичајене карактеристике непроменљивих речи. Осим тога што су пунозначне речи, прилози имају и могућност компарације, што је једна од главних одлика променљивих речи.

Такође, прилози као врста речи нису у потпуности затворен скуп речи попут типичних непроменљивих речи – фонд прилошких речи у језику може се увећавати паралелно са увећавањем вокабулара у језику, настанком нових именица, глагола и придева као отворених класа речи, који затим могу учествовати у настанку нових прилога.

У том смислу, рад представља покушај сагледавања прилога као по много чему специфичне врсте речи и у словеначком и у српском језику, разматрање њихових особености у двама језицима, као и уочавање идентичности, сличности, контраста и разлика у упоредном изучавању.

Дисертација јесте прва контрастивна студија прилога као врсте речи у савременом словеначком и српском језику, и тек друга обимнија упоредна аналитичка студија неке врсте речи у овим језицима. Сама чињеница да је од објављивања претходне сличне компаративне студије у виду монографије (Ђукановић 2009а) прошло 13 година, те да се у међувремену није појавило ни једно дело већег обима са сродном тематиком, потврђује најпре недостатак оваквог штива, а потом и говори у прилог великој потреби за научно-истраживачким радовима ове врсте.

1.2 Предмет истраживања

Предмет истраживања овог рада јесте упоредна анализа прилога као врсте речи у савременом словеначком и српском језику, односно систематско и синхроно поређење описа категорије прилошких речи на основу грађе из одабраних речника и корпуса савременог словеначког и српског језика.

У граматичким системима оба анализирана језика прилози заузимају посебно место по томе што се сврставају у непроменљиве врсте речи, упркос томе што поседују одређене особине променљивих врста речи. Ова њихова особеност чини их научно занимљивим изходиштем за различите врсте и нивое лингвистичких анализа.

Иако спадају у речи које се у оба језика одликују високом фреквентношћу, прилози до сада у словеначком језику нису детаљније описани, а у области упоредних словеначко-српских језичких истраживања о овом питању до сада није објављен ниједан значајнији научни рад.

До сада објављивана парцијална истраживања прилога, односно прилошких речи у словеначком и српском језику узета су као полазиште за сагледавање система ове врсте речи најпре у сваком од два језика понаособ, а акценат је стављен на анализу специфичности појединих чланова тог система и њихов упоредни приказ у два сродна јужнословенска језика, словеначком и српском.

1.3 Циљ истраживања

Циљ истраживања овог рада усмерен је на уочавање идентичности, сличности, контрасти и разлика код прилошких речи у савременом словеначком и српском језику, затим поређење традиционалних система и начина категоризације и класификације прилога, анализа њиховог односа на лексичком, семантичком, морфолошком и прагматичком нивоу, као и проналажење преводних еквивалената и кореспондената.

Полазна хипотеза је идеја да словеначки и српски језик, као језици истог прасловенског порекла и исте припадности грани јужнословенских језика, само привидно имају већи број сличности и поклапања у својим граматичким системима, те да се тек детаљнијом анализом – најпре микролингвистичким приказом, а затим и контрастивним методама – долази до дистинктивних обележја на семантичком, синтаксичком и морфолошком плану.

Како до сада није било значајнијих истраживања у области контрастивне анализе прилога у словеначком и српском језику, очекује се да ће овај рад представљати допринос српско-словеначкој контрастивној лингвистици, а да ће добијени резултати и нова сазнања наћи своју примену, како у наставној и преводилачкој пракси, тако и као полазиште за решавање нових научних питања из ове области.

1.4 Методолошки приступ

Контрастивна анализа сматра се најширим и најразвијенијим поступком у оквиру контрастивне лингвистике (Ђорђевић 2004: 2-3) као начина синхроног описа и проучавања једног језика из перспективе другог језика. Конкретније, у овом раду биће спроведена граматичка контрастивна анализа у којој се посматра функционисање прилога у савременим граматикама словеначког и српског језика.

Према приступу изучавању језичких појава, ово интерлингвално истраживање користиће микролингвистички, системски приступ, односно систем прилошких речи биће посматран у чисто језичком контексту. Најпре ћемо методама дескриптивне лингвистике изложити синхрони опис прилога у савременом словеначком језику, а затим инструментима контрастивне лингвистике, односно контрастивне анализе, извести синхроно поређење елемената прилошког језичког система са српским језиком.

На тај начин, систематским поређењем прилога као генерално непроменљиве врсте речи у словеначком и српском језику уочавају се и проучавају сличности и разлике у њиховом опису и употреби.

Приступ поређењу ова два језика примарно ће подразумевати примену техника објективног типа, односно рада са корпусом чији је саставни део и једносмерни превод са утврђивањем преводних еквивалената, а имајући у виду ограниченост и недостатак ширине контрастирања самог субјективног поређења као дела субјективне технике контрастивних проучавања.

У методологији ћемо пратити устаљени принцип контрастивне анализе који подразумева детерминацију трију елемената – лингвистичког модела који ће се користити у контрастирању, језичких универзалија или дубине контрастирања, и ширине или обима поређења (Ђорђевић 2004).

Одабирају лингвистичког модела приступамо на еклектичан начин: имајући у виду да је корпус наше примарно истраживачко поље, лингвистички модел који према Ђорђевић (*ibid*) највише одговара раду са корпусом као објективној техници јесте структуралистички модел. Ради потпунијег приступа контрастирању, поменутом моделу придружићемо и неке елементе трансформационо-генеративног, као и когнитивног модела, чиме ћемо поређење прилога обрадити на интегративан начин.

У оквиру дубине контрастирања, језичке универзалије у нашем истраживању пронаћи ћемо на оном нивоу анализе на којем се прави граница између сличности и разлика, и синтакса одваја али и спаја са семантиком, а које можемо открити како у површинској, тако и у дубинској структури реченице.

Када је реч о ширини контрастирања као трећем елементу у методолошком поступку, она зависи од одлуке анализатора, при чему смо се определили да језичке појаве посматрамо на нивоу речи, синтагме и реченице.

Са ширином контрастирања повезан је и смер контрастивне анализе, где у нашем случају говоримо о зависној контрастивној анализи, односно појави да један језик представља метајезик у односу на други.

Иако је примарни методолошки поступак зависна контрастивна анализа, у једном одељку дисертације су, у илустративне сврхе и у мањем обиму, методолошки поступци употребљени и у обрнутом смеру, чиме је у раду делом примењена и независна контрастивна анализа.

У конкретном смислу, радну основу истраживања чини изналажење заједничких обележја прилошких речи према којима се словеначки и српски језик могу поредити на неколико лингвистичких нивоа, а у циљу стварања метајезика као скупа лексичких, семантичких, деривационих и граматичких карактеристика.

Кроз аналитички и синтетички поступак спроводи се контрастивна анализа, као и други методолошки поступци и процедуре примерене за ову област истраживања. Полазиште за референтни оквир анализе, тј. *tertium comparationis*, јесте управо висок степен сличности двају језика на плану форме, дистрибуције и значења, при чему ће се разлике издвојити као показатељи нивоа преводне еквиваленције.

Применом претходно наведених метода на корпусној грађи одабраних речника, електронских корпуса и нормативних граматика словеначког и српског језика, долази се до лексичких, семантичких и прагматичких налаза о својствима прилога као врсте речи у оба анализирана језика.

1.5 Грађа и корпуси

Примарном грађом лингвистичког описа, анализе и контрастирања сматраће се једнојезички речници и граматика која је, у смислу овог рада, у словеначком, односно српском језику одређена као нормативна.

У словеначком језику, чији је књижевни, односно стандардни облик предмет овог изучавања, нормативним ће се сматрати *Речник словеначког књижевног језика* (Slovar slovenskega knjižnega jezika) из 2014. године (у даљем тексту ССКЈ) и *Словеначка граматика* (Slovenska slovnica), аутора Јожета Топоришича из 2000. године (СС).

За српски језик користиће се *Речник српскога језика Матице српске* групе аутора (Вујанић и др. 2011) из 2011. године (РМС) и *Нормативна граматика српскога језика* аутора Предрага Пипера и Ивана Клајна из 2013. године (НГ).

Примарна истраживачка поља за примену метода контрастивне анализе јесу, поред ССКЈ и РМС, и референтни једнојезички електронски корпуси – Корпус савременог српског језика Математичког факултета (СрпКор) из 2013. године са више од 122 милиона речи, и Корпус писаног стандардног словеначког језика Gigafida 2.0 (Гигафида) који садржи преко милијарду и 134 милиона речи.

У истраживању ће се, ради прегледнијег и потпунијег приказа, анализе и разумевања ове граматичке категорије у словеначком језику, али и њеног контрастирања са српским језиком, користити и граматички уџбеници различитих аутора, а у складу са библиографијом датом на крају овог рада.

1.6 Структура рада

План рада подразумева да се, кроз описивање структуре прилога и прилошких речи у оба језика – словеначком и српском – анализирају видови класификације и категоризације прилога, њихових граматичких својстава и семантичких поља у различитим граматикама ових двају језика.

Дисертација се састоји из уводних разматрања, шест радних поглавља, закључних разматрања, литературе, биографије аутора и обавезних прилога у виду изјава о ауторству. Посебна поглавља рада чине мали словеначко-српски лингвистички глосар и регистар прилошких израза на словеначком језику употребљених у дисертацији.

У уводном делу дисертације представљени су предмет и циљ истраживања, методе, грађа и сама структура рада. Затим, у оквиру теоријског дела следи кратак преглед схватања прилога као врсте речи и литературе о прилозима, а са посебним освртом на приказ прилога у одабраним граматикама других јужнословенских језика попут бугарског, македонског и хрватског.

После краћег представљања прилога и прилошких система у граматикама јужнословенских језика, закључно са словеначким и српским, следи поглавље о класификацији прилога, које обухвата поделу по постанку и пореклу, укључујући све врсте речи које учествују у творби прилога, као и обраде различитих творбених процеса. Следи подела прилога по значењу која је специфична по томе што је направљена по узору на

Топоришичев табеларни приказ заменичких прилога, односно прилога који своје порекло воде од заменица. Након поделе прилога по структури, издваја се и део поглавља који је посвећен илустрацији продуктивности прилога у творби других врста речи.

Четврто поглавље бави се компарацијом прилога као јединственим својством које их издваја од непроменљивих речи. Најпре су изложена обележја поређења свих степена у српском, а затим и у словеначком језику, док су као посебни издвојени одељци са елативом и неправилним поређењем прилога које је, између осталог илустровано и посебном табелом.

Посебно, пето поглавље намењено је истраживању особености прилошких речи у словеначком језику где се у раду са корпусима оба језика спроводи методологија контрастирања. Након поставке анализе, на насумично одабране прилоге, као репрезентанте својих категорија и поткатегорија у оквиру семантичких поља којима припадају, примењују се критеријуми еквиваленције, кореспонденције, фреквенције и семантичког поља. Затим се на основу њих утврђује ниво и тип компарабилности, и долази се до сазнања о врстама односа између структура двају језика које се пореде. Један одељак овог поглавља посвећен је искључиво прилогу *lahko* и његовој граматичкој и семантичкој особености. Такође, у посебном одељку истог поглавља, критеријуми еквиваленције и кореспонденције примењени су и на насумично одабране прилоге, репрезентанте одговарајућих категорија, у српском језику, а у циљу обухватности самог истраживања, као и приказа обрнутог смера контрастирања двају језика.

У одвојеним поглављима на крају рада дат је скроман допринос контрастивној лексикографији у виду малог глосара основних словеначко-српских лингвистичких термина, као и мањег регистра прилошких израза у словеначком језику, коришћених у дисертацији, са њиховим преводима на српски језик.

Примере на српском и словеначком језику који се наводе у теоријском делу овог рада саставила је ауторка, док су за аналитичко-истраживачки део рада преузимани примери из релевантних речника, граматика и електронских корпуса оба језика.

Преводи дефиниција, примера и сваког другог текста изворно написаног на словеначком или српском језику дело су ауторке рада, која преузима пуну одговорност за евентуалну непрецизност или нетачност превода.

2. Теоријски оквир и преглед литературе о прилозима

Порекло речи прилог (лат. *Adverbium*, енг. *Adverb*) потиче од буквалног превода грчке речи *epirrhema*² као термина којег је у IV веку нове ере сковао Флавије Сосипатер Харисије да би означио нешто што се додаје на глагол, а у смислу ближег одређења глагола. Етимолошки гледано, сличан принцип објашњења порекла и функције прилога у значењу *нечега што се додаје на реч* може се применити и кроз преводе назива у другим језицима – почев од већ поменутог латинског (*addere* – додати, *Verbum* – реч) и њему следственог енглеског, затим немачког језика (*das Adverb*), француског (*l'adverbe*), руског (*наречие*), па до српског – где сама лексема *прилог*, према дефиницији из Речника српског језика Матице српске (2011), носи примарно значење „онога што је нечему приложено, додатка, допуне“ – и словеначког језика, у којем *prislov*, према Словеначком етимолошком речнику³, потиче од предлога *pri* и именице *slovo* у значењу *речи*, тј. нечега што стоји уз реч или се додаје речи.

У већини досадашњих истраживања како код нас, тако и у свету, прилози су као врста речи уобичајено били предмет различитих виђења, тумачења и схватања међу лингвистима и граматичарима – од оних који им нису указивали већу научну пажњу ни посвећивали значајнијег простора у својим радовима, поистовећујући их са чисто функционалним, помоћним речима без особености или својстава које би их учиниле интересантним за детаљније анализе, до оних који су увидели посебност њихове вишестране, а у некој мери и диспаратне природе прожете специфичним лексичким и граматичким обележјима присутним на више нивоа лингвистичких истраживања.

Разлог за такве дискрепанце у највећој мери лежи у хетерогености прилога, разноврсности њиховог састава и функционалности, а самим тим и њиховој отворености за разноврсне призме кроз које се могу научно посматрати и анализирати, чиме се и издвајају међу врстама речи. Те различите углове интерпретације прилога Предраг Пипер (1983: 43) груписао је у три већа становишта: семантичко – по којем прилог изражава особину особине, морфолошко – по којем је прилог одредбена реч са нултим морфолошким обележјем, и синтаксичко – по којем се прилог примарно тумачи кроз своју функцију у реченици.

Могло би се рећи да су управо семантичка, морфолошка и синтаксичка посебност прилога као врсте речи коју се ни водећи светски лингвисти ни граматичари не усуђују да децидно категоризују као искључиво непроменљиву без уважавања њиховог променљивог карактера, баш оне особине које потврђују њихову привлачност и пријемчивост за детаљније научно истраживање и рад.

У том смислу ће у наставку бити приказан осврт на начине на које су нека од највећих имена у српској лингвистици посматрала и интерпретирала прилоге као врсту речи.

У српском језику, прилози као врста речи почињу озбиљније да се граматички проучавају тек кроз радове Александра Белића тридесетих година прошлога века. До тог времена, како каже Предраг Пипер: „практично ништа релевантно није било речено о прилозима као лексичко-граматичком систему“. Уз констатацију Белићевог приступа прилозима као функционално-семантичког, Пипер његов рад описује као претечу савремених интерпретација прилошких значења у чијој су основи значај функције прилога у контексту

² Извор: интернет страница *Online Etymology Dictionary* доступна преко <https://www.etymonline.com/>: “[...] Coined by Flavius Sosipater Charisius as a translation of Greek *epirrhema* "adverb," from *epi-* "upon, on" + *rhema* "verb." (приступљено дана 10.05.2020.)

³ Извор: интернет страница *Slovenski etimološki slovar*, верзија из 2015. године, доступна преко <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=193&View=1&Query=%2A> (приступљено дана 29.05.2020.)

глагола као „јединог правог објекта детерминације прилога“, као и снажна семантичка веза између глагола и прилога (Пипер 1983: 43-45).

Кроз преглед поглавља о прилозима у црквенословенским, старијим српскохрватским уџбеницима, али и новијим српскохрватским граматикама и студијама, Ирена Грицкат (1983) оцењује да у првих осамдесетак година XX века тумачење прилога све више почиње да има синтаксичку ноту. Делећи Пиперов став о Белићевој заслуги за тај шири увид у прилошку проблематику, она констатује да је Белић подигао етимолошка тумачења прилога „на степеницу индоевропске компаративистике“ (Грицкат 1983: 9).

Управо Александра Белића многи лингвисти сматрају оцем упоредне граматике словенских језика на територији југоисточне Европе. Познато је његово позивање на уједначавање синтаксичке терминологије словенских језика, односно на стварање предуслова да синтакса, као лингвистичка дисциплина склона сталном изналажењу нових начина за посматрање језичких факата, у свим словенским језицима буде заснована на јединству у терминологији (Белић 2000: 259-261).

У свом епохалном делу „О језичкој природи и језичком развоју“ из 1958. године, Белић назива прилоге „нарочитим речима са нарочитом функцијом, нарочитим значењем и нарочитим обликом“, али и изражава неслагање са оним научницима који прилозима приписују већи значај јер сматра да, као несамосталне одредбене речи, ширином и пореклом употребе не завређују неки посебан положај (Белић 1998: 560).

У природи самих прилога јесте да ближе одређују време, место и начин радње што се, према Белићу „може учинити значењски само са више речи, дакле по значењу су увек синтагматске речи, без обзира на то колико се речи за њих употребило“. Управо ту он види сродност између прилога – код којих је увек реч о синтагматском значењу, чак и код оних који се сматрају простим прилозима, попут *данас* (у значењу „овај дан“) или *синоћ* (који се може описати и као „ову ноћ, ноћ која је прошла“), јер могу да се опишу или објасне синтагмом – и прилошких израза који су сами по себи синтагме (Белић 1998: 561).

Белић, такође, прилоге сматра одредбеним и непроменљивим речима које су по облику неутралне речи или изрази, и то објашњава тиме што прилози заправо одређују општи део речи који је у речима непроменљив. Самим тим, прилози имају органско место у самом појму те речи на коју се односе, односно чине са њом један одвојен, посебан појам (*ibid*: 562).

Тумачењу прилога са становишта функције као врсте речи приступа и Игрутин Стевовић у својим радовима „Прилози као врста речи“ (Стевовић 1973 и Стевовић 1974-1975), подвлачећи да је разлог за дотадашње недовољно прецизно разграничавање прилога међу врстама речи заслужно управо посматрање прилога искључиво из перспективе њиховог придевског, именичког, глаголског, заменичког или бројног стварног значења. Последица тога је управо недостатак прецизне одређености и одвојености прилога од других врста речи, као и често сврставање у прилоге свих оних врста речи „које се не могу поуздано укључити ни у коју другу врсту речи“ (Стевовић 1974-1975: 615).

Стевовић прилоге дефинише као особите речи „по много чему значајне: како по стварном значењу, тако и по структурно-граматичком значењу и обличкој 'структури' својој“. Такође констатује да су прилози често описивани као аморфне речи због недостатка суфикса и флексије, због чега су поистовећивани са помоћним речима и партикулама (Стевовић 1974-1975: 81).

Као главне карактеристике прилога, он наводи њихову пунозначност, али и то да, упркос тој особини, ипак не улазе у односе грађења речи са другим врстама речи, иако носе њихово стварно значење. Посебно издваја чињеницу да прилози постају од облика

пунозначних речи „кад се стварно значење код облика ових речи преструктурира у прилошку функцију околности и уђе у сферу глаголске функције процесуалности“ (*ibid*: 82).

Осамдесетих година прошлог века, модерније становиште о прилозима у смислу њихове разноврсне синтаксичке природе која надилази пуку прилошку, одредбену и модификаторску улогу заступа и Милка Ивић (Ивић 1977а, 1977б, 1978, 1979). Она прилоге сагледава као непроменљиве облике, било просте или сложене, који имају неку модификаторску службу. Тежиште тумачења прилога у поменутих радовима ставља на начинске прилоге, прилоге као модификаторе реченичне поруке, прилоге као „додатне коментаре“, затим описне прилоге који служе као тзв. лексичко језгро предиката и предикатско име, као и на неопходност да се „квалификавање појава по некој њиховој инхерентној особини мора издвојити као посебан синтаксичко-семантички феномен насупрот свим другим видовима детерминације“ (Ивић 1979: 4).

Међу лингвистима који су својим студијама прилозима приступали са семантичко-синтаксичког гледишта налази се и Ирена Грицкат, која указује да су прилози, због неједнаке појавности по функцији и значењу у реченицама, једина врста речи која се изразито дели између пунозначних и непунозначних, односно аутосемантичних и синсемантичних речи у најопштијем смислу те поделе. Важним особинама прилога сматра њихову способност да истичу или модификују друге врсте речи (као и сопствену), али и целе реченице, затим способност да могу да наступају као друге врсте речи и да друге врсте речи наступају као прилози, као и способност да имају више различитих функција у синтаграмама у којима се јављају (нпр. функцију именице, придева и сл.). Као посебну карактеристику истиче да прилози, у свом примарном положају уз глагол „као ретко која врста, или чак као ниједна друга, могу да допринесу одређеном типу исказивања мисли које није непосредно референцијално него асоцијативно“ (Грицкат 1983).

Поред обимног лингвистичког и граматичког опуса (Пипер 2001, 2005, 2013, 2014) у којима је дефинисао и научно обрадио прилоге и друге врсте речи, Предраг Пипер се у два посебним монографијама и студијама (Пипер 1983, 1988) бави искључиво системом заменичких прилога, њиховим граматичким статусом и семантичким типовима, које примарно посматра у српском, односно контрастира у српскохрватском, руском и пољском језику, али и у другим словенским и светским језицима.

Поређећи заменичке и незамењиве прилоге у делу „Заменички прилози“, Пипер изражава сагласје са дефиницијом да су прилози речи чија је основна функција да модификују глаголе. С обзиром на то да прилози демонстрирају да могу да модификују и групе речи глагол-именица, па чак и читаве реченице, Пипер прецизније дефинише прилоге као модификаторе глагола и других језичких јединица предикатске природе.

У словеначком језику, прилози се као врста речи помињу још у првој граматици словеначког језика. Ту прву граматику написао је Адам Бохорич, а позната је и под словеначким називом *Proste zimске urice*, односно *Слободни зимски часови* (Ђукановић 2014а: 31-32). Објављена 1584. године и изворно написана на латинском језику (*Arcticae horulae successivae*), првенствено је била намењена говорницима словеначког језика који истовремено добро познају граматику латинског језика, а поседују и знање немачког језика. Садржински представља скуп језичких напомена проистеклих из Бохоричевих размишљања и дискусија са Јуријем Далматином током Далматиновог рада на преводу Библије на словеначки језик.

Значај Бохоричеве граматике огледа се у томе што је у њој први пут уведена бохоричица, латинично писмо засновано на начину писања који је претходно развио Примож Трубар, а затим и донекле модификовао Себастијан Крељ. У поређењу са савременом латиницом, бохоричица се првенствено разликује по начину записивања гласова *s*, *š*, *ž*, *z*, *č* и бележењу полугласника (Ђукановић 2014а: 31-32).

Други аспект важности прве словеначке граматике јесте њен допринос афирмацији словеначког језика, где већ у њеном уводу, у форми апела на више слојеве друштва, Бохорич указује на значај употребе матерњег словеначког језика као предуслова опстанка читавог народа и развоја земље (*ibid*).

С обзиром на то да Бохоричево дело има за циљ приказ словеначког језика, уз латински као метајезик ове дидактичке граматике, као и да садржи не баш занемарљив број примера на словеначком језику преведеним на хрватски, односно српски, заједно са приказом ћириличног писма, може се рећи да, на изванредан начин, представља својеврсну претечу словеначко-српскохрватске компаративистике.

О развоју контрастивних проучавања српског и словеначког језика у новије време писано је у више наврата, уз констатацију (Ђукановић 2014а, 2014б и 2015, Ђукановић/Ковачевић 2010) да студија и радова овог типа има неупоредиво више у периоду по распаду некадашње заједничке државе, односно у периоду када су контакти између два језика интензивирани.

По распаду бивше Југославије, нарочито крајем деведесетих година прошлог века, Пипер пише неколико продубљених студија на тему компарације граматичких структура словеначког и српског језика каквим их знамо данас (Пипер 1996 и Пипер 1997), па их чак и посматра у ширем контексту са другим словенским језицима (Пипер 1988, 1991, 1999, 2009).

О доприносу Предрага Пипера питањима српско-словеначке упоредне граматике Ђукановић/Будимировић (2022: 74) наводе:

„Kot temelj za nadaljnje srbsko-slovenske jezikoslovne študije izstopa delo o kontrastivnih in tipoloških opisih slovanskih jezikov (Piper 1991). Po predstavitvi slovenskega jezika v primerjavi s srbskim je na koncu 20. stoletja objavil podroben pregled srbske in slovenske slovnice v ogledalu ruske (Piper 1999), v katerem je podal splošno sliko o tipološko najpomembnejših točkah slovničnih sistemov teh jezikov na morfonološki in skladenjski ravni. Leta 2009 je bila v redakciji profesorja Pipra objavljena knjiga Južnoslovenski jezici: gramatičke strukture i funkcije (Maldžijeva, Topolinska, Đukanović, Piper 2009). Gre za zahtevno delo, v katerem se skozi prikaz slovničnih struktur povezujejo srbski, slovenski, makedonski in bolgarski jezik. Kot avtor je Piper med drugim v tej knjigi prispeval sodoben pogled na slovensko skladnjo. Njegove obravnave slovenskega jezika v primerjavi s srbskim in drugimi slovanskimi jeziki predstavljajo pomemben temelj za nadaljnje primerjalno-jezikoslovne raziskave teh dveh jezikov (Đukanović 2014: 181)⁴“.

Уз Предрага Пипера, до сада највећи број индивидуалних радова и студија о српско-словеначкој компаративистици из лексичке, граматичке, али и социолингвистичке перспективе у новије време написала је Маја Ђукановић (2005б, 2007, 2009, 2011, 2014б, 2016а, 2016б). У коауторству потписује књигу *Основи граматике словеначког језика*

⁴ Као основа за даље српско-словеначке лингвистичке студије издваја се дело о контрастивним и типолошким описима словенских језика (Пипер 1991). После представљања словеначког језика у поређењу са српским, крајем 20. века објавио је детаљан преглед српске и словеначке граматике у огледалу руске (Пипер 1999), у којем даје опште слику о типолошки најзначајнијим тачкама граматичких система ових језика на морфонолошком и синтаксичком нивоу. Године 2009, је у редакцији професора Пипера била објављена књига Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције (Малџијева, Тополинска, Ђукановић, Пипер 2009). Реч је о захтевном издању у којем се кроз приказ граматичких структура повезују српски, словеначки, македонски и бугарски језик. Као аутор, Пипер је у овој књизи, између осталог, представио савремени поглед на словеначку синтаксу. Његова истраживања словеначког језика у поређењу са српским и другим словенским језицима представљају важан темељ за даље упоредно-лингвистичке студије ова два језика (Ђукановић 2014: 181). (*Прев. И. Кужњик*)

(Ђукановић/Марковић 2001) и *Српско-словеначки и словеначко-српски речник* (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005а), као и бројне радове на тему контрастирања граматичких категорија словеначког и српског језика (Ђукановић/Сабо 2009, Ђукановић/Ковачевић 2010, Ђукановић/Ковачевић 2011). Поред Ђукановић, тема упоредне граматике српског и словеначког језика заступљена је и у новијим радовима Жељка Марковића (Марковић 2018 и Марковић 2019).

Међу словеначким лингвистима и граматичарима, већ деценијама уназад централно место заузима Јоже Топоришич као аутор целокупне најважније нормативне литературе словеначког језика, почев од *Словеначке граматике* (Топоришич 2000), затим *Словеначког правописа* (Топоришич 2007), па и до *Енциклопедије словеначког језика* (Топоришич 1992) и више десетина научних радова и студија које се баве питањима словенистике и упоредне граматике словенских језика.

Поред Топоришича се у новије време, којим ћемо у сврхе овог навођења сматрати период од последњих четрдесетак година, међу словеначким лингвистима који се нешто опширније баве поређењем словеначког и српског, односно српско-хрватског језика издваја Радо Ленчек. Он савремени словеначки језик назива „најближим рођаком модерног српско-хрватског у јужнословенској језичкој групи“ (Ленчек 1982: 55). Сличности и разлике међу двама језицима препознаје на прозодијском, фонемском, ортографском, морфолошком, као и на синтаксичко-семантичком плану.

Конкретно о прилозима се у Словенији последњих година још баве и Андреја Желе (Желе 2011 и Желе 2012), Ева Пори и Исток Косем (Пори/Косем 2018).

* * *

Обимнији, свеобухватнији дијахронијски приступ упоредној анализи словеначког и српског језика без икакве сумње заслужује да буде тема посебног истраживања. Назнаке таквог приступа у овом раду само су илустративно или егземпларно наведене, имајући у виду да је примарни циљ управо синхронијски опис двају језика.

У наредним одељцима и поглављима биће изложен шири теоријски оквир и детаљнији преглед презентације прилога у граматичким уџбеницима словеначког и српског језика, као и у студијама, монографијама и радовима језичких стручњака који су својим опусом највише утицали на формирање савремених схватања о прилозима у словеначком и српском језику. Из теоријског аспекта посматраће се и проблематика дефинисања прилога као врсте речи и њихове класификације на нашем језичком простору из перспективе референтних нормативних граматика, а са посебним акцентом на класификације по постанку, пореклу, значењу и структури прилога.

2.1 Место прилога међу врстама речи

Један од основних корака који би претходио контрастивном дефинисању и класификацији прилошких речи у граматичком систему јесте увид у разврстаност прилога међу осталим врстама речи, односно начин поделе на врсте речи у српском и словеначком језику и место прилога у оквиру те поделе.

У српском језику се, према *Нормативној граматици српскога језика* Предрага Пипера и Ивана Клајна (Пипер/Клајн 2013: 49), речи деле према лексичким и граматичким својствима на основне, које су променљиве или делимично променљиве, и помоћне тј. непроменљиве речи.

Основним речима, у које аутори убрајају именице, заменице, придеве, бројеве, глаголе и прилоге, приписује се већа граматичка, синтаксичка и лексичка самосталност. С друге стране, кључна улога помоћних речи у реченици јесте граматичка – то је функција коју имају предлози, везници и речце – а могу се, као што је то случај са узвицима, користити и као самосталне реченице и искази.

Врсте речи у словеначком језику, како примећују Ђукановић М. и Марковић Ж. (Ђукановић/Марковић 2001), у новијим граматицама подељене су на нешто другачији начин, односно примарно на три веће, променљиве групе речи: именичке речи, придевске речи и глаголе, које се даље деле на своје подгрупе. Међу преосталих шест непроменљивих врста речи налазе се прилози, предикативи, предлози, везници, речце и узвици.

Табела 1 – Подела на врсте речи у словеначком језику⁵

именичке речи	именице	otrok, mati, pljuča
	поименичена придевска реч	ženska, Dolenjska, modri
	именичке заменице	ona, nekaj, marsikdo
придевске речи	придеви	dober, prijateljski, materin
	бројеви	tri, milijonti, dvojno
	придевске заменице	njegova, svoj, čigav
глаголи	лични глаголски облици	hodim, spal je, pogledjte
	непромењиви глаголски облици	stiskajoč, kupit, molče
прилози	brž, včera, daleč	
предикативи	všeč, žal, rad	
предлози	na, ob, pred	
везници	če, sicer, ter	
речце	baje, pač, tudi	
узвици	pih, ojej, brr	

У наставку рада, а кроз приказе прилога у граматичким уџбеницима јужнословенских језика – уз изузетак нормативних граматица словеначког и српског језика – евидентно је да је лингвистичка дескрипција и презентација ове врсте речи прилично оскудна у поређењу са променљивим врстама речи. Иако је приказ прилога доста значајнији у односу на друге непроменљиве речи у које су најчешће декларативно сврстани, њихова јединствена природа и

⁵ Табела направљена по узору на поделу и примере Ђукановић М. и Марковић Ж. (Ђукановић/Марковић 2001: 23-24).

особености по којима се издвајају и од једне и од друге групе врста речи, гравитирајући између њих својим разнородним карактеристикама, додељују им право да се општа лингвистичка заједница њима у будућности подробније бави.

У даљем тексту изложени су начини дефинисања и класификације категорије прилога у одабраним граматикама савремених јужнословенских језика: српском, словеначком, бугарском, македонском и хрватском језику.

Словеначки и српски језик представљени су нешто обухватнијим прегледом у педагошким граматикама различитих аутора, односно група аутора модерног доба. Из тог прегледа изузете су *Словеначка граматика* Јожеа Топоришича (Топоришич 2000) и *Нормативна граматика* Предрага Пипера и Ивана Клајна (Пипер/Клајн 2013), које ће се користити као примарна референтна литература у посебним поглављима.

2.2 Прилози у одабраним граматикама савремених јужнословенских језика

Дефинисање и класификација прилога у савременим јужнословенским језицима заснивају се на традиционалним поставкама, које су у општем смислу заједничке свим језицима ове језичке гране. Сврставају се у непроменљиве и независне речи које ближе одређују, односно допуњују глаголе, придеве и друге прилоге, уз издвајање особине компарације као својства променљивих речи, односно особине степеновања на начин идентичан компарацији придева средњег рода једнине.

Јужнословенским језицима, за сврхе овог рада, а поред српског и словеначког, сматраће се бугарски, македонски и хрватски језик. Иако се у анализама и тумачењима насталим на овим просторима српски језик у највећем броју случајева третира као репрезентант некадашњег српскохрватског језика услед знатног поклапања граматичких категорија, односа, конструкција и правила, хрватски језик посматраћемо засебно, са фокусом на разлике уочене у дефинисању прилошких речи.

2.2.1 Прилози у граматикама савременог српског језика

Аутори модерних граматика српског језика издатих у последње четири деценије, а које се користе у педагошке и научне сврхе, прилоге класификују и дефинишу на традиционалан начин. Карактеристика коју им неизоставно приписују јесте непроменљивост, уз указивање на способност компарације као особености међу непроменљивим врстама речи. У даљем тексту дат је осврт на одабране граматичке уџбенике који су у активној употреби у настави српског језика у основним и средњим школама, као и на факултетима филолошког усмерења.

Примарна функција прилога, како је Михајло Стевановић изложио у књизи *„Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) I“* јесте означавање момената који прате глаголску радњу, односно момената у којима се радња која се приписује

глаголом одређује по неком критеријуму: времену, месту, начину, узроку, трајању радње, и сл. (Стевановић 1986: 377). Назначава се и да прилози могу одређивати и степен особине која се казује придевима и другим прилозима, као и количину нечега означеног именицом.

Иако их експлицитно назива непроменљивим речима, Стевановић констатује да прилози за начин, количину, као и неки прилози за место имају облике компарације, односно степеновања. Аутор им, такође, признаје функцију самосталних речи – конкретно, прилозима за количину који стоје уз именице или именичке заменице у генитиву (Стевановић 1986: 378-379).

Ранко Бугарски (Бугарски 1996: 155) прилоге именује посебно хетерогеном врстом речи која ближе одређује глаголе, придеве, друге прилоге, па чак и целе реченице према начину, месту, времену, количини, узроку итд. Такође, разликује прилоге за изражавање високе мере нечега, попут *веома*, *страшно*, *изузетно*, сврставајући их у интензификаторе као посебну класу прилога.

Граматица Ивана Клајна (Клајн 2005: 153-158) садржи поделу прилога која одговара традиционалној – на оне за место, време, начин, количину и узрок. Аутор дефинише прилоге као непроменљиве речи које модификују поједину реч (глагол, придев, други прилог, именицу или именичку заменицу) или реченицу, при чему скреће пажњу да поједине реченичне прилоге неки граматичари сврставају у речце (попут *укратко*, *срећом*, *вероватно*, *очигледно* и др). Такође повлачи паралелу између тројног система показних заменица и система прилога за место, констатујући постојање заједничке основе, али и одступања од потпуне правилности система у случају прилога *тамо* и *куда*, који су временом добили двојна значења циља и места, односно циља и пута (Клајн 2005: 155).

У *Граматици српског језика за гимназије и средње школе* аутора Живојина Станојчића и Љубомира Поповића (Станојчић/Поповић 2008: 130-131) прилозима се називају речи које одређују глаголе, придеве, именице и друге прилоге по неком од њихових сталних пратилачких елемената. У том смислу, прилози који стоје уз глаголе деле се на оне за место, време, начин, узрок, количину; уз именице стоје прилози који одређују количину онога што именица означава, а уз придеве и друге прилоге они који означавају степен особине коју ти придеви и прилози изражавају.

Уз већинску морфолошку особину непроменљивости, аутори указују на постојање својства променљивости прилога у облицима компарације, где, слично Стевановићу (Стевановић 1986), наводе прилоге за начин, количину и поједине прилоге за место. Поред тога, препознају речце типа *бар*, *баи*, *чак*, *ево*, *ето*, *тек*, *већ* као сродне прилозима јер служе за истицање других речи или обавештавање о ситуацији означеној предикатом у датој реченици (Станојчић/Поповић 2008: 131).

Граматица српског језика за странце из 2009. године, коју потписује Павица Мразовић у сарадњи са Зором Вукадиновић (Мразовић 2009: 456-466), представља прерађену верзију измењеног наслова првобитног издања *Грамматике српско-хрватског језика за странце* из 1990. године. Ауторке на темељан начин обрађују тематику прилога као непроменљивих речи, при чему и скрећу пажњу да су изузетак они прилози који имају поређење. У проучавању прилога баве се морфолошким, деривационим и синтаксичким особинама, док се за класификацију служе семантичком поделом, где разликују ситуативне, директивне, каузалне и модалне прилоге. Њихово виђење прилога издваја се од претходних радова са том тематиком по томе што садржи класификацију прилошких фраза и прилошких допуна, што до тада није био случај у дидактичким граматицама.

Као примарну карактеристику прилога Душка Кликовац (Кликовац 2010а: 92-94) истиче одређивање глаголске радње по месту, времену, начину и мери (количини) у реченичној

служби прилошких одредби, а затим наводи и прилоге који одређују придеве, друге прилоге и именице. Посебном групом сматра заменичке прилоге због њихове двојачке улоге – функционалне прилошке и деиктичке заменичке, и њима приписује показно значење уз поделу на личне и неличне, односно на оне за место, време, начин, меру и узрок.

2.2.2 Прилози у граматицама савременог словеначког језика

У сврхе приказа и компарације различитих граматичких приступа тематици прилошких речи у савременом словеначком језику, у овом одељку су као референтни уџбеници и приручници узете граматице словеначких и англофоних лингвиста.

Станко Бунц (Бунц 1940: 58-60) прилоге дефинише као непроменљиве речи које ближе одређују глаголску радњу према месту, времену, начину и узроку. У случајевима када упућују на садржај реченице могу бити потврдни, одрични, упитни и модални, а као посебну врсту прилога издваја саодносне, тј. корелативне прилоге који се користе у надређеним реченицама. По постанку их дели на оне који потичу од именица, заменица, бројева, придева, глагола и других облика, где за примере наводи поједине везнике и речце.

Посебно место међу граматицама са овдашњих простора, посебно оним са дидактичким фокусом, заузима *ГраMATика словеначког језика за Хрвате и Србе* аутора Јанка Јуранчича, једног од најзначајнијих имена српско-хрватско-словеначке компаративистике с почетка 20. века. За њега су прилози непроменљиве речи које стоје уз глаголе и допуњују их према месту, времену, начину, мери и узроку. Подела прилога за коју се он определио је по постанку, тј. пореклу од других врста речи, где разликује оне настале од именица, придева, заменица, глагола и бројева. У оквиру заменичких прилога, Јуранчич се детаљно бавио њиховим поткатегоријама које је поделио на упитне заменичке, односне заменичке, показне заменичке и неодређене заменичке прилоге (Јуранчич 1965: 233-258).

ГраMATика словеначког језика коју потписује група аутора (Бајец/Коларич/Рупел/Шолар 1956: 243-264 и Бајец/Коларич/Рупел 1973: 270-289) прилоге описује као речи које одређују место, време, начин, узрок и меру, наглашавају друге речи у реченици, или назначавачу однос према целокупној мисли. Схватање прилога може се сматрати широким, у смислу да су описани као скамењени остаци других врста речи које носе одређено значење: предлога, везника, придева, бројева, именица, заменица и глагола. Аутори по извору разликују прилоге настале од именица, заменица, придева, бројева и глагола, док морфолошки издвајају прилоге настале од бројева и придева, убрајајући их у живу творбу речи (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 281).

Лингвиста Вилијам Дербишир у својој граматици (Дербишир 1993: 44) прилоге дефинише као модификаторе глагола, придева и других прилога који, по својој позицији, могу бити на почетку, у средини или на крају реченице или синтагме. Такође, преносе информације о времену, месту, начину, степену и количини, затим могу да служе за постављање питања, обављање релативних функција у реченицама и успостављање каузалних односа.

Приступ британског лингвисте и професора словенистике Питера Херитија (Херити 2000: 239-253) прилозима јесте дескриптиван, илустрован мноштвом примера и прилагођен странам, односно нематерњим говорницима словеначког језика. Указује се на два начина постанка прилога: од придева и од других врста речи, где су наведени архаични облици општег

падежа именица, предлошке конструкције, глаголи и бројеви. Аутор препознаје седам врста прилога: за време учесталост и трајање, за место, начин, степен, затим упитне прилоге, одричне и неодређене прилоге (*ibid*: 240-249).

Према граматички америчког аутора Марка Гринберга (Гринберг 2006: 53-55), прилози су морфолошки хетерогена категорија која модификује глаголе, придеве и читаве клаузе, а од других врста речи разликују се изостанком флексије за граматичке категорије. Према семантичком пољу на које указују, постоје прилози за време, место, начин, узрок, смер тј. циљ-оријентисаност, итеративност, количину и релацију.

2.2.3 Граматички приказ прилога у бугарском језику

У Граматички савременог бугарског књижевног језика (Стојанов и др. 1983: 387-388), прилози су означени као самосталне, непроменљиве речи које упућују на својство неке радње, другог својства или предмета.

По пореклу и функцији, аутори разликују обичне и заменичке прилоге. Обични прилози одређују именице, придеве, бројеве и глаголе описујући неку радњу, квалитет или предмет. Заменички прилози одговарају заменицама и, у поређењу са обичним прилозима, заузимају исто место и положај које заузимају заменице у односу на именице, а деле се на следећи начин (Стојанов и др. 1983: 387-388):

- 1) показни: тука (тук), там, сега, тогава, така (тџ), инак (иначе), толкова (толкоз), затова;
- 2) упитни: къде (где), кога, как, колко, зашто;
- 3) односни: кдето (гдето), когато, както, колкото, зашто;
- 4) неодређени: някде (нейде), някога, никак, неколко;
- 5) одрични: никде (нигде), никога, никак, неколко;
- 6) општи: всякде, всякога, всякак.

Вјара Малцијева (Малцијева 2009: 43) користи идентичну класификацију прилога, али им не приписује конекторску функцију, као ни функцију модификатора целе реченице, већ ту способност даје речцама уз констатацију њихове међусобне полифункционалности:

„Способността на частиците да се съотнасят с целия изреченски израз ги отличава от наречията, като същевременно е причина за голяма степен на омонимия (полифункционалност) с тях, срв. напр. *Тя е естествено* ['както може да се очаква'] *с руса коса* vs *Тя е с естествено* ['по природа, по рождение'] *руса коса*.“ (*ibid*: 43)

2.2.4 Граматички приказ прилога у македонском језику

У македонском језику, поред карактеристике непроменљивости по роду, броју, падежу и времену, прилози се дефинишу као речи које ближе одређују и допуњују по месту, времену, начину, мери и сл. глаголе, придеве и друге прилоге поред којих стоје (Кепески 1946: 65).

Аутор (*ibid*) у категорији прилога познаје поделу по значењу на прилоге за:

- 1) место: тука, горе, секаде, внатре, близу;
- 2) време: денеска, сега, утре, зиме, лете;
- 3) начин: криво, арно, лесно, мачно, брго, ретко, вака, така, инаку; и
- 4) меру и количину: многу, малку, повеќе.

Морфолошку променљивост овој врсти речи признаје Зузана Тополинска (Малцијева и др. 2009: 181), прецизирајући да се ова особина односи на придевске, односно описне прилоге који демонстрирају парадигматску категорију степена.

2.2.5 Граматички приказ прилога у хрватском језику

Грамматика хрватског језика коју смо, у сврхе приказа и поређења, узели као референтну (Барић и др. 1997), прилозима назива речи које се додају пунозначним речима ради њиховог ближег одређења, и сврстава их у категорију лексичких речи (променљивих, односно делимично променљивих речи).

Они могу стајати уз именице уколико оне значе радњу, а уз глаголе служе за опис околности неке радње, стања или збивања, где се разликују прилози за:

- 1) место: *gdje, gore, kuda, tuda, nizbrdo, kamo, naprijed, odakle, niodakle* и др;
- 2) време: *kada, otkad, jutros, lani, noću, uskoro* и др;
- 3) начин: *kako, svakako, bolje, lijepo, neprestano, slučajno* и др;
- 4) узрок: *zašto, bezrazložno, hotimice* и др;

Уз придеве и прилоге изведене од придева, прилози у хрватскоме језику означавају степен особине, уз глаголе јачину радње, а уз именице или именичке заменице изричу неодбројену количину (Барић и др. 1997: 273-274).

У посебну класу прилога аутори сврставају речце, модалне речи и везнике, описујући их као речи које имају облик прилога и које одређују читаве реченице показујући став говорника према ономе о чему се у реченици говори (*ibid*: 274).

Прилози код Томислава Маретића (Маретић 1963: 522-523) експлицитно су окарактерисани као непроменљиве речи које морфолошки увек остају у једином облику који имају. По значењу их сврстава у две групе, у зависности од упитне речи и врсте реченичног модификатора:

Табела 2 – Подела прилога по упитној речи у хрватском језику⁶

УПИТНА РЕЧ	СЕМАНТИЧКО ПОЉЕ	ОЗНАКА	ПРИМЕР
kako?	начин	глагол, придев, прилог	lijepo, dobro
gdje? kamo? kuda?	место	глагол	dolje, gore, onamo, svuda
kada?	време	глагол	lani, jučer, danas
koliko?	количина	прилог, глагол, придев, именица	mnogo, malo, dosta

Табела 3 – Подела прилога по врсти реченичне модификације у хрватском језику⁷

МОДИФИКАТОРСКА ФУНКЦИЈА	ПРИМЕР
проширење смисла реченице	čak, još, također
сужење смисла реченице	bar, jedva, samo
допуњавање смисла реченице	gotovo, možda, tobože
поткрепљивање смисла реченице	baš, dabogme, dakako, dašto, међер
негирање смисла реченице	ne ⁸

* * *

Иако природа овог рада није дијахронијска и истраживачки циљ је усмерен на проналажење сличности и разлика у савременим верзијама двају језика који су предмет ове дисертације – словеначком и српском, сматрали смо да је за ваљани синхронијски приказ и разумевање одређених аспеката ове граматичке категорије из угла контрастивне анализе неопходно имати увида у основе историјске позадине, што смо, кроз сажете прегледе проблематике иницијалних класификација прилошких речи у обама језицима, и покушали да прикажемо у наставку текста.

⁶ Приказ табеле и наведени примери састављени по узору на поделу и примере Т. Маретића (1963: 522).

⁷ Приказ табеле и наведени примери састављени по узору на поделу и примере Т. Маретића (1963: 522-523).

⁸ Маретић речцу „не“ назива прилогом који служи за негацију речи и реченица (*ibid.*: 523).

3. Класификација прилога

3.1 Проблематика класификације прилога на нашем језичком простору

Једна од главних особености прилога јесте њихова мултимодна природа која држи отвореним простор за разнородна тумачења прилога као врсте речи, као и за различите нивое и критеријуме њихове класификације. Раније поменута хетерогеност, као карактеристика прилога која посебно долази до изражаја у тежњама ка њиховом егзактном дефинисању, транспонује се и на покушаје систематског прегледа и приказа категорија прилошких речи у јужнословенским језицима, односно српском и словеначком језику којима се у овом раду бавимо.

Историјат проучавања прилога на глобалном лингвистичком плану, који сам по себи заслужује да буде предмет посебног и обимнијег научно-истраживачког дела, те у исти овом приликом нећемо детаљно залазити, открива да су се прилози, како наводи Пипер (Пипер 1983: 43), посматрали кроз призму античке филолошке традиције све до новијег времена, тачније шездесетих година 20. века.

Првобитно, примарни фокус био је на семантичком испитивању прилога као средстава за опис, особину или одредбу неке особине, својства или радње, и на њиховим морфолошким карактеристикама у смислу речи са недостатком обличке структуре, док тек касније почиње да се увиђа значај тумачења ове врсте речи и на синтаксичком плану, а кроз функције које обављају.

У српском, односно тадашњем српскохрватском језику, може се рећи да код Александра Белића (Белић 1958) најпре наилазимо на констатацију о неопходности анализе функција прилошких речи кроз анализу других врста речи уз које се оне могу употребити. Ту он примат даје глаголским речима којима прилози служе да диференцирају и прецизирају место, време и начин који се имплицирају глаголским обликом.

Управо ти моменти места, времена и начина јесу суштинске додирне тачке које касније прожимају рад многих лингвиста са ових простора у њиховом полазном изучавању прилога, а упркос ширим и очигледнијим различитостима у приступу тумачењу прилога, њиховом дефинисању и категоризацији као врсте речи.

Улазећи у дубинску анализу структуре реченица са прилозима који одређују глаголе, Белић долази до закључка (Белић 1998: 81-85) да се у прилошким речима износе месне, временске и начинске околности под којима се реализује нека глаголска радња, односно да се прилози везују са свим могућностима значења глаголске речи коју одређују. Самим тим, прилошке речи заправо носе синтагматска значења месних, временских и начинских погодби без обзира на то која се језичка средства користе за њихово изражавање.

Белићев став о синтагматској природи прилога оснажује Игрутин Стевовић (Стевовић 1974/1975) када говори о анализи прилога на номинативном језичком плану, тј. кроз функцију врста речи и њихову способност за повезивање у синтагме. Уз аналогију са придевима који својом функцијом особине предмета улазе у домен именичке предметности, тј. творе синтагме са именицом, он указује (*ibid*: 81-86) да се исто тако и прилог повезује са глаголом и његовом функцијом процесуалности, чинећи са њим синтагму која се реализује на нивоу језичке номинације.

По његовом мишљењу (Стевовић 1973: 615-617), разлог ранијег недовољно прецизног дефинисања прилога јесте то што се, уместо функције врсте речи, за основну поставку њихове класификације користило само стварно значење речи или синтаксичка употреба речи. Проблем настаје због тога што, у сазнајно-садржајном смислу, стварно значење прилога јесте „туђе“, тачније може бити и придевско, и именичко, и заменичко, и глаголско, и бројно. Додатно, констатује им се недостатак обличне структуре и продуктивности суфиксацијом, због чега им је у ери морфолошке граматике приписивана особина аморфности.

Стевовић (*ibid*) отуда и истиче потребу да се, поред стварног значења, прилози проучавају и на нивоу структурно-граматичког значења као посебној форми стварног значења. Свој став образлаже тиме да је за ваљану и свеобухватну лингвистичку анализу прилога или било које друге врсте речи неопходно сагледати и ниво језичке номинације и ниво језичке комуникације.

Прецизније, он указује да у тумачење било ког елемента неког језика треба укључити и функције врста речи и функције облика речи, односно поред синтагматских веза на номинативном плану, обухватити и синтаксичке везе на комуникативном плану, те на тај начин дефинисати врсте речи по тим карактеристикама:

„ ...Према томе, при свакој лингвистичкој анализи језичких факата, било на нивоу језичке номинације, било на нивоу језичке комуникације, мора се код речи јасно разграничавати, на једној страни стварно значење које је по природи сазнајно-садржајна вредност и, на другој страни, функције врста речи и функције облика речи које су по природи структурно-граматичка значења, тј. посебне структуре (форме) стварног значења, и које су у два сасвим различита језичка плана: номинативном и комуникативном.“ (*ibid*: 616).

На Белићево гледање кључне функције прилога као детерминаната глагола надовезује се и Милка Ивић у радовима у којима проучава реченичне и начинске прилоге (Ивић 1978 и Ивић 1979), истовремено проширујући концепт њихових модификаторских и интензификаторских функција и на именице, придеве и прилоге.

Прегледан и сажет историјски приказ лингвистичких студија о прилозима и покушајима њихове категоризације на нашим просторима – почев од аутора црквенословенских књига попут Мелетија Смотричког, преко Вука Караџића, Ђура Даничића, Франца Миклошича, Адолфа Вебера Ткалчевића, затим Саве Сретеновића, Томислава Маретића, Стојана Новаковића, па све до Александра Белића и Милке Ивић – даје Ирена Грицкат (Грицкат 1983) уз релевантну егземплификацију, указујући на градуално све фреквентније везивање прилошких речи за службу, што по њеном мишљењу сведочи управо о продирању синтаксе у „класичну морфологију“.

Врло је карактеристично за тај период и сврставање у прилоге оних везника, речца и других лексема које је било тешко другачије класификовати по њиховом опису и функционисању – посебно уколико се има у виду, како оцењује Грицкат (Грицкат 1983: 16), да је граматика тада почела да открива својеврсну диференцијацију међу самим прилошким речима, и то: на прилоге који служе да одреде или опишу другу реч, као и касније дефинисане прилоге за истицање појединих речи, и на прилоге који описују или одређују реченичне делове или реченице уз изражени говорников став.

Иако се и сама предано бавила прилошком семантиком оставивши иза себе и више него истакнута дела (Грицкат 1961, 1962, 1983 и 1989) захваљујући којима се, поред многобројних осталих, убраја међу најпознатије српске лингвисте друге половине XX века, Грицкат је лингвистички опус Милке Ивић о овој врсти речи сврставала међу најзначајније тога времена.

У аргументима за такве тврдње је у више својих радова посебно истицала иновативнији и знатно детаљнији приступ Ивићеве у свеобухватном сагледавању прилошке проблематике у јужнословенској, словенској, па и светској лингвистици.

Тежишта радова М. Ивић са прилошком проблематиком (1977а, 1977б, 1978, 1979) обухватају расправе о описним прилозима као тзв. лексичком језгру предиката, о прилозима као модификаторима реченичне поруке, затим о негираним и ненегираним прилозима, као и о разликовању неначинских од оних традиционалних прилога за начин, које она врло посвећено разрађује и класификује са семантичко-синтаксичког становишта.

Различите врсте приступа изучавалаца језика дефинисању и класификовању прилога морфолошким, семантичким и синтаксичким средствима, објективна утемељеност аргументације за сваки од наведених приступа, као и недостатак сагласности око валидности само једног од њих, додатно говоре у прилог раније изнетом ставу о хетерогености састава прилошких речи и њиховог тумачења.

Отуда и тврдња да прилоге од самих зачетака лингвистичких истраживања карактерише, поред немогућности довољно прецизне дефиниције, и отежана класификација, односно неодређено сврставање у неку међукаатегорију врста речи.

Класификација сваке врсте речи, па и прилога, заснована је на одређеним критеријумима, који су, с друге стране, утврђени на основу циља саме класификације. Уколико се користи искључиво семантички критеријум, онда се, како тврди Предраг Пипер (Пипер 1983: 46) говори о разликовању деиктичких и недеиктичких прилога, с тим што он додатно деиктичке прилоге дели на подтипове у зависности од тога да ли упућују на говорну ситуацију и њене елементе попут лица, времена, места и других.

Даље, ако је реч о уобичајеној подели речи на врсте, онда се прилози деле на заменичке – који семантички кореспондирају типовима заменичких именица и заменичких придева – и незамењичке, при чему Пипер констатује (*ibid*) да је коришћење овог критеријума незаслужено ретко и секундарно у поређењу са другим критеријумима:

„[...] иако је разлика између заменичких и незамењичких речи толико уочљива да су до новијег времена придевске заменице ретко убрајане у придеве, а још ређе именичке заменице (*ja, ti, ko* и сл.) у именице, док су заменички прилози укључивани у прилоге без посебних напомена, а не ретко и без термилошке дистинкције у односу на незамењичке прилоге.“ (Пипер 1983: 46).

Сличног опредељења о значају заменичких прилога је и Јоже Топоришич, који на основу функционалних критеријума разликује 11 врста заменичких прилога, поистовећујући их са прилошким заменицама (Топоришич 2000: 406). С друге стране, заменичке речи он дефинише као „речи општег значења које замењују именичка, придевска, прилошка или предикативна именована нпр. *on, kdo, kaj – kateri, vsak, neki – tu, povsod, tako, nikjer – nekako, kar*; у њих убрајамо и личне заменице за прво и друго лице (*jaz, ti*)⁹“ (Топоришич 2000: 208).

Уколико наставимо да паралелно посматрамо начине на које Пипер и Топоришич виде поделе прилога, долазимо до још једне заједничке перспективе. Анализирајући заменичке прилоге, Топоришич се у СС (Топоришич 2000) опредељује управо за поделу коју Пипер и

⁹ Унос за одредницу „zaimenska beseda“ у *Словеначком правопису* (СП): „beseda splošnega pomena, ki zamenjuje samostalniško, pridevniško, prislovno ali povedkovniško poimenovanje, npr. *on, kdo, kaj – kateri, vsak, neki – tu, povsod, tako, nikjer – nekako, kar*; sem štejemo tudi os. zaimke za 1. in 2. osebo (*jaz, ti*).“

назива најубичајенијом код језикословаца – уз, у мањој или већој мери, суштинске и термилошке разлике – а то је подела на околносне и неоколносне (Пипер 1983). Неоколносни прилози су они које данас Пипер и Клајн у НГ (Пипер/Клајн 2013: 201) називају одредбеним, док њихов изворни назив, за који се сам Топоришич определио, јесте *svojstvenostni*, односно прилози својства.

Управо тај критеријум значења налазимо примењен у подели прилога у нормативним граматикама обају језика које смо у сврхе овог рада узели као релевантне. У односу на друге критеријуме, семантички приступ у разним појавним облицима доминира у великој већини покушаја класификације прилога код граматичара српског и словеначког језика.

Поред проблематике одабира критеријума, један од иницијалних изазова на које смо наишли у покушају контрастивног приказа класификације прилога у словеначком и српском језику био је термилошке природе. Етимолошка сродност и приближна преводна еквивалентност отежали су прецизност у именовању одговарајућих прилошких термина, критеријума класификације, као и самих елемената.

Имајући у виду специфичност поделе прилога у словеначком језику, у наредним одељцима овог поглавља биће изложена класификација прилога по следећим критеријумима:

1. по постанку: прави и неправи прилози;
2. по пореклу: именице, заменице, придеви, глаголи, бројеви, други прилози и друге врсте речи;
3. по значењу: околност и својство;
4. по структури: прости и сложени.

Прилози класификовани на горе поменуте начине биће опсервирани кроз визуру њихових термилошких пандана на српском језику и анализирани методолошким поступком проналажења суштинских сличности и разлика на семантичком и лексичко-граматичком плану.

Од наведених критеријума, специфична је подела прилога по значењу, где смо се руководили и преузели Топоришичево схватање по којем је овај вид поделе прилога инкорпориран у одељак који се бави настанком прилога од заменица.

У приказу прилога у табелама, примерима, графиконима и сликама у овом поглављу, као и у осталим деловима овог рада, прозодијска обележја су у највећем броју случајева изостављана. Навођена су само у оним приликама у којима је неопходно указати на разлике код хомографа или када су та обележја дистинктивна у смислу илустрације самих прилога, њихових врста или особина.

Посебан одељак овог поглавља бави се продуктивношћу прилога у творби других врста речи, као још једним аспектом њихове свестране граматичке природе.

У сврхе јаснијег поимања целокупног лингвистичког контекста постанка и развоја врста прилога и њихових карактеристика у словеначком језику, биће дат кратак осврт на историјат основних одлика и утемељености њихове класификације, уз изражену наду да ће исти бити инспирација за неке опширније историјсколингвистичке прегледе и детаљне етимолошке

анализе њиховог настанка, те самим тим заслужити да самостално буду предмет неког од будућих индивидуалних или групних истраживања.

3.2 Преглед утемељености класификације прилога по постанку у српском језику

Раније ставове и теорије неких лингвиста, попут Бругмана и Делбрика (Белић 1933), у вези са тим да одређена граматичка категорија треба да нестане како би неки њен облик остао у форми прилога, Белић је оповргао у неколико научних расправа – између осталих, и у књизи „Историја српског језика“ (Белић 2006), изневши тврдњу да облик неке деклинације опстаје као прилог управо због тога што је иницијално, у време употребе тог облика деклинације, и имао прилошки облик. Прецизније, он каже:

„Прилози су скамењени облици деклинације (овамо долазе и глаголски прилози) који су, још док нису били скамењени, употребљавајући се као именице или придеви уз глаголе, добили прилошко значење, тј. добили су способност да одређују ближе глаголску радњу по времену, месту или начину.“ (Белић 2006: 311)

Самим тим је, како наводи исти аутор, променом облика деклинације дошло и до унутрашње промене у значењу, односно прилошко значење облика добило је самосталност одвојивши се од облика врсте речи од које је иницијално настао (*ibid*: 312).

Белићева подела прилога по пореклу послужила је као полазна тачка анализа многих његових савременика међу јужнословенским лингвистима, као и онима који су дошли након њега. Он је сматрао да се прилози по овом критеријуму могу поделити у три групе:

- 1) прилози којима се може утврдити порекло од неког облика деклинације;
- 2) прилози којима се не може утврдити такво порекло (али се не искључује постојање могућности таквог порекла);
- 3) сложени прилози, односно прилози настали повезивањем прилога са предлогом или прилогом.

Образлажући утемељеност овакве своје класификације, Белић подсећа и на изворне функције прилошких речи:

„ [...] да ближе одређују различне врсте речи, тј. да се месним, временским или начинским моментом, који се садржи у прилошким речима, ближе одређује месни, временски или начински моменат оних речи у чијим се појмовима ти моменти садрже у латентном стању“ (Белић 1998: 83).

Другим речима, Белићева позиција је да свака прилошка реч која упућује на временски, начински или месни аспект глагола или неких других речи у неком деклинабилном или конјугабилном облику заправо представља синтагму, односно може се објаснити или описати синтагмом. Аналогно томе, и свака синтагма и сваки облик који носи значење једног или више од поменутих трију аспеката може да обавља службу прилошке речи (Белић 1998).

Дефинишући природу прилога као синтагматску, Белић је става да прилози и по свом облику представљају синтагме – или синтагму од више речи, или скуп гласова који носе синтагматско значење (*ibid*).

Уколико тај скуп гласова добије „значење и функцију прилошких речи, а одвојен је тако својим сазвучјем од других категорија да чини немотивисану и непродуктивну реч“, онда су у питању праве прилошке речи. С друге стране, ако скуп гласова, поред функције праве прилошке речи, има „део сазвучја и значења у вези са другим речима“, тада је реч о неправим прилошким речима. Другим речима, када је скуп гласова немотивисан и непродуктиван, онда говоримо о правим прилозима, док су неправе прилошке речи, по Белићу, продуктивне, немотивисане само до одређене мере и у очигледној вези са деловима синтагме и речима других категорија (1998: 81-86).

С обзиром на то да су глаголске речи, како често истиче Белић, одређене моментима времена, места или начина, он даље указује да се прилошким речима износе околности реализације неке глаголске радње које су – што у наставку исте расправе примерима и доказује – увек синтагматске по свом значењу без обзира на употребљена језичка средства (*ibid*).

Белићу није толико од значаја начин постанка колико крајњи резултат, односно веза прилога – од које год врсте речи да је настао – са другим категоријама речи које могу имати поменути три значења у синтагми (Белић 1998).

Управо тај узајамни однос прилошке и неке друге категорије речи са којом она улази у синтагматски однос, како примећује Белић (*ibid*), говори о продуктивној и мотивисаној природи прилошких речи као одредбених речи које постају од придева, придевских заменица или допунских синтагми са значењем одредбе.

У случају да једну прилошку реч више не можемо даље разложити нити утврдити везу са другом категоријом речи, онда такву реч можемо назвати правим прилогом (Белић 1998: 562). Став Белића је да су те речи временом добиле немотивисани облик неком гласовном променом и одвајањем од друге врсте речи, али, исто тако, он даје тумачење и да припадају деиктичким речима. Поред тога, закључује (*ibid*) да велика већина прилошких речи јесу неправи прилози, јер су морфолошки и семантички повезане са мотивисаним и продуктивним прилозима као далеко уобичајенијом језичком појавом.

Мотивисаност, односно немотивисаност као критеријум поделе прилога по постанку у српском језику користе и Станојчић Ж. и Поповић Љ. (Станојчић/Поповић 2008). По њиховом образложењу, прави или мотивисани прилози су речи које наш језички осећај не препознаје као речи настале од других врста речи, док су неправи или немотивисани прилози они који су са становишта језичког осећаја говорника потекли од других врста речи или скупова речи (Станојчић/Поповић 2008: 131).

Иако у опсервираним граматицама словеначког језика не затичемо идентичну врсту класификације прилога, поменуто схватање изнето код Станојчић/Поповић може се, како ћемо и видети у наставку рада, применити и на анализе настанка прилога у словеначком језику.

3.3 Преглед утемељености класификације прилога по постанку у словеначком језику

Прву поделу прилога у словеначком језику по начину њиховог постанка затичемо код Бохорича (Бохорич 1584: 154) разликовањем основних (*speciei primitivae*) и прилога деривираних (*adverbia derivata*) од именица, придева, заменица, глагола и предлога.

У каснијим граматикама словеначког језика које смо временски груписали по њиховом настанку у 20. веку, није пронађена дистинкција прилога на праве и неправе *per se*, попут оне која је препозната код Станојчић/Поповић (Станојчић/Поповић 2008) у српском језику. Томе најприближније одређење у словеначком језику била би Јанежичева (Јанежич 1900: 112) подела на првобитне или изворне (*prvotne*) и изведене (*izvedene*) прилоге, који нису детаљније образлагани ни из морфолошке ни из семантичке, нити лексичке перспективе.

Говорећи уопштено о постанку непроменљивих речи, у које сврстава и прилоге, Бунц (Бунц 1940: 58) тврди да је већина била променљива у неком тренутку у прошлости у којем су се користиле у одређеном облику или у одређеној вези са неком другом врстом речи. Временом су се ти облици, како даље наводи, скаменили и постали непроменљиви. Иако их експлицитно не именује нити прави такву врсту поделе, он образлаже да се у садашњим облицима неких непроменљивих речи може препознати њихов изворни променљиви облик.

Сличан став о историјском развоју речи и губљењу морфолошке и семантичке везе са првобитним обликом речи и њеним значењем заступају и Бајец/Коларич/Рупел (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 270). Код њих се прави прилози као самосталне речи везују за именичко порекло, односно представљају скамењене морфолошке облике именица које су временом и учесталом употребом задржале само прилошко значење.

Топоришич не користи поделу на праве и неправе прилоге, већ говори о мотивисаним, односно речима насталим творбом речи (*motivirane – tvorjene besede, tvorjenke*¹⁰), и дефинише термин *praprvine* (СРП: праелементи) као најједноставније морфеме, односно „јединице значења којима се могу описати велики делови опште, тј. нестручне лексике, нпр. појмови који изражавају речи / категорије“ (Топоришич 1992: 203)¹¹. Међу прилозима које ту набраја налазе се *pozneje, prej, sedaj, več, и veliko*.

Табела 4 – Прави прилози у словеначком језику са преводним еквивалентима у српском језику

словеначки језик	српски језик
ven	напоље
čez	преко
proč	у страну, даље, далеко

¹⁰ Унос за одредницу „*tvorjenka*“ у *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992: 336): „Beseda nastala po besedotvornem algoritmu katere izmed besedotvornih vrst“.

¹¹ Унос за одредницу „*praprvine*“ у *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992: 203): „Najpreprostejše pomenske sestavine, s katerimi je mogoče opisati velike dele splošnega, tj. nestrokovnega besedja, npr. pojme ki izražajo besede / kategorije *nekdo, nekaj, čas, človek, svet; isti, ki / kateri, sam, velik / majhen, ves / cel, biti (postati), čutiti, imeti, hoteti, misliti pozna(va)ti, zazna(va)ti, storiti; pozneje, prej, sedaj, več, veliko; k, po, pred, z sredstva / spremljave; in, kot, če, ali; ne / ne*.“

preč	у страну, одатле
stran	у страну, далеко
prej	пре
slej	касније
spet, zopet	опет, поново
doli	доле
gori	горе
več	више
manj	мање
sedaj, zdaj	сада
prav	баш, веома/врло, у реду, право, добро
brž	одмах, сместа
takoј	одмах
tu	ту
tam	тамо
tja	тамо, онамо (уз глаголе кретања)
tod	туда, овуда
davi	јутрос
dosti	доста
peš	пешке
vedno	увек

3.4 Класификација прилога по пореклу

Разликовање прилога по пореклу, извору или односу према другим врстама речи у многим граматикама двају језика који су предмет овог истраживања – осим што се терминолошки сматра синонимним – такође се поистовећује са претходно поменутом класификацијом по постанку, и *vice versa*, чиме се стиче утисак да се, на неки начин, подела прилога по постанку на праве и неправне граматички асимилувала у поделу прилога по пореклу.

Број неправних прилога у односу на праве, тачније број прилога који су потекли од других врста речи неупоредиво је већи и значајнији од оних прилога за које не можемо са сигурношћу утврдити постојање везе са истом или неком другом врстом речи, нити их можемо даље раставити на простије речи. То је и разлог због којег ни словеначки ни српски лингвисти не образлажу децидно разлику између ова два начина поделе, већ се фокусирају првенствено на творбене поступке и разликовање граматичких категорија порекла прилога.

Међу основним карактеристикама прилога, Стевовић наводи (Стевовић 1974/1975: 81-85) управо начин њиховог постајања од облика других пунозначних речи: именица, придева,

глагола, заменица и бројева. Он заступа став да прилози настају онда када се стварно значење облика поменутих врста речи трансформише у оно што назива прилошком функцијом околности под којом се обавља глаголска радња.

Код глагола као категорије речи је глаголска процесуалност сама по себи инхерентна функција, те његова реализација у виду глаголског прилога – као што му и само име каже – има функцију прилога унутар сфере околности док је у статусу глаголског облика. Стевовић аналогно томе тврди да и падежни облици именичких речи – првенствено инструментал и локатив – докле год су у падежној функцији могу бити прилошког карактера. (*ibid*: 82-83).

Да би постао јединствена лексичка јединица, односно прилог, падеж „мора изгубити именичку функцију предметности и синтаксичку функцију падежа (зависни однос предметности) и да се његово (именичко) стварно значење оформи у функцију прилошке околности (време, место, начин и сл.). Тада он излази из синтаксичког плана (односа) и улази у синтагматски план, постаје засебна прилошка реч.“ (Стевовић 1974/1975: 84).

Према Топоришичу (Топоришич 2000: 406), који такође не прави јасну терминолошку ни значењску разлику између термина постанак и порекло, највећи број прилога настао је из именичких врста речи, затим следе глаголи, као и предлошко-падежне конструкције и предлошке синтагме. Главну поделу према пореклу (*izvoru*) прави на именичке (*doma*), придевске (*lepo*) и глаголске прилоге (*hote*), а у детаљнијој анализи ту додаје и заменичке (*tu, tako*) и бројиве (*prvič, enkrat, prvokrat*).

Терминолошко решење за ову класификацију прилога у НГ (Пипер/Клајн 2013: 202) јесте однос према другим врстама речи, где аутори конкретно препознају прилоге настале од придева (*брзо, добро, јако*), именица (*данас, зимус, лети*), бројева (*двапут, друго, удвоје*), заменица (*својски, нашки, вазда*), глагола (*лежећки, сажето, ћутке*) и других прилога (*досад, одувек, откуд*).

По врсти речи од којих потичу, прилоге можемо класификовати у следеће групе:

- 1) прилози настали од именица,
- 2) прилози настали од заменица,
- 3) прилози настали од придева,
- 4) прилози настали од глагола,
- 5) прилози настали од бројева,
- 6) прилози настали од других прилога,
- 7) прилози настали од других врста речи.

3.4.1 Начини творбе прилога у српском и словеначком језику

Српски и словеначки језик демонстрирају одређени степен сличности у погледу самих творбених процеса, творбено-морфолошких структура, као и деривационих и флективних наставака, уз неизбежно уочене различитости о којима ће бити више речи у наставку.

Уопштено гледано, основни начини творбе прилога од других врста речи, као и од других прилога, а који су заједнички и српском и словеначком језику, јесу извођење или деривација – у оквиру које имамо префиксацију и суфиксацију – и слагање основа или композиција.

Иако се не могу сматрати исувише продуктивним у смислу стварања прилога, са аспекта контрастирања начина класификације видова творбе речи интересантна је чињеница да се скраћенице у српском језику убрајају у посебан начин стварања нових речи, док их словеначки језик разврстава у посебан тип сложеница (*zloženske*) које настају комбинацијом окрњене основе и срастања, као и додавањем наставака у виду флективних морфема.

У првом делу овог одељка ће најпре бити изложене уводне карактеристике начина творбе прилога уз објашњење елементарних корака у творбеним процесима и у једном и у другом језику, а затим ће акценат бити стављен на њихове особености и различитости, али без залажења у детаљнија разлагања о фонетским и морфолошким карактеристикама и променама до којих нужно долази у таквим процесима.

Презентација начина творбе речи биће примарно заснована на подели у словеначкој граматици, док ће творба речи у српском бити изложена паралелно уз уочавање и истицање сличности и разлика.

У елементарном смислу, творба речи извођењем обухвата грађење речи додавањем афикса на коренску реч, и реализује се у обама језицима на два основна начина:

- префиксацијом, или додавањем афикса – префикса – позиционо пре творбене основе

СРП:	по + доста = подоста
СЛО:	ne + prav = neprav

- суфиксацијом, односно додавањем афикса – суфикса – позиционо после творбене основе.

СРП:	сувиш(е) + но = сувишно
СЛО:	prav + kar = pravkar

Особеност словеначког језика огледа се и у чињеници да суфиксација додатно има два своја вида које Топоришич разликује на следеће начине (Топоришич 2000: 157):

- обична суфиксација (*navadna izpeljava*) третира се као главна врста суфиксације и подразумева додавање наставка на независни део синтагме, где настају тзв. обичне изведенице:

na *tih* način => *tiho*

- варијантна суфиксација (*inačejnska izpeljava*), у којој се наставак додаје на зависну реч творбене синтагме, доводи до стварања модификацијских (варијантних) изведеница:

prav *tu* => *tukaј*

Разлика у поимању творбених процеса међу двама језицима јесте та да српски језик сматра префиксацију и суфиксацију подврстама деривације, док их словеначки језик види као засебне процесе међу основним творбеним поступцима за стварање прилога.

Генерално гледано, прилошку префиксацију (*sestavljajnje*) оба језика познају као процес ужег домета у смислу ограниченије продуктивности узроковане мањим бројем префикса који учествују у творби прилога.

Тако се у српском језику код прилошких речи са префиксом може препознати да су, у највећем броју случајева, постале од описних придева са тим истим префиксом, односно прилозима је могуће додати исти префикс као и придевима од којих су потекли, због чега се и може извући закључак да категорија правих префиксалних прилога није претерано богата у српском језику (Пипер/Клајн 2013: 249).

Табела 5 – Најчешћи прилошки префикси у српском језику¹²

ПРЕФИКС	ПРИЛОГ
не-	недалеко
по-	помало
пре-	превише
прек(о)-	прек(о)сутра
нак(о)-	нак(о)сутра

¹² Приказ табеле према Пипер/Клајну (Пипер/Клајн 2013: 249).

Префиксација у словеначком језику подразумева додавање наглашеног предметка препозиционо у односу на творбену основу. Иако је број таквих творбених префикса, када је реч о прилозима, знатно мањи него у српском, они имају значајно већу продуктивност у смислу других врста речи које, осим придева, учествују у настанку прилога овим начином творбе.

Табела 6 – Најчешћи прилошки префикси у словеначком језику¹³

ПРЕФИКС	ПРИЛОГ
ne-	nedolgo, nevede
pra-	prastaro, pradavno

Композиција (*zlaganje*) у словеначком, за разлику од српског језика, јесте најмање продуктиван начин творбе када су у питању прилошке речи:

<i>sam + o + tež(a) => samotěž</i>
заменица и творбена основа именице спојене инфиксом <i>-o-</i> => прилошка сложеница

Сраслице се у српском језику приписују врстама сложеница, односно речима које настају слагањем основа, док се у словеначком срастање двеју речи сматра одвојеним, као и веома продуктивним видом творбе речи:

<i>vse + okoli => vseokoli</i>
два прилога у хипотаксичном односу => прилошка сраслица

Конверзија или настанак нових речи променом врсте речи се у српском језику види као одвојен творбени процес (Пипер/Клајн 2013: 220). С друге стране, словеначки језик конверзију

¹³ Приказ табеле према Гопоришичу 2000: 231.

(*sprevrženje*) сматра врстом деривације, дефинишући је као „прелазак одређене врсте речи у другу помоћу граматичких морфема тј. синтаксичких обележја¹⁴“ (Топоришич 2000: 157):

silā => silā živahen

именица у номинативу једнине => конвертована у прилог у функцији модификатора придева (атрибута), тј. прилошке одредбе за количину/степен особине изражене придевом

Може се закључити да словеначки језик познаје четири поступка творбе прилога као врсте речи:

- 1) суфиксација (*izpeljava*),
- 2) префиксација (*sestavljanje*),
- 3) срастање (*sklapljanje*),
- 4) композиција (*zlaganje*).

У највећем броју случајева, прилози настају суфиксацијом и префиксацијом – укључујући ту и префиксално-суфиксалну деривацију и адвербијализацију, затим значајан је број оних прилога који настају срастањем, док најмање прилошких твореница у словеначком језику настаје поступком композиције или слагања.

У наредном одељку ће поменути начини творбе бити представљени у оквиру врста речи које ступају у творбене односе ради стварања прилошких речи, односно оних врста речи које представљају порекло прилога. Узимајући у обзир чињеницу да је слагање као творбени поступак изразито продуктиван код других врста речи, а најмање заступљен у настанку прилога, исти ће бити егземпларно наведен само у оквиру настанка прилога од именичких речи у словеначком језику.

3.4.2 Прилози настали од именица

Именице као врста речи у функцији градивног материјала за настанак прилога показују висок степен фреквентности и продуктивности не само поступцима суфиксације и префиксације, већ и самом деκлинацијом, односно променом по падежима.

¹⁴ „[...] prevedba določene besedne vrste v drugo s pomočjo slovničnih morfemov oz. skladenjskih značilnosti.“

При самом дефинисању прилога и њиховог порекла, Топоришич их назива трећом великом именском групом (пored именичких и придевских речи), која највећим делом и потиче управо од именских врста речи чијом су деklinацијом, кроз творбене поступке или ступањем у односе са другим врстама речи, произведени прилози (Топоришич 2000: 406).

На став многих светских лингвиста о прилозима као скамењеним облицима деklinације, чију аргументацију Белић врло детаљно и вишестрано анализира (1933), надовезују се и Бајец/Коларич/Рупел у тврдњи да прави прилози настају управо из именичких речи код којих се, у већој или мањој мери, изгубила значењска и обличка веза са првобитном именицом (Бајец/Коларич/Рупел 1973).

Поменуто везу је понекад теже, а понекад лакше препознати управо због тога што све чешћом употребом и ширењем семантичког поља слаби језички осећај матерњих говорника за изворно значење и облик. Временом, тако, настају морфолошки петрифакти којима је у неким случајевима тешко утврдити именички извор без детаљне анализе историјског развоја језика (*ibid*).

Словеначки лингвисти сагласни су у оцени да је удео именица у прилозима прилично велики, уз очуване морфолошке облике свих падежа – налазили се они у оквиру предлошко-падежног израза или не (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 271). Најфреквентнији су свакако облици локатива и инструментала, као и акузатива и номинатива, а често се користе и конструкције без предлога.

Табела 7 – Неки прилози именичког порекла у словеначком језику¹⁵

падежне конструкције без предлога	локатив: <i>sinoči, davi, jutri, gori, doli, lani, jeseni, časi, sredi, ven</i> инструментал: <i>korakoma, mestoma, deloma, križem, mahoma, većinoma, nenadoma</i> акузатив: <i>ta čas, gor, dol, letos, danes</i> номинатив: <i>groza, večina, sila</i>
падежне конструкције са предлогом	<i>ponoči, po strani, naglas, na srečo, opoldne, ob noč, v kraj, vpričo, zapored, zlasti</i>

3.4.2.1 Суфиксација

Када је реч о именичком пореклу прилога, суфиксација подразумева начин творбе у којој именица представља мотивну основу на коју се додаје деривациона морфема, тј. суфикс. У словеначком језику деривати ове творбе најчешће су начински прилози (убичајени

¹⁵ Табела састављена по узору на поделу и примере Бајец/Коларич/Рупел (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 271).

наставци: **-oma** и **-om**), месни и временски (уобичајени наставци: **-ema**, **-em**, **-á**, **-i**, **-ôv**, **-Ø**, **-aj**, **-(Θ)s**). Топоришич дефинише прилоге *patenoma* и *načeloma* као узрочне (Топоришич 2000: 227), мада би се они по свом значењу пре могли сврстати у начинске.

При томе, суфиксација се реализује само кроз један свој вид – обичну суфиксацију (*navadna izpeljava*), док примери за варијантну суфиксацију не постоје у случају именица као коренских речи у овом конкретном типу творбе.

Табела 8 – Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од именичке основе у словеначком језику¹⁶

наставак	прилог
-ema	križema, stopnjema, trúščema
-oma	korákoma, načeloma, hipoma
-em / -om	zatém, kražem, glásom, pótom
-á / -i	domá, dôli, nótri
-ôv / -Ø	domôv, dól, nóter
-aj	zádaj, skúpaj
-(Θ)s	dánes, létos

3.4.2.2 Адвербијализација

Конверзија или прелазак једне врсте речи у другу – у овом случају именица у прилоге, без икаквих творбених и морфолошких промена, односно без додавања икаквих афикса сматра се подврстом извођења у словеначком језику. Иако није најпродуктивнији творбени процес, свакако није занемарљив број именичких речи које учествују у процесу адвербијализације.

¹⁶ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 227).

Табела 9 – Пример адвербијализације – преласка именице у прилог у словеначком језику

именица => прилог	превод	пример из корпуса	превод
groza	страва, јежа	Gorele so cele vasi, tako da je bilo groza gledati.	Горела су читава села, тако да је било страшно гледати.

3.4.2.3 Префиксација

Генерално гледано, права прилошка префиксација је, слично као и у српском, ретка у словеначком језику, чак и у случају прилога насталих од придева као најпродуктивније категорије речи у овом контексту. Када је реч о именицама као врсти речи, овај вид творбе практично ни не постоји, осим у облику префиксално-суфиксалне деривације.

Поменути поступак обухвата извођење речи на такав начин да се на коренску реч, која је у овом случају именица, додају прави предлози као предмети заједно са суфиксалним морфемама, односно да се на префиксалну изведеницу у виду предлошке синтагме дода наставак у виду суфикса.

Табела 10 – Прилошке изведенице типа префикс + именица + суфикс¹⁷ у словеначком језику

префикс (прави предлог)	суфикс (творбени наставак)	прилог
h-	-i	hkрати
iz-	-a	izненада
na-	-oma	natihoma
na-	-i	napoti
na-	-j	nazaj
napo-	-∅	naposled
navz-	-∅	navzdol, navzgor

¹⁷ Примери у табели преузети од Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 229).

po-	-Ø	popoldan
po-	-i	počasi, postrani
po-	-oma	povrhoma, posiloma
v-	-aj	včeraj
v-	-o	vpričo
z- / s-	-aj	zgoraj, spredaj
z	-om	zmerom
z- / s-	-a	zdoma, skraja
z- / s-	-oma	zviškoma, spotoma
zapo-	-om(a)	zaporedoma

3.4.2.4 Настанак сраслица

Учешће именица у настанку прилошких сраслица у словеначком језику заснива се на синтагматском односу са предлогом или са неком од придевских речи (придевом, бројем или придевском заменицом):

Табела 11 – Прилошке сраслице типа предлог + именица¹⁸ у словеначком језику

предлог	прилог
do	dopoldne, dopolnoči
k / h	kvišku, hkrati
na	napoti, narobe
o	opoldne, opolnoči
po	povrhu, poleti
vz	vzkriž
z / s	zdoma, skonca
za	zakaj, zanič

¹⁸ Примери у табели преузети од Ј. Топоришича (2000: 231).

Табела 12 – Прилошке сраслице типа придевска реч + именица¹⁹ у словеначком језику

придевска реч (придеви, бројеви, придевске заменице)	прилог
ta	tačas
več(j)i	večidel
vsak	vsaksebi
en (eden)	enkrat

3.4.2.5 Композиција

Композиција или слагање у словеначком језику подразумева повезивање двеју говорних основа инфиксом *-o-*, *-e-* или *-i-*. Претходно је већ речено да је овај творбени поступак слабо присутан у постанку прилога:

творбене основе спојене инфиксом <i>-o-</i>	сложеница => прилог
sam + o + tež(a)	samotež

У прилог констатацији о малој заступљености прилога насталих процесом композиције у словеначком језику говори и чињеница да наведени прилог *samotež* као пример сложенице, односно творенице настале слагањем има изразито ниску конкорданцу у Гигафида корпусу. Упркос томе што наведена реч као свој дублет има именицу, у прилошком појавном облику приказује се само седам пута у наведеном корпусу.

3.4.2.6 Устаљени изрази са предлогом и именицом

Словеначки језик, као и српски, садржи значајан број устаљених израза са предлогом и именицом у пратећем падежном облику који се користе у функцији прилога – најчешће начинских и временских:

¹⁹ Примери у табели преузети од Ј. Топоришча (2000: 231).

Табела 13 – Устаљени изрази са предлогом и именицом у функцији прилога²⁰ у словеначком језику

предлог + именица	превод на српски језик
iz navade	из навике, по навици
na glas	наглас
po pravici	искрено, праведно
pod večer	увече
s časom	временом

3.4.3 Прилози настали од заменица

Све детаљнијим проучавањем прилога као врсте речи у оквиру науке о језику, до којег је посебно дошло у другој половини прошлог века, издвојила се једна категорија прилога која своје порекло води од заменица. Та група истакла се по својој особености двојачке природе и прилога и заменица, а која је, с друге стране, директни узрочник неусаглашености и подељености лингвиста по питању њихове класификације.

Довођење у везу заменичких прилога и прилошких заменица као речи истих коренских морфема, њихова историјска повезаност, термилошке и појмовне разлике, компарација морфолошких, синтаксичких, а касније и семантичких карактеристика у незаслужено невеликом броју научних радова са том тематиком у свету, затим давање примата једној или другој врсти речи у зависности од критеријума који се примењује за њихово дефинисање, као и њихова опсежна анализа из угла синтаксе и семантике само су неке од тема које је детаљно обрадио Пипер у књизи „Заменички прилози“ (Пипер 1983).

С обзиром на обимност те теме која превазилази оквире овог рада, у овом ћемо се приказу задржати на специфичном виђењу и класификацији заменичких прилога у словеначком језику које је осмислио Топоришич (Топоришич 2000), као и неким посебностима које се за њих везују. Поред тога, са аспекта настанка речи, биће указано на продуктивност заменичких прилога у творбеним процесима.

На нашем језичком простору може се рећи да су заменички прилози и њихов значај за разумевање целокупне категорије прилога још једна тачка укрштања ставова истакнутих нормативиста Пипера и Топоришича који, свако у свом матерњем језику, овој групи прилога посвећује посебну пажњу, а Топоришич се чак сврстава у оне лингвисте који их поистовећују са прилошким заменицама (Топоришич 2000: 406).

²⁰ Примери на словеначком језику преузети од Ј. Топоришича (2000: 232).

Заменичке прилоге Топоришич дели у две основне групе:

1. прилоге околности (*okolišćinski*), који означавају околности као што су простор (*prostorski*) – где разликује заменичке прилоге за место (*mestovni*), циљ (*ciljnostni*) и пут/распрострањеност (*poti/razmeščenosti*), и време (*časovni*) – у које спадају прилози врсте *kdaj*, и
2. прилоге својства (*svojstvenostni*), који означавају својство, односно степен неке особине (*lastnostni*), где препознаје оне који означавају квалитет (*kakovostni*) и оне које означавају меру или количину нечега (*merni*).

Свака од поменутих група заменичких прилога додатно се, слично подели придевских заменица (Топоришич 2000: 335), рашчлањује у 11 врста:

- 1) упитни (*vprašalni*);
- 2) односни (*oziralni*);
- 3) неодређени (*nedoločni*);
- 4) неодређени-произвољни (*poljubnostni*);
- 5) неодређени-вишеобухватни (*mnogostni*);
- 6) односно-произвољни (*oziralno-poljubni*);
- 7) тотални (*celost(nost)ni*);
- 8) одрични (*nikalni*);
- 9) секундарни (*drugostni*);
- 10) истоветни (*istostni*);
- 11) показни (*kazalni*).

Свака од ових врста заменичких прилога чува значење свог пандана у прилошким заменицама са којом се и формативно поклапа, задржавајући исте карактеристичне наставке.

Наведена подела нема свој еквивалент у српском језику са овако обухватним и дескриптивним прилошким врстама, те се може закључити, како констатује Ђукановић, да је Топоришич овим детаљним прегледом и врло прецизном терминологијом управо настојао да дочара специфичност ове врсте речи и отежаност сврставања међу заменице, прилоге или заменичке прилоге (Ђукановић 2009: 24).

У наставку је дат двојезични табеларни приказ Топоришичеве поделе ради боље прегледности:

Табела 14 – Врсте заменичких прилога²¹ у словеначком језику

ВРСТЕ (razredi)	ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОЗИ ZAIMENSKI PRISLOVI					
	околноста (<i>okolisčinski</i>)				својство (<i>svojstvenostni</i>)	
	простор (<i>prostorski</i>)			време (<i>časovni</i>)	особина (<i>lastnostni</i>)	
	место (<i>mestovni</i>)	циљ (<i>ciljnostni</i>)	пут/ распрострањеност (<i>poti/razmeščenosti</i>)	врсте <i>kada</i> (<i>vrste kdaj</i>)	квалитет (<i>kakovostni</i>)	мера (<i>merni</i>)
упитни <i>vprašalni</i>	kje	kam	kod	kdaj	kako	koliko
односни <i>oziralni</i>	kjer	kamor	koder	kadar	kakor	kolikor
неодређени <i>nedoločeni</i>	nekje	nekam	nekod	nekdaj	nekako	nekoliko
неодређени- произвољни <i>poljubnostni</i>	kje	kam	kod	kdaj	kako	koliko
неодређени- вишеобухватни <i>mnogostni</i>	marsikje	marsikam	marsikod	marsikdaj	marsikako	precej
односно- произвољни <i>oziralno- poljubnostni</i>	kjer koli	kamor koli	koder koli	kadar koli	kakor koli	kolikor koli
тотални <i>celostni</i>	povsod	(na vse strani)	povsod	vselej	vsekakor	vse
одрични <i>nikalni</i>	nikjer	nikamor	nikoder	nikdar	nikakor	nič
секундарни <i>drugačni</i>	drugje	drugam	drugod	drugič	drugače	(ne toliko)
истоветни <i>istostni</i>	(ravno tam)	(ravno tam)	(ravno tod)	ravno tedaj	takisto	enako
показни <i>kazalni</i>	tu	sem	tod	sedaj/zdaj	tako	toliko
	tam	tja		tedaj		
	ondi		onod	onda(j)	(onak)	

²¹ Табела састављена према подели коју осмислио Топоришич (Топоришич 2000:406), а превод термина на српски језик преузет по аналогји са преводом придевских заменица коју изнела Ђукановић (Ђукановић 2009: 24).

Топоришич је из горње табеле изузео каузалне заменичке прилоге (*vzročnostni zaimenski prislovi*) под образложењем да међу њиховим прилозима особина (*lastnostni*) практично и не постоје поменуте врсте, осим упитног *zakaj*, *čemu* и односног *zato*, *zatorej*; *tako*, *tedaj*.

Класа заменичких прилога, иако граматички квантитативно лимитирана, демонстрира учинковитост у грађењу речи због морфолошки кратког облика и ширег семантичког досега. Творбени процеси у којима најчешће учествују су префиксација и суфиксација, док саме заменице улазе у творбу прилога и путем композиције или слагања.

Табела 15 – Настанак прилога и прилошких израза од заменица у словеначком језику

прилошки израз / прилог	творбени процес
tja ven	прилошка заменица + прилог = прилошки израз
predvsem	предлог + заменица = префиксална изведеница
vselej	заменица + суфикс = суфиксална изведеница
onstran	показна заменица + именица = сраслица
samotež	заменица + инфикс + именица = сложеница

3.4.4 Прилози настали од придева

Придеви су, без икакве сумње, врста речи која у највећој мери доприноси богаћењу лексичког фонда прилога као врсте речи како у српском, тако и у словеначком језику.

Самим учешћем у творби прилога, придеви су на њих транспоновили неке од својих карактеристика попут способности компарације, затим постојања антонима, различитих варијанти и синонима, употребе префиксалног ексцесива, односно елатива како га назива Топоришич, као и могућност додавања додатних одредби (Топоришич 2000) у виду интензификатора и квантификатора.

О компарацији као морфолошкој особености начинских и других прилога који воде порекло од средњег рода описних придева, као и о префиксалном ексцесиву биће више речи у посебном поглављу.

3.4.4.1 Конверзија

Адвербијализација, како је дефинисана у НГ (Пипер/Клајн 2013), представља најзаступљенију подврсту једног од, у општем смислу гледано, најмање распрострањених начина творбе речи – конверзије или промене врсте речи (СЈО: *sprevrženje*). Према ауторима,

овај поступак подразумева прелазак придева у прилоге без додавања икаквих творбених афикса (*ibid*).

У поређењу са именицама у овом виду творбе, придеви су далеко продуктивнији јер се, како је оценио Топоришич, конвертују у прилоге на изражено парадигматски начин (Топоришич 2000: 319):

*slovensko – po slovensko – slovenski*²²

И у српском и у словеначком језику се конверзија реализује по истом или сличном принципу, при чему прилози за начин настају од средњег рода описних придева.

grd – grdo

СЛО:	Ker so doma tako grdo delali z mano, sem šolo pustila, prav tako delo v tovarni.
СРП:	Пошто су се код куће тако ружно понашали према мени, напустила сам школу, а исто тако и посао у фабрици.

Морфолошки, прилози настали од придева су у највећем броју случајева једнаки номинативу средњег рода једнине описних придева, односно оних који се у словеначком језику сврставају у семантичко поље особине (*lastnostni*), попут прилога за начин, количину и меру. Свакако није занемарљив ни број оних чији се постанак може довести у везу и са трпним глаголским придевима (*deležnik stanja*):

zaljubiti se – zaljubljeno

СЛО:	Midva pa sva še vedno sedela in se zaljubljeno gledala.
СРП:	А нас двоје смо и даље седели и заљубљено се гледали.

3.4.4.2 Суфиксација

Прилози за начин у словеначком језику најчешће се завршавају наставком *-o* / *-e*, док се наставак *-i* данас схвата као застарео. Поред тога, Топоришич сматра застарелим облицима прилога насталих од придева и оне са суфиксима *-ski*, *-ški*, *-čki* (Топоришич 2000: 409). По његовом мишљењу, наставак *-o* који се додаје придевима са завршетком на *-ski* у позитиву може да упућује и на однос нечега према нечему, или везу са нечим (нпр. *izkušensko* – оно које се односи на искуство, које је у вези са искуством).

²² Топоришич овакве облике придевских прилога са завршетком *-i* уместо *-o* (*slovenski*) сматра застарелим у савременом словеначком језику.

Бројивост, редослед или временски след (*kratnost*) означавају се наставком *-ič* или *-krat* који се додају на придевску основу, а добијају се као одговор на упитну заменицу *kateri*, и у том случају говоримо о суфиксалним изведеницама. С друге стране, уколико поставимо питање са упитном речју *kolikokrat* (СРП: колико пута), онда ће у одговору у највећем броју случајева бити употребљена сложеница или сраслица (*ibid*: 228).

Табела 16 – Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од придевских речи²³ у словеначком језику

наставак	прилог
-jà	tjà
-oma	céloma, popôlnoma, nágloma
-ič	trétjič, naslédnjič, vsákič, stôtič
- óč	nekóč
- ód	nekód, tód
-jé	nekjé, kjé
-o /-ó /-e	grôzno, hudó, hrepenéče
-i	slovénski, angléški
-di	óndi
-dàj / -daj / -dáj	kdàj, nékdaj, tedàj
-lej	vsèlej
-àm / -ám / -am	tàm, kám, nékam
-èm	sèm

²³ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 228).

-r	níkdar, kàdar
-krat / -kràt	milijónkrat, takràt, dvákrat
-ù	tù

3.4.4.3 Префиксација

Извођење речи додавањем и префикса и суфикса на придевску основу јесте веома продуктиван вид творбе у словеначком језику. Изведенице добијене на овај начин најчешће укључују придевску реч као коренску основу, прави предлог у својству префикса, као и уобичајене суфиксе.

Табела 17 – Најчешћи наставци за префиксално-суфиксалну деривацију прилога од придевских речи²⁴ у словеначком језику

префикс	основа придевске речи	суфикс	прилог
do-	-dobr-	-a	dodôbra
iz-	-grd-	-a	izgrda
na-	-drobn-	-o/-ó	nadróбно
na-	-hitr-	-oma	nahítroma
od-	-t(u)-	-lèj/-lêj	odtlêj
po-	-t(u)-	-lêj/-lèj	potlêj
po-	-vs-	-od	povsód

²⁴ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 229).

po-	-jutrišnj-	-em/-ém	pojútrišnjem
po-	-redk-	-oma	porédkoma
pred-	-lansk-	-im	predlánskim
v-	-obč-	-e	vobče
z-/s-	-nov-, -težk-	-a	znôva, stéžka
za-	-tó-	-o	zató
za-	-tó-	-ém/-èм	zatém

Префиксација се код прилога насталих од придева опажа најчешће у оним случајевима када сам придев садржи префикс који се затим рефлектује и на прилог; односно, прилог ће задржати префикс уколико је тај исти префикс постојао и у придевском облику од којег је прилог настао.

Као што је претходно већ указано, права прилошка префиксација постоји у веома ограниченом обиму и у српском и у словеначком језику.

Уобичајени префикси који се користе у српском језику су:

не-	неретко
по-	подоста
пре-	преблизу
прек(о)-	прекјуче
нак(о)-	накосутра

С друге стране, у словеначком језику затичемо само два префикса:

ne-	neprav
pra-	pradavno

3.4.4.4 Устаљени изрази са предлогом и придевом

Предлошке синтагме које заједно са придевом обављају функцију прилога устаљене су конструкције и у словеначком и у српском језику. За разлику од именица, прилошки изрази настали од предлошке синтагме са придевом упадљиво су бројнији у словеначком језику. Семантичка поља на која најчешће упућују су време и начин.

Табела 18 – Устаљени изрази са предлогом и придевом у функцији прилога у словеначком језику

предлог + придевска реч ²⁵	превод на српски језик
do malega	безмало, скоро, готово
na drobno	ситно, испрекидано, убрзано; кратким и ситним покретима; на мале делове
o božiču	(празник) за Божић, током Божића
po slovensko	на словеначки начин; на начин типичан за Словенију/Словенце; на словеначком језику
s hudo	на ружан начин, на силу, грубо
pred kratkim	недавно
z lepo	на леп начин
za nazaj	у ретроспективи, с освртом на
v prvo	најпре, прво, као прво

3.4.5 Прилози настали од глагола

Словеначки језик, поред претходне три врсте речи, даје и могућност настанка значајног броја прилога од глаголских облика кроз различите творбене поступке. Као један од најпродуктивнијих поступака издваја се конверзија, односно прелазак одређених глаголских облика у прилоге, затим суфиксација, префиксално-суфиксална деривација, а у нешто мањој мери и префиксација.

²⁵ Примери на словеначком језику преузети од Ј. Топоришича (2000: 232).

3.4.5.1 Конверзија

Значајан број прилога глаголског порекла настао је од глаголског прилога трајног и глаголског прилога прошлог (*deležje*), као и од глаголског придева трпног (*deležnik stanja, trpni deležnik*) и као такви показују висок степен фреквентности у савременој употреби језика.

У „Енциклопедији словеначког језика“, Топоришич за трпни глаголски придев користи термин *deležnik stanja*, указујући на семантички аспект садашњости, односно опис трпног стања у садашњости, док је радни глаголски придев код њега *opisni deležnik* (Топоришич 1992). С друге стране, глаголски прилог прошли и глаголски прилог садашњи обухвата термином *deležje*, не диференцирајући их даље термилолошки, већ их посматра као две реализације истог елемента. Поред тога, указује да су ови облици непроменљиви, за разлику од радног и трпног глаголског придева (Топоришич 1992: 1135).

Глаголски прилози садашњи и прошли који се завршавају на *-é*, *-(v)ši*, и *-č* користе се у прилошкој функцији без икаквих наставака, док се глаголски прилози садашњи који се завршавају на *-č* и трпни глаголски придеви који се завршавају на *-n* и *-t* понашају попут придева приликом конверзије у прилоге, односно имају наставке *-o* и *-e* (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 280).

Табела 19 – Глаголски партиципи у функцији прилога у словеначком језику

наставак	глагол у инфинитиву	суфикс	партицип => прилог
-é	sedéti		sedé
-(v)ši	čúti	-Ø	čúvši
-č	vládati		vladajóč
-č	goréti	-e	goréče
-n	ukrásti	-o	ukrádeno
-t	napéti		napéto

Специфична је и употреба тзв. описног партиципа (*opisni deležnik*), односно радног глаголског придева са наставком *-l* који се, према Бајец/Коларич/Рупел (*ibid*), у ретким случајевима користи у функцији прилога, тачније само када замењује трпни глаголски придев са завршетком *-n* или *-t*:

СЛО:	Zgledal je zmrzlo.
СРП:	Изгледао је смрзнуто.

3.4.5.2 Суфиксација

На сличан начин као и прилози настали од именичких речи, суфиксалном деривацијом глагола најчешће настају прилози за начин. Сви суфикси из доле наведене табеле веома су учестали у савременом језику, осим наставака *-ši* и *-iv / -ív* чија употреба временом полако опада (Топоришич 2000: 228).

Табела 20 – Најчешћи наставци за суфиксалну творбу прилога од глаголске основе²⁶ у словеначком језику

наставак	прилог
-oma	skrívoma, nenádoma
-é	vedé, sedé
-è	bajè ²⁷
-ájje / -áj	skrivàj, skriváje
-ši	začénši
-iv / -ív	sklóniv

3.4.5.3 Префиксација

Слично као и претходно поменуте врсте речи, и глаголи учествују у деривацији прилога додавањем префикса и суфикса на сопствену коренску основу, додуше у нешто ограниченијем обиму.

²⁶ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 228).

²⁷ Према ССКЈ, лексема „bajè“ је речца, на шта и Топоришич скреће пажњу, иако је наводи као један од примера суфиксације прилога од глаголске основе.

Табела 21 – Најчешћи наставци за префиксално-суфиксалну деривацију прилога од глагола²⁸ у словеначком језику

префикс	основа глагола	суфикс	прилог
ne-	ved- neh- mud-	-oma	nevedoma nenedoma nemudoma
po-	ne + ved-	-oma	ponevedoma

Права прилошка префиксација подразумева настанак прилога додавањем префикса *ne-* на облик глаголског прилога садашњег који служи као коренска основа:

Табела 22 – Права прилошка префиксација од глагола²⁹ у словеначком језику

префикс	глагол у инфинитиву	глаголски прилог садашњи	прилог
ne-	vedeti hoteti	vedé hoté	nevedé nehoté

3.4.6 Прилози настали од бројева

Бројеви се као врста речи у словеначком језику, заједно са придевима и придевским заменицама, сврставају у придевску групу речи, те самим тим учествују у скоро свим истим начинима творбе прилога као и придеви (претходно представљени у оквиру настанка прилога суфиксацијом придевских речи илустрованих у Табели 16).

Табела 23 – Примери неких прилога насталих од бројева у словеначком језику

број	префикс / суфикс / основа	прилог	начин творбе
pet	број pet + суфикс <i>-ič</i>	petič	суфиксација
tisoč	број tisoč + суфикс <i>-krat</i>	tisočkrat	суфиксација

²⁸ Примери у табели преузети од Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 229).

²⁹ Примери у табели преузети од Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 231).

prvi	предлог <i>iz-</i> + основа редног броја <i>prv</i> + суфикс <i>-a</i>	<i>izprva</i>	префиксално-суфиксална деривација
en	предлог <i>na</i> + број <i>en</i> + суфикс <i>-krat</i>	<i>naenkrat</i>	сраслица
prvi	предлог <i>v</i> + основа редног броја <i>prv</i> + <i>o</i>	<i>vprvo</i> <i>v prvo</i>	сраслица предлошки израз

Говорећи о значењу које суфикс *-ič* у словеначком језику даје бројевима када се из њих изводе прилози, Топоришич објашњава да овај суфикс носи значење редоследа – он у овом контексту користи термин *kratnost*, и те прилоге сматра суфиксалним прилошким изведеницама створеним од основе коју чине придевска реч са наставком *-ič*. Наводи да се овакви прилози користе као одговор на питање *kateri* (СРП: који), док речи које одговарају на питање *kolikokrat* (СРП: колико пута) сматра сраслицама, односно сложеницама (Топоришич 2000: 228).

С друге стране, Бајец/Коларич/Рупел прилоге настале суфиксацијом са *-krat* називају непроменљивим изразима количине који упућују на то колико пута се одиграва или понавља глаголска радња и колика је мера неке ствари (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 278-279). По значењу и употреби сврставају их у врсту прилога мере, а терминолошки поистовећују и са врстом бројева, називајући их фреквентативним (понављајућим).

Поред самих бројева, у стварању ове врсте прилога учествују и прилози за количину попут *več*, *mnogo*, *dosti* => *večkrat*, *mnogokrat*, *dostikrat* и других. Наставак *-krat*, како указују Бајец/Коларич/Рупел (*ibid*), некада је био именица са значењем *црта*, *ред*, *рок*, а данас се његова именичка природа може препознати једино кроз поједине облике деклинације (*nekaj kratov*, *krati*, *druge krati*, итд).

3.4.7 Прилози настали од других прилога

Заједно са осталим врстама речи, и сами прилози ступају у творбене процесе настанка других прилога, и то најчешће суфиксацијом творбеним наставцима и срастањем двају прилога, а учествују и као саставни делови у устаљеним предлошким изразима са другим прилозима.

3.4.7.1 Суфиксација

Једна од различитости словеначког у односу на српски језик јесте постојање још једне врсте суфиксалне деривације поред распрострањеније обичне суфиксације (*navadna izpeljava*).

Критеријуми по којима Топоришич сврстава одређене речи у варијантни вид суфиксације (*inačenijska izpeljava*) јесу додавање наставка на зависну реч творбене основе и стварање више значењских група твореница (Топоришич 2000: 157). С тим у вези, овакав

начин творбе фактички допушта да се и неке друге врсте речи могу употребити у функцији творбених суфикса, попут других прилога, речци или заменица, а поред уобичајених наставака.

Табела 24 – Варијантна суфиксација прилога у словеначком језику³⁰

суфикс	творбена основа	прилог
-ice	tank(o)	tankice
-le	tu	tule
-ci	tedaj	tedajci
-koli	kadar	kadarkoli
-kaj	sem	semkaj
-ej	zato(r)	zatorej
-r	kam (o)	kamor
-kar	ravno	ravnokar

3.4.7.2 Настанак сраслица

Када је реч о чисто прилошким сраслицама као производима творбе речи, Топоришич прави дистинкцију на основу синтаксичког односа двају прилога у твореници (Топоришич 2000: 231), према којем они могу бити:

1. у хипотакси, тј. односу синтаксичке зависности:

³⁰ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (2000: 230).

vsenaokoli, vsak sebi, vsepočez, vse navzkriž, vsevprek

2. у паратакси, тј. односу синтаксичке независности:

čezinčez (čez in čez).

3.4.8 Прилози настали од осталих врста речи

Допринос непроменљивих врста речи у творби прилога не може се рећи да је занемарљив, посебно ако се ослањамо на раније указану претпоставку и словеначких и српских лингвиста о прилозима као седиментним, скамењеним облицима других врста речи. Према појединим мишљењима (Бајец/Коларич/Рупел 1956: 281), чак су и неки предлози изворно били прилошке речи, да би тек временом добили данашњу граматичку улогу одређивања односа према именичкој речи.

Уз предлоге, и везници и речце често се и у словеначком и у српском језику поклапају у значењу са предлозима, а и по самој обличкој структури, због чега је веома приметан број хомонима у случају ових врста речи.

Што се тиче конкретнијих творбених процеса попут префиксације, свакако најдоминантнију улогу од свих врста речи имају предлози – било да доприносе прилошкој творби префиксацијом или да учествују у суфиксално-префиксалној деривацији, о чему је и било речи у претходним одељцима рада.

Речце или партикуле у словеначком језику такође је могуће приписати неком виду творбе прилога попут префиксације. Илустрација таквог случаја била би речца *le* у значењу *само* која, уколико се налази испред или иза показног прилога или показне заменице, има улогу интензификатора њиховог основног значења (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005).

Табела 25 – Употреба речце у префиксацији прилога у словеначком језику

словеначки језик	српски језик
le-sem (semle)	баш овамо, управо овамо
le-tu (tule)	баш овде, управо овде

3.5 Класификација прилога по значењу

При опису граматичке категорије која је предмет овог рада, у претходним одељцима је у неколико наврата и из више визура указивано на пунозначност прилошких речи у словеначком језику и њихово својство да означавају околности у којима се одвија глаголска радња, попут места, времена, особине и узрока³¹. Уз то својство, прилози се користе и за одређивање придевских и прилошких особина, а како указује Топоришич, и особина предикатива (Топоришич 2000: 406).

Из поменутог произилази подела прилога по значењу на начин приказан у табели у наставку.

Табела 26 – Врсте прилога у словеначком језику по значењу³²

ПРИЛОЗИ <i>PRISLOVI</i>			
ОКОЛНОСТ <i>okoliščinski</i>		СВОЈСТВО <i>svojstvenostni</i>	
простор (крај) <i>prostorski (krajevni)</i>	време <i>časovni</i>	особина <i>lastnostni</i>	каузалност <i>vzročnostni</i>
место <i>mestovni</i>	када <i>kdáj</i>	начин <i>načinovni</i>	узрок <i>vzročni</i>
циљ <i>ciljnostni</i>	откад(а) <i>odklēj / odklēj</i>	количина <i>kolikostni</i>	намера <i>namerni</i>
пут / распрострањеност <i>poti/razmeščenosti</i>	докад(а) <i>doklēj / doklēj</i>	бројивост <i>kratnostni</i>	учинак <i>učinkovni</i>
		мера <i>merni</i>	допусност <i>dopustnostni</i>
		узастановност <i>zapovrstni</i>	релативност <i>ozirni</i>

³¹ Брезник (1916:157 и 1934: 146) прави поделу прилога према месту, времену, *начину* и узроку. С друге стране, Кончник (1883: 103) препознаје само прилоге простора, времена и начина.

³² Табела састављена према поделама Ј. Топоришича (2000: 406-409).

Као што се може видети у Табели 26, два главна семантичка поља или сфере значења јесу околност и својство, те сходно томе имамо и две главне категорије прилога у словеначком језику које се разликују по критеријуму значења, а то су прилози околности (*okoliščinski*) и прилози својства (*svojstvenostni*). Топоришич описује околносне прилоге (Топоришич 2000: 407) као прилоге код којих се одредба налази у постпозицији (*tam doli, včeraj zjutraj*); аналогно томе, код прилога својства одредба долази препозиционо (*precej dolgo, čisto hote*).

Табеле 27 и 28 у наставку дају детаљнији приказ поткатегија садржаних у поменутиим двома категоријама, са пратећим упитним речима, односно упитним прилошким заменицама, као и примерима за илустрацију сваке од наведених поткатегија.

Табела 27 – Прилози околности³³ у словеначком језику

ОКОЛНОСТ <i>OKOLIŠČINSKI</i>	
просторни (локални) <i>prostorski (krajevni)</i>	временски <i>časovni</i>
<p>место <i>mestovni</i></p> <p>упитна реч: ГДЕ / КЈЕ</p> <p>примери: tu, tam, tukaj, kje, nikjer, nikje, zgoraj, gori, spodaj, doli, notri, znotraj, zunaj, daleč, blizu, nizko, vzhodno</p>	<p>када <i>kdáj</i></p> <p>упитна реч: КАДА / КДАЈ</p> <p>примери: zdaj, nekoč, opolnoči, nikdar, pozno, kmalu, spomladi, obenem, včeraj, davi, zadnjič, predčasno, letos, takoj</p>
<p>циљ <i>ciljnostni</i></p> <p>упитна реч: КАМО³⁴ (КУДА, ГДЕ, У КОМ СМЕРУ) / КАМ</p> <p>примери: sem, tja, nekam, nikamor, kamor koli, dol, gor, vstran, naprej, nazaj, vmes</p>	<p>откад(а) <i>odklêj / odklêj</i></p> <p>упитна реч: ОТКАД(А) / ОДКЛÊЈ и ОДКЛËЈ</p> <p>примери: odslêj и odslêj, odtlêj и odtlêj, poslêj и poslêj, odsihmal, potlej</p>

³³ Табела састављена према поделама Ј. Топоришича (2000: 406-409).

³⁴ Према Пипер/Клајну (2013: 203), у савременом српском језику је прилог КУДА проширио своје значење тако што се, поред свог суштинског значења које се везује за добијање одговора на питање КОЈИМ ПУТЕМ, све више преузима у значењу које се преноси питањем У КОМ СМЕРУ, и тако се користи уместо прилога КАМО, чија је употреба, с друге стране, све ређа и сматра се донекле архаичном.

Ђукановић/Ђукановић (2005: 58) такође констатују да се постепено све више губи разлика међу прилозима *где*, *куда* и *камо* у српском језику.

пут / распрострањеност <i>poti/razmeščenosti</i>	докад(а) <i>doklêj / doklèj</i>
упитна реч: КУДА (ГДЕ, КОЛИМ ПУТЕМ) / KÓD	упитна реч: ДОКАД(А) / DOKLÊJ и DOKLÈJ
примери: tod, onod, ponekod, koder, nikoder, koder koli, povsod	примери: doslêj и doslèj, dotlêj и dotlèj, dokler

Прилози околности деле се према упитној прилошкој заменици помоћу које се ближе одређују:

- KJÉ означава место у којем или на којем се нешто догађа;
- KÁM означава циљ ка којем је усмерена радња;
- KÓD означава подручје или пут по којем или на којем се нешто догађа или је распрострањено;
- KDÁJ означава време догађања неке радње;
- ODKLÊJ и ODKLÈJ је временскоколичински³⁵ јер служи за означавање количине времена, односно трајања неке радње од почетка одређеног временског тренутка, односно од одређене тачке на временској оси;
- DOKLÊJ и DOKLÈJ је такође временскоколичински јер служи за означавање количине времена, односно трајања неке радње до одређеног временског тренутка који се сматра завршетком, односно до одређене тачке на временској оси.

Табела 28 – Прилози својства³⁶ у словеначком језику

СВОЈСТВО <i>SVOJSTVENOSTNI</i>	
особина <i>lastnosti</i>	каузалност <i>vzročnosti</i>
начин <i>načinovni</i>	узрок <i>vzročni</i>
упитна реч: КАКО / КАКО́	упитна реч: ЗАШТО (ШТО) / ZAKÁJ (KÁJ)

³⁵ Термин сковао Топоришич (Топоришич 2000: 408).

³⁶ Табела састављена према поделама и примерима Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 406-409).

<p>примери: tako, nikakor, kakor koli, posebej, zlepa, zgrda, skrivaj, korakoma</p>	<p>примери: zato, zatorej, nalašč, pomotoma, tako, zategadelj, slučajno</p>
<p>количина kolikostni</p> <p>упитна реч: КОЛИКО / KÓLIKO</p> <p>примери: toliko, nekaj, dovolj, precej, ogromno, nič, malo</p>	<p>намера namerni</p> <p>упитна реч: ЧЕМУ / ČEMU</p> <p>примери: zato</p>
<p>бројивост kratnostni</p> <p>упитна реч: КОЛИКО ПУТА / KOLIKOKRAT</p> <p>примери: tolikokrat, nekajkrat, vsakokrat, marsikdaj, včasih, znova, stokrat</p>	<p>учинак učinkovni</p> <p>упитна реч: (С КАКВИМ УСПЕХОМ) / (S KAKŠNIM USPEHOM)</p> <p>примери: zaman, uspešno, brezuspešno, zastonj</p>
<p>мера merni</p> <p>упитна реч: У КОЈОЈ МЕРИ / KÓLIKANJ</p> <p>примери: tolikanj, zelo, povsem, čisto, docela, deloma, dolgo, dosledno</p>	<p>допусност dopustnostni</p> <p>упитна реч: (УПРКОС ЧЕМУ) / (KLJUB ČEMU)</p> <p>примери: nehote³⁷</p>
<p>узастопност zapovrstni</p> <p>упитна реч: КОЈИ ПУТ / KATERIČ, KATERIKRAT, KOLIKIČ</p> <p>примери: prvič, zadnjič, slednjič, vnovič, prihodnjič</p>	<p>релативност ozirni</p> <p>упитна реч: (У ПОГЛЕДУ НЕЧЕГА) / (GLEDE NA KAJ)</p> <p>примери: jezikovno, politično, strokovno</p>

Прилози својства деле се према карактеристичној упитној прилошкој заменици помоћу које се ближе одређују:

- КАКО́ означава начин обављања неке радње, стања или збивања;

³⁷ Топоришич као пример за *допусност* наводи прилог *nehote* (Топоришич 2000: 406-409), за који ССКЈ наводи следећа значења:

něhoté prisl. (ě-ě) izraža, da se dejanje (z)godi:

a) neodvisno od volje,

b) brez določenega namena.

- KÓLIKO означава број или количину нечега;
- KOLIKOKRAT означава број понављања неке радње, стања или збивања;
- KÓLIKANJ сматра се донекле архаичним обликом и означава меру или количину нечега;
- KATERIČ, KATERIKRAT, KOLIKIČ означава неодређен или непознат број понављања неке радње, стања или збивања;
- ZAKÁJ (KÁJ) означава узрок, разлог или начин дешавања неке радње, стања или збивања;
- ČEMÚ означава намеру са којом је нека радња обављена или се неко стање или збивање десило;
- (S KAKŠNIM USPEHOM) означава са каквим је успехом и да ли је нека радња, стање или збивање било успешно, односно какав учинак је имала нека радња, стање или збивање;
- (KLJUB ČEMÚ) означава допусност или недостатак допусности, тј. допуштења за обављање неке радње или неко стање или збивање;
- (GLEDE NA KAJ) означава неку радњу, стање или збивање које се десило у односу на нешто.

3.6 Постанак других врста речи од прилога

Иако је прелазак других врста речи у прилоге знатно заступљенија појава и у словеначком и у српском језику, прилози показују незанемарљиву продуктивност у смислу доприноса постанку других врста речи.

Најфреквентније учешће прилога у творби других врста речи огледа се кроз следеће процесе: деривацију или извођење, композицију тј. слагање, и конверзију, односно промену врсте речи.

Странице које следе садрже само илустративни приказ настанка других врста речи помоћу прилога, имајући у виду да обухватнији приступ захтева укључење шире морфолошко-творбене перспективе. Паралелно су дати примери на словеначком и српском језику ради истицања карактеристике продуктивности као још једне заједничке особине прилошких речи у обама језицима.

3.6.1 Деривација

Деривација или извођење речи, које обухвата грађење речи додавањем афикса на коренску реч (Пипер/Клајн 2013: 220), реализује се са прилозима на два начина:

1. кроз префиксално-суфиксалне изведенице, где у највећем броју случајева и у једном и у другом језику настаје деривирани придев спајањем префиксалног прилога са придевом претходно изведеним од именице помоћу придевских суфикса:

Табела 29 – Прилози у префиксално-суфиксалној деривацији у словеначком и српском језику³⁸

прилог	творбена основа	твореница	врста речи
čéz	méren (именица méra + придевски суфикс <i>-en, -na, -no</i>)	čezméren	придев
преко	морски (именица <i>more</i> + придевски суфикс <i>-ски</i>)	прекоморски	придев

2. кроз суфиксацију, односно додавање афикса – суфикса – позиционо после творбене основе, при чему добијамо именице, придеве и глаголе као најчешће врсте речи настале овим видом творбе:

Табела 30 – Прилози у суфиксацији у словеначком и српском језику

прилог	суфикс	твореница	врста речи
povsód	-nost	povsódnost	именица
сувише	-ност	сувишност	именица
takój	-šen	takójšen	придев
назад	-ан	назадан	придев
naprêj	-ov, -ati	napredováti	глагол
доста	-јати, -ти	достајати, достати	глагол

³⁸ За примере наведене у Табели 29 би се могло помислити да су и у словеначком и у српском језику придеви изведени из предлошко-падежне конструкције (*čez mero* – преко мора); међутим, придев *čezmeren* не настаје од те падежне конструкције, него се на придев претходно изведен од именице и суфикса (*meren*) додаје прилог *čez* (који свакако може да буде и предлог, али не у овом случају).

По аналогiji са суфиксацијом код именичких и придевских речи у словеначком језику, можемо говорити и о настанку глагола од прилога уз помоћ додатних творбених инфикса (-*ov*, -*ev*) и стандардних суфикса (-*ati*, -*eti*, -*iti*).

У вези са деривацијом придева од појединих прилога за место и време, Стевовић тврди да у српском језику они припадају посебној семантичкој групи придева (Стевовић 1974/1975: 81). Он сматра да самом извођењу придева претходи одређена супстантивизација прилога који се затим образују на два начина – додавањем суфикса -*њи* или -*шњи* на прилошку основу, што се може видети у Табели 31 у наставку.

У истом контексту, али на нешто другачији начин, Стевановић помиње и суфиксе -*ан*, -*ни*, и -*и* (Стевановић 1986: 538-571), које смо, заједно са примерима, такође укључили у приказ у доњој табели.

Табела 31 – Прилози у суфиксалној деривацији придева у српском језику

суфикс	прилог	придев
-њи	ноћас, синоћ, вечерас, данас, јутрос, летос, зимус, јесенас	ноћашњи, синоћњи, вечерашњи, данашњи, јутрашњи, летошњи, зимушњи, јесенашњи
-шњи	сада, када, тада, тамо, некада, свагда, сутра, јуче, онда, овде, давно, вајкада, ономад	садашњи, кадашњи, тадашњи, тамошњи, некадашњи, свагдашњи, сутрашњи, јучешњи, јучерашњи, ондашњи, овдашњи, давнашњи, вајкадашњи, ономадашњи
-ан, -ни, -и	десно, лево, доцкан, узалуд, напред	десни, леви, доцни, узалудан, напредан

Сличан закључак може по аналогiji приписати и словеначком језику, где опажамо значајно већу продуктивност извођења придева од прилога помоћу следећих суфикса:

- -*nji*,
- -*šnji*,
- -*enji*,
- -*n*,
- -*en*,
- -*šen*,
- -*ski*.

Табела 32 – Прилози у суфиксалној деривацији придева у словеначком језику³⁹

суфикс	прилог	придев
<i>-nji</i>	sedaj, blizu, skoz(i), zgodaj	sedanji, bližnji, skoznji, zgodnji
<i>-šnji</i>	včeraj, davi, tamkaj	včerajšnji, davišnji, tamkajšnji
<i>-enji</i>	doli, gori	dolenji, gorenji
<i>-n</i>	zoper	zoprn
<i>-en</i>	ponoči, odveč, takrat	ponočen, odvečen, takraten
<i>-šen</i>	precej, zdaj, skoraj	precejšen, zdajšen, skorajšen
<i>-ski</i>	tostran, lani, zastonj	tostranski, lanski, zastonjski

3.6.2 Композиција

Начин на који прилози у словеначком и српском језику учествују у композицији или стварању сложеница других врста речи јесте управо кроз своју модификаторску улогу тих истих врста речи. У овом типу творбе јављају се у виду именичких, придевских и глаголских сложеница⁴⁰ и сложено-суфиксалних твореница⁴¹, као и сраслица⁴².

Табела 33 – Прилози у композицији других врста речи у словеначком и српском језику

прилог	начин композиције	твореница	врста речи
<i>mímo</i>	прилог + глагол + суфикс (<i>mímo</i> + <i>hod</i> (<i>iti</i>) + <i>-ec</i>)	<i>mimohódec</i>	именица (именичка сложено-суфиксална твореница)

³⁹ Табела састављена по узору на поделу и примере Ј. Топоришича (Топоришич 2000: 204).

⁴⁰ Сложене речи или сложенице састављене су од основа двеју речи које могу, а и не морају бити повезане спојним вокалима -е или -о (Пипер/Клајн 2013: 249).

⁴¹ Сложено-суфиксалне речи састављене су од двеју основа које су повезане спојним вокалом и имају заједнички суфикс. Према НГ (Пипер/Клајн 2013: 240), јављају се претежно код именица и придева, док у другим врстама речи практично не постоје.

⁴² Сраслице представљају сложене речи у којима обе основе, односно обе речи задржавају исти облик и исти међусобни однос какав су имале у синтагми од две речи, с тим што тако створена реч има посебан акценат (Пипер/Клајн 2013: 249).

далеко	прилог + глагол + нулти суфикс (далеко + вод (ити) + Ø)	далековод	именица (именичка сложеница)
próti⁴³	прилог + (именица + суфикс=придев) (próti + (alergij (a) + ski))	próti ⁴³ alergíjski	придев (придевска сложено-суфиксална твореница)
мало	прилог + именица + суфикс (мало + ум + ан)	малоуман	придев (придевска сложено-суфиксална твореница)
dáleko	прилог + глагол + суфикс (dáleko + ség (niti) + en)	dalekoséžen	придев (придевска сложено-суфиксална твореница)
лако	прилог + глагол + суфикс (лако + мисл (ити) + ен)	лакомислен	придев (придевска сложено-суфиксална твореница)
spód	прилог + глагол (spód + sekati)	spodsékati	глагол (глаголска сложеница)
криво	прилог + глагол (криво + ловити)	криволовити	глагол (глаголска сложеница)
slàbo	прилог + лични глаголски облик (slàbo + rásti (rasel))	slaborásel	придев (сраслица)
тако	прилог + придев (тако + звани)	такозвани	придев (сраслица)

3.6.3 Конверзија

Творба речи конверзијом подразумева прелазак прилога у неку другу врсту речи без икаквих морфолошких промена, односно без уметања или додавања икаквих афикса (Пипер/Клајн 2013: 254). Самим тим, овај начин творбе представља изузетно ретку језичку појаву и у словеначком и у српском језику.

У обама језицима издвајају се два типа конверзије којима прилог постаје друга категорија речи:

1. супстантивизација – прелазак прилога у именице

У наредној табели дата је илустрација супстантивизације у словеначком и српском језику, заједно са дефиницијама одабраних прилога у примарној речничкој литератури. У сврхе указивања на способност конверзије, дати су примери основне функције прилога, као и

⁴³ У овом примеру могло би се помислити да је у словеначком језику придев изведен из предлошко-падежне конструкције (*proti alergiji* – против алергије); међутим, придев *próti⁴³alergíjski* не настаје од те падежне конструкције, него се на придев претходно изведен од именице и суфикса (*alergíjski*) додаје прилог *próti* (који свакако може да буде и предлог, али не у овом случају).

примери функције по извршеној конверзији у именицу, а који су преузети из релевантних корпуса Гигафида и СрпКор.

Табела 34 – Илустрација постанка именица од прилога у словеначком и српском језику

прилог	дефиниција ССКЈ / РМС	основна функција	супстантивизација
ónkraj	prisl. (ò) – izraža položaj na drugi strani česa ali premikanje v tak položaj	Ko se je oblačil, je gledal skozi okno na cesto pred hotelom, onkraj je bila nekakšna majhna slaščičarna.	Po odrešilnem piku v zaprti sobici se ne prebudim v onkraju , pač pa tukaj.
данас	прил. 1. овога дана, у овај дан (када се говори); 2. у ово време, у наше време, сада	Разлог је у томе што сам се уплашио још пре годину дана, а не данас .	То би биле неке од информација и најави текстова које вас очекују у данашњем „ Данасу “.

2. препозиционализација – прелазак прилога у предлоге

Табела 35 у наставку садржи приказ препозиционализације у словеначком и српском језику, заједно са дефиницијама одабраних прилога у примарној речничкој литератури. Ради илустрације способности конверзије, дати су примери основне функције прилога, као и примери функције по извршеној конверзији у предлог, а који су екстраховани из предметних корпуса Гигафида и СрпКор.

Табела 35 – Илустрација постанка предлога од прилога у словеначком и српском језику

прилог	дефиниција ССКЈ / РМС	основна функција	препозиционализација
blízu	prisl., bližje in bliže (í) 1. izraža majhno razdaljo 2. izraža majhno časovno oddaljenost 3. s čustvenim dajalnikom izraža prijazno razmerje, duhovno sorodnost 4. izraža precejšnje približevanje določeni polni meri	Če je bilo vse v redu, je prišel blizu , če ni bilo, se ni prikazal.	Omenjena četrt je mejila na šolo, v kateri so delovali, in je bila blizu njegovega prebivališča.
близу	прил. (комп. ближе) 1. на малом одстојању, у близини, на мало	Негде близу ударио је гром.	Налазимо се и даље близу пристаништа, непомићни на пучини.

	одстојање, у близину 2. у кратком временском размаку, ускоро 3. безмало, готово, скоро 4. блиско, присно 5. (само комп.) подробније, детаљније		
--	--	--	--

3.7 Класификација прилога по структури

Критеријум морфолошке структуре, облика, или састава такође се у класификацијама на неки начин преплиће са претходно поменутиим поделама по постанку и по пореклу. Уколико се задржимо искључиво на морфолошком аспекту прилошких речи, можемо да кажемо да прилози према структури могу бити прости или сложени.

По Белићевом схватању (Белић 1998: 561), сви прилози су, у ствари, сложени имајући у виду да инхерентно поседују сложено синтагматско значење – без обзира на то да ли су морфолошки прости или не – јер се чак и прости прилози могу семантички протумачити и описати са аспекта синтагме. Прилози су, како такође констатује Белић, у својој суштини речи које су носиоци значења места, времена и начина, и управо из те њихове природе и произлази позиција да су, по свом значењу, прилози увек синтагматске речи. Тврдећи да су многи прилози настали од прилошких синтагми, Белић говори и о сродности прилога са прилошким изразима, који су сами по себи природне синтагме (*ibid*).

Имајући у виду те особине, Белић износи тврдњу којом фактички и дефинише прилоге кроз њихово значење и функцију, а то је да „сви прилози морају, било као засебне речи, било као сложене или синтагме, исказивати место, време или начин у најширем смислу речи који служи као одредба глагола, придева или прилога“ (Белић 1998: 562-563).

С друге стране, иако Станојчић/Поповић прости речи виде на сличан начин, тачније као утврђен гласовни скуп од најмање једног гласа који носи значење, синтаксичку функцију и промену, они наглашавају и да су то речи које нису настале од других речи, али се могу користити за творбу истих или различитих врста речи (Станојчић/Поповић 2008: 135-136). Самим тим, прости речи су немотивисане јер немају однос према другим речима у смислу свог постанка, док су сложене речи мотивисане и продуктивне у смислу да учествују у истим оним процесима стварања речи од којих су и оне саме настале.

У случају сложених прилога, поменута граматика српског језика њихово порекло види у прилошким изразима састављеним од предлошко-падежних конструкција или оних које се по језичком осећају говорника сматрају простим речима (Станојчић/Поповић 2008).

Зачетак сагледавања творбено-морфолошке структуре прилошких речи у словеначком језику први пут уочавамо код Бохорича (Bohorich 1584: 157), који их дели на прости (*simplex*),

изведене (*composita*) и сложене (*decomposita*). Као и у случају претходних начина класификација, у каснијим граматицама прошлог века не може се, осим из семантичког угла, опазити експлицитнија структурална подела на просте и сложене прилоге коју налазимо у српском језику.

Лингвистичка разлагања о облику прилога обично су у предметним словеначким граматицама инкорпорирана у одељке посвећене творби речи, а класификација се изводи на основу порекла, што додатно потврђује претходно изнету тезу да се подела прилога по критеријумима попут порекла, постанка, облика, структуре и извора поистовећује и сједињује у већини посматраних граматица словеначког, као и у појединим граматицама српског језика.

Топоришичев приступ такође долази из творбене перспективе, при чему се он користи другачијом терминологијом правећи разлику између нетвореница (*netvorjene besede*) и твореница (*tvorjene besede*). У још детаљнијем образлагању, коренске речи дели на једноделне – састављене од основе једне врсте речи (именице, придева, глагола и сл.) и вишеделне које садрже две или више основа изворно датих других врста речи или самих прилога (Топоришич 2000).

Нетворенице Топоришич дефинише као „речи које се не могу поделити на два дела: на оно што би било изворно дато (корен), и на оно са чиме би се из изворно датог направила нова реч (наставка)⁴⁴“, док творенице сажето описује као речи које се састоје из корена и наставка (Топоришич 2000: 149).

Судећи по претходној дефиницији, може се закључити да је Топоришичева подела на нетворенице и творенице у словеначком језику близак пандан Пипер/Клајновој подели прилога по структури на просте и сложене (Пипер/Клајн 2013: 204).

⁴⁴ „Netvorjene so tiste, ki jih ne moremo razdeliti na dva dela: na to, kar bi bilo prvotno дано (podstava), in na to, s čimer bi bila iz prvotno данega направљена нова beseda (obrazilo).“ (Топоришич, *Slovenska slovnica*, 2000: 149).

4. Поређење прилога

Способност компарације, тј. постојање облика степена поређења јесте јединствено својство одређених прилога због којег се целокупној врсти речи и у словеначком и у српском језику приписује одлика променљивости, односно хетерогености у односу на друге непроменљиве речи. Прилози који имају ту морфолошку могућност настали су од средњег рода описних придева развивши се у прилоге за начин, количину и место (Станојчић/Поповић 2008: 131).

Поред наведених, у ову групу прилога словеначки граматичари убрајају и прилоге за смер, тј. циљ кретања (Топоришич: 2000: 409) и време (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 272-274).

Описујући ово својство код придева, Белић прецизира да, поред тога што се поредити могу само придеви који значе особине, исти морају бити и праве придевске речи „и то онда када њихова особина допушта могућност представљања у различитом степену“ (Белић 1998: 61). Ову премису можемо, по принципу директне аналогije, транспоновати на прилоге који управо и настају од таквих придева и имају ту могућност.

И српски и словеначки језик познају два морфолошка степена поређења – компаратив и суперлатив – који служе за изражавање степена разлике у опису онога на шта упућује или онога што одређује дати прилог. Такође, са становишта творбе речи, настанак суперлатива прати настанак компаратива уз обавезну префиксацију (*нај-*, *пај-*).

Семантичка категорија градуелности у лингвистичкој терминологији обухвата и појмове позитива, екватива и елатива, односно префиксалног ексцесива како га Пипер образлаже у српском (Пипер 2014), и онога што Бунц назива прелативом у словеначком језику (Бунц 1940: 60).

У обама језицима су облици позитива описних придева адвербијализацијом постали облици позитива прилога, а аналогно томе развили су се и облици компаратива и суперлатива тих прилога. При томе се, како Стевовић констатује, стварно значење „не мења ни по квалитету, ни по садржајној пуноћи и семантичкој вредности“ (Стевовић 1974/1975: 91).

Позитив компарабилних прилога, као и код придева, представља њихов основни облик који описује неку карактеристику, својство или начин обављања неке радње. Синтаксички нема за циљ изражавање компарације, али се морфолошки може користити за изградњу степена поређења.

Милица лепо пева.
Мојса лепо роје.

Уколико се констатује једнаки степен изражавања неке особине, користи се облик позитива у еквативној конструкцији, односно екватив или нулти степен поређења. Заједно са

другим граматичким и лексичким средствима, екватив синтаксички учествује у упућивању на једнакост степена присуства неке особине у члановима поређења (Пипер/Клајн 2013: 134).

Милица лепо пева као њена сестра.
Мојса lepo poje kot njena sestra.

У првом степену поређења прилога и у словеначком и у српском језику, као и у компаративу придева, пореде се два појма, односно истиче се постојање степена разлике у односу на један елемент скупа, а ту разлику је могуће направити и у односу на више елемената истог скупа (*ibid*).

Милица лепше пева од своје сестре.
Милица лепше пева од својих сестара.
Мојса lepše poje kot njena sestra.
Мојса lepše poje kot njene sestre.

Суперлатив као други степен поређења захтева обавезну компарацију са свим другим елементима истог скупа, односно указује на највиши могући степен испољености неког својства или описа глаголске радње у једном елементу неке групе у односу на све друге елементе истог поређења који су исказани или се подразумевају (Пипер/Клајн 2013: 137).

Милица најлепше пева.
Милица најлепше пева од свих сестара.
Мојса najlepše poje.
Мојса najlepše poje od vseh sester.

У Речнику страних речи и израза Милана Вујаклије (Вујаклија 1996/1997) елатив се објашњава као апсолутни суперлатив и „облик којим се у неким језицима исказује висок, појачан степен неке особине без поређења са другим појмовима“, док је у ССКЈ дефинисан као „облик који изражава веома велику меру онога што је основно значење придева или прилога“⁴⁵.

Милица прелепо пева.
Мојса prelepo роје.

Пипер елативност сматра „ужим прелазним обликом“ ексцесивности и описује као „максимално истицање неке особине у односу на извесну норму испољавања те особине, а не путем поређења њене изражености у два одвојена носиоца“ (Пипер 2014: 196). Даље, ексцесивност приписује одликама словенских језика, уз констатацију да је постојеће одсуство регуларности граматичког исказивања компаратива и суперлатива још упадљивије у граматичком изражавању ексцесива, те закључује да префиксални ексцесив, као један од два основна облика словенског ексцесива – уз лексичко-синтаксички, заправо припада творбеним, а не граматичким структурама (*ibid*: 184).

Додатне сличности прилога са придевима од којих су настали огледају се, како Стевовић примећује, и кроз пренос могућности тзв. придевске диминуације (Стевовић 1974-1975: 91):

мало: малко, мајушно, малецно

malo: malce, majceno, majckeno

као и појачавања са редупликацијом, попут:

мало-премало, брзо-пребрзо, скупо-прескупо

malo-premalo, hitro-prehitro, drago-predrago.

У даљем тексту дат је најпре кратак преглед поређења прилога у српском језику, а затим и приказ начина настанка компаратива и суперлатива у словеначком језику, заједно са пратећим компаративним и суперлативним конструкцијама, табелом прилога са неправилним поређењем, као и са неким посебностима и разликама у поређењу прилога у словеначком језику.

⁴⁵ Унос за одредницу „елатив“ у ССКЈ у оригиналу: „oblika, ki izraža zelo veliko mero tega, kar je osnovni pomen pridevnika ali prislova“.

4.1 Поређење прилога у српском језику

Према НГ (Пипер/Клајн 2013: 204), поредити се могу они прилози који су настали од описних придева, односно они који морфолошки кореспондирају номинативу једнине средњег рода одговарајућих описних придева. Самим тим је парадигма таквих прилога, којом се указује само на граматичку категорију степена поређења, комплементарна парадигми степена поређења оних придева од којих су ти прилози настали.

4.1.1 Компаратив

Исти аутори налазе да први степен поређења прилога који описују неку радњу, стање или особину друге особе може бити (Пипер/Клајн 2013: 204):

- 1) идентичан компаративу номинатива једнине средњег рода придева од којег је настао:

мудро-мудрије;

- 2) реализован суплетивним облицима:

добро-боље;

- 3) реализован неправилним алтернацијама краја основе:

слатко-слађе.

4.1.2 Суперлатив

Други степен поређења прилога гради се префиксацијом облика компаратива тих прилога, односно додавањем префикса *нај-*, чиме је такође постигнута комплементарност са облицима придева из којих су настали (*ibid*):

мудро-мудрије-најмудрије;

добро-боље-најбоље;

слатко-слађе-најслађе.

4.2 Поређење прилога у словеначком језику

Компарација прилога кроз све степене поређења прати облике степена поређења описних придева у номинативу јединине средњег рода од којих су ти прилози потекли, при чему Топоришич разликује два могућа облика (Топоришич 2000: 409):

- 1) облик једнак облику компаратива, одн. суперлатива придева:

blizu – bližje – najbližje;

tanko – tanjše – najtanjše;

- 2) облик који након *j* нема *š*, или након *č*, *ž* или *š* нема *j* ни у компаративу ни у суперлативу:

blizu – bliže – najbliže;

tanko – tanje – najtanje.

У речнику ССКЈ (2014) предност се чешће даје облицима компаратива са *š*, односно са *j* (*bližje*, *tanjše*), док се у књижевном говорном језику, према Топоришичу (*ibid*), више употребљавају облици без *j* и *š* (*bliže*, *tanje*).

4.2.1 Компаратив

Попут придева, степен компаратива прилога у словеначком језику може бити синтетички и аналитички, и гради се на следеће начине:

- 1) додавањем наставака за средњи род *-je* и *-še* на основни облик придева од којег је прилог настао (синтетички компаратив), и то када тај придев:

- a) има увек једносложну придевску основу:

rado – raje; trdo – trše;

- b) има једносложну придевску основу само у неким облицима:

nizko – nižje; tanko – tanjše;

Изузетак

Прилози *novo* и *staro*, иако са једносложном придевском основом, добијају облик компаратива додавањем суфикса *-ejše*:

novo – *novejše*; *staro* – *starejše*

- 2) додавањем наставка за средњи род *-ejše* на основни облик вишесложног придева од којег је прилог настао (синтетички компаратив):

grenko – *grenkej(š)e*; *ugodno* – *ugodne(jš)e*; *pogosto* – *pogostej(š)e*.

Када се овако настали облици компаратива прилога завршавају на *-jše*, *-šje*, *-žje*, *-čje*, последњи сугласник суфикса може се изоставити (Топоришич 2007: 118).

Изузетак

Код вишесложних прилога попут *jako*, *ozko* и *kratko* то није случај, односно њихов облик компаратива задржава сугласник наставка:

jako – *jačje*; *ozko* – *ožje*; *kratko* – *krajše*.

- 3) описно – додавањем прилога *bolj* или *manj* (аналитички компаратив) на позитив прилога насталих од:

- a) средњег рода једнине придева који означавају боје:

crno – *manj crno*

rdeče – *bolj rdeče*

- b) средњег рода једнине придева који су постали од глаголских партиципа:

učeno – *bolj učeno*

mrzlo – *manj mrzlo*

- c) средњег рода једнине придева који не разликују одређени и неодређени вид:

divje – *manj divje*

živo – *bolj živo*

- d) средњег рода једнине многих придева са наставцима *-en*, *-av*, *-ast*, *-at* у позитиву мушког рода једнине:

blaženo – *bolj blaženo*

hrapavo – *manj hrapavo*

sivkasto – *manj sivkasto*

kosmato – *bolj kosmato*

е) других врста речи:

naravnost – bolj naravnost

všeč – manj všeč

križem – bolj križem

zlepa – manj zlepa.

4.2.1.1 Конструкције са компаративом

Слично српском језику, словеначки језик изражава степен компаратива кроз одређене конструкције, односно прилошке изразе:

а) *čim* + прилог у компаративу, *tem* + прилог у компаративу

Odpotovati, zbežati **čim dlje, tem bolje**, je postalo kar nekakšno pravilo.
Отпутовати, побећи **што даље, то боље**, постало је некакво правило.

Čim višje gremo, **tem manj** je v politiki žensk.
Што више идемо, **то је мање** жена у политици.

б) *bolj ali manj* + придев у позитиву

Obe strani nas bombardirata z **bolj ali manj** prepričljivimi argumenti.
Обе стране нас бомбардују **више или мање** убедљивим аргументима.

Imeli smo torej **bolj ali manj** hudo sušo.
Дакле, имали смо **више или мање** страшну сушу.

в) *vedno / zmerom / zmeraj / čedalje / vse* + прилог у компаративу

Časnikarji so silili **zmeraj bliže** k njej.
Новинари су се гурали **све ближе** њој.

Pri bankah je **čedalje težje** dobiti kredit.
Све је теже добити кредит код банака.

4.2.2 Суперлатив

Степен суперлатива формира се на два начина:

- 1) додавањем префикса *naj-* на облике компаратива прилога настале на претходно поменуте начине:

grdo – grje – najgrje; nizko – nižje – najnižje; novo – novejše – najnovejše;
ugodno – ugodnej(š)e – najugodnej(š)e; jako – jačje – najjačje.

- 2) код описног поређења прилога, префикс *naj-* додаје се прилозима *bolj* или *manj* и позитиву прилога којег поредимо, односно суперлатив таквих прилога градимо постављањем суперлатива *najbolj* и *najmanj* испред прилога у позитиву:

črno – bolj črno – najbolj črno; učeno – bolj učeno – najbolj učeno;
divje – manj divje – najmanj divje; vseč – manj vseč – najmanj vseč.

4.2.2.1 Конструкције са суперлативом

Конструкције које се у словеначком језику користе за изражавање највишег могућег степена компарације прилога могу бити:

- a) прилог *kar* + прилог у суперлативу

V slabi angleščini mu je nekdo priporočal, naj **kar najhitreje** zapusti Benetke.
Неко му је на лошем енглеском препоручио да што пре напусти Венецију.

In tako sva se dogovorili, da bo prevedla, **kar najlepše** zna.
И тако смо се договориле да она преведе најлепше што зна.

Trudimo se, da bi bilo odpuščanje **kar najmanj** boleče.
Трудимо се да отпуштање буде што мање болно.

- b) прилог *karseda* + прилог у позитиву

Takrat naj jih pograbi in **karseda hitro** odjezdi.
Нека их онда покупи и што брже одвезе.

Naj bo za vse šolsko leto **karseda uspešno!**
Нека школска година свима буде што успешнија!

Cilj mora biti čim hitrejša in **karseda konstruktivna** rešitev konflikta.
Циљ мора бити што брже и што конструктивније решење сукоба.

На исти начин могу се за описивање највише мере, односно степена употребити и прилози као што су *nadvse* и *čimbolj*.

Заменички прилог *čim* може понекад стајати самостално, а може се и везати са компаративом прилога и писати спојено, као у прилозима *čimprej*, *čimbolj*, *čimveč*, *čimdalje*, *čimbolje*, при томе носећи значење конструкција које смо навели у одељку 5.2.2.1.

Када се заменички прилози мере *čim* и *tem* користе у оквиру конструкције са компаративом приказане у одељку 5.2.1.1. а) која је значењски еквивалентна конструкцији *kolikor – toliko*, пишу се одвојено од компаратива.

Семантички гледано, степеновање се на неки начин може изразити и прилозима за наглашавање, попут: *prav*, *čisto*, *vse*, *popolnoma*, *docela*, *povse*, *povsem*, док највиши степен могу описати и прилози *navsezadnje*, *navsezgodaj*, *vsepovsod* итд. (Бајец/Коларич/Рупел: 1973: 274).

Лексема *kar* се у ССКЈ наводи као заменица, прилог и везник, при чему се истиче да се у прилошкој функцији употребљава у експресивном значењу. С тим у вези, Ђукановић указује да је поље значења лексеме *kar* знатно шире управо тада када је употребљена у функцији прилога него у оним случајевима где је *kar* употребљено у функцији везника (Ђукановић 2011: 67-68). Да је ова лексема прилог сматра и Пипер у својој студији посвећеној именској групи у словеначком језику у поређењу са српским (Пипер 2008: 147-171, цит. у Ђукановић 2011: 66-67).

По мишљењу неких аутора (на пример, Херити 2000: 251), прилог *karseda* сматра се изразито књижевним обликом, док је прилог *kar* више уобичајен у свакодневној комуникацији. Међутим, поменути дистинкција није експлицитно наведена у ССКЈ, нити се претраживањем Гигафиде уочава веће присуство конкорданси које укључују облик *karseda* у књижевним текстовима; напротив, већи је број примера употребе овог прилога у стандардном свакодневном говору (часописима, магазинима, као и на интернету). Такође, *kar* је очекивано далеко присутнији у овом електронском корпусу управо због мултигенеричне природе ове речи и њеног сврставања у заменице, прилоге, везнике, па чак и речце.

4.2.3 Елатив

Поједини лингвисти елатив поистовећују са префиксалним ексцесивом као обликом словенског ексцесива са префиксом *pre-*, који, како констатује Пипер, постоји у свим словенским језицима, али у неједнакој реализацији (Пипер 2014: 184), при чему се словеначки језик издваја као језик у чијој је стандардној варијанти евидентна доминантнија употреба овог облика.

Други вид словенског ексцесива јесте лексичко-синтаксички или описни ексцесив који се у језику манифестује у три форме: јаком ексцесиву, слабом ексцесиву и ексцесиву развијенијих синтаксичких структура (*ibid*: 183).

Табела 36: Словенски ексцесив⁴⁶ у словеначком језику

СЛОВЕНСКИ ЕКСЦЕСИВ			
ПРЕФИКСАЛНИ ЕКСЦЕСИВ	ЛЕКСИЧКО-СИНТАКСИЧКИ (ОПИСНИ)		
	ЈАКИ ЕКСЦЕСИВ	СЛАБИ ЕКСЦЕСИВ	ЕКСЦЕСИВ РАЗВИЈЕНИЈИХ СИНТАКСИЧКИХ СТРУКТУРА
prelepo	preveč zanimivo	premalo zanimivo	zanimivo več kot je pričakovano

По аналогiji са елативом придева (Ђукановић/Марковић 2001: 53), елатив прилога у словеначком језику исказује се префиксима *pre-*, *vele-*, другим прилозима или понављањем, тј. дуплирањем прилога.

Поменути облици у словеначком језику могу се, уз ослањање на Пиперову диференцијацију врста словенског ексцесива, превести на српски језик на неколико начина: префиксалним ексцесивом, јаким или слабим лексичко-синтаксичким ексцесивом, другим прилогом, дуплирањем прилога или додавањем неког од уобичајених интензификатора у препозицији.

СЛО:	Imela sva se prelepo .
СРП:	Прелепо смо се провели.

СЛО:	Trenerska stroka je pri nas premalo cenjena .
СРП:	Тренерски позив је код нас премало цењен .

⁴⁶ Приказ табеле и наведени примери састављени по узору на поделу и примере П. Пипера (Пипер 2014: 183).

СЛО:	Nekdo premočno vpliva na vas.
СРП:	Неко исувише снажно утиче на вас.

СЛО:	Prosti strel je velemojstrsko izvedel.
СРП:	Маестрално је извео слободан ударац.

СЛО:	Od doma smo šli precej zgodaj .
СРП:	Од куће смо отишли прилично рано .

СЛО:	Moral se je težko težko prebijati skozi življenje.
СРП:	Морао је да се тешко, тешко пробија кроз живот.

Херити овај појам дефинише описно, као префиксацију позитива прилога помоћу *pre-* у циљу изражавања ексцесивног или екстремног степена (Херити 2000: 251), док га Бунц назива прелативом, разлажући да се овај облик гради додавањем префикса *pre-*, а понекад и додавањем прилога *preveč* позитиву другог прилога (Бунц 1940: 60).

СЛО:	Zvečer sva se odpravila v fitnes, ker je zunaj bilo premrzlo in pretemno za tek.
СРП:	Увече смо отишли у фитнес центар јер је напољу било превише хладно и превише мрачно за трчање.

СЛО:	Menijo, da je zastava preveč podobna zastavam nekaterih britanskih kolonij.
СРП:	Мисле да је застава исувише слична заставама појединих британских колонија.

У вези са префиксом за грађење елативног облика, Топоришич указује да се чак и поједини прилошки изрази могу степеновати и тако постати прилози (Топоришич 2000: 410). Ортографски, предлошко-прилошка конструкција се у позитиву прилошког израза пише одвојено, док додавањем префикса *pre-* настаје прилошка изведеница.

Ko sem ovinek vzel na široko, sem upočasnil. → prenaširoko

Kivije olupimo in jih na drobno narežemo. → prenadrobno

4.4 Неправилно поређење

Морфолошка парадигма прилога насталих од њима одговарајућих описних придева у формалном смислу подразумева и њихове нерегуларне облике у првом и другом степену поређења, који су развијени јотовањем, суплетивним облицима и неправилним алтернацијама краја основе.

drago – dražje – najdražje

dobro – bolj(š)e – najbolj(š)e

sladko – slajše (sladkejše) – najslajše (najsladkejše)⁴⁷

Табела 37: Прилози са неправилном компарацијом⁴⁸ у словеначком језику

ПОЗИТИВ	КОМПАРАТИВ	СУПЕРЛАТИВ
blizu	bliže	najbliže
brzo	brže	najbrže

⁴⁷ Према ССКЈ, прилог „sladko“ има две нормативно прихваћене варијанте у компаративу, а самим тим и у суперлативу.

⁴⁸ Табела састављена према Топоришичу (2000), Бајец/Коларич/Рупелу (1973), ССКЈ (2014) и *Словеначком правопису* (2007).

često	češče	najčešče
daleč	dalje, dalj, dlje	najdalje, najdalj, najdlje
dolgo	dalje, dalj, dlje	najdalje, najdalj, najdlje
dobro	boljše	najboljše
drago	dražje	najdražje
gladko	gladkejše, glajše	najgladkejše, najglajše
globoko	globlje, globokejše	najgloblje, najglobokejše
grdo	grše, grje	najgrše, najgrje
hudo	huj(š)e	najhuj(š)e
jako	jačje	najjačje
kasno	kasneje	najkasneje
kratko	krajše	najkrajše
lahko	laž(j)e	najlaž(j)e
malo	manjše, manj	najmanjše, najmanj
mehko	mehkejše	najmehkejše
mlado	mlajše	najmlajše
nizko	nižje	najnižje
ozko	ožje	najožje
pred	prej	najprej
rad	raj(š)e	najraj(š)e

sladko	slajše, sladkej(š)e	najslajše, najsladkej(š)e
široko	širše	najširše
tanko	tanjše	najtanjše
težko	težje	najtežje
tiho	tiš(j)e	najtiš(j)e
trdo	trše	najtrše
veliko	več, večje	največ, največje
visoko	viš(j)e	najviš(j)e
zelo	bolj	najbolj

5. Особености прилошких речи у словеначком језику у односу на српски језик

Предметом истраживања овог рада постављен је захтеван и изазован задатак проучавања словеначког језика из перспективе српског, односно контрастирања двају јужнословенских језика кроз призму једне од лингвистички најинтересантнијих врста речи.

Сагледавањем степена сродности и сличности, али и разлика и одступања, откривају се, наизглед очекивана и уобичајена, али ипак дистинктивна обележја словеначког језика која тек подробијом анализом заслужују да буду сматрана особеностима у односу на српски језик.

Током анализе сличности и разлика, као и у самом процесу закључивања, примарно су коришћене методе контрастивне и корпусне лингвистике, као и дедуктивни систем закључивања. Исти претпоставља полазак од констатације општих премиса и карактеристика прилога као врсте речи у словеначком и српском језику, преко уочавања особености и њиховог контрастирања, након чега се аналитичко поље сужава ка посебним, појединачним закључцима својственим за словеначки језик.

У циљу вишеслојног и што обухватнијег приступа анализи и приказу особености ове врсте речи у словеначком језику, на почетку овог поглавља ћемо интерпретацији прилога приступити са лексикографског становишта. Најпре ће њихови речнички чланци бити посматрани у одабраним савременим једнојезичким речницима – дигитализованим, интернет издањима *Речника словеначког књижевног језика - ССКЈ (Slovar slovenskega knjižnega jezika)* чија једна верзија, објављена 2014. године, обухвата грађу из периода од класичних дела словеначке књижевности XIX века до 2013. године, а друга, која прикупља грађу од 2016. године, покрива период од друге половине XX века до данас. За српски језик биће коришћено штампано издање *Речника српског језика Матице српске (РМС)* из 2011. године.

Поред тога, биће изложене и опсервације састава дефиниција и основних приказа прилога изнетих у *Словеначкој граматици - СС (Slovenska slovnica)* Јожета Топоришича (Топоришич 2000) и *Нормативној граматици српског језика - НГ* Предрага Пипера и Ивана Клајна (Пипер/Клајн 2013). Тумачења ће бити заснована на контрастирању самих описа, упоређивању начина и природе дефиниције у двама језицима, одабиру поглавља за представљање прилога, одабиру својстава укључених у сам приказ, и слично.

У наставку поглавља упознаћемо се са одабраним електронским корпусима – *Корпус савременог писаног словеначког језика Гигафиде (Korpus pisne standardne slovenščine Gigafida 2.0)* и *Корпус савременог српског језика Математичког факултета у Београду – СрпКор2013*, који ће служити као примарна референтна истраживачка поља за дескрипцију и контрастирање прилошких речи у савременом словеначком и српском језику.

Одељци који следе ближе ће објаснити методологију контрастивне анализе у раду, затим поставке претраге и обраде електронских корпуса, као и критеријуме за утврђивање компарабилности двају језика.

Међу врстама прилога обухваћених анализом најпре је обрађен насумично одабран узорак правих прилога у словеначком, а затим су, применом истих критеријума, посматрани и њихови преводни еквиваленти у српском језику кроз исти аналитички апарат.

Након тог дела, наредна четири одељка посвећена су представљању основних семантичких поља, категорија и поткатегорија прилога у словеначком језику. За сваку од двеју главних категорија у оквиру двају основних семантичких поља одабран је по један прилог као репрезентант своје категорије, односно поткатегорије, који је затим анализиран на основу

више фактора, међу којима су број конкорданци у корпусу Гигафида, глаголи са којима најчешће колоцира и устаљени изразима у којима се јавља.

Репрезентативни прилог проучаван је и у оквиру групе својих преводних еквивалената који су на егзактан начин обрађени у српском језику, и то по критеријумима семантичких поља и фреквентности, еквиваленције, кореспонденције, као и проналажења идентичности, сличности, контраста и разлика са одговарајућим језичким јединицама и структурама у словеначком и српском језику.

Посебан одељак овог поглавља посвећен је прилогу *lahko*, његовој јединственој улози у словеначком језику, као и мултиваријантним реализацијама у српском, због чега се и издваја од осталих прилога са аспекта семантике, прагматике, граматике и транслатологије.

Завршни делови одељака садрже резултате анализе, опсервације и коментаре анализираних језичких појава у сваком од два посматрана језика, као и закључке до којих се дошло истраживањем.

Такође, у ово поглавље су укључене и поједине специфичности словеначког језика у свакој од области презентованој у појединачним, другим поглављима овог рада, а до којих се дошло изучавањем референтног електронског корпуса Гигафида. Другим речима, указано је на посебне карактеристике на семантичком, морфолошком, лексичком и дистрибутивном плану које доприносе издвајању прилога као врсте речи у савременом словеначком језику.

5.1 Дефиниција прилога у речницима

Словеначки језички интернет портал Фран⁴⁹ омогућава претрагу збирки дигитализованих штампаних издања и електронских издања различитих врсти словеначких речника и правописа. У сврху систематичнијег приказа одреднице *prislov*, посматраћемо њен речнички чланак у две верзије ССКЈ које обухватају различите периоде развоја савременог словеначког језика.

ССКЈ⁵⁰ који обухвата штампано и дигитализовано интернет издање из 2014. године јесте друго, допуњено и делимично обновљено издање савременог речника словеначког језика. Ова верзија садржи 97.669 речничких чланака којима се на свеобухватан начин описује вокабулар словеначког књижевног језика од класика словеначке књижевности XIX века до 2013. године. У њему се за прилог каже:

prislòv -òva m (ö ó)⁵¹

jezikosl. *nepregibna beseda, ki označuje glagol, pridevnik, prislov glede na kraj, čas, način, vzrok: prislovi, predlogi, vezniki in medmeti / časovni, krajevni prislovi; količinski prislov; miselni prislov ki izraža razmerje govorečega do povedanega*

⁴⁹ Доступан на страници: www.fran.si.

⁵⁰ ССКЈ: „Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja: tiskana izdaja 2014, spletna izdaja 2014. Slovar v 97.669 sestavkih prinaša celovit opis besedja slovenskega knjižnega jezika iz obdobja od slovenskih klasikov 19. stoletja do leta 2013.”

⁵¹ Страница приступљено дана 20.06.2021. године.

Дефиниција дата у речнику еССКЈ⁵², чија се речничка грађа прикупља од 2016. године наомамо и који обухвата потпуно нов начин излагања одредница словеначког књижевног језика од друге половине XX века до данас, елаборирана је нешто ширим описом:

prislov prislôva *samostalnik moškega spola* [prislòu prislôva]⁵³

1. iz jezikoslovja nepregibna besedna vrsta, ki je v stavku navadno ob glagolu ter označuje okoliščine prostora, časa, vzroka in načina

1.1. iz jezikoslovja beseda, ki pripada tej besedni vrsti

STALNE ZVEZE: časovni prislov, krajevni prislov, načinovni prislov

ETIMOLOGIJA: po zgledu lat. adverbium (iz lat. ad 'pri, k' + verbum 'beseda', 'glagol') iz ↑pri + ↑slovo v pomenu 'glagol', ker prislov v stavku navadno stoji ob glagolu in mu natančneje določa pomen; razvoj pomena 'beseda' > 'glagol' je pod vplivom lat. verbum 'beseda', kar kot jezikoslovni strokovni izraz pomeni 'glagol' - več ...⁵⁴

Гледајући начин уноса исте одреднице у две различите верзије исте врсте речника, најпре је евидентна чисто лингвистичка природа дефиниције дате у ССКЈ, уз навођење три врсте прилога подељене према њиховом значењу. Насупрот томе, одредница у еССКЈ обухвата, уз лингвистичку, и етимолошку и синтагматску, односно синтаксичку перспективу. Поред уобичајених лексикографских ознака граматичке категорије, деклинације и прозодијских елемената, заједничка обема дефиницијама јесте и карактеризација о непроменљивости прилога као врсте речи.

С друге стране, док се у ССКЈ за прилог указује да означава глагол, придев и прилог према месту, времену, начину, узроку, у еССКЈ се од врста речи уз које може стајати прилог у реченици наводи да се обично налази уз глагол означавајући околности места, времена, узрока и начина. Таква дефиниција своју потврду има и у наведеном етимолошком образложењу које се заснива на преводном еквиваленту из латинског језика.

У српском језику је лексикографски приказ нешто другачији, те одредница *прилог* у нашем референтном *Речнику српског језика Матице српске* (РМС 2011: 1026) изгледа на следећи начин:

прилог м **1.** оно што је чему приложено, додаток, допуна. **2.** оно што ко приложи својим радом или својим новцем, допринос. **3.** део неке телевизијске или радио-емисије колажног састава; чланак, извештај (у новинама, часопису и сл.): ~ из културе. **4.** лингв. непроменљива реч која стоји уз глаголе, придеве и друге прилоге и ближе одређује њихово значење (или стоји уз именице као партитивна реч). • **глаголски** ~ **садашњи** лингв. **нелични**, непроменљиви глаголски облик који обично означава радњу која се врши паралелно са радњом предиката. • **глаголски** ~ **прошли** лингв. **нелични**, непроменљиви глаголски облик који најчешће означава

⁵² еССКЈ: „Slovar slovenskega knjižnega jezika. Rastoči slovar (od leta 2016) – s popolnoma novim celovitim opisom besedja slovenskega knjižnega jezika od druge polovice 20. stoletja do danes.“

⁵³ Страница приступљено дана 4.07.2021. године.

⁵⁴ Праћењем хиперлинка добија се детаљније објашњење етимологије одреднице кроз унос у Етимолошком речнику (*Etimološki slovar*).

радњу која се извршила пре радње предиката. као прилог као допуна (обично службеном спису, акту). у ~ у корист.

Посматрањем одредница у словеначком и српском језику уочавају се заједнички лексикографски елементи у обема дефиницијама попут акцентуације, ознаке рода именице и квалификатора употребне и стилске вредности.

С друге стране се као евидентна примарна разлика издваја полисемантичност речи *прилог* у српском језику, насупрот уникатном значењу еквивалентне речи у словеначком у којем се искључиво везује за научно поље лингвистике. Управо та разлика повлачи другачији приказ речничких чланака, где се, уз више наведених значења у српском језику означених нумерацијом, наводе и дефиниције тих значења, идентификација контекстне употребљивости, као и примери из свакодневне употребе, што није случај у речнику ССКЈ.

5.2 Дефиниција прилога у нормативним граматикама

Формулације употребљене за опис прилога, а заједничке обема граматикама које у овом раду користимо као нормативне (Топоришич 2000 и Пипер/Клајн 2013), јесу те да припадају непроменљивим врстама речи и да означавају околности глаголске радње.

Разлика у схватању прилога у словеначком језику видљива је већ у првој реченици саме дефиниције, где Топоришич указује:

„Prislovi so tretja, sicer pa nepregibna velika imenska vrsta (prvi dve so samostalniške in pridevniške besede). Večinoma so nastali iz imenskih besednih vrst, nekaj pa jih je iz glagola in drugega, precej iz predložnih zvez.

[...]

Prislovi so t.i. polnopomenske besede, tj. zaznamujejo okolnosti, kot so prostor, čas, lastnost in vzrok glagolskega dejanja, pa tudi pridevniške in prislovne ter povedkovniške lastnosti ipd.“ (Топоришич 2000: 406)

У *Нормативној граматизи* прилози се одређују на следећи начин⁵⁵:

„Прилози су непроменљива врста речи (са изузетком прилога са облицима за степене поређења) које значе особину радње, стања, или особину друге особине – када одређују придев, или други прилог, или именицу. Прилози најчешће одређују глаголе у предикату као њихове одредбе.

Иако могу да одређују различите врсте речи, па и читаве реченице, прилози се обично употребљавају као прилошке одредбе предиката, али могу бити употребљени и као

⁵⁵ Из цитата су изостављени примери који су у оригиналном тексту побројани у заградама након сваког наведеног појма.

неглаголски део предиката. Прилози се ређе употребљавају као неконгруентни атрибути.“ (Пипер/Клајн 2013: 201)

При првом погледу на иницијалне описе прилога као врсте речи, евидентне су разлике у самој суштини приступа, тј. у природи дефиниције у двама језицима.

Прво, словеначки језик сврстава прилоге у трећу по реду врсту речи, одмах након група именичких и придевских речи које, свака појединачно, обухватају по три подврсте речи. Такво сврставање, редослед навођења, садржајност, као и опсежан приказ који превазилази уобичајене оквире заступљености у традиционалним граматикама са нашег језичког подручја сами по себи говоре о виђењу позиције прилога и њихових карактеристика као врсте речи у словеначком језику.

Друго, у словеначкој граматици је у опису акценковано порекло прилога од других врста речи, као и њихове поделе и подтипови, односно заступљен је морфолошко-деривациони приступ представљању прилога, а тек затим је фокус стављен и на синтаксичко-семантичка обележја.

У српском језику може се рећи да је ситуација обрнута, односно да је у поменутој нормативној граматици примат дат синтаксичким улогама прилога, семантичкој класификацији, затим навођењу структуралних својстава и тек на крају творби прилога. Слично већини граматика српског језика – уз изузетак прилично детаљног излагања о прилозима и њиховим морфолошким, деривационим и синтаксичким особинама, као и семантичком класификацијом које су изнеле Мразовић и Вукадиновић (Мразовић 2009) – опису прилога објективно није дато исувише лингвистичког простора, иако се овај приказ прилога у лингвистичким круговима сматра темељно обрађеним.

Генерално гледано, прилозима је знатно већа пажња посвећена у референтној граматици словеначког језика, него у оној српског. Најпре су интерпретирани са деривационог становишта – систематским прегледом главних творбених поступака који служе за њихов постанак, и то према врсти речи од које су настали, као и према типовима синтагматских односа и творбених конструкција. Поред тога, о прилозима се посебно говори у оквиру морфолошког поглавља, где се излажу главне врсте и облици прилога, затим њихово разликовање по значењу и упитним речима, а потом и облици поређења, посебни прилошки изрази, а на крају и синтаксичка употреба, односно функције које прилози обављају у реченици.

5.3 Дефиниција и рад на корпусу

Корпус (лат. *corpus* – тело) чини скуп језичких података који су одабрани да према одређеним критеријумима представљају један језик (Ђорђевић 2004: 108). У дефиницијама се обично описује као збирка или скуп текстова у писаном и/или говорном облику који се сматрају репрезентативним узорцима једног језика и најчешће схрањују и чувају у електронском облику, у неком од видова дигиталног записа. Једна од таквих дефиниција је Мекартурова (Мекартур 1992):

„In linguistics and lexicography, a body of texts, utterances, or other specimens considered more or less representative of a language, and usually stored as an electronic database. Currently,

computer corpora may store many millions of running words, whose features can be analysed by means of tagging (the addition of identifying and classifying tags to words and other formations) and the use of concordancing programs.“

или Синклерова (Синклер 1991):

„A collection of naturally occurring language text, chosen to characterize a state or variety of a language.“

У одабиру писаних или говорних текстова користе се специфични критеријуми помоћу којих се описују појаве у језику, или се потврђују или оповргавају хипотезе о неком језику, како у својој дефиницији корпуса објашњава Кристал (Кристал 2003):

„A collection of linguistic data, either written texts or a transcription of recorded speech, which can be used as a starting-point of linguistic description or as a means of verifying hypotheses about a language.“

Корпуси се могу, осим што се појединачно анализирају, и међусобно поредити. Поређење корпуса два језика заправо се заснива на преводу језичких јединица са једног на други језик, чиме се на свеобухватан начин открива највећи број најразноврснијих сличности и разлика међу језицима. Такође се могу установити и поклапања или непоклапања облика два језика која се пореде према неком заједничком обележју (Ђорђевић 2004: 108).

Рад на корпусу представља једну од објективних техника поређења двају језика која се може користити и за проверу резултата контрастирања помоћу неке од субјективних техника контрастивне анализе.

Према Ђорђевић (*ibid*), рад са корпусом подразумева успостављање конкордансе између два језика, где се писани и/или говорни текст машински обрађује преко рачунара специјалним методама. Самим тим је као техника погоднији за примену структуралног модела контрастирања каквог је заступао Роберт Ладо, тј. пријемчивији је за спровођење структурално оријентисане контрастивне анализе која се бави сличностима и разликама међу језицима на нивоу површинске структуре (Ђорђевић 2004: 85). Као додатна карактеристика наводи се и да рад са корпусом омогућава ефикасније излагање из једног језичког нивоа, на пример, излагање из граматичког и прелажење на други, лексички ниво (Михаиловић 1970: 337, цит. у Ђорђевић 2004: 108).

5.3.1 Одабир референтних корпуса

Референтни корпусни извори за потребе истраживања у оквиру овог рада јесу *Корпус савременог писаног словеначког језика Гигафида 2.0* (у даљем тексту: Гигафида) и *Корпус савременог српског језика Математичког факултета у Београду - СрпКор2013* (у даљем тексту: СрпКор2013) који су коришћени као примарна истраживачка подручја за дескрипцију лингвистичких обележја прилога у словеначком језику, и њихово контрастирање са панданима у српском језику.

Према основним критеријумима поделе корпуса, и Гигафида и СрпКор 2013 сврставају се у једнојезичке, опште, синхронијске, динамичке и писане, а одабир ових корпусних збирки заснован је на њиховој репрезентативности, врсти и обиму грађе, балансираности у заступљености различитих типова текстова, односно балансираности у заступљености различитих жанрова и стилова (попут формалног и неформалног) у савременој језичкој употреби, као и могућностима које пружају за анализу различитих истраживачких питања, а првенствено оних од интереса у овом раду.

5.3.2 Корпус савременог писаног словеначког језика Гигафида

Према опису на званичној интернет страници⁵⁶, Гигафида (Gigafida 2.0) представља референтни корпус писаног словеначког језика чија је грађа прикупљена из дневних новина, часописа, ревија, одабраних текстова на интернету (у које се у одређеној мери убрајају и вести) и књижевних публикација различитих врста (књижевност, уџбеници, стварна литература). Сам одабир текстова, као и компјутерска обрада истих, усмерени су на приказ репрезентативности савременог стандардног словеначког језика са циљем олакшавања лингвистичких и других истраживања из домена друштвених наука, израду савремених речника, граматика, наставног материјала и развој језичких технологија за словеначки језик.

Корпус садржи 1.134.693.933 речи из 38.310 текстова насталих у периоду од 1990. до 2018. године⁵⁷. У поређењу са претходном верзијом – Gigafida 1.0, која има 1,2 милијарде речи из текстова прикупљених у периоду од 1990. до 2011. године – посебно се наглашава да постојећа верзија са ознаком 2.0 представља корпус стандардног словеначког језика, имајући у виду да је у међувремену уклоњена већина текстова чија се садржина може сматрати нестандартним језиком (попут коментара корисника на интернет форумима и сл.), те тако текстови објављени у периоду од 2012. до 2018. године чине приближно 27% новог корпуса. Такође, из садашње верзије изостављени су дуплирани текстови и делови текстова, примењен је нов начин машинског лингвистичког означавања, а унете су и мање измене у самом дизајну корисничког интерфејса.

Интердисциплинарни тим истраживача Центра за језичке изворе и технологије Универзитета у Љубљани, ангажован на припреми корпуса⁵⁸, је у надограђену, актуелну верзију Гигафиде садржински додао две групе текстова. Прву групу чине одабрани текстови из оних извора на интернету које, саме по себи, одликује знатна продукција (попут портала са вестима и дневних часописа), а у другу групу спадају текстови који су у претходној верзији корпуса били заступљени у мањој мери (попут школског градива и књижевних текстова).

Циљне групе корисника овог корпуса су, како се наводи, лектори, преводиоци, наставници словеначког језика у основним и средњим школама, лингвисти, студенти, ученици, као и они који словеначки уче као други или страни језик, чиме је његова употреба прилично широка⁵⁹.

⁵⁶ Извор: <https://viri.cjvt.si/gigafida/System/About> - Страници приступљено 24.12.2020. године.

⁵⁷ Извор: <https://www.cjvt.si/viri-in-orodja/besedilni-korpusi/> - Страници приступљено 24.12.2020. године.

⁵⁸ О процесу изградње корпуса Гигафида, његовој садржини и употреби пишу Логар и др. (Логар и др. 2012).

⁵⁹ Извор: <https://viri.cjvt.si/gigafida/System/About> - Страници приступљено 24.12.2020. године.

5.3.3 Корпус савременог писаног српског језика СрпКор

Претечом данашњег *Корпуса савременог српског језика СрпКор* (у даљем тексту: СрпКор⁶⁰), који тренутно представља највећи дигитални корпус савременог српског језика доступан на интернету, сматра се *Корпус српског језика* аутора Ђорђа Костића. Овај корпус, први корпус такве врсте на Балкану, настао је у Београду крајем 50-их и почетком 60-их година прошлог века.

Идеја о прикупљању грађе и формирању Корпуса српског језика родила се у оквиру тадашњег пројекта машинског превођења и аутоматског препознавања текста којим је руководио професор Ђорђе Костић, оснивач и дугогодишњи директор Института за експерименталну фонетику и патологију говора. Циљ је био да се утврди вероватноћа јављања појединих речи у српском језику, као и вероватноћа јављања њихових граматичких облика, што би представљало принцип машинског превођења. Током шест година, на пројекту овог ручно анотираног дијахроног корпуса радило је око 400 сарадника, и прикупљено је око 11 милиона речи. Грађа, која обухвата српски језик од XII века до савременог времена, дигитализована је крајем прошлог и почетком овог века (Костић 2003 и Костић 2012).

Први кораци ка успостављању корпуса савременог српског, односно српско-хрватског језика направљени су 1978. године, када је одржана Прва југословенска конференција о рачунарској обради лингвистичких података⁶¹. Након Конференције, иницирана је израда рачунарског система Аурора за генерисање конкорданци и индексирање текстова за будући корпус. Са тим циљем је, 1981. године на Математичком институту, покренут пројекат „Математичка и рачунарска лингвистика“ који је у наредним годинама, упркос технолошким ограничењима и донекле нејасној концепцији формирања корпуса, донео резултате у виду прве колекције текстова у дигиталном облику коју су чинили литерарни текстови, уџбеници и стручна литература. Дошло је и до првих експеримената у морфолошком генерисању српскохрватског језика, као и до првих истраживања на подручју корпусне лингвистике, а кроз анализе језика уџбеника, језика закона, итд.

Међу водећим европским корпусним лингвистима са којима су наши истраживачи у то време успоставили контакт, били су и истраживачи Института „Јожеф Стефан“ из Љубљане, те тиме не изненађује чињеница да је један од првих паралелних корпуса, који су састављени и обрађени током осамдесетих година прошлог века, био управо српско-словеначки корпус подјезика упутстава за лекове, као и српско-хрватско-словеначки корпус на узорку савезних закона.

Према информацијама на званичној интернет страници, корпус СрпКор је корпус величине 122 милиона корпусних речи са библиографским и морфолошким аотацијама. Поред уобичајеног библиографског описа, библиографска аотација садржи и податак о функционалном стилу којем припада текст, као и назнаку о томе да ли је текст изворно написан на српском језику или је реч о преводу. С друге стране, морфолошка аотација подразумева само податке о одговарајућој леми и врсти речи, док су друге вредности морфолошких категорија изостављене.

Како се даље наводи, СрпКор представља базу књижевноуметничких текстова српских писаца XX и XXI века, научних и научно-популарних текстова како из домена природних, тако и друштвених наука, као и административних и општих текстови, који обухватају чланке и

⁶⁰ Додатна објашњења о настанку овог корпуса могу се наћи код Утвића (Утвић 2007).

⁶¹ Извор: <http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/istorija.html> - Страница приступљено 24.12.2020. године.

фељтоне дневних новина „Политика”, „Вечерње новости“ и „Данас“, текстове са интернет портала „Пешчаник”, затим вести агенције ТАНЈУГ и друге. Од преведених текстова који су ушли у корпус, то су већином књижевноуметнички текстови, док мањи део чине општи текстови.

5.4 Дефиниција и методологија контрастивне анализе

Контрастивна анализа формално се сматра релативно новом лингвистичком дисциплином, док сам концепт контрастирања и потреба да се кроз уочавање сличности и разлика увиде одређена појединачна или универзална обележја неког језика вуче корене још из античких времена.

Заједно са теоријом превођења и анализом грешака, контрастивна анализа представља област контрастивних проучавања која се у оквиру контрастивне лингвистике спроводи различитим систематским научним поступцима. Са теоријом превођења је и комплементарна, с обзиром на то да преводни еквиваленти, као циљ у пракси превођења, представљају управо средство контрастивне анализе, односно један од начина за утврђивање сличности и разлика међу језицима (Ђорђевић 2004: 2-3).

Микролингвистичка контрастивна проучавања, у која се убраја и овај рад, могу бити парадигматска или синтагматска у зависности од угла гледања на елементе двају језика који се контрастирају. Како Ђорђевић објашњава, парадигматски приступ подразумева посматрање језичких појава у светлу једног система, тј. у вертикали, где се елементи парадигме једног језика пореде са елементима парадигме другог језика. С друге стране, синтагматска поређења јесу контрастирања у хоризонталној равни, при чему се елементи који се комбинују у једном језику пореде са елементима који се комбинују у другом језику (Ђорђевић 2004: 85-96).

Методологија сваког вида контрастивне анализе захтева детерминацију трију елемената – лингвистичког модела који ће се користити у контрастирању, језичких универзалија или дубине контрастирања, и ширине или обима поређења (Ђорђевић 2004: 71-80).

Избор специфичног метода контрастивне анализе јесте *sine qua non* јер се њиме експлицитно денотира лингвистичка теорија или комбинација теорија које ће бити употребљене, а од којих затим зависе и даљи поступци у анализи, као и добијање релевантних и валидних података о језичкој појави која се проучава.

Димензију дубине контрастирања Ђорђевић везује за ниво дубинске структуре који, из угла трансформативно-генеративне граматике, представља ниво раздвајања синтаксе од семантике, док у контексту опште лингвистике представља ниво на којем се прави граница између сличности и разлика (*ibid*).

Када је реч о ширини контрастирања као трећем елементу у методолошком поступку, Ђорђевић наглашава да ширина као димензија у лингвистичким проучавањима обухвата два аспекта: величину јединице или сегмента поређења – која може бити мања, већа или једнака реченици, и нивое лингвистичке анализе који, с друге стране, зависе од самог анализатора и његовог одабира одговарајућег модела и броја језичких појава које се укључују у контрастирање (*ibid*).

Један од главних проблема које Ђорђевић идентификује код ове методологије јавља се управо уколико се превод користи као техника поређења. Ту долази до екстракције језичког система из текста, а анализатор, колики год корпус текстова да му је на располагању, не може

са сигурношћу тврдити да је обухватио све појаве и податке релевантне за језички систем који анализира (Ивир 1969: 14, цит. у Ђорђевић 2004: 78).

Са ширином контрастирања повезан је и смер контрастивне анализе, која и сама, по једној од дефиниција, представља управо посматрање једног језика кроз призму другог језика. У том случају говоримо о зависној контрастивној анализи, где један језик представља метајезик у односу на други (Ђорђевић 2004: 54).

Наведена обележја морају бити дефинисана и проблеми решени пре иницирања саме анализе, како би контрастирање било методолошки исправно, валидирано и релевантно у лингвистичкој науци.

5.5 Поставка и критеријуми обраде и анализе корпуса

Суштина контрастирања двају језика заснива се на утврђивању елемената, својстава или појава које се могу поредити, односно решавање питања компарабилности. Према Ђорђевић, то је суштински теоријски проблем контрастивне анализе који се може решавати на три начина (Ђорђевић 2004: 53):

- 1) утврђивањем компарабилности искључиво на основу семантичких критеријума – утврђивањем еквивалентности,
- 2) утврђивањем компарабилности на основу семантичких и граматичких критеријума – утврђивањем кореспондентности,
- 3) утврђивањем компарабилности проналажењем идентичности, контраста, сличности и разлика.

Поред наведених, критеријум који ћемо користити за утврђивање различитих нивоа и врста упоредивости прилога као врсте речи, као и прилошких израза, јесте и припадност специфичном семантичком пољу, тј. способност означавања одређеног својства или околности попут простора, времена, особине и узрока. Додатни критеријум биће и фреквенција у смислу учесталости појаве – конкорданце – у корпусу Гигафида који користимо као примарно истраживачко подручје и референтни ресурс контрастирања.

У циљу добијања што прецизнијих конкорданци, посебно због чињенице да се значајан број прилога морфолошки и структурно поклапа са обликом придева за средњи род једнине, неким врстама заменица, предлозима, речцама, везницима, узвицима и предикативима, приликом формулисања упита и рачунарске анализе корпуса бирани су они софтверски понуђени критеријуми претраге који су прилагођени одређеном прилогу или групи прилога која је предмет анализе и којима је могуће добити највиши степен јединствености и особености резултата.

Селекција прилога и прилошких израза извршена је на основу оних особености и својстава, претходно утврђених у теоријском прегледу, који их чине специфичним представницима своје врсте речи, тачније по којима се издвајају било на морфолошком, лексичком, семантичком или граматичком плану.

5.5.1 Критеријуми еквиваленције и кореспонденције

Поред тога што служе за утврђивање компарабилности, тражење преводних еквивалената као семантичких целина и кореспондената као носилаца формалних, граматичких елемената, одражава и недоумицу између одабира семантичког или граматичког усмерења саме контрастивне анализе. Појединачно, оба критеријума имају своје недостатке у смислу покривања свих могућности језика, те опредељење за искључиво један конкретни приступ на одређени начин искључује други, не дајући тако ширину сагледавања језичких јединица које се пореде. Стога би најбоље решење, како предлаже Ђорђевић, било да се преко преводних еквивалената идентификују кореспонденти као елементи два језика који и значењски и формално одговарају једни другима (Ђорђевић 2004: 63).

5.5.1.1 Еквиваленција

Еквиваленцију као инструмент за утврђивање компарабилности Ђорђевић дефинише као приближну истоветност значења елемената или структура двају језика које контрастирамо. Самим тим, компарабилност подразумева преводивост у чијој је основи приближна једнакост значења, тј. семантички критеријум (Ђорђевић 2004: 53-54).

Гледано са чисто лингвистичког становишта, како указује Ђорђевић, преводна еквиваленција као критеријум контрастирања може бити (Ђорђевић 2004: 55-57):

- вишечлана, где се један елемент једног језика може превести већим бројем елемената другог језика

Пример: проћ – у страну, даље, далеко

СЛО:	Kar drevenel je od groze, da so jo ničvredneži, ki so jo odpeljali proč , morda ranili, jo omamili ali ji storili kaj hudega.
СРП:	Ледио се од страха да су је ниткови, који су је одвезли далеко , можда ранили, омамили је или јој учинили нешто страшно.

СЛО:	Njegova pištola je ležala na mizi kakšnega pol metra proč .
СРП:	Његов пиштољ лежао је на столу неких пола метра даље .

СЛО:	Prste proč , fantje, ne dam ga!
СРП:	Прсте к себи , момци, не дам га!

СЛО:	Na predele, ki so obrnjeni proč od Sonca (tam je takrat noč), ne pade nič sončne svetlobe.
СРП:	На пределе који су окренути на супротну страну од Сунца (тамо је тада ноћ) не пада ни мало сунчеве светлости.

- једночлана или текстуална, где се ради о оптималном преводу структуре једног језика у структуру другог језика, које при томе не морају и у формалном смислу бити исте.

СЛО:	Kaj bomo jedli danes za kosilo?
СРП:	Шта ћемо јести данас за ручак?

- парцијална, где се неке компоненте значења неког облика поклапају у оба језика у неким обележјима, а у неким не:

СЛО:	Za intervju se dogovoriva hitro.
СРП:	Брзо смо се договорили за интервју.

- сегментална, која се односи на сегменте мање од реченице, а који имају исту синтаксичку функцију у реченичној структури:

СЛО:	Zdi se mi, da sta se onadva na turneji vedno dobro razumela.
СРП:	Чини ми се да су се њих двојица на турнеји увек добро разумели. Чини ми се да су се њих двоје на турнеји увек добро разумели.

5.5.1.2 Кореспонденција

Уколико при поступку контрастивне анализе два језика наиђемо на елементе који су и формално и значењски подударни, говоримо о кореспондентима. Отуда и следи констатација многих лингвиста да се термини еквиваленције и кореспонденције донекле преплићу, што се може опазити у случајевима конгруенције и неконгруенције.

Кореспонденција се као метод користи и у трансформативно-генеративном и у структуралном моделу контрастирања. Међутим, имајући у виду да се у сврхе овог истраживања као објективна техника контрастирања користи управо рад са корпусом за који је структурални модел препознат као применљивији (Ђорђевић 2004: 108), то ћемо у наставку изложити дефиниције конгруенције и неконгруенције управо у том моделу.

Ђорђевић образлаже да, према структуралистима, када структуре првог и другог језика који се пореде имају исти број и исту врсту елемената који су поређани истим редоследом и сигнализирају иста значења помоћу граматичких, структурних сигнала, оне су конгруентне (Ђорђевић 2004: 58-59):

СЛО:	Ona gre v šolo vsak dan.
СРП:	Она иде у школу сваки дан.

Насупрот њима су неконгруентне структуре које не садрже сигнале исте врсте, или ти сигнали јесу истоврсни, али нису поређани истим редоследом (*ibid*):

СЛО:	Ali lahko odprete okno, prosim?
СРП:	Да ли бисте могли да отворите прозор, молим?

СЛО:	Groza me je bila, da me ne bo marala, a me je.
СРП:	Био ме је страх да ме неће волети, али ипак јесте.

Друге врсте кореспонденције на које Ђорђевић указује су (*ibid*):

- категоријална кореспонденција јавља се код неконгруентних структура чији елементи припадају истој класи или врсти речи,
- потпуна кореспонденција представља подударност свих елемената фразе једног језика са свим елементима фразе другог језика,
- парцијална или текстуална кореспонденција осликава оне случајеве у којима једном елементу једног језика одговара више елемената другог језика.

5.5.2 Идентичности, сличности, контрасти и разлике

Проналажење идентичности, сличности, контраста и разлика међу језицима сврстава се у трећи начин решавања питања компарабилности, и ту Ђорђевић препознаје три врсте односа (Ђорђевић 2004: 63-67):

- идентичност или апсолутно поклапање (потпуна кореспонденција),
- сличност и контраст или делимично поклапање (парцијална кореспонденција), и
- разлика или апсолутно непоклапање (нулта кореспонденција).

5.5.3 Критеријум фреквенције

На основу опсервираног броја конкорданци појединачних прилога и прилошких израза садржаних у корпусу Гигафида, илити према учесталости као једном од главних критеријума истраживања, прилоге смо поделили у следеће четири групе према вредностима изложеним у Табели 38, а која уједно служи и као референтно мерило овог критеријума.

Табела 38 – Степен фреквенције прилога по броју конкорданци у корпусу Гигафида

БРОЈ КОНКОРДАНЦИ	СТЕПЕН ФРЕКВЕНЦИЈЕ
> 1.000.001	веома висок
од 100.000 до 1.000.000 конкорданци	висок
од 20.001 до 99.999 конкорданци	средње висок
< 20.000 конкорданци	низак

По овом критеријуму посматраћемо најпре насумично одабрани репрезентативни узорак правих прилога у словеначком језику, које ћемо, према вредностима добијеним у резултатима претраге у корпусу Гигафида, сврстати у одговарајућу групу степена фреквенције.

Такође, кроз призму фреквенције проучаваћемо и четири главне групе прилога, груписаних по значењу на прилоге околности (*okoliščinski*) – где ћемо појединачно обрадити репрезентативне примере прилога простора и прилога времена – и на прилоге својства (*svojstvenostni*) у оквиру којих ћемо анализирати особености прилога особине и прилога каузалности.

5.5.4 Критеријум семантичког поља

У класификацији конкорданци према семантичком пољу којем прилошке речи у словеначком језику припадају, руководили смо се поделом прилога према значењу као полазишту анализе (Топоришич 2000: 406-409). По том основу, семантичка поља у наставку приказујемо у две основне групе: семантичка поља околности (*okoliščina*) и семантичка поља својства (*svojstvenost*).

У сврхе контрастирања истог критеријума у српском језику, управљали смо се према значењском разликовању прилога у НГ (Пипер/Клајн 2013: 201-202), према којем такође постоје две основне групе семантичких поља: околности и одредбе, приказане у Табели 40 и Табели 42.

Табела 39 – Семантичка поља околности у словеначком језику

ОКОЛНОСТ	простор	место
		циљ
		пут / распрострањеност
	време	време у смислу тачке на временској оси – <i>када?</i>
		трајање временске одреднице почиње од тачке на временској оси коју одреди говорник – <i>од када?</i>
		трајање временске одреднице је до тачке на временској оси коју одреди говорник – <i>до када?</i>

Табела 40 – Семантичка поља околности у српском језику

ОКОЛНОСТ	место
	правац и смер
	време

	узрок
	циљ

У поређењу са српским језиком, код семантичких поља околности, као и код семантичких поља својстава у словеначком језику, евидентна су суштинска подударана са српским језиком на основним нивоима поделе (Пипер/Клајн: *ibid*), док се детаљнијим увидом открива да је класификација у словеначком нешто прецизнијег карактера него што је то случај у српском језику.

Сфера околности у словеначком језику обухвата семантичку категорију простора (*prostor*) и семантичку категорију времена (*čas*). Залазећи дубље у категорију простора наилазимо на три поткатегорије – места (*mesto*), циља (*cilj*), и пута и распрострањености (*pot in razmeščenost*).

Поткатегорија места са упитном речју *kje* (*где*) има свој директан пандан у српском језику у виду значења које се представља категоријом месних прилога. У случају двеју поткатегорија циља и пута и распрострањености, оне се, поред питања на која одговарају речима *kam* (*камо*), тј. *kod* (*куда*)⁶², подударују са значењем обухваћеним једном категоријом у српском језику – правца и смера.

Поред наведеног, систем показних речи у српском језику – у који спада и подсистем показних заменичких прилога за место – разликује се од већине словенских језика по томе што је трочлан, тј. заснован на три учесника у комуникацији. У конкретнијем смислу, обухвата показне речи с кореном *-в-* које упућују на простор говорника, затим оне с кореном *(-)т-* које се односе на простор саговорника, и оне с кореном *-н-* којима се упућује на простор удаљен од говорника и саговорника, тј. простор треће особе која не учествује у комуникацији (Кликовац 2010б, 2018, 2020). Такве дистинкције, међутим, нема у словеначком језику, где сама поткатегорија циља обухвата и прилоге попут *sem* (*овамо*) и *tja* (*тамо, онамо*) који упућују на циљ кретања или неке радње, а који у српском језику, иако семантички служе да означе место завршетка кретања или правац кретања, праве референцу на два, односно три различита простора који припадају трима лицима – говорнику, саговорнику и трећој особи.

Додатне разлике у сфери околности су и то што су у српском језику циљни прилози категорија у домену околности, док су у словеначком, као што смо видели, поткатегорија просторних прилога у семантичком пољу околности.

Сличност између два језика јесте та да је време категорија околности и у словеначком (поред простора и његових поткатегорија) и у српском језику (поред места, правца и смера, циља и узрока), с тим што српски језик не препознаје директно додатне поткатегорије унутар категорије времена.

Иако се у српском језику користе три упитне речи за детерминацију једне категорије времена, у словеначком управо те упитне речи чине јасну дистинкцију између трију поткатегорија времена: *kdaj* (*када*), *odklej* (*откад(а), од када*) и *doklej* (*докад(а), до када*). При томе, све три поткатегорије свакако се користе за добијање информације о временској одредници, с тим што се за другу и трећу поткатегорију прилога (*odklej* и *doklej*) указује да су, како их Топоришич назива, временскоколичински⁶³ (Топоришич 2000: 408) јер служе за

⁶² Пипер/Клајн наводе да се у савременом српском књижевном језику у знатној мери проредила употреба прилога *камо* у значењу „у ком смеру“, већ да је то значење временом преузео прилог *куда*, истовремено задржавши и своје основно значење изражено питањем „којим путем“ (2013:203).

⁶³ „[...] časovnokoličinski, tj. zaznamujejo količino časa.“

означавање количине времена у смислу трајања – почев од неке тачке на временској оси, или до одређене тачке на временској оси.

Табела 41 – Семантичка поља својства у словеначком језику

својство	особина	начин
		количина
		бројивост
		мера
		узастопност
	каузалност	узрок
		намера
		учинак
		допуштење
		релативност

Табела 42 – Семантичка поља одредбе у српском језику

одредба	начин
	количина

Домен својства, с друге стране, носи далеко више термилошких, категоријалних и семантичких разлика у поређењу са српским језиком. Слично као код сфере околности, постоје поклапања значења, али не и њихових нивоа у таксономији, односно, словеначки језик детаљније залази у поткатогије двеју основних категорија примарног семантичког поља. Такође, у неким се случајевима семантичке поткатогије у словеначком језику поклапају са истоименим и истоначењским категоријама у српском језику.

Прво, семантичко поље својства у словеначком језику обухвата категорије особине (*lastnost*) и каузалности (*vzročnost*), и као такво би требало да у одређеној мери кореспондира домену одредби у српском. Међутим, тај домен у српском обухвата само категорије начина и количине које даље немају експлицитних сопствених поткатогија, док у словеначком обе категорије (особине и каузалности) имају по пет својих поткатогија.

Такође, словеначки језик у категорији особине садржи поткатогије начина (*način*) и количине (*kolikost*), које у српском, као што смо видели, потпадају под сферу одредби уз статус категорија, односно вишег степена у таксономији семантичких поља него њихови хомоними у словеначком. Без обзира на другачији ниво у таксономији, значење начина се у обама језицима исказује упитном речју *kako* (*како*), а количине *koliko* (*колико*).

Уз начин и количину, у словеначком језику постоји и поткатогија бројивости (*kratnost*) – добија се на питање *kolikokrat* (колико пута, колико често), затим мере (*mera*) – на питање *kolikanj* (колико) и узастопности (*zapovrstnost*) – о којој сазнајемо помоћу упитних речи *katerič*

/ *katerikrat* / *kolikič* (који по реду, који пут) које су по значењу нешто прецизније у изражавању мере, количине, редоследа или степена изражености неке особине или радње.

С друге стране, категорија каузалности прилога у словеначком језику није, као таква, препозната у српском. Поред поткатегорије узрока (*vzrok*) – диференциране упитном речју *zakaj* / *kaj* (зашто, шта) – а која је у српском језику сврстана међу категорије семантичког поља околности, категорија каузалности (последике) у домену својства у словеначком језику садржи и поткатегорије намере (*namera*) – коју откривамо питањем *čemu* (чему), као и учинка (*učinek*) за чије нам је одређење потребан одговор на питање с каквим успехом (*s kakšnim uspehom*) је нека глаголска радња обављена. Такође, каузалне прилоге по упитним речима сврставамо и у категорију допусности, тј. допуштења или дозволе (*dopustnost*) која нам ближе одређује радњу обављену упркос нечему (*kljub čemu*), док поткатегорију релативности (*ozirnost*) утврђујемо у односу на нешто, с обзиром на нешто или у погледу нечега (*glede na*).

5.6 Особености правих прилога

У овом одељку изложићемо методолошке поступке примењене у претрази и анализи репрезентативног узорка прилога, састављеног од насумично одабраних десет правих прилога из корпуса Гигафида. Биће изложени резултати анализе, опсервације и коментари за сваки појединачни прилог у сваком од два посматрана језика, као и закључци до којих се дошло истраживањем.

Изабране прилоге у словеначком језику најпре ћемо посматрати по броју конкорданци у корпусу на основу којих ћемо доносити закључке о степену њихове фреквентности, а затим ћемо анализирати покривеност семантичких поља, њихових категорија и поткатегорија којима ти прилози припадају.

Након тога ћемо у посебном делу обрадити преводне еквиваленте у српском језику, које ћемо затим контрастирати по критеријумима семантичких поља и фреквентности, а потом и по критеријумима еквиваленције, кореспонденције и проналажења идентичности, сличности, контраста и разлика.

На крају сваког од појединачних одељака у оквиру овог поглавља изнећемо опажања и закључке.

5.6.1 Прави прилози у корпусу Гигафида

Прави прилози у оквиру поделе по постанку – како их неки лингвисти називају, или прости прилози према структури – како их називају неки други, посматрани су у референтном корпусу писаних текстова из дневних новина, часописа, са изабраних интернет страница, као и из различите литературе на словеначком језику (књижевност, уџбеници и сл.).

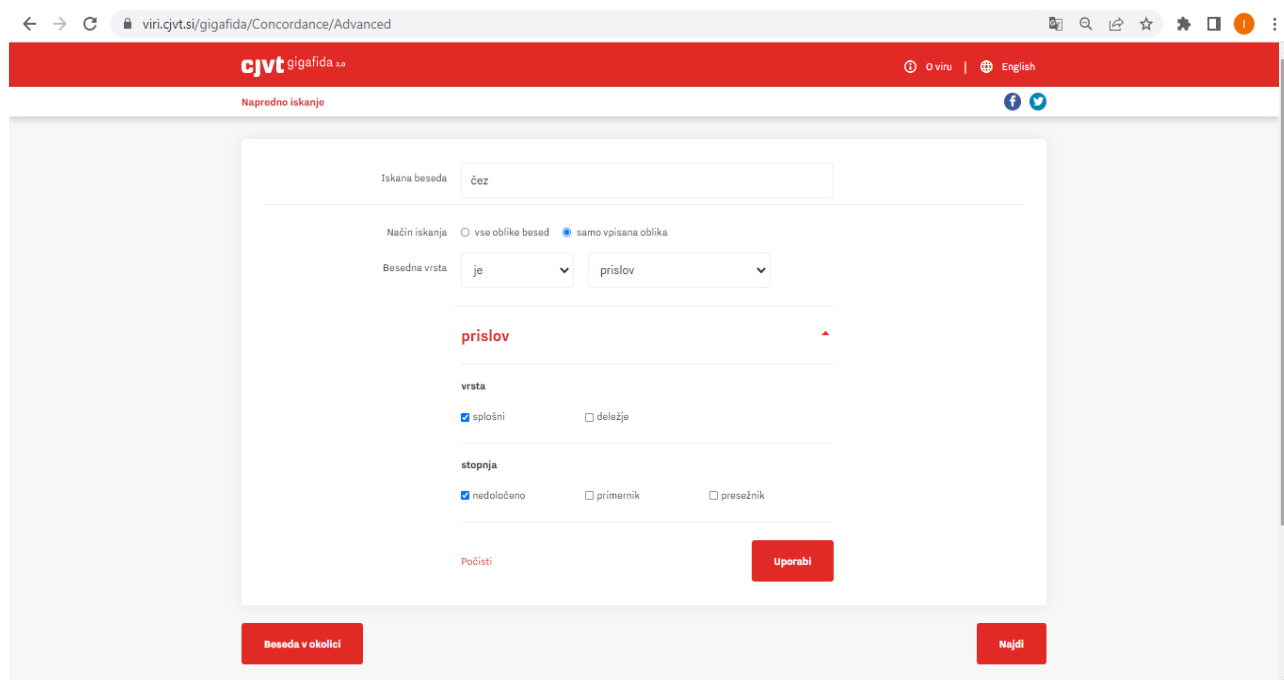
Претрагом корпуса за сваки прилог најпре је утврђена конкорданца, након чега је разврстан у одговарајући степен фреквенције. Прилогу је, такође, приписана припадност одређеном семантичком пољу, а у зависности од околности или својства на које упућује.

Приликом претраживања појединачних прилога у корпусу понуђени су следећи критеријуми за напредну претрагу:

- тражена реч,
- начин претраге, где се бира једна од две опције:
 - сви облици речи,
 - само уписани облик,
- врста речи – у зависности од избора у овом пољу, отвара се посебно поље са критеријумима специфичним за ту врсту речи. У нашем случају, за прилоге су наведене опције:
- врста:
 - обичан,
 - глаголски прилог садашњи / глаголски прилог прошли,
- степен:
 - неодређено,
 - компаратив,
 - суперлатив.

У циљу добијања што прецизнијих конкорданци, посебно због чињенице да се одређен број правих прилога морфолошки и структурно поклапа са облицима неких врста заменица, предлозима, речцама, узвицима и везницима, у највећем броју случајева претраге коришћени су критеријуми којима је могуће добити највиши степен јединствености и особености резултата.

Ради илустрације наведеног, на Слици 1 у наставку приказан је снимак екрана једне од претрага корпуса Гигафида где је за пример узет прилог *čez*:

Слика 1 – Пример употребе напредне претраге прилога *čez* у корпусу Гигафида (Извор: снимак екрана)

Међутим, чак и у случају употребе алатки напредне претраге корпуса критеријумима најужег значења, могуће су грешке у издавању резултата услед очигледног недостатка људског фактора и очекиване несавршености компјутерске обраде података.

У највећем броју претрага појединачних прилошких речи, омашке су биле типографског, граматичког или семантичког типа, док је сам корпусни софтвер – поред приказа укупног броја пронађених конкорданци за сваку тражену реч – све резултате додатно груписао у најмање три наредне групе, у којима су накнадном претрагом и могле бити утврђене евентуалне омашке:

1. прилог написан курентом као кључна реч у контексту,
2. прилог написан почетним верзалом,
3. прилог написан верзалом.

Под кључном речју у контексту (KWIC)⁶⁴ подразумева се рачунарски генерисан и индексан списак конкорданци са кључном речју која се појављује у краћем контексту, што је опис који по дефиницији одговара свим трима групама. Међутим, ради разликовања горе наведених трију група резултата, овим термином смо у овом истраживању називали само оне примере у којима је тражени прилог написан курентним словима и/или почетним верзалом, и као такав се налази на свим позицијама у реченици или синтагми.

С обзиром на то да је било случајева у којима се прилог написан верзалом подударно са акронимима, рачунарским ознакама, скраћено написаним речима и полусложеницама, тај облик смо, у неким случајевима у којима је то назначено, искључили из анализе како би исти параметри били једнако примењени на све примере екстраховане из корпуса.

Начини утврђивања исправне класификације, али и проналажења евентуалних грешака реализују се путем опција приказа кључне речи у контексту, односно унутар реченице и пасуса у којем се тражена лексема појављује, као и путем прегледа ознака у корпусу.

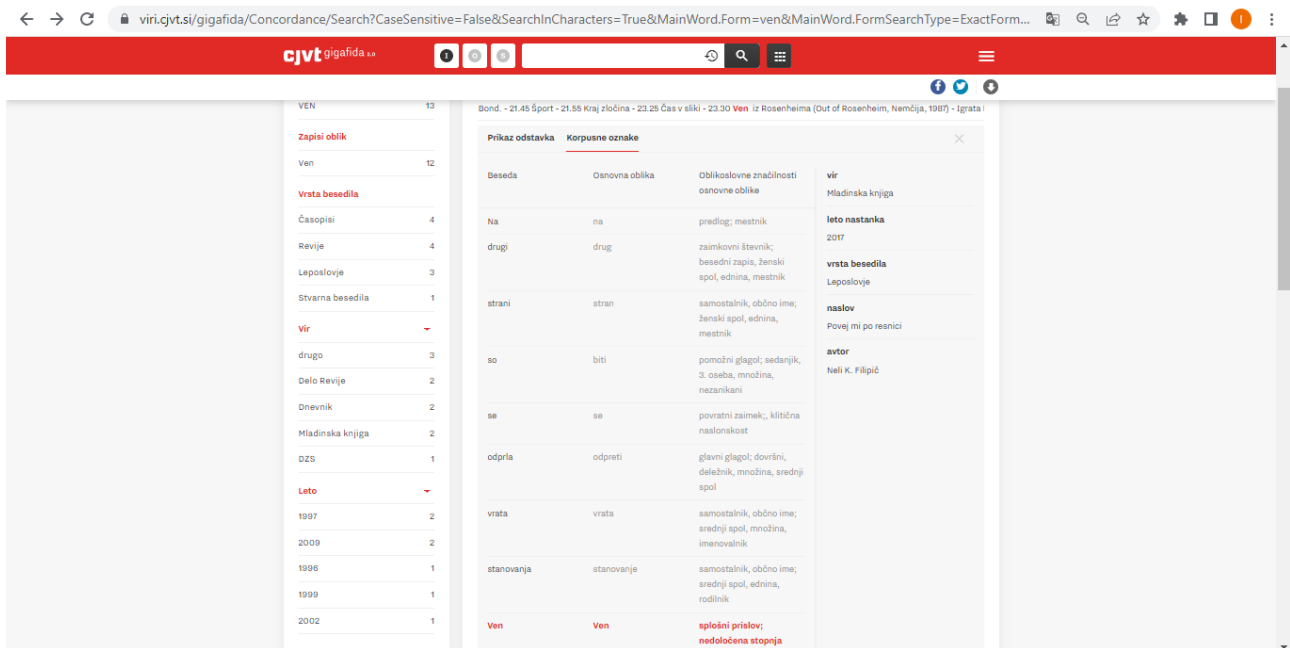
На наредним двама сликама су кроз снимке екрана илустроване поменути три групе приказа конкорданци тражене речи у корпусу (леви део), као и KWIC приказа у пасусу и приказа са корпусним ознакама (десни део), где је као пример узета лексема *Ven*:

The screenshot shows the Gigafida web interface. On the left, there is a sidebar with search filters and results. The main content area displays a list of search results for the word 'Ven'. One result is highlighted, showing a snippet of text from a newspaper article. To the right of the snippet is a metadata panel with the following information:

vir
Mladinska knjiga
let nastanka
2017
vrsta besedila
Leposlovje
naslov
Povej mi po resnici
avtor
Neli K. Filipič

Слика 2 – Пример KWIC приказа лексеме *Ven* у корпусу Гигафида (Извор: снимак екрана)

⁶⁴ KWIC - Keyword in Context – a computer-generated index alphabetized on a keyword that appears within a brief context. In Merriam-Webster.com dictionary. Retrieved July 4, 2021 from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/KWIC>

Слика 3 – Пример приказа корпусних ознака за лексему *Ven* у корпусу Гигафида (Извор: снимак екрана)

Резултати истраживања добијених претрагом насумично одабраних правих прилога помоћу горе поменутих алатки, а у смислу броја конкорданци у корпусу Гигафида, степена фреквенције и семантичког поља којем припадају наведени су у Табели 43. Интерпретација значења и сврставање у одговарајућа семантичка поља извршено је на основу дефиниција у *Речнику словеначког књижевног језика* и прати класификацију нормативне *Словеначке граматике*, при чему се примарним семантичким пољима сматрају она значења која су по редоследу наведена на првом и другом, а у неким случајевима и трећем месту у дефиницији одреднице.

Прилози су поређани опадајућим редоследом на основу броја конкорданци, док су семантичка поља наведена по хијерархијском принципу – од ширег га ужем значењу.

Табела 43 – Фреквентност и семантичка поља правих прилога у словеначком језику

словеначки језик	број конкорданци	степен фреквенције	семантичко поље
takó	3.278.779	веома висок	1. својство => каузалност => узрок 2. својство => особина => начин
zdàj	1.081.854	веома висок	околност => време => када? (<i>kdaj</i>)
tàm	430.559	висок	1. околност => простор => место 2. околност => простор => циљ
dáleč	144.937	висок	1. околност => простор => место 2. околност => време => када? (<i>kdaj</i>) 3. својство => особина => мера
dôsti	49.883	средњи	1. својство => особина => мера 2. својство => особина => количина

vèn	37.788	средњи	околност => простор => циљ
zamàn	23.083	средњи	својство => особина => учинак
pěš	17.449	низак	својство => особина => начин
dávi	2.853	низак	околност => време => када? (<i>kdaj</i>)
čéz	1.423	низак	1. околност => простор => место 2. околност => простор => циљ 3. својство => особина => мера

Опсервације уз сваки појединачни прилог наведен у Табели 43:

~ *tako* – веома висока конкорданца и степен фреквенције. Иако ССКЈ под овом одредницом наводи неколико значења која упућују на више семантичких поља, према Топоришичу (2000: 408-409), овај прилог одликује семантичка дуалност, те га самим тим издваја и сврстава у семантичко поље својства, унутар којег овај прилог значењски покрива две категорије. Једна категорија обухвата каузалност и уже упућује на поткатографију узрока, док друга означава особину и њену поткатографију начина.

~ *zdaj* – веома висока конкорданца и степен фреквенције; услед малог броја конкорданци које одскачу од KWIC, било могуће утврдити да су све друге типографске варијанте писања лексеме употребљене у прилошкој функцији, укључујући и верзална слова.

~ *tam* – висока конкорданца и степен фреквенције; семантичка дуалност у ужем смислу, односно покривеност два семантичка поља која припадају истој сфери околности и истој широј категорији простора, али разликују се у поткатографији места, односно циља.

~ *daleč* – висока конкорданца и степен фреквенције. Специфичан јер се, поред дисталног, употребљава и у темпоралном значењу, а покрива и семантичко поље мере.

~ *dosti* – средње висока конкорданца и степен фреквенције; услед малог броја конкорданци написаних верзалним словима, било могуће утврдити да су и друге типографске варијанте писања лексеме употребљене у прилошкој функцији; семантичка дуалност (два поља).

~ *ven* – средње висока конкорданца и степен фреквенције; услед малог броја конкорданци које је софтвер издвојио због написаног почетног верзалног слова (12 конкорданци), било могуће утврдити да се у тим случајевима прилог налази на почетку реченице или је препознат у виду властитог имена *Ven*. У ту групу конкорданци убрајамо и случај погрешно написане речце/везника (*ven-dar*) и стране речи у синтагми (*Ven connigo*). Додатно специфично за овај прилог и то да се у трећој групи резултата у којима је као лексема у потпуности написан верзалом, а коју смо иначе искључили из ове анализе, јавља у виду акронима неког рачунарског појма (*VEN*: 13 конкорданци).

~ *zaman* – средње висока конкорданца и степен фреквенције; све друге типографске варијанте писања лексеме употребљене су у прилошкој функцији.

~ *peš* - из резултата изузето 79 конкорданци у којима је лексема написана верзалним словима. Увидом у резултате претраге, 73 конкорданце (укључујући и KWIC и прилог написан почетним верзалом) односе се на прилошку употребу лексема, док преосталих 6 резултата представља типографске омашке, акрониме установа или делове сложеница (нпр. *peš-cona*, *peš-most*).

~ *davi* – ниска конкорданца и ниска фреквенција; услед малог броја конкорданци написаних верзалним словима, било могуће утврдити да су и друге типографске варијанте писања лексема употребљене у прилошкој функцији. Упркос прецизно задатим критеријумима претраге, у малом броју конкорданци уочен недостатак дистинкције хомонима узроковане формалном и дистрибутивном подударношћу лексема у прилошком значењу са обликом за 3. лице једине презенте глагола *daviti*.

~ *čez* – из резултата изузето осам конкорданци које је софтвер издвојио као написане верзалом (властито име или акроним за властито име ČEZ). Упркос ниској фреквенцији, прилог је специфичан због покривања три семантичка поља.

Општа оцена података добијених истраживањем на насумичном, репрезентативном узорку правих прилога ексцерпираних из корпуса базира се на чињеници да висок проценат прилошких речи има или средње висок број конкорданци, тј. средње висок степен фреквенције, или низак број конкорданци, тј. низак степен фреквенције, док је прилога са високим бројем конкорданци, тј. високом вредношћу фреквенције која уједно табеларно покрива најшири мерни опсег, упадљиво мало.

5.6.2 Прави прилози у корпусу СрпКор

У циљу истраживања и утврђивања сличности и разлика код правих прилога, покушали смо да исти контрастивни апарат примењен у корпусу Гигафида употребимо и у анализи корпуса савременог српског језика СрпКор, у којем смо анализирали српске пандане словеначким прилозима.

Имајући у виду да је доступно неколико верзија и типова корпуса који се могу претраживати (без извора, са изворима, анотирани са изворима и сл.), у сврхе овог истраживања коришћен је само анотирани корпус са изворима, верзија из 2013. године, који садржи око 122 милиона речи.

Корпус СрпКор нешто је другачије софтверске структуре од свог словеначког парњака, и, осим библиографске и непотпуне морфолошке анотације, не садржи структурне, граматичке ни друге видове анотација. Самим тим, из очигледних техничких разлога није било могуће претраживати корпус према у потпуности идентичним критеријумима претраге као у случају Гигафиде.

Слика 4 – Пример упита за претрагу прилога *тамо* у корпусу СрпКор (Извор: снимак екрана)

Поред поља са регуларним изразом који се тражи, СрпКор нуди опцију одабира корпуса за претраживање међу шест понуђених, коришћење једноставне или напредне претраге, одабир подразумеваног атрибута корпусне позиције у смислу тражене корпусне речи или леме, претрагу по ауторима, текстовима оригинала или превода, као и функционалним стилovima, затим разликовање малих и великих слова, одређивање максималног броја резултата за приказ и приказ случајно одабраних резултата (што су опције које не постоје у словеначком корпусу), као и сортирања резултата по левом и десном контексту и интерпункцији.

Тражене прилошке речи су у табели написане ћиричним писмом, иако је сама претрага у корпусу искључиво спровођена латиничним писмом услед кодирања текстова ASCII-карактерним скупом.

Djakritički karakteri						
Veliko slovo	AURORA kod	kod ISO 8859-2	Malo slovo	AURORA kod	kod ISO 8859-2	Primer
Č	CY, Cy	200	č	cy	232	Čačak = Cyacyak
Ć	CX, Cx	198	ć	cx	230	Ćićevac = Cxixevac
Đ	DX, Dx	208	đ	dx	248	Đorđe = Dxordxe
Š	SX, Sx	169	š	sx	185	Šušcati = Sxusxcati

Ž	ZX, Zx	174	ž	zx	190	Žižak = Zxizxak
Digrafi						
NJ, Nj	NX, Nx	---	nj	nx	---	Njegoš = Nxegosx
LJ, Lj	LX, Lx	---	lj	lx	---	Ljubljana = Lxublxxana
DŽ, Dž	DY, Dy	---	dž	dy	---	Džordž = Dyordy

Слика 5 – Кодирање слова у корпусу СрпКор са дијакритичким знацима и диграфима у латиничном писму

Извор: Кориснички приручник за употребу CQP кроз веб-интерфејс на интернет страници Корпуса савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду (доступно на: <http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/uputstvo.html>)

На српске преводне еквиваленте сваког од прилога из групе прилога претходно посматраних и одабраних за репрезентативни узорак у словеначком корпусу Гигафида примењени су критеријуми контрастирања на сличан начин као у случају прилога у словеначком језику. Једини критеријум који није применљив ни адекватан јесте одређивање степена фреквенције, с обзиром на то да коришћење исте скале вредности за два корпуса са толико великим разликама у грађи, тј. броју речи не би могло бити истраживачки релевантно.

Прилози на српском језику у табели само прате редослед словеначких прилога, али не и податке о другим обележјима (попут, на пример, броја конкорданци), која ће посебно и појединачно бити обрађена имајући у виду разлике које су уочене.

Као и у случају словеначког језика, тумачење значења и сврставање у одговарајућа семантичка поља засновано је на референтној граматици – *Нормативној граматици*, односно према дефиницијама у *Речнику српскога језика*, при чему се примарним семантичким пољима сматрају она значења која су по редоследу наведена на првом, другом и/или трећем месту у дефиницији одреднице.

Нивои компарабилности подељени су на идентичности, сличности, контрасте и разлике. По узору на класичан период контрастивних проучавања, под типом компарабилности сматраћемо оне идентичности, сличности, контрасте и/или разлике чије постојање утврдимо на плану форме (морфолошком), значења (семантичком) и дистрибуције (дистрибутивном).

Апсолутним поклапањем сматраћемо онај однос прилога у словеначком и њихових преводних еквивалената у српском који садржи идентичност на сва три плана: морфолошком, семантичком и дистрибутивном. Уколико је бар један од ова три показатеља сврстан у сличности или контрасте, такав однос сматраће се делимичним поклапањем, док онај случај у којем постоји разлика, односно у којем је немогуће утврдити постојање кореспонденције, представља однос апсолутног непоклапања.

Додатно, услед потпуне еквивалентности одређених лексема и семема, као и хомонимије као честе појаве у контрастирању словеначког и српског језика, констатоваћемо и нужне

разлике које се јављају на прозодијском плану, али исте неће бити чиниоци у одређивању врсте односа.

Табела 44 – Утврђивање типа и нивоа компарабилности, и врсте односа према нивоу компарабилности посматраних правих прилога у словеначком језику и њихових преводних еквивалената у српском језику

тип компарабилности	ниво компарабилности	врста односа према нивоу компарабилности
семантичка (значење)	идентичност	апсолутно поклапање
морфолошка (форма)	сличност	делимично поклапање
дистрибутивна (дистрибуција)	контраст	
прозодијска (акценат)	разлика	апсолутно непоклапање

Имајући у виду да су предмет утврђивања компарабилности прави прилози у словеначком и њихови преводни еквиваленти у српском језику, то се може одмах констатовати да односи апсолутног непоклапања неће бити илустровани у овом виду контрастирања.

У неколико карактеристичних случајева паралелно ће додатно бити указано на постојање дивергентних и конвергентних односа на граматичком и лексичком нивоу као појавама којима се осликавају релације између језичких симбола и делова стварности на које се односе (Ђорђевић 2004: 64-65).

Табела 45 – Српски преводни еквиваленти словеначких правих прилога

српски језик	број конкорданци	тип и ниво компарабилности	врста односа	семантичко поље
тако	175.364	- морфолошка идентичност - семантичка идентичност - дистрибутивна идентичност - прозодијска разлика	апсолутно поклапање	1. одредба => начин 2. околност => циљ
сад, сада	130.548	- морфолошки контраст - семантичка идентичност	делимично поклапање	околност => време

		- дистрибутивна идентичност		
		- прозодијски контраст		
тамо	32.907	- морфолошка сличност - семантичка идентичност - дистрибутивна идентичност - прозодијска разлика	делимично поклапање дивергентни односи на граматичком плану	1. околност => правац 2. околност => место
далеко	15.023	- морфолошка сличност - семантичка идентичност - дистрибутивна идентичност - прозодијска разлика	делимично поклапање	1. околност => место 2. околност => време 3. одредба => мера
доста	17.699	- морфолошка сличност - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика	делимично поклапање	одредба => количина
напоље, напољу	156	- морфолошки контраст - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика	делимично поклапање дивергентни односи на граматичком плану	околност => место
узалуд, узалуду, узалудо	2.238	- морфолошки контраст	делимично поклапање	одредба => начин

		<ul style="list-style-type: none"> - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика 	дивергентни односи на граматичком плану	
пѐшицѐ, пѐшкѐ	1.297	<ul style="list-style-type: none"> - морфолошка сличност - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика 	<ul style="list-style-type: none"> делимично поклапање дивергентни односи на граматичком плану 	одредба => начин
ју̀трос	4.801	<ul style="list-style-type: none"> - морфолошки контраст - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика 	делимично поклапање	околност => време
прѐко*	64.135	<ul style="list-style-type: none"> - морфолошки контраст - семантичка идентичност - дистрибутивна сличност - прозодијска разлика 	делимично поклапање	<ol style="list-style-type: none"> 1. околност => место 2. околност => правац 3. одредба => мера 4. одредба => начин

Иницијалним летимичним погледом евидентна је једна од крупнијих разлика о којој је раније било речи, а то је различитост у дефинисању нивоа семантичких поља, њихових категорија и поткатегорија у референтним граматикама чије смо класификације користили у истраживању.

Примарна подела прилога по значењу на прилоге околности (*okoliščina*) и прилоге својства (*svojstvenost*) у словеначком језику се, осим са термилошке стране једног преводног еквивалента и приближног преводног решења другог, у садржинском смислу већином

подудара са поделом прилога на околносне и одредбене у српском језику, уз поједина одступања.

Наиме, на основним нивоима поделе семантичког поља околности, као и концепта који покрива семантичко поље својства у словеначком језику, евидентна су суштинска поклапања са српским језиком. Међутим, посматрањем детаљнијег таксономског приказа значењске класификације прилога у словеначком језику (Топоришич 2000), долазимо до констатације да је исти нешто прецизнијег карактера – у смислу истакнутијих специфичности које су утицале на одређени вид и ниво поделе – него што је то случај са граматичком категоризацијом прилога у НГ (Пипер/Клајн 2013) у српском језику.

Гледајући сферу околности која у словеначком језику обухвата семантичку категорију простора (*prostor*) и семантичку категорију времена (*čas*), и упоређујући је са истом сфером у српском језику где постоји подела на прилоге места, правца и смера, временске, узрочне и циљне прилоге, на први поглед се стиче утисак да је иста ужег обима одређења на истом нивоу таксономије.

Разлика лежи у томе што, залазећи дубље у категорију простора у словеначком језику наилазимо на три поткатеорије – места (*mesto*), циља (*cilj*), и пута и распрострањености (*pot in razmeščenost*) које у српском језику нису на тај начин дистинктивно издвојене нити су препознате као поткатеорије месних прилога.

Код поткатеорије места у словеначком језику, која се одређује упитном речју *kje* (где), може се закључити да иста има свог директног кореспондента у српском језику у виду значења које се представља категоријом месних прилога. Преостале две поткатеорије које покривају семантичка поља циља и пута и распрострањености се, поред питања на која одговарају речима *kam* (камо), тј. *kod* (куда), подударају са значењем обухваћеним једном категоријом у српском језику – правца и смера.

Поред наведеног, сфера околности осликава још једну разлику међу језицима, и то на плану циљних прилога који су у српском категорија у сфери околности, док у словеначком језику представљају поткатеорију категорије просторних прилога у семантичком пољу околности.

Што се тиче времена, оно јесте категорија околности и у словеначком (поред простора и његових поткатеорија) и у српском језику (поред места, правца и смера, циља и узрока), и као такво је репрезентант сличности између два језика. Неподударност се огледа у томе што српски језик не препознаје директно додатне поткатеорије унутар категорије времена као што је то случај у словеначком језику.

Наиме, упитне речи које се у српском језику користе за детерминацију временских одредница идентичне су онима које се у словеначком користе управо за дистинкцију између трију поткатеорија времена: *kdaj* (када), *odklej* (откад) и *doklej* (докад). Иако све три поткатеорије служе за добијање информације о некој временској одредници, за другу и трећу поткатеорију прилога (*odklej* и *doklej*) указује се да су, како их Топоришич назива, временскоколичински, јер служе за означавање количине времена у смислу трајања – почев од одређене тачке на временској оси, или до одређене тачке на временској оси.

Имајући у виду да смо се у посматрању и анализи правих прилога користили преводним еквивалентима словеначких прилога у српском језику контрастирајући њихова дистинктивна обележја, компарабилност на нивоу семантичке идентичности присутна је у свим опсервираним примерима, док односи апсолутног непоклапања не постоје. Такође, из приказа у табели евидентно је да се већина односа заснива на делимичном поклапању или парцијалној кореспонденцији.

Опсервације до којих смо дошли контрастирањем појединачних прилога из Табеле 45 као преводних еквивалената насумично одабраних правих прилога у словеначком језику наведених у претходној Табели 43:

~ *тако* – Као и у словеначком, овај прилог је вишезначан и у српском језику у смислу више дефиниција наведених у оквиру овог речничког чланка у РМС. Иако ССКЈ под овом одредницом наводи неколико значења која упућују на више семантичких поља, у СС (Топоришич 2000) се по значењу примарно сврстава у покривеност семантичког поља својства. Унутар тог поља овај прилог одликује семантичка дуалност, односно припадност двома категоријама – особине, у оквиру које се разликује поткатегија начина, и каузалности – у оквиру које се налази поткатегија узрока.

С друге стране, у српском језику такође имамо дуалност, али на првом нивоу класификације, у смислу покривања два различита семантичка поља – одредбе и околности. Сличност два језика огледа се управо у приписивању значења начина овом прилогу, с тим што се исти значењски сврстава у различите нивое класификације. Док је начин поткатегија категорије особине која се у словеначком приписује семантичком пољу својства, у српском језику начин је категорија семантичког поља одредбе.

Већи степен неподударности налази се у класификацији другог семантичког поља – поља околности у српском језику, где се овај прилог сврстава у категорију циља. То је управо додатна разлика у сфери околности оба језика, јер су у српском језику циљни прилози категорија у домену околности, док у словеначком представљају поткатегију просторних прилога у семантичком пољу околности.

Од свих насумично изабраних посматраних прилога, прилог *tako* има највећу конкорданцу у корпусу Гигафида, док његов преводни еквивалент *тако* има највећу конкорданцу у корпусу Српкор.

Гледано са аспекта компарабилности, додатна специфичност овог прилога у његовим реализацијама у обама језицима јесте њихов однос апсолутног поклапања или потпуне кореспонденције језичких обележја на семантичком, морфолошком и дистрибутивном плану.

~ *сада* – На плану семантичког поља, и у словеначком и у српском језику постоји поклапање у томе да у оба језика прилог припада семантичком пољу околности и категорији времена, осим што у словеначком има ближе одређење кроз поткатегију временских прилога који се добијају као одговор на питање *kdaj* (када).

Лингвистички однос лексеме на изворном језику (словеначком) са лексемом у језику превода (српском) јесте делимично поклапање, с обзиром на то да је, упркос идентичности на нивоу значења и дистрибуције, разлика евидентна на нивоу форме.

~ *тамо* – Примарна два значења према РМС спадају у семантичко поље околности са два различитим категоријама – правца и места. У поређењу са словеначким језиком, имамо случај подударања на првом нивоу класификације, односно подударања ширих семантичких поља – поља околности. На следећем нивоу, словеначки језик оба значења сврстава у категорију простора, док се даље из просторне категорије упућује на поткатегије места и циља.

Категорија простора се, као таква, не препознаје експлицитно у НГ српског језика, где се из оквира семантичког поља околности непосредно указује на категорије места и правца, без икаквих поткатогија.

Поред заједничке сфере околности као ширег концепта, словеначки и српски језик имају термилошко подударње значењског обележја места, али не на истом нивоу класификације.

~ *далеко* – Преводни еквиваленти у односу делимичног поклапања, семантички и дистрибутивно идентични, са морфолошком сличношћу заснованом на етимолошкој блискости. Судаћи по конкорданцама, односно позиционирању насумично одабраних прилога према фреквентности у оба корпуса, може се констатовати да је у словеначком језику фреквентност изворног облика нешто виша него код преводне реализације у српском.

Поклапање се види и у тројакости покривености семантичких поља у оба језика уз запажене термилошке и класификационе разлике. Примарно наведено семантичко поље у оба језика припада сфери околности која, преко категорије простора води до поткатогије места у словеначком, док у српском непосредно упућује на категорију места. Секундарно значење у семантичком пољу околности указује на време препознато као категорија у оба језика, уз разлику која се јавља на нивоу класификације у словеначком, где се наводи поткатогија прилога која се добија упитном речју *kdaj* (када). Терцијарно семантичко поље такође демонстрира различитост, имајући у виду другачије термилошко одређење својства у словеначком и одредбе у српском језику.

Иако крајњи исход у детерминативном смислу јесте исти – поткатогија мере диференцирана кроз категорију особине у словеначком, односно реализована као категорија мере у српском – констатује се и разлика у нивоу класификације.

~ *доста* – Парцијална кореспонденција елемената са истоветношћу на нивоу значења и сличностима у дистрибуцији и форми. У словеначком језику постоји дуалност значења уз припадност истом семантичком пољу својства и истој категорији особине, али са разликовањем мере и количине на нивоу поткатогија. У српском језику, та врста дистинкције није направљена јер се термини мере и количине сматрају сличним у смислу да припадају категорији количинских прилога у оквиру семантичког поља одредбе, те по дефиницији изражавају меру или степен изражености особине или радње (Пипер/Клајн 2013: 201).

~ *напоље, напољу* – Средњи ниво фреквентности лексеме у изворном језику насупрот најнижој фреквентности за обе ортографско-фонолошке варијанте у српском језику (87 за *напоље* и 69 за *напољу*) од свих посматраних прилога. Само постојање те две варијанте открива и дивергентну природу односа на граматичком нивоу са становишта релација између језичких знакова, односно двеју појава у српском језику које дивергирају ка једној појави у словеначком.

На плану семантичких поља постоји подударње у припадности пољу околности, уз разликовање категорије простора и, унутар ње, поткатогије места у словеначком, а наспрам места као категорије поља околности у српском језику.

~ *узалуд, узалуду, узалудо* – Констатује се дивергентна појава на граматичком нивоу између језичких знакова у словеначком и српском језику, са упадљивом разликом у броју конкорданци између ортографско-фонолошких варијанти у

корпусу СрпКор (2.237 конкорданци за *узалуд*, 1 за *узалуду* и чак 0 за *узалудо*, иако су сва три облика валидна према РМС).

У поређењу са лексемом на изворном језику, однос се може окарактерисати као парцијална кореспонденција, при чему се једина идентичност опажа на нивоу значења, дистрибутивно се констатује сличност, док на нивоу форме постоји контраст.

Што се тиче самих семантичких поља, овај прилог на словеначком и његов преводни еквивалент на српском пример су највеће разлике опсервиране у овом конкретном сегменту контрастирања два језика. С једне стране, у српском језику припада семантичком пољу одредбе и сврстава се у категорију начина. Словеначки језик, с друге стране, овај прилог сврстава у семантичко поље својства, категорију особине и поткатогију учинка, при чему ни један од та три концепта није као такав препознат у референтном граматичком уџбенику српског језика.

~ *нешце*, *нешке* – Поред идентичности на нивоу значења, преводни еквиваленти показују и сличности на плану форме и дистрибуције, док се фреквентност у оба језика, судећи по броју корпусних конкорданци, може назвати ниском.

У корпусу СрпКор претраживане су конкорданце за обе варијанте прилога, те је у коначан број конкорданци унет њихов збир (636 за *нешце* и 661 за *нешке*). Претрага ове лексеме била је специфична због дијакритичких карактера и посебног начина формулисања упита: [pesxice] и [pesxke].

Убраја се у пример дивергентне релације на граматичком плану, односно делимичног поклапања гледано из перспективе еквивалентности.

Контрастирањем обележја и подударности семантичких поља, уочена је очекивана неподударност у нивоу класификације, као и недостатак једног обележја у српском језику. У изворном језику, лексема припада пољу својства, категорији особине и поткатогији начина, док је у језику превода распоређена у домен одредбе и категорију начина.

~ *јутрос* – Претрагом у корпусу може се потврдити ниска фреквентност у словеначком језику, а ако је судећи према осталим преводним еквивалентима, у српском језику констатује се средњи ка нижем нивоу фреквентности.

Семантичка поља и у словеначком и у српском језику показују поклапање у томе да у оба језика прилог припада семантичком пољу околности и категорији времена, осим што у словеначком има ближе одређење кроз поткатогију прилога са значењем времена који се добијају као одговор на питање *kđaj* (када).

Гледано из перспективе сличности и разлика преводних еквивалената, значењски су свакако идентични, док се разлика опажа у форми, а сличност на плану дистрибуције.

~ *преко* – Преводни еквиваленти налазе се у односу парцијалне кореспонденције, са разликом на нивоу форме, сличношћу на нивоу дистрибуције и, свакако, идентичношћу на плану значења.

Прилог је означен звездicom и издвојен јер, услед недостатка граматичких анотација врсте речи у СрпКору, није могуће утврдити да ли је у свим

добијеним конкорданцама наведена лексема употребљена као прилог или као предлог. Самим тим, неосновано је износити тврдње о фреквентности наведене лексеме у српском језику.

Специфичност овог прилога огледа се у трипартитној покривености семантичких поља у изворном и квадрипартитној покривености у језику превода.

У словеначком језику, примарна два значења прилога *čez* према ССКЈ припадају семантичком пољу околности и категорији простора, али се разликују у његовим поткатегоријама – места и циља. Терцијарно значење спада у домен својства, категорију особине и поткатегорију мере.

У поређењу са српским језиком, постоји подударање на првом нивоу класификације, односно поклапање ширих семантичких поља – околности. Међутим, на следећем нивоу, оба значења околносних прилога у српском директно упућују на уже категорије места и правца, где се заправо открива неподударност са словеначким језиком. Такође, друга два примарна значења према РСЈ налазе се у оквиру сфере одредбе и покривају категорије мере (која донекле одговара истоименој поткатегорији у словеначком језику) и категорији начина, која се ни као поткатегорија не проналази у изворном језику.

5.6.3 Продуктивност правих прилога у творби речи

Прави прилози као изворне, нетворене речи играју значајну улогу и у творби других врста речи и других прилога ступањем у уобичајене творбене процесе. У наставку ћемо на примеру нетворенице *več* покушати да илустрацијом покажемо потенцијал прилога као врсте речи у деривационим процесима у које ступају ради стварања нових речи.

Табела 46 – Илустрација настанка више врста речи од прилошке нетворенице *več* у словеначком језику

нетвореница	наставак	начин творбе	твореница	врста речи
več	суфикс <i>-ina</i>	корен+суфикс <i>več+ina</i>	<i>večina</i>	именица
	суфикс <i>-ina</i> , суфикс <i>-ski</i>	корен+суфикс => твореница+суфикс <i>več+ina=> većin(a)+ski</i>	<i>večinski</i> ⁶⁵	придев
	суфикс <i>-ina</i> , суфикс <i>-oma</i>	корен+суфикс => твореница+суфикс <i>več + ina=> većin(a)+oma</i>	<i>večinoma</i>	речца; прилог

⁶⁵ Прилоге са суфиксима *-ski*, *-ški*, *-čki* који су постали од придева Топоришич сматра застарелим облицима (Топоришич 2000: 409), те самим тим овај облик у *Правопису словеначког језика* (Топоришич 2007: 1642) постоји једино као придев.

	префикс <i>od-</i>	префикс + корен <i>od + več</i>	<i>odveč</i>	прилог
	префикс <i>od-</i> , суфикс <i>-en</i>	префикс+корен=> твореница+суфикс <i>od + več => odveč + en</i>	<i>odvečen</i>	придев
	префикс <i>pre-</i>	префикс + корен <i>pre + več</i>	<i>preveč</i>	прилог
	префикс <i>po-</i> инфикс <i>-ev-</i> суфикс <i>-ati</i>	префикс + корен + инфикс + суфикс <i>po + več + ev + ati</i>	<i>povečevati</i>	глагол

Судећи по примерима из табеле, суфиксација и префиксално-суфиксална деривација издвајају се као најзаступљенији и најплодотворнији поступци настанка нових речи и других врста речи у словеначком језику. Представљањем творбених процеса и примера у табели кроз прави прилог *več* илустрована је творбена моћ прилошких нетвореница у деривационим процесима у којима, како се може видети, равноправно настају и променљиве и непроменљиве врсте речи.

5.7 Особености прилога за означавање околности простора

Прилози простора припадају прилозима околности где, у зависности од ужег значења на које упућују, разликујемо просторне прилоге за:

- 1) место – одговарају на упитну реч *kje / где* и означавају место у којем или на којем се нешто догађа;
- 2) циљ – одговарају на упитну реч *kam / камо (куда, у ком смеру)* и означавају циљ ка којем је усмерена радња;
- 3) пут и распрострањеност – одговарају на упитну реч *kod / куда* и означавају подручје или пут на којем или по којем је нешто распрострањено или се нека радња одвија или се нешто догађа.

5.7.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције

Имајући у виду сродност словеначког и српског језика, вишечлана еквиваленција као једно од лингвистичких схватања еквиваленције веома је уобичајена појава приликом контрастивне анализе ова два језика.

За илустрацију овакве врсте релације у контрастирању коришћен је једносмерни превод као једна од објективних техника контрастивне анализе. За пример је узет прилог *nazaj*, чији би речнички превод на српски језик био *назад, натраг* (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005).

У корпусу Гигафида, лексема *nazaj* се у виду прилога појављује кроз 163.948 конкорданци, чиме се сврстава у прилоге са високим степеном фреквенције, што је и један од разлога одабира управо ове лексеме као репрезентанта категорије просторних прилога у словеначком језику. Са типографског аспекта, појављује се написана искључиво курентом као кључна реч у контексту [*nazaj*].

Контрастивна анализа преводних еквивалената прилога *nazaj* заснива се на другом начину утврђивања компарабилности – на тражењу кореспондената као формално и значењски подударних елемената (Ђорђевић 2004: 58) у словеначком и српском језику.

Корпус Гигафида претраживан је са задатим критеријумима тражења свих облика лексеме *nazaj*, у реченичној функцији општог прилога, а без одређеног степена компарације.

Многострукост превода предметне лексеме представљена је у Табели 47 кроз изложене примере најчешћих елемената полазног језика којима се прилог *nazaj* може превести на циљни, односно српски језик.

Током прикупљања грађе и спровођења контрастивне анализе, у одређеним примерима је констатовано да декларисање прилошке функције може бити дискутабилно с обзиром на блискост са предлошком функцијом. Ова појава нарочито се јављала у случајевима када се реализација преводне структуре у српском реализовала у виду предлошке функције лексеме, те се, самим тим, и структура на први поглед чинила потпуно конгруентном. У таквим случајевима је у анализи резултата преовлађивала интерпретација на словеначком језику, односно руководили смо се корпусном ознаком лексеме као прилога у Гигафиди.

Табела 47 – Преводни еквиваленти прилога циља *nazaj* као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање околности простора

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК		СРПСКИ ЈЕЗИК
1.	Ko sta pojedla, sta se poslovila od dedka in se odpeljala nazaj v civilizacijo.	Кад су појели, поздравили су се са дедом и одвезли назад у цивилизацију.
2.	Po stališčih obeh sodišč ni bilo mogoče zahtevati nazaj neutemeljeno plačanih zneskov odškodnine zaradi telesne poškodbe, prizadetega zdravja ali smrti, če so bili plačani poštenemu prejemniku.	Након саопштавања мишљења оба суда није било могуће захтевати повраћај неосновано плаћених износа одштете услед телесне повреде, угроженог здравља или смрти, уколико су исти били плаћени поштеном примаоцу.
3.	Usedel se je nazaj k mizi, toda 'paparazzo' je prišel še bliže in nadaljeval s fotografiranjem.	Сео је поново за сто, али папарацо је пришао још ближе и наставио да фотографише.

4.	Politične, ekonomske in družinske strukture so se ustrašile lastne kreacije, zato so v devetdesetih udarile nazaj .	Политичке, економске и породичне структуре уплашиле су се сопствене креације, те су зато током деведесетих узвратиле ударац .
5.	Vsi se strinjajo glede omejitve odškodnin (do 150.000 tolarjev), nekaj je še odprtih vprašanj, med njimi ustavni zakon (predlog SDS) in izdajanje odločb za nazaj .	Сви су сагласни око ограничења одштета (до 150.000 толара), има још неких отворених питања, међу којима је уставни закон (предлог СДС) и ретроактивно издавање решења.
6.	Imel je tamne, ravne lase do ramen, počesane nazaj , visoke obrvi, oči je imel tamne, raven nos, polna usta, temno rjavo polt (kakršno imajo Indijci), imel je brke in brado.	Имао је тамну, равну косу до рамена, зачешљану позади , високе обрве, тамне очи, раван нос, пуна уста, тамно смеђу пут (какву имају Индијци), бркове и браду.
7.	Zadnjič, veliko dni nazaj , je rekla, da čas beži mimo nje!	Последњи пут, пре много дана, рекла је да време пролази поред ње!
8.	Študentje prihajajo nazaj s čudovitimi vtisi in si želijo ponovnega odhoda na kakšno od tujih fakultet.	Студенти се враћају са дивним утисцима и желе да поново оду на неки од страних факултета.
9.	Ali je bilo nekaj davno nazaj napisano kot del kulta, se morda danes bere kot literatura.	Или је некада давно (Ø) било написано као део култа, а данас се можда чита као литература.
10.	No, Taylor Hackford, ki je pred mnogimi leti blestel s Častnikom in gentlemanom, ne tako daleč nazaj pa s Hudičevim odvetnikom in Dolores Claiborne, je očitno sklenil, da bo v svojem novem filmu, Dokaz življenja, ubil obe muhi na en mah.	Но, Тејлор Хекфорд, који је пре много година блистао са „Официром и центлменом“, а не тако давно са „Ђавољим адвокатом“ и Долорес Клејборн, очигледно је одлучио да ће у свом новом филму „Доказ живота“ убити две муве једним ударцем.

Преводни еквиваленти приказани у горњој табели показују да прилог *nazaj* има више реализација у српском језику и на плану лексичких и на плану граматичких обележја:

1. прилог *смера назад* – потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед. Шире посматрано, унутар саме конструкције јавља се парцијална еквиваленција, односно разлика у конјугацији, где се у полазном језику глаголи налазе у двојини, док је у језику циља промена глагола по броју извршена у множини.
2. општа именица *повраћај* – потпуна неконгруенција двеју структура с обзиром на то да посматране конституенте, односно кореспондент језика циља не припада истој врсти речи као лексема у полазном језику.
3. количински прилог *поново* – потпуна конгруентна конструкција са формално сличним структурама које садрже сигнале исте врсте поређане истим редом.
4. глаголска синтагма *узвратиле ударац* – потпуна неконгруентна структура у којој не само да преводни еквивалент припада другој врсти речи, већ се реализује у виду другачије конструкције, захтевајући глаголску синтагму чији су чланови глагол и именица у колокацији.
5. описни придев *ретроактивно* – потпуна неконгруентна структура са другом врстом речи као преводним еквивалентом који се и дистрибутивно разликује од структуре у изворном језику.
6. начински прилог *позади* – потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед.
7. предлог *пре* – потпуна неконгруенција двеју структура у којој се лексема у прилошкој функцији изворног језика реализује у виду предлошко-падежне конструкције у језику циљу, односно конструкције су неконгруентне јер припадају различитим врстама речи.
8. глагол у 3. лицу множине презента *враћају* – потпуна неконгруентна структура у којој се, осим преводног конституента који припада другој врсти речи, констатује и елипса прилога из изворног језика. Прецизније, лексичким значењем глагола у српском језику, као преводног еквивалента изворне структуре у словеначком, обухваћено је целокупно значење за које је у словеначком језику било неопходно употребити конструкцију глагол + прилог.
9. Ø (елипса) – потпуна неконгруенција у којој конструкција на полазном језику нема свог кореспондента у циљном језику, односно иста је изостављена. У конкретном примеру показано је да у српском језику прилог *давно* не тражи модификатор као што то његов речнички преводни еквивалент у словеначком језику захтева.
10. временски прилог *давно* – парцијална конгруенција (категоријална кореспонденција) конструкција реализованих у виду прилошких синтагми,

где је у полазном језику основна структура синтагме модификатор + прилошка синтагма, а у језику превода остварена кроз конструкцију модификатор + прилог.

Према подацима из корпуса Гигафида, просторни прилог *nazaj* најфреквентније колоцира са глаголима (укупно 237.740 конкорданци са 4.777 различитих глагола), модификујући их и ближе их одређујући у лексичком и семантичком аспекту. Графикон са процентуалним приказом првих пет врста речи које се најчешће појављују у контексту са овим прилогом изгледа на следећи начин:

Графикон 1 – Врсте речи у контексту са просторним прилогом *nazaj*

После глагола, који чине 31% речи које се на узорку корпуса Гигафида јављају са прилогом *nazaj*, најчешћи колосат овом прилогу међу врстама речи јесу именице са нешто мањим процентом (29%), док прва наредна група речи по учесталости – у овом случају, то су предлози – има за скоро половину мањи процентуални налаз (16%) од глагола. Три процента мање од предлога јесте резултат везника, док најмањи проценат учесталости међу врстама речи које колоцирају са овим прилогом показују други прилози – 11%.

У табели која следи приказано је десет најчешће коришћених глагола у колокацијама са прилогом *nazaj*, или у окружењу овог прилога до три речи, при чему наведени број конкорданци у корпусу обухвата све конјуговане облике глагола по свим граматичким категоријама.

Табела 48 – Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са прилогом циља *nazaj* у словеначком језику

глагол	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције
biti	67.255	средње висок
dobiti	7.809	низак
vrniti	5.851	низак
priti	4.677	низак
iti	4.275	низак
morati	3.215	низак
poslati	2.366	низак
pogledati	1.988	низак
pripeljati	1.975	низак
odpeljati	1.971	низак

Из Табеле 48 је евидентно да је глагол *biti*, са средње високим степеном фреквенције, убедљиво најчешћи колонат прилога *nazaj* међу глаголима. О томе сведочи и чињеница да први наредни глагол по учесталости појавности у корпусу – *dobiti* – има упадљиво мањи број конкорданци, односно ниски степен фреквенције у корпусу, што има и преосталих осам глагола упркос томе што се сврставају у најфреквентније. Интересантна су и последња три глагола наведена у табели који међусобно показују веома сличан број конкорданци, посебно последња два глагола са истом морфолошком основом (*pripeljati*, *odpeljati*).

5.7.2 Примена критеријума еквиваленције

У наставку ћемо, кроз примере дате у Табелама 49 и 50, представити два начина илустрације примене параметара за утврђивање компарабилности просторних прилога и прилошких израза према критеријуму еквиваленције.

Табела 49 представља приказ извесне дозе продуктивности коју прилог циља *nazaj* показује у фиксним прилошким изразима и идиомима у словеначком језику:

Табела 49 – Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом циља *nazaj*

словеначки језик	српски језик	број конкорданци у корпусу Гигафида	степен фреквенције	преводна еквиваленција
za nazaj	уназад, ретроактивно	8.760	низак	вишечлана
korak nazaj	корак (у)назад	5.011	низак	текстуална
naprej in nazaj	напред и назад	1.527	низак	текстуална
daleč nazaj	(далеко) уназад, давно	1.525	низак	вишечлана
nazaj k naravi	враћање природи	326	низак	парцијална
nazaj h koreninam	враћање коренима	89	низак	парцијална
udariti nazaj kot bumerang	вратити се као бумеранг	3	низак	парцијална

Примери израза из горње табеле насумично су одабрани ради илустрације не само учесталости и врсте преводне еквиваленције прилошких израза и идиома, већ и разноврсности врста речи – именица, глагола, предлога, прилога – које, заједно са просторним прилогом *nazaj*, улазе у семантичке односе у словеначком језику.

Иако их карактерише низак степен фреквенције, сви наведени изрази репрезентанти су и неколико врста преводне еквиваленције, односно имају формално исте, сличне или различите реализације у преводу на српски језик. У зависности од врсте речи са којом чини израз и њиховог међусобног односа, сам прилог *nazaj* у српском преводу има кореспонденте у виду истоврсног месног прилога, временског прилога, начинског прилога, глаголске именице, као и повратног глагола.

У Табели 50 која следи, као предмет анализе узета је прилошка одредба за место која је у словеначком језику реализована у форми предлошко-падежне конструкције *z doma* и у форми прилога *zdoma*, насталог префиксално-суфиксалном деривацијом именице *dom*, *-a (m)* – кућа, дом.

Табела 50 – Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за место реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми месног прилога

словеначки језик	српски језик	граматичка интерпретација
<i>z doma</i>	Нека девојчица је отишла од куће у шуму.	- текстуална (једночлана) еквиваленција - идентичност на плану форме, значења и дистрибуције

			- Структурално гледано, и у словеначком и у српском језику реч је о предлошко падежној конструкцији која се добија на питање <i>od kod?</i> / <i>одакле?</i> . Такође, рекција предлога у оба језика <i>z</i> / <i>od</i> захтева именицу у генитиву.
zdoma	Mnogo je morala sama opraviti, ker sem bil pogosto zdoma .	Много тога је морала сама да уради јер сам био често ван куће .	- сегментална еквиваленција; - идентичност на нивоу значења и дистрибуције, али морфолошка разлика; Прилошки израз / сложени прилог у словеначком језику настао префиксацијом типа предлог + именица; добија се на питање <i>kje?</i> / <i>где?</i> Иако је реализација у српском језику структурно једнака изворној конструкцији предлог + именица из словеначког језика, у српском језику остала је у облику предлошко-падежне конструкције, док је у словеначком дошло до настанка изведенице префиксацијом.

Појава илустрована у горњој табели прилично је фреквентна у словеначком језику – неки од примера таквих прилога су *и zvečer* (увече), *наglas* (наглас), *вмес* (између, у међувремену), *skip* (заједно), *povrh* (горе, одозго, изнад) и слични, и веома су присутни у свакодневной употреби.

Међутим, постоје неслагања по питању морфолошке, односно творбене природе прилога насталих некадашњом везом предлога и именице у одговарајућем падежу.

Према Топоришичу, овакви прилози евидентно су настали префиксацијом или префиксално-суфиксалном деривацијом, те као такви не могу бити прави, већ их он, по начину творбе, сврстава искључиво у категорију изведених прилога (Топоришич 2000: 227-232).

С друге стране, Бајец/Коларич/Рупел сматрају их независним правим прилозима насталим од именица у некој врсти везе са предлогом, при чему обе врсте речи имају своје самостално, право значење и независну употребну улогу (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 270-271). Фреквентном употребом и ширином значења, како објашњавају, дошло је до губљења осећаја за изворно значење и изворни облик именице, а предлог је изгубио своју уобичајену употребу и значење, те је настао морфолошки скамењени облик који носи искључиво прилошко значење.

5.8 Особености прилога за означавање околности времена

Категорија времена у оквиру семантичког поља околности дели се према упитној речи на следеће три групе:

- 1) *kdaj / kada* означава време догађања неке радње;
- 2) *odklêj / odklèj* означава количину времена, односно трајања неке радње од почетка, од одређеног временског тренутка, односно од одређене тачке на временској оси;
- 3) *doklêj / doklèj* означава количину времена, односно трајања неке радње до одређеног временског тренутка који се сматра њеним завршетком, односно траје до одређене тачке на временској оси.

5.8.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције

Репрезентант категорије прилога за означавање околности времена у сврхе ове анализе биће прилог *prej*, чији је речнички превод *пре*, *раније* (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005).

Временски прилог *prej*, према Табели 38, спада у прилоге са високим степеном фреквенције, тачније има 381.934 конкорданци у корпусу Гигафида. У тај број конкорданци укључене су четири различите типографске варијанте: лексема написана курентом као кључна реч у контексту [prej], лексема написана почетним верзалом [Prej], лексема написана секундарним верзалом [pRej], и лексема у потпуности написана верзалом [PREJ].

Табела 51 – Преводни еквиваленти прилога *prej* као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање околности времена

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК		СРПСКИ ЈЕЗИК
1.	Oba sta se sicer prej pojavljala v stranskih vlogah v filmih.	Обојица су се, иначе, пре / раније појављивали у споредним улогама у филмовима.
2.	Trenutni ljubitelji elektronskih zvokov so oblečeni povsem običajno, nekatere pa bi, vsaj po načinu oblačenja sodeč, prej pričakoval na pankerskem koncertu.	Тренутни љубитељи електронских звукова обучени су сасвим обично, а неке бих, барем судећи по начину облачења, више ⁶⁶ очекивао на панкерском концерту.

⁶⁶ У овом примеру применљива је и речца *пре* у значењу изражавања веће вероватноће, али је, ради илустративности преводних еквивалената, употребљен прилог у компаративу *више*.

3.	Toda veliko zmago je Kramberger dosegel že dan prej .	Међутим, велику победу Крамбергер је остварио још претходног дана.
4.	Še upravljalec stanovanja, če želi vanj stopiti, se mora nekaj dni prej napovedati.	Чак и управник, уколико жели да уђе у стан, мора да се неколико дана унапред најави.
5.	Že v torek imam službo, ravno prej so mi javili, da me potrebujejo.	Већ у уторак идем на посао, баш малочас су ми јавили да сам им потребан.
6.	Sorodniki naj bi nanje pritiskali, da se čim prej poročijo in si tako zagotovijo bolj varno in stabilno prihodnost.	Изгледа да их родбина притиска да се што пре венчају и тако себи осигурају безбеднију и стабилнију будућност.
7.	Tu sem bila že enkrat prej in mi je zelo lepo.	Ту сам већ једном била (Ø) и много ми је лепо.
8.	Tudi na strani poskusov integracije je šlo vse prej kot lahko.	Чак је и на плану покушаја интеграције било све осим лако.
9.	Včasih me zagrabi strah, da bom prej umrla.	Понекад ме обузме страх да ћу убрзо умрети.
10.	Če ne bodo prej tja zavili kriminalisti, bomo novinarji na zemljiški knjigi zagotovo preverili, ali je med navedenim kaj resnice.	Ако нас тамо не предухитре криминалисти, ми новинари ћемо сигурно проверити у земљишној књизи има ли истине у томе што је речено.

Из Табеле 51 може се видети да, при превођењу на српски језик, прилог *prej* показује разноврсност преводних еквивалената, превасходно на лексичком плану, и то кроз следеће реализације:

1. временски прилог *пре / раније* – потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед. У преводу на српски језик су у питању две лексеми које се у потпуности могу синонимно употребљавати.
2. мерни прилог у компаративу *више* – реч је о еквивалентним конструкцијама које садрже сигнале исте врсте поређане по истом реду, те се може закључити да су и конгруентне. Једина разлика која битно не утиче на саму конгруентност с обзиром на то да је у питању иста врста речи са истом синтаксичком функцијом, јесте прилог у позитиву у језику оригинала који се реализује као прилог у компаративу у језику превода.
3. временски придев *претходног* – потпуна неконгруенција двеју структура с обзиром на то да кореспондент језика циља не припада истој врсти речи као лексема у полазном језику. Иако је у оба случаја реч о временској синтагми, у језику оригинала је у питању прилошка синтагма где се прилог, модификован именицом *дан*, налази у постпозицији, док је у језику превода у питању именичка синтагма ближе одређена атрибутом у виду придева.
4. временски прилог *унапред* – у питању су конгруентне структуре јер је у преводу дошло до реализације у виду исте врсте речи са истом функцијом и истом позицијом у реченици, а која је на исти начин модификована временском прилошком синтагмом као и у изворном језику.
5. временски прилог *малочас* – конгруентна структура са формално сличним елементима који припадају истој врсти речи и имају исту синтаксичку функцију, односно исте граматичке сигнале.
6. временски прилог *што пре* – потпуна конгруентност конструкција језика оригинала и језика превода које су еквивалентне и формално подударне на плану припадности истој врсти речи, обављају исте функције и једнакости распореда у реченици. ССКЈ препознаје облик *чим преј* као правописно правилнији од облика *чимпреј* који је далеко учесталији у корпусу.
7. Ø (елипса) – неконгруентне конструкције у којима немају сви елементи структуре у полазном језику свог кореспондента у структури циљног језика. Трочлана прилошка синтагма у функцији временске прилошке одредбе у словеначком језику садржи и прилог *преј* у функцији модификатора основне прилошке синтагме, а који је у српском језику изостављен из разлога реченичне економичности. Евентуално додавање прилога *пре* у језику превода не би било погрешка, нити би утицало на семантички аспект реченице, али би у прагматичном смислу утицало на тзв. рогобатност реченице, имајући у виду да је прилошка синтагма сама по себи довољан носилац значења у језику превода.
8. предлог *осим* - потпуна неконгруенција двеју структура у којој се једна врста речи у изворном језику реализује у виду друге врсте речи у језику превода. Прилог у словеначком језику се у српском реализује у виду предлога у прилошкој служби за означавање изузимања.

9. временски прилог *убрзо* – у потпуности конгруентне конструкције са елементима који припадају истој врсти речи, обављају исту службу и у реченици су постављени истим редоследом.
10. глагол у 3. лицу множине презента *предухитре* – потпуна неконгруентност структура где у језику превода конституент припада другој врсти речи, а сама конструкција је елиптична. Прецизније, изворна прилошка синтагма у словеначком језику замењена је глаголском синтагмом у циљном језику, где лексичко значење глагола у српском, као преводног еквивалента оригиналне структуре у словеначком, обухвата значење које је у словеначком језику приказано граматичком конструкцијом временски прилог + месни прилог + глагол.

Слично претходно наведеном примеру просторног прилога *nazaj*, и временски прилог *prej* демонстрира највиши степен фреквенције колоцирања са глаголима од свих осталих врста речи (према Гигафиди, укупно 543.559 конкорданци са чак 6.081 глаголом).

На Графикону 2 је у процентима приказан однос различитих врста речи које се најчешће јављају у контексту са временским прилогом *prej*:

Графикон 2 - Врсте речи у контексту са временским прилогом *prej*

У посматраном узорку корпуса Гигафиди, глаголи су са 32% најбројнија врста речи међу првих пет врста речи које се јављају као колокати овог прилога. За њима следе именице које чине 27%, док се у преосталом 41 проценту врста речи у анализираном делу корпуса налазе везници са 17%, други прилози са 14%, а најређе се са прилогом за време *prej* јављају придеви са 10%.

У Табели 52 је као параметар претраге корпуса коришћена могућност претраживања до три речи у окружењу траженог прилога, при чему су у обзир узимани сви конјуговани глаголски облици у свим граматичким категоријама. Првих десет глагола, сврстаних по степену фреквенције на основу учесталости јављања у колокацијама и изразима са предметним прилогом, изложени су у наредној табели заједно са бројем својих конкорданци у корпусу Гигафида.

Табела 52 – Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са временским прилогом *prej* у словеначком језику

глагол	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције
biti	207.384	висок
morati	12.156	низак
imeti	8.252	низак
priti	7.016	низак
začeti	6.152	низак
želeti	3.509	низак
iti	3.331	низак
dobiti	2.999	низак
poznati	2.895	низак
vedeti	2.883	низак

Као што се може видети из Табеле 52, глагол *biti*, који је у случају прилога *prej* сврстан у лексеми са високим степеном фреквенције (207.384 конкорданце), упадљиво доминира као најчешћи колосат прилога *prej* у корпусу. Поредећи тај глагол са осталима, евидентна је велика разлика у броју конкорданци најпре са првим наредним глаголом на списку – *morati*, а затим и са свим осталим који, мање-више, показују веома сличан број конкорданци. Занимљиво је да, од наведених глагола, само су два глаголи кретања (*iti*, *priti*), док су остали већином глаголи стања.

5.8.2 Примена критеријума еквиваленције

Примена критеријума еквиваленције као параметра за утврђивање компарабилности код временских прилога и прилошких израза за време представљена је кроз две табеле у овом одељку.

Табела 53 служи као показатељ вишеструкости употребе прилога *prej* у насумично одабраним изразима, односно прилошким синтагмама које у реченици могу бити употребљене у функцији прилога, везника или речце.

Табела 53 – Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са временским прилогом *prej*

словеначки језик	српски језик	број конкорданци у корпусу Гигафида	степен фреквенције	преводна еквиваленција
čimprej / čim prej*	што пре	13.403 + 45.703	средње висок	текстуална
prej ali slej	пре или касније, пре или после, кад – тад	16.146	низак	вишечлана
vse prej kot	све осим, све пре (него)	15.772	низак	вишечлана
prej ko prej / prej ko(t)..., prej / prejkoprej*	што пре, чим пре, кад – тад, што је брже могуће, најбрже могуће, пре или касније, пре или после	14 + 2 + 3	низак	вишечлана
prej ko mogoče	што је пре могуће	11	низак	текстуална

Прилог *čimprej / čim prej* пример је текстуалне еквиваленције и специфичан је по томе што има две типографске реализације које се паралелно користе у савременом словеначком језику. Иако ССКЈ и *Словеначки правопис* (Топоришич 2007) препознају и једну и другу верзију, оба ауторитета наводе да је правописно правилнији облик *čim prej* који, пак, има знатно мање конкорданци у Гигафиди од употребно доминантнијег облика *čimprej*.

Други пример једночлане еквиваленције у горњој табели је израз *prej ko mogoče* који као такав није препознат у ССКЈ, а у самом корпусу има низак степен фреквенције. Преостали примери у табели илуструју вишечлану еквиваленцију, где се посебно издваја израз *prej ali slej* који је по значењу синониман и изразима *čim prej* и *prej ko prej*. Према ССКЈ, овај израз има своје варијанте *prej ko slej* (за коју је пронађен број од 895 конкорданци у корпусу) и *slej ko prej* (са 5.883 утврђених конкорданци), а које се у целини користе као изрази у функцији прилога, везника и речце.

Израз *prej ko prej* означен је астериск звездicom јер има двоструку улогу прилошког и везничког израза. Иако су у корпусу пронађене његове три типографске варијанте *prej ko prej*, *prej ko(t)...*, *prej* и *prejkoprej* – додуше са малим бројем конкорданци – ССКЈ и *Словеначки правопис* (Топоришич 2007) уважавају једино одвојено писање у варијанти израза *prej ko prej*.

У другом делу целине 5.8.2, предмет анализе је утврђивање компарабилности код прилошке одредбе за време која је у словеначком језику реализована на два начина: као предлошко-падежна конструкција *po zimi* и као прилог *pozimi* настао префиксално-суфиксалном деривацијом именице *zima*, -a (*ž*) – зима, што је приказано у Табели 54.

Табела 54 – Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за време реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми временског прилога

	словеначки језик	српски језик	граматичка интерпретација
pozimi	Potem se začenjajo zimske priprave, saj pozimi igramo tudi na ledu.	Затим почињу зимске припреме, јер зими играмо и на леду.	<ul style="list-style-type: none"> - текстуална еквиваленција - идентичност на плану значења и дистрибуције, али разлика на плану форме; - Прилошки израз / сложени прилог у словеначком језику настао је префиксацијом по принципу предлог + именица, и добија се на питање <i>kdaj?</i> / <i>kada?</i> - С једне стране, у творбеном смислу, у словеначком језику дошло је до настанка префиксалне изведенице, док је с друге стране у српском реч о адвербијализацији именице <i>зима</i> која падежним обликом локатива семантички одговара прилошкој синтагми <i>током зиме, за време зиме</i>.
po zimi	Po dežju vedno posije sonce, po zimi pa pride pomlad.	После кише увек засија сунце, а после зиме дође пролеће.	<ul style="list-style-type: none"> - једночлана еквиваленција; - идентичност на нивоу значења, форме и дистрибуције; - Структурално гледано, и у словеначком и у српском језику ради се о предлошко-падежној конструкцији која се добија на питање <i>kdaj?</i> / <i>kada?</i> - Рекција предлога <i>po</i> у временском значењу у словеначком језику захтева именицу у локативу, док у српском језику рекција предлога <i>после</i> тражи падежни облик генитива именице.

5.9 Особности прилога за означавање својства особине

Особина као категорија у оквиру семантичког поља својства у словеначком језику обухвата пет поткатегорија:

- 1) начин – добија се на питање *kako / како* и означава начин обављања неке радње, стања или збивања;
- 2) количина – добија се на питање *koliko / колико* и означава број или количину нечега;
- 3) бројивост – добија се на питање *kolikokrat / колико пута* и означава број понављања неке радње, стања или збивања;
- 4) мера – добија се на питање *kolikanj / у којој мери* и означава меру или количину нечега (сматра се донекле застарелим обликом);
- 5) узастопност – добија се на питање *katerič, katerikrat, kolikič / коју пут, по коју пут* и означава неодређен или непознат број понављања неке радње, стања или збивања.

5.9.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције

Као пример прилога за означавање својства особине, а који ће послужити за илустрацију утврђивања компарабилности на основу еквивалената и кореспондената, узет је прилог поткатегорије начина *pokonci*. Према двојезичном речнику (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005), превод овог прилога на српски језик гласи *усправно*, док преводни еквиваленти приказани у Табели 55 указују на разноврсност и многострукост његових реализација у преводу на српски језик.

Према подацима из корпуса Гигафида, начински прилог *pokonci* сврстава се у прилоге са ниским степеном фреквенције. У број од 9.220 конкорданци нађених у корпусу убрајају се три појавна облика лексеме, и то: написана курантом као кључна реч у контексту [pokonci], написана почетним верзалом [Pokonci], и лексема у потпуности написана верзалом [POKONCI].

Табела 55 – Преводни еквиваленти начинског прилога *pokonci* као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање својства особине

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК		СРПСКИ ЈЕЗИК
1.	Tudi ko telovadiš, bodi pozorna, da je tvoja hrbtenica vedno poravnana, glavo in vrat drži pokonci , ramena pa potisni navzdol.	И када вежбаш, пази да ти је кичма увек поравната, главу и врат држи усправно , а рамена спусти надоле.

2.	Bil je na turjaškem gradu, ko je le ta padel, preživel kočevske zapore in še kaj – seveda z obilno mero optimizma in življenjske volje, ki ga še danes drži pokonci .	Био је на турјачкој тврђави када је освојена, преживео је кочевске затворе и штошта – наравно уз обиље оптимизма и воље за животом која га и данас држи (Ø).
3.	Prostorskim načrtovalcem gredo ob teh načrtih mogoče lasje pokonci , saj imajo že dovolj skrbi z nekaterimi navadnimi pokopališči, ki jih je treba širiti, a za to ni pravega prostora.	Просторним планерима се због тих планова вероватно диже коса на глави , јер имају већ довољно брига са појединим обичним гробљима које би требало проширити, а да за то не постоји прави простор.
4.	Ostani danes zvečer malo dlje pokonci in si preberi nekaj zmot o spancu – zjutraj nam boš zanje gotovo hvaležna.	Остани вечерас мало дуже будна и прочитај неколико заблуда о спавању – ујутру ћеш нам на томе сигурно бити захвална.
5.	Podobno je bilo tudi vsako jutro, ko bi z razbolelimi mišicami in sklepi najraje še malo poležal, a sem se moral kljub jutranjemu mrazu kar sam spraviti pokonci .	Слично је било и свако јутро када бих с болним мишићима и зглобовима најрадије још мало остао да лежим, а морао сам да, упркос јутарњој хладноћи, сам устанем .
6.	Prestrašeno je planila pokonci in za trenutak pomislila, da sta se morda vrnila Matthews in Lane.	Уплашено је скочила увис и на тренутак помислила да су се можда вратили Метјуз и Лејн.
7.	Hotel sem doživeti pristni strah, ko se ti postavijo lasje pokonci in koža postane hrapava kot kravji jezik.	Хтео сам да доживим исконски страх, када ти се коса накостреши и кожа постане храпава као крављи језик.
8.	Sprva smo mislili, da ni nobenega izhoda, potem pa so nam priskočili na pomoč sosedu, prijatelji, prišla je Iskrica in z njo številni dobri ljudje, vi in vsi drugi ste nas spravili pokonci , nam vrnili voljo do življenja.	Испрва смо мислили да нема никаквог излаза, а онда су нам у помоћ прискочили суседи, пријатељи, дошла је Искрица и са њом бројни добри људи, ви и сви други сте нас подигли на ноге и вратили нам вољу за животом.
9.	Čeprav jo je v preteklosti že veliko ljudi razočaralo, še vedno hodi pokonci .	Иако ју је у прошлости доста људи разочарало, још увек хода дигнуте главе .

10.	Z roko mu je podprla vrat in mu dvignila glavo. Ne bi se mogel držati pokonci , če ga ne bi tako čvrsto podprla.	Руком му је подупрла врат и подигла главу. Не би могао да се усправи да га она није тако чврсто подупрла.
-----	---	--

Истакнуто семантичко обележје прилога *pokonci* које се може уочити посматрањем преводних еквивалената изложених у горњој табели јесте имплицитно или експлицитно означавање положаја или промене положаја некога или нечега из стања мировања, лежећег или седећег, у стање уздигнутости, стајања, односно усправног положаја.

1. прилог начина *усправно* – иако се може учинити супротно, у питању јесте конгруентна конструкција с обзиром на то да елементи имају исту синтаксичку функцију и могу се превести и истом врстом речи, али су за сврхе овог приказа одабрани преводни еквиваленти који више одговарају духу српског језика (нпр. уместо синтагме *буди пажљива* која би била директан превод синтагме *bodi pozorna*, употребљен је једноставан императив *пази*, док је структура *да је твоја hrbtenica* преведена дативом без предлога као *да ти је кичма* уместо номинативом *да је твоја кичма*).
2. елипса (Ø) – потпуна неконгруенција у којој је у језику циљу дошло до изостављања елемента присутног у полазном језику. Према РМС, једно од значења глагола *држати* јесте *испуњавати, прожимати, обузимати не попуштајући* (о физичким, односно душевним стањима, расположењима), те самим тим, у српском језику није потребно ближе одређивати глагол прилогом на начин учињен у словеначком језику, с обзиром на то да је из саме семантике српског глагола евидентно његово значење.
3. глаголска синтагма *диже коса на глави* – неконгруентне конструкције чији преводни конституенти не припадају истој врсти речи, немају исти редослед нити исту синтаксичку функцију. Варијација словеначког израза *lasje gredo pokonci*, по формули субјекат + предикат + прилошка одредба за начин, у српском језику реализује се као конструкција предикат + објекат + прилошка одредба за место (*диже коса на глави*). Констатује се и елипса прилога из изворног језика, где је у циљном језику сам глагол носилац значења исказаног прилогом у језику оригинала.
4. описни придев *будна* – упркос томе што је већина елемената формално слична и истог редоследа у реченици, у питању су неконгруентне структуре јер је прилог из полазног језика преведен другом врстом речи, тј. придевом у циљном језику.
5. глагол у 1. лицу јединине презента *устанем* – потпуна неконгруенција са другом врстом речи као еквивалентом у језику превода. Семантика глагола у српском језику обухвата значење које је у изворном језику морало бити исказано глаголском синтагмом *spraviti pokonci*, с обзиром на то да глагол у словеначком језику у овом случају тражи детерминацију прилошког типа.
6. прилог правца *увис* – потпуна конгруенција структура, односно елемената који кореспондирају по врсти речи, синтаксичкој функцији и редоследу у реченици.

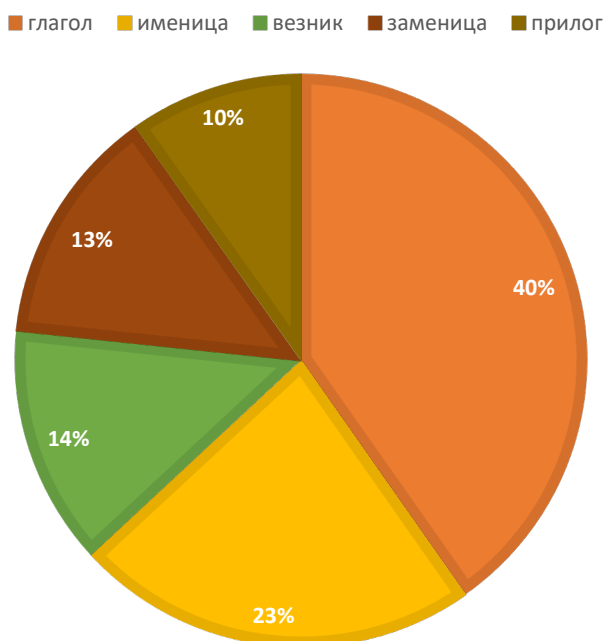
7. глагол у 3. лицу једнине презента *накостреши* – неконгруентне структуре са приметним изостављањем једног елемента у циљном језику. Прилог употребљен као допуна глагола у полазном језику нема свог преводног кореспондента у циљном језику, већ глагол сам носи семантику израза.
8. глагол у 2. лицу множине перфекта *ви (...) сте нас подигли на ноге* – иако истих синтаксичких функција, елементи неконгруентних структура припадају различитим врстама речи са различитим редоследом у реченици. Структура полазног језика у којој рекција глагола обавезно захтева допуну – у овом случају у виду прилога, у језику циља преведена је као структура у којој глагол нужно не захтева допуну, али иста је реализована као предлошко-падежна конструкција са функцијом прилошке одредбе.
9. именичка синтагма *дигнуте главе* – неконгруенција конструкција у којима елементи обављају исту синтаксичку функцију и поређани су истим редоследом у реченици, али не припадају истој врсти речи. Прилог у словеначком језику нема свог кореспондента у једној од прилошких речи у српском језику, већ се реализује као именичка синтагма састављена од придева и именице.
10. глагол у 3. лицу једнине презента *усправи* – неконгруентне структуре у којима се, поред преводног еквивалента који припада другој врсти речи, констатује и елипса прилога из изворног језика. Етимолошки, глагол у српском језику јесте настао од основног значења придева, односно прилога који је директан речнички превод оригинала на словеначком језику. Разлика је у томе што лексичко значење глагола у српском обухвата целокупно значење које је у словеначком морало да буде исказано конструкцијом придев + прилог.

Анализом појединачних примера датих у табели открива се да прилог *pokonci* демонстрира значајну преводну продуктивност у српском језику, не само својом вишезначношћу као самостални прилог или друга врста речи, већ и као допуна глагола и у колокацијама са различитим глаголима.

Судећи по резултатима претраге корпуса Гигафида, глаголи су врста речи која се најчешће појављује са прилогом *pokonci*. Прецизније, 17.912 глаголских конкорданци, односно 1.231 различит глагол у корпусу колоцира или се налази у окружењу предметног прилога, односно његовом левом и десном контексту до три речи.

У наставку је дат графички приказ процентуалног учешћа првих пет врста речи које се јављају са прилогом за начин *pokonci*:

ВРСТЕ РЕЧИ У КОНТЕКСТУ СА НАЧИНСКИМ ПРИЛОГОМ *POKONCI*

Графикон 3 – Врсте речи у контексту са начинским прилогом *pokonci*

За разлику од других анализираних прилога које смо узели као репрезентанте прилошких категорија, уочава се значајна процентуална разлика између глагола, који представљају 40% свих врста речи које на узорку корпуса Гигафида колоцирају са овим прилогом за начин, и именица, чије је учешће 23%. Трећа и четврта најчешћа врста речи које прате прилог *pokonci* су везници са 14% и заменице са 13%, док други прилози чине само 10% међу првих пет најчесталијих врста речи.

У наредној табели издвојено је првих десет најфреквентнијих глагола који се јављају са овим прилогом, са њиховим одговарајућим степеном фреквенције утврђеним на основу броја конкорданци, а у који су укључени сви облици конјугације.

Табела 56 – Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са начинским прилогом *pokonci* у словеначком језику

глагол	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције
biti	6.318	низак
držati	1.985	низак
skočiti	1.050	низак
postaviti	1.002	низак
stati	693	низак
iti	596	низак

planiti	466	низак
spraviti	294	низак
ostati	225	низак
vreći	159	низак

Иако глаголи јесу најбројнија врста речи у чијем се окружењу налази предметни прилог, према резултатима изнетим у Табели 56, сви глаголи припадају групи лексема са ниском фреквенцијом у корпусу. Чак и глагол *biti*, који је са свим својим конјугованим облицима најчесталији у досада посматраним групама прилога, показује низак степен фреквенције.

5.9.2 Примена критеријума еквиваленције

Табеле 57 и 58 у наставку текста свака на свој начин илуструју примену критеријума еквиваленције у контрастирању прилога и прилошких одредби за начин у словеначком и српском језику.

Прва табела демонстрира многострану применљивост и разноврсну преводну еквиваленцију прилога *pokonci* у одабраним прилошким изразима и колокацијама са другим прилозима и другим врстама речи.

Табела 57 – Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом начина *pokonci*

словеначки језик	српски језик	број конкорданци у корпусу Гигафида	степен фреквенције	преводна еквиваленција
biti pokonci / spraviti pokonci	бити будан, бдети; прећи у усправни положај (из лежећег, седећег); стајати / бити у усправном положају; подићи; узнемирити; оздравити; узгајати (нпр. <i>децу</i>); бити на ногама / подићи на ноге	943 (699 + 244)	низак	вишечлана

lasje so šli pokonci komu / kocine so šle pokonci komu / dlake so šle pokonci komu / koža je šla pokonci komu*	некоме се дигла коса на глави / некоме се коса накострешила / некоме су се длаке накострешиле / најежити се	127 (65 + 27 + 28 + 5)	низак	текстуална
nositi glavo pokonci / držati glavo pokonci / imeti glavo pokonci	бити поносан, самосвестан, ходати дигнуте главе / усправно држати главу	85 (13 + 68 + 4)	низак	вишечлана

Осим претходно поменутог примарног значења самог прилога, конструкције које представљају преводне еквиваленте израза *biti pokonci / spraviti pokonci* у српском језику одликује стилистичка сликовитост и језичка изражајност. Прва конструкција са глаголом *biti* знатно је уобичајенија у корпусу него конструкција са глаголом *spraviti*.

Разлог због којег су изрази заједно наведени лежи у њиховој синонимији и у српском и у словеначком језику, где у својој основи носе исти семантички елемент којим се денотира подизање и прелазак у усправни, виши положај. Тамо где су ове структуре вишезначне, интересантна су и фигуративна значења исказана глаголима *uzneмирити*, *узгајати* и *оздравити*, као и стварно и пренесено значење фразема *подићи на ноге*.

Фраземи *lasje so šli pokonci komu / kocine so šle pokonci komu / dlake so šle pokonci komu / koža je šla pokonci komu* означени су звездом због суштински истог значења, уз разлику кључне речи, због чега су и обједињени једном претрагом корпуса. Исто тако су и њихови преводни еквиваленти у српском језику синонимни, односно носиоци истог значења, због тога је и целокупан израз у табели означен као пример текстуалне еквиваленције. Од 127 резултата добијених претрагом корпуса за израз *iti pokonci*, 65 конкорданци везано је за лексему *lasje* као најзаступљенијег носиоца овог фразеолошког израза, 28 за лексему *dlake*, 27 конкорданци односи се на лексему *kocine*, 2 резултата на лексему *koža*, и 5 резултата обухвата све конјуговане облике глагола у изразу *iti pokonci* са различитим субјектима.

У оквиру одреднице *pokonci* као начинског прилога у речнику ССКЈ издвојена је конструкција *nositi glavo pokonci* због свог фигуративног значења. Са овим прилогом и именицом у нешто већем броју конкорданци у Гигафиди колоцира глагол *držati* (68 конкорданци), а у мањем броју јавља се глагол *imeti* (4 конкорданце). Резултати претраге корпуса указују да, за разлику од глагола *nositi* чије је значење са синтагмом *glavo pokonci* искључиво пренесено, овај израз се са глаголима *držati* и *imeti* јавља и у дословном и у фигуративном значењу.

Елиптична верзија конструкције без глагола *glavo pokonci* пример је текстуалне еквиваленције, а у словеначком и у српском језику користи се као усклик охрабрења или бодрење: *главу горе / горе главу*.

За илустрацију примене еквиваленције као критеријума за утврђивање компарабилности код прилошких одредби за начин у другој, Табели 58, узети су предлошко-падежна конструкција *v kup* и прилог *vkup*, настао префиксалном деривацијом именице *kup*, *-a (m)* – гомила, хрпа.

Табела 58 – Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за начин реализоване у форми предлошко-падежне конструкције и у форми начинског прилога

	словеначки језик	српски језик	граматичка интерпретација
v kup	Na dan rušenja smo potem prišli okoličani – navadni ljudje, ne disidenti – in s solzami v očeh opazovali, kako so jo spremenili v kup ruševin.	На дан рушења смо, затим, дошли из околних крајева – обични људи, не дисиденти – и са сузама у очима посматрали како су је претворили у гомилу рушевина.	- текстуална (једночлана) еквиваленција - идентичност на плану форме, значења и дистрибуције - Структурално гледано, и у словеначком и у српском језику реч је о предлошко падежној конструкцији која се добија одговором на питање <i>v kaj? / у шта?</i> . Такође, рекција предлога <i>v / у</i> захтева именицу у акузативу у оба језика.
vkup	To, da okrasijo naborni voz, namreč pomeni, da predvsem ženske, nekdanj dekleta, danes predvsem mame in stare mame, že pozimi, mesece prej, sedejo vkup z mladino in se dogovorijo o pripravah.	То, да украсе регрутни воз заправо значи да првенствено жене, некада девојке а данас пре свега мајке и баке, већ током зиме, неколико месеци унапред, седе заједно са омладином и договарају се о припремама.	- текстуална (једночлана) еквиваленција; - семантичка, дистрибутивна и морфолошка идентичност; И изворна реч у словеначком и преводни еквивалент у српском језику творбено представљају сложени прилог настао префиксацијом. У словеначком језику у питању је предлог + именица, док је у српском

			предлог + број. У оба језика одговор се добија на питање <i>како?</i> / <i>како?</i>
--	--	--	--

5.10 Особености прилога за означавање својства каузалности

Прилози каузалности припадају прилозима својства где, у зависности од упитне речи која упућује на њихово уже значење, разликујемо следеће врсте:

- 1) узрок – добија се на питање *zakaј (kaj) / зашто (што)* и означава узрок, разлог или начин дешавања неке радње, стања или збивања;
- 2) намера – добија се на питање *ћети / чему* и означава намеру са којом је нека радња обављена или се неко стање или збивање десило;
- 3) учинак – добија се на питање *(s kakšnim uspehom) / (с каквим успехом)* и означава да ли је нека радња, стање или збивање било успешно и са каквим успехом, односно какав учинак је имала нека радња, стање или збивање;
- 4) допуштење – добија се на питање *(kljub ћети) / (упркос чему)* и означава допуштење или недостатак допуштења за обављање неке радње или неко стање или збивање;
- 5) релативност – добија се на питање *(glede na kaj) / (у погледу нечега)* и означава неку радњу, стање или збивање које се десило у односу на нешто.

5.10.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције

Прилог *zaman*, који се, према речнику (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005) на српски језик преводи речју *узалуд*, одабран је као репрезентант категорије каузалности и поткатегорије учинка у словеначком језику због фреквентности и многострукости превода на српски језик.

Са утврђене 23.084 конкорданце у корпусу сврстава се у прилоге са средње високим степеном фреквенције. У тај број конкорданци укључене су три различите типографске варијанте: лексема у потпуности написана курентом као кључна реч у контексту [zaman], лексема написана почетним верзалом [Zaman] и лексема у потпуности написана верзалом [ZAMAN].

Табела 59 – Преводни еквиваленти прилога учинка *zaman* као илустрација вишечлане еквиваленције код прилога за означавање својства каузалности

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК		СРПСКИ ЈЕЗИК	
1.	Markiz je postal strelovod za vse grehe takratne dobe, dežurni krivec, ki se je zaman branil in razlagal svojo resnico.	Маркиз је постао громобран за све грехове тог времена, дежурни кривац који се узалуд бранио и објашњавао своју истину.	
2.	Blejski festival ne slovi zaman po odličnem turnirju. Pogoji so zelo dobri, konkurenca tudi, vseh pa mi je tudi kraj.	Није без основа то што Бледски фестивал важи за одличан турнир. Услови су веома добри, као и конкуренција, а свиђа ми се и место.	
3.	Pogrešanega, ki se običajno ni oddaljeval od hiše, so nekaj dni zaman iskali policisti, gasilci, lovci in svojci.	Несталог мушкарца, који се обично није удаљавао од куће, неколико дана су безуспешно тражили полицајци, ватрогасци, ловци и чланови породице.	
4.	Lahko se zgodi napaka v percepciji in enostavno ne doumemo, kaj se dogaja na našem krožniku. Prepiri so zaman .	Може доћи до грешке у перцепцији и да једноставно не спознамо шта нам се дешава испред носа. Свађе немају сврхе .	
5.	Opozicija je kar nekajkrat poskušala zvedeti, s kolikšnim kapitalom bo občina sodelovala pri ustanavljanju mešanega podjetja, a zaman .	Опозиција је неколико пута покушала да сазна колико великим капиталом ће општина учествовати у оснивању мешаног предузећа, али без успеха .	
6.	Zaman pa je pravljico razlagati tistemu, ki je niti prvič ni razumel.	Не вреди бајку објашњавати ономе ко је ни први пут није разумео.	
7.	Otroci se ponavljajočih se sanj včasih rešijo tako, da se, ko so budni, pripravijo nanje in se odločijo, kako bodo ravnali. Če uspejo to v sanjah uresničiti, se izkaže, da je bil strah zaman , hude sanje izginejo, oni	Деца се ослобађају понављајућих снова тако што се, док су будни, припремају на њих и одлучују како ће се понашати. Ако успеју то да остваре у сновима, показује се да је страх био неутемељен , лоши снови нестају, а они добију мало самосвести јер су сами себи помогли.	

	pa pridobijo malo samozavesti, saj so si sami pomagali.	
8.	Čeprav je bil ves trud zaman , saj se je druga pot izkazala za še bolj zahtevno; vsem je ostala v spominu kot eno najbolj divjih doživetij, ki ga je preseglo le še kasnejše prečkanje reke.	Премда је сав труд био узалудан , други пут се показао још захтевнијим; свима је у сећању остао као један од најдивљих доживљаја, којег је надмашио тек каснији прелазак реке.
9.	Srečanje so aktivistke zaključile z besedami, „da je čas darilo, ki ga ne smemo izgubljati ne zapravljati, ne smemo ga tratiti zaman in ga moramo podariti drugim“.	Активисткиње су сусрет закључиле речима „да је време дар који не смемо губити ни пропуштати, не смемо га проћердати (Ø) и морамо га поклонити другима“.
10.	V menjalnici v poslovni stavbi na Rojčevi je ropar s pištolo zaman tolkel po steklu, potem pa praznih rok odšel.	У мењачници у пословној згради у Ројчевој улици, лопов је пиштољем узалудно ударао по стаклу, а затим отишао празних руку.

У контексту разноликости преводних еквивалената у српском језику, овај прилог издваја се као један од продуктивнијих прилога. Иако је као лексема донекле базичних речничких одредница (ССКЈ, Ђукановић/Ђукановић), на нивоу синтагме, реченице и дискурса показује широк дијапазон преводно еквивалентних и кореспондентних израза и структура у српском језику, што се може видети кроз следеће примере:

1. прилог *узалуд* – потпуна конгруенција у којима елементи обављају исту синтаксичку функцију и поређани су истим редоследом у реченици, а преводни кореспонденти се подударају по врстама речи.
2. именичка синтагма *без основа* (са негацијом глагола) – елементи конструкција су неконгруентни јер не припадају истој врсти речи нити прате исти редослед. Негација глагола из изворног језика се у циљном језику манифестовала као негација предлошко-падежне конструкције која служи као преводни кореспондент прилога у језику оригинала.
3. прилог *безуспешно* – потпуна конгруентност са формално сличним структурама које садрже сигнале исте врсте са истом функцијом у реченици, а који су и поређани истим редоследом.
4. негирани глагол у 3. лицу множине презента *немају сврхе* – потпуна неконгруенција структура услед неподударања врста речи у језику оригинала и језику превода упркос дистрибутивним и синтаксичким сличностима. Проста реченица са предикативом у позитиву у словеначком језику се на српски језик преводи као проста реченица са негираним семикопулативним глаголом и објектом.

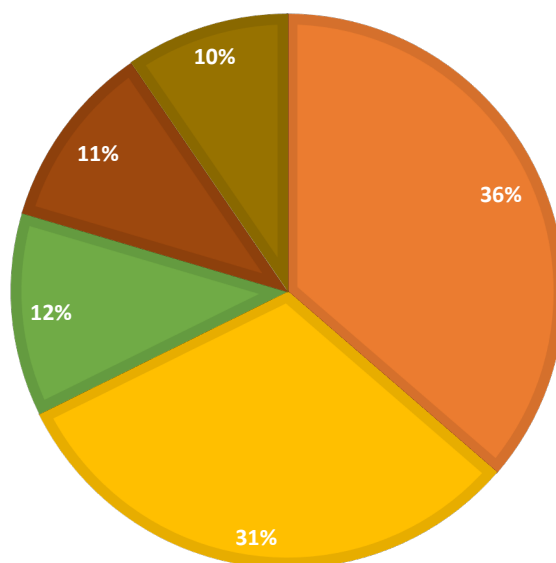
5. именичка синтаagma *без успеха* – неконгруентне конструкције које се одликују непостојањем формално сличних структура, односно разликују се у врстама речи, иако донекле прате исти реченични редослед и обављају исте функције. Прилог из изворног језика кореспондира предлошко-падежној конструкцији у језику превода.
6. негирани глагол у 3. лицу једине презенте *не вреди* – потпуна неконгруенција двеју структура због непоклапања врсте речи у словеначком језику са њеним преводним еквивалентом у српском језику. Прилог у позитиву у језику оригинала реализован је као негирани глаголски облик у циљном језику.
7. партиципски пасив *био неутемељен* – дистрибутивно и синтаксички еквивалентне конструкције које су неконгруентне због тога што поједини елементи не припадају истој врсти речи. Словеначки прилог нема свог прилошког кореспондента у српском језику с обзиром на то да је преведен у форми партиципског пасива, односно перфекта глагола *бити* са трпним придевом.
8. описни придев *узалудан* – осим неконгруенције структура због непоклапања врста речи у полазном и циљном језику, али и дистрибутивне и функционалне сличности, констатује се и елипса прилога из словеначког језика, који је у српском замењен лексемом насталом адјективизацијом прилога.
9. елипса (Ø) – иако формално сличне због подударана врста речи из језика оригинала са њиховим преводним кореспондентима, констатују се мање дистрибутивне разлике, као и изостављање кореспондента интензификатора глагола у циљном језику, због чега су структуре неконгруентне. У српском језику сувишним се сматра прилог који у словеначком језику служи да ближе одреди глагол, с обзиром на то да сам српски глагол у себи носи семантику словеначког израза састављеног од глагола и прилога.
10. начински прилог *узалудно* – потпуно конгруентне конструкције са елементима који кореспондирају по врсти речи којима припадају, синтаксичкој функцији коју обављају и редоследу који имају у реченици. Интересантан је морфолошки аспект прилога *узалудно* који потиче од средњег рода описног придева *узалудан* насталог суфиксалном деривацијом прилога *узалуд*.

Насумично одабрани корпусни примери употребе прилога *zaman*, изложени у Табели 59, илуструју најпре његову широку употребну вредност у словеначком језику, а затим и лексичко богатство његових преводних еквивалената у српском језику. Семантика самог прилога у полазном језику погодна је за исказивање и кроз друге врсте речи, најчешће глаголе и именице, и конструкције са њима у циљном језику.

Попут осталих прилога које смо користили као репрезентанте својих категорија и поткатегорија, и прилог *zaman*, од свих врста речи, најфреквентније колоцира са глаголима у корпусу Гигафида са 44.344 конкорданце.

ВРСТЕ РЕЧИ У КОНТЕКСТУ СА КАУЗАЛНИМ ПРИЛОГОМ *ZAMAN*

■ глагол
 ■ именица
 ■ везник
 ■ заменица
 ■ предлог

Графикон 4 - Врсте речи у контексту са каузалним прилогом *zaman*

Као што се може видети из приказаног графика, после глагола као најфреквентније врсте речи која на анализираном узорку корпуса прати овај прилог са 36%, следе именице са 31%. Прва наредна врста речи по учесталости – везници са 12% – показују три пута мањи проценат од глагола и више него двоструко мањи проценат од именица. Најмању фреквентност имају заменице и предлози са 11%, односно 10% међу првих пет врста речи које колоцирају са предметним прилогом.

У лексичком и семантичком смислу, прилог *zaman* ближе одређује 2.092 различита глагола, од којих смо издвојили првих десет са највећим бројем конкорданци у корпусу. Ти глаголи јављају се у свим конјугованим облицима у изразима са овим прилогом и посматрани су у окружењу до три речи.

Табела 60 – Десет најфреквентнијих глагола у колокацијама и изразима са прилогом учинка *zaman* у словеначком језику

глагол	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције
biti	21.497	средње висок
iskati	3.324	низак
čakati	2.495	низак
poskušati	870	низак
truditi	693	низак

skušati	578	низак
prizadevati	504	низак
pričakovati	471	низак
opozarjati	353	низак
praviti	329	низак

Судећи по резултатима претраге о глаголима који се јављају у колокацијама и изразима са прилогом *zaman*, може се закључити да је глагол *biti* и код каузалних прилога најфреквентнији колокат са средње високим степеном фреквенције. Томе у прилог говори и податак да је први наредни глагол по учесталости појавности у предметном корпусу глагол *iskati* са којим, у односу на глагол на првој позицији, постоји евидентна разлика у броју конкорданци. Нешто мање конкорданци има трећи глагол на листи *čakati*, док преосталих седам најчешћих глагола имају изразито низак степен фреквенције.

5.10.2 Примена критеријума еквиваленције

Табеле 61 и 62 у наставку послужиће за приказ два начина утврђивања компарабилности прилога каузалности и израза са таквим прилозима у словеначком језику са њиховим преводним панданима у српском језику, а уз помоћ критеријума еквиваленције.

Табела 61 – Корпусна фреквентност и врста преводне еквиваленције одабраних прилошких израза са прилогом учинка *zaman*

словеначки језик	српски језик	број конкорданци у корпусу Гигафида	степен фреквенције	преводна еквиваленција
<i>čakati zaman</i>	узалуд чекати	276	низак	текстуална
(ne) <i>praviti zaman</i>	(не) казивати узалуд; (не) казивати цабе	183	низак	вишечлана
<i>zastonj in zaman / zaman in zastonj</i>	бесплатно и узалудно / забадава и цабе	9 (6+3)	низак	вишечлана
<i>odveč in zaman / zaman in odveč</i>	сувише и узалуд / узалудно и претерано	7 (3+4)	низак	вишечлана

Изрази наведени у табели демонстрирају карактеристику предметног прилога учинка да се, поред глагола за које смо видели да се у свим прилошким групама јављају као најчешћи колокати, у везама са другим речима уобичајено појављује и са другим прилозима. Иако изразито ниске фреквенције, такве конструкције често одликује вишечлана еквиваленција.

У Табели 62 која следи, предмет анализе је прилошка одредба за узрок која се у словеначком језику јавља у облику узрочног прилога *zato*, насталог предлошком префиксацијом показне заменице 3. лица једнине средњег рода, као и предлошки објекат у виду предлошко-заменичке конструкције *za to*.

Табела 62 - Утврђивање компарабилности по критеријуму еквиваленције код прилошке одредбе за узрок реализоване у форми каузалног прилога и код предлошког објекта у форми предлошко-падежне конструкције

словеначки језик	српски језик	граматичка интерпретација
<p>zato</p> <p>Nekateri zmotno mislijo, da bi bili bolj srečni, če bi bil partner drugačen, in ga zato skušajo spreminjati po svoji zamisli.</p>	<p>Неки погрешно мисле да би били срећнији ако би партнер био другачији, и зато покушавају да га промене по својој замисли.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - текстуална еквиваленција; - идентичност на нивоу значења и форме уз мања неподударана у редоследу речи; - У словеначком језику, сложени прилог / прилошки израз настао је префиксалном деривацијом по формули предлог + показна заменица у акузативу једнине (<i>za + to</i>), и добија се на питање <i>zakaj (kaj)? / зашто (што)?</i> - Творбени процес је идентичан у српском језику, односно и ту се ради о префиксацији изведенице – прилогу насталом од предлога <i>za</i> и показне заменице <i>to</i> у акузативу једнине.

<p>za to</p>	<p>Žal pa ni vse odvisno samo od nas, saj morajo biti za to zainteresirani tudi zastopniki.</p>	<p>Нажалост, не зависи све само од нас, јер за то/ово⁶⁷ морају бити заинтересовани и заступници.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - парцијална еквиваленција; - подударност на нивоу синтаксичке функције уз одступања на плану дистрибуције као и појединих компонената значења; - Структурално гледано, и у словеначком и у српском језику ради се о предлошко-падежној конструкцији, где рекција предлога <i>za</i> захтева акузатив. - Облик показне заменице <i>to</i> се у словеначком језику може односити на номинатив и акузатив једине средњег рода, као и на акузатив женског рода. С друге стране, овај облик у српском језику подразумева искључиво показну заменицу средњег рода у акузативу, односно номинативу. - Разлика међу двама језицима уочава се и при превођењу, односно у деикси словеначке показне заменице <i>ta, ta, to</i>. Овај тројни систем може се сматрати врстом лажних пријатеља с обзиром на то да упућује на близину говорнику (а не саговорнику) и на српски језик се преводи као <i>овај, ова, ово</i>, а не <i>тај, та, то</i>.
---------------------	--	--	--

*

*

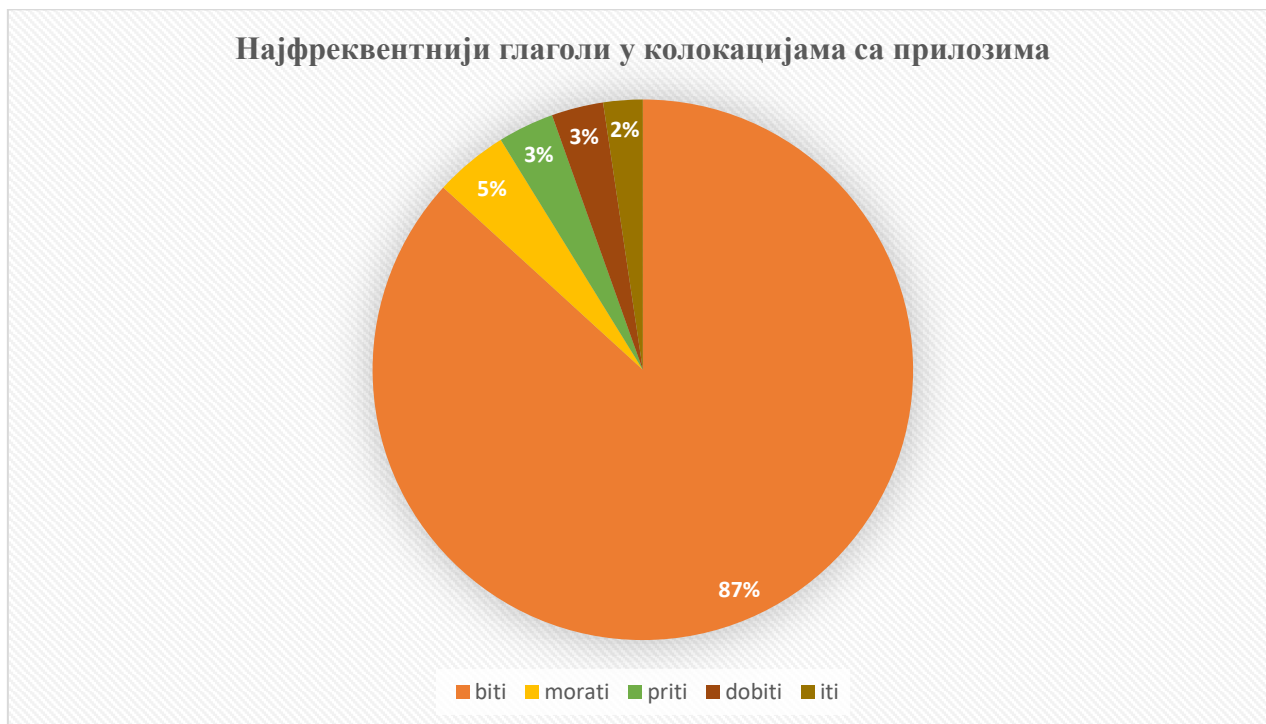
*

Истраживање и претрага корпуса Гигафида издвојили су глаголе као врсту речи која убедљиво највише колоцира са прилозима које смо одабрали као репрезентанте одређених категорија. Међу глаголима убедљиво доминира глагол *biti* са чак 302.454 конкорданци у појављивању са прилозима *nazaj, prej, pokonci* и *zaman*. За њим следе *morati* са 15.371

⁶⁷ У преводу на српски језик наведена су оба деиктичка облика услед недостатка ширег физичког и/или друштвеног контекста саме реченице из којег би се могао прецизно диференцирати преводни кореспондент; извучени на овај начин из контекста, оба облика су једнако одговарајућа.

конкорданцом и *priti* са 11.693, а затим и *dobiti* са 10.808 и глагол *iti* са 8.202 конкорданце у корпусу.

Уколико бисмо налазе првих пет најфреквентнијих глагола покушали да представимо графиконом, приказ би изгледао овако:

Графикон 5 – Најфреквентнији глаголи у колокацијама са прилозима

Према процентуалном приказу из Графикона 5, глагол *biti* са 87% је најчешћи колокат за сва четири анализирана прилога у словеначком језику. Наредна четири најфреквентнија глагола, који заједно чине 13% учешћа у целокупном посматраном узорку корпуса, имају респективно појавност од 5% (*morati*), затим по 3% имају глаголи *priti* и *dobiti*, док најмањи проценат учесталости у колокацијама са прилозима на посматраном узорку корпуса има глагол *iti* са 2%.

Остали глаголи који се јављају са наведеним прилозима имају, са аспекта наше анализе и статистичког значаја, занемарљив проценат учешћа у колокацијама, те стога нису укључени у графички приказ.

5.11 Посебност својствена неким просторним и временским прилозима у словеначком језику

У свом ближем одређењу глагола и синтаксичкој позицији уз глагол, прилози у словеначком језику имају посебно продуктивну улогу која се у српском језику примарно препознаје на семантичком плану. Ова појава карактеристична је за семантичко поље

околности, односно, конкретније за семантичку категорију простора (*prostor*) и семантичку категорију времена (*čas*).

Наиме, приликом превода одређених конструкција типа *глагол + прилог* на српски језик, словеначки језик демонстрира једну карактеристику за коју се може рећи да се подудара са конструкцијом фразалног глагола у енглеском језику и преводом те конструкције са енглеског на српски језик. Такву појаву илустроваћемо кроз следеће примере са прилогом *nazaj*:

*iti nazaj – go back – вратити се*⁶⁸

*priiti nazaj – come back – вратити се*⁶⁹

udariti nazaj – fight back – узвратити (ударац)

poklicati nazaj – call (ring) back – узвратити (позив)

У наведеним примерима видимо апсолутно поклапање између словеначког и енглеског⁷⁰ језика на синтаксичком, семантичком и дистрибутивном плану (глагол + прилог тј. предлог), али у поређењу са српским – иако комплементарне у значењу и врсти речи – конструкције се сматрају неподударним с обзиром на лексичку различитост и чињеницу да у српском језику глагол јесте сам носилац значења, док у словеначком (и енглеском) глагол захтева један вид допуне прилогом (или предлогом), а како би испунио свој лексички задатак.

Поред просторне функције, прилог *nazaj* се уз поједине глаголе може употребити и у временском значењу, тачније у функцији прилошке одредбе за време:

nekaj dni nazaj – пре неколико дана

tri leta nazaj – пре три године

Интересантна је употреба истог прилога у конструкцији са просторним прилогом *daleč*, када таква конструкција може бити носилац и просторног и временског значења, што се може уочити у следећим примерима:

СЛО:	Ne tako daleč nazaj je bilo Posočje pokrajina, ki turistov ni zanimala.	ВРЕМЕ
СРП:	Не тако давно , Посочје је било покрајина која није занимала туристе.	

⁶⁸ Наведен је само глагол *вратити се* ради илустрације поменуте појаве. У овом конкретном случају, свакако је могуће рећи и *вратити се назад*, иако би се по неким тумачењима та структура сматрала плеоназмом, а могуће је и превести глаголском синтагмом *ићи назад*, додуше уз одређене нијансе значењских разлика.

⁶⁹ Овде би *вратити се* било једино решење, имајући у виду да *доћи назад* у овом контексту не би било исправно.

⁷⁰ О аспектима позиционирања адвербијала у енглеском и словеначком језику детаљније пише Дејвис (Дејвис 1989).

СЛО:	Морје па се је у času осеке умакнило daleč nazaj .	МЕСТО
СРП:	Море се у часу осеке повукло далеко уназад .	

5.12 Особеност лексеме *lahko* у контрастирању словеначког и српског језика

Претходна поглавља изложила су преглед кључних обележја две основне семантичке групе прилога у словеначком језику, представивши респективно и њихове две, односно четири основне категорије заједно са њиховим прилошким репрезентантима и посебностима својственим за релевантну категорију и поткатоорију. Констатовано је и да прилози за начин, као поткатоорија прилога особине унутар семантичког поља својства, представљају најбројнију групу са најфреквентнијом употребом, која је уз то и изузетно интересантна и погодна за различите нивое и врсте лингвистичке анализе.

Управо међу тим прилозима, а посебно у контексту контрастивне анализе словеначког и српског језика, издваја се лексема *lahko* због своје дистинктивне природе која се огледа кроз различите врсте речи којима може припадати, различите реченичне функције које може обављати, а самим тим и различита значења која у том облику може имати најпре у словеначком језику, а затим и кроз вишестраност и мултисемантичност њених преводних еквивалената у српском језику.

5.12.1 Дефиниција

Изворно наставши од средњег рода описног придева *lahk, -hka, -hko*, ова лема је у *Речнику словеначког књижевног језика* (ССКЈ) прво дефинисана управо као придев са системом дефиниција од чак осам различитих значења уз навођење облика компарације. Следи опширна одредница речи као прилога са седам значења и два подзначања, после које је, како се дефинише у речнику, дат и облик поимениченог придева, односно придевски облик који се користи као именица. Затим су у истом, прилично опширном, речничком чланку, а према редоследу наведеном у ССКЈ, међу врстама речи којима ова лема припада наведени и предикатив⁷¹, везник и речца.

У сврхе ове анализе фокусираћемо се на прилошки облик ове речи и на њене разноврсне реализације како у изворном словеначком, тако и у циљном српском језику, а са нагласком на њене лексичке, граматичке и семантичке карактеристике.

Речнички чланак за одредницу *lahko* у ССКЈ са граматичким показатељем прилога у свом изворном облику изгледа на следећи начин:

⁷¹ Предикатив се може сматрати и синтаксичком функцијом, мада се у граматицама словеначког језика наводи међу врстама речи.

lahkó

1. prislov od lahek: mirno in lahko je umrl; lahko in brezskrbno živeti; biti lahko oblečen *v ne toplo obleko*; lahko prebavljiva hrana; lahko in težko prehodno gorovje; lahko rešljiva naloga; to je otročje lahko narediti; delo bom prav lahko opravil
♦ metal. lahko taljive kovine kovine, ki imajo tališče do 500 °C

2. izraža zmožnost, sposobnost za kako dejanje: tovarna bo lahko delala z vso zmogljivostjo; vozilo se lahko giblje na kopnem in v vodi; ni treba pomagati, saj lahko sam nesem; premalo znam, da bi lahko sam rešil nalogo; šiva še lahko, težjega dela pa ne zmore več / kolikor lahko presodim, je stvar resna
// *izraža možnost uresničitve dejanja ali stanja:* tako ravnanje je lahko zelo nevarno; tu bi bil človek lahko srečen; to se lahko vsakomur primeri; lahko bi mu škodovalo; saj bi se bil lahko ubil; lahko se zgodi, bi se zgodilo, da bom potreboval tvojo pomoč / elipt. lahko da bom potreboval tvojo pomoč / z oslavljenim pomenom: izrastki so lahko krajši ali daljši; kje bi lahko dobil prostor; to smo lahko dosegli zato, ker smo pridno delali; še zdaj bi lahko živel, če ne bi bil pil / v vezniški rabi: ne poznam ga: lahko (da) je pošten, lahko (da) ne; lahko (da) pride, lahko (da) ne
// *izraža dopustitev:* lahko, da je stvar drugačna; »Mislim, da je tega sam kriv.« »Lahko da.« / v vezniški rabi: lahko je njegov brat direktor, vendar ni vsemogočen; lahko je bogat, srečen pa ni; lahko vse preiščeš, pa ne boš našel

3. izraža dovoljenje, soglasje: gospodar pravi, da lahko gremo čez travnik; lahko ga obiščete, kadar hočete / naročnina se lahko poravna v dveh obrokih; lahko vstopite, gospod / elipt. »Ali smem telefonirati?« »Lahko.«
// v vprašalnih stavkih *izraža prošnjo za dovoljenje, soglasje:* (ali) lahko vstopim / elipt. v kino bi šel, mama, a lahko? / v vljudnostnem vprašanju: ali ti lahko pomagam; »Lahko prisedem?« »Izvolite.«
// *izraža utemeljenost, upravičenost:* nekateri starši so lahko ponosni na svoje otroke; jutri že lahko pričakujemo spremembo vremena / ekspr. »Kako žalostno se drži.« »Saj se lahko.« / lahko sem vesel, saj sem zdrav

4. nav. ekspr. izraža omiljeno nujnost, potrebnost: res bi lahko že prej povedal, da ne bi bilo nepotrebnega iskanja; če si privošči tak avto, bi lahko tudi meni vrnil dolg
// *izraža prošnjo, omiljeno zapoved:* ali mi lahko daš kozarec vode; se lahko malo umaknete, prosim / lahko bi bil malo bolj prijazen z menoj, več; opravili ste, lahko greste

5. ekspr. izraža omejitev, zadržanost priznanja: tebi je lahko tako govoriti, ko imaš vsega dovolj; on je lahko uspel, ko so mu vsi pomagali, jaz pa nimam nobene podpore
// v zvezi z **reči, trditi uvaja natančnejšo določitev, dopolnitev povedanega:** bilo je dobro, lahko rečem, zelo dobro
// v medmetni rabi, navadno v zvezi z **misli si, predstavljati si izraža**
a) podkrepitev trditve: lahko si misliš, kako sem se ustrašil; v enem večeru je zaigral sto tisoč, si lahko predstavljate; lahko rečem, da me ni še nikoli užalil; bal sem se, lahko mi verjamete
b) pritrjevanje: »To me je zelo užalilo.« »Si lahko mislim.«

6. izraža pripravljenost, ponudbo za kako dejanje: pol ure še lahko ostanem, če želite; lahko vas spremim, če vam je prav

7. s smiselnim osebkom v dajalniku izraža precejšnje zadovoljivost psihičnega stanja, razmer: ni ji bilo lahko, ko je ostala sama z otroki / lahko mu je (pri duši, pri srcu)

- ekspr. kako sploh lahko kaj takega trdiš *kako si upaš, drzneš kaj takega trditi*; ekspr. lahko tebi, ki si zdrav *izraža blagrovanje*; preg. kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri

Дефиниција примарног, тј. основног значења означава лему *lahkó* као прилог од придева *lahek* након које следе примери и квалификатори употребне, тј. стилске вредности.

Прва од секундарних дефиниција упућује на то да се овај прилог користи за изражавање могућности или способности за неку радњу, могућности остварења неке радње или стања, као и допуштења, при чему се и у овом значењу може јавити у везничкој употреби.

Исто тако, у следећем наведеном значењу користи се за изражавање дозволе или сагласности, затим упита или молбе за дозволу или сагласност у упитним и куртоазно-упитним реченицама, као и основаности или оправданости неке тврдње.

Четврто значење описује употребу прилога за изражавање ублажене нужности или потребе, као и за изражавање молбе, ублажене заповести или наредбе.

По петој дефиницији се ова реч употребљава за изражавање неког ограниченог или уздржаног признања, где се уз глаголе *рећи, тврдити* користи за увођење прецизнијег одређења исказа или за допуну претходно реченог исказа. Са глаголима *мислити, замишљати* у оквиру овог значења поседује додатна два подзначења: поткрепљивања тврдње и потврђивања исказа.

Шестим значењем исказује се спремност или понуда за какву радњу, а у оквиру седме дефиниције се са субјектом у дативу користи за изражавање прилично задовољавајућег психичког стања или односа.

Такође, овај прилог се користи и у изрекама, пословицама, изразима којима се изражава чуђење или неверица, или у онима којима се исказује да неко треба да се осећа срећним или срећнијим у односу на друге због неке особине коју поседује или околности у којој се нашао.

Већ из самог броја дефиниција и њихове разноликости јасно је да је ова лексема у свом прилошком облику изразито репрезентативан пример своје класе речи, да је носилац вишеслојних значења, као и да је, са аспекта теорије превођења, веома продуктивна са вишеструким реализацијама у српском језику. Управо из тог разлога је важно напоменути да поједини преводи наведени у Табели 65 нису и једини исправни и тачни преводи, већ да постоји више варијанти одговарајућих преводних еквивалената у српском језику за конкретне примере у изворном словеначком језику. У таквим случајевима, одабирали смо оне начине превода који су илустративнији и интересантнији за нашу анализу.

5.12.2 Изражавање модалности

У лингвистичкој семантици, модалност представља појам од суштинског значаја у истраживању значења. Семантички простор који она покрива изузетно је широк, те је због тога лингвистима одувек било веома тешко да дају јасно и прецизно одређење које би садржало

концизне семантичке појмове. То је током година и узроковало велики број дефиниција, односно покушаја да се модалност егзактно дефинише.

Имајући у виду обимност те теме и њену важност у смислу заслуге да буде део посебног истраживања чији би обим премашио циљ и предмет овог рада, овде нећемо представљати све дефиниције и њихова образложења. Како је раније назначено, фокусираћемо се на оне видове модалности који су карактеристични у употреби лексеме *lahko* као теме овог одељка.

Саму модалност ћемо дефинисати кроз парафразу описа којим би на најнеутралнији и најобухватнији начин могла да се објасни – као способност да се преносе информације о ентитетима и догађајима који су измештени не само у времену и простору, већ и из стварности и могућности (Трбојевић-Милошевић 2004). Њоме и њеним видовима ћемо се, за сврхе овог рада, бавити из традиционалне перспективе.

Према Палмеру, модалност обухвата два основна вида: модалност пропозиционог садржаја и модалност догађаја. Модалност пропозиције бави се ставом говорника према истинској вредности или фактуалном статусу пропозиције, и њој припадају епистемичка и евиденцијална модалност. С друге стране је модалност догађаја која се односи на догађаје који нису актуализовани, односно који се нису десили, већ су потенцијални, и у оквиру ње имамо категорије деонтичке и динамичке модалности (Палмер 2001).

Обележје по којем се лексема *lahko* издваја од других начинских прилога, што ћемо и показати у наредном примеру, јесте управо њена модалност, односно способност да буде носилац чак три категорије модалности у исказима: епистемичке, динамичке и деонтичке.

У конкретнијем смислу, епистемичка модалност односи се пропозициони садржај којим се изражавају категорије нужности или могућности и њом се исказују судови попут спекулатива, дедуктива и асумптива. Међутим, термин епистемички не треба сводити искључиво на оне модалне системе који се заснивају на тим двома категоријама, већ на све системе којима се указује опредељење говорника према садржају исказа (Палмер 2001, Лајонс 1977, Трбојевић-Милошевић 2004).

Како је претходно указано, деонтичка и динамичка модалност убрајају се у модалност догађаја, где деонтичка изражава обавезу или дозволу кроз исказе попут облигатива, пермисива и комисива. Неки аутори деонтичку модалност дефинишу као „показатељ степена моралне пожељности оног стања ствари који је описан исказом“. Динамичка, са друге стране, која се код неких аутора именује и као факултативна (Гусенс 1985) или инхерентна (Хенгевелд 1988), служи за приписивање неке способности/потенцијала субјекта или за изражавање воље агенса, те као продукте има абилитивне и волитивне исказе (Трбојевић-Милошевић 2004).

Управо чињеница да се ова лексема, поред свог уобичајеног преводног еквивалента у виду исте врсте речи и у српском језику, може реализовати и као модални глагол или лексички глагол са или без модалне функције, и као такав бити носилац модалне полисемије, говори у прилог њеној особености међу прилошким речима у словеначком језику.

Гринберг посматра *lahko* у оквиру, како их он назива, посебних конструкција са синтаксичким особеностима (2006: 130), и то по следећој формули:

<p><i>lahko</i> + FIN ‘to be able to’, ‘be permitted to’</p>
--

при чему *lahko* означава као непроменљиви облик, константу праћену финитним обликом глагола (FIN) који заједно у презенту служе за исказивање могућности, способности или дозволе, односно допуштења.

Природа исказа приказаног горњом формулом, како он даље објашњава, зависи од контекста, те тако реченица:

СЛО:	Lahko pojem en kos peciva.
СРП:	Могу да поједем једно парче колача.

може, у зависности од говорне ситуације, изражавати способност субјекта клаузе, односно говорника, да изведе радњу исказану лексичким глаголом. У том смислу може се говорити и о испуњености унутрашњих услова у самом субјекту или агенсу који му омогућавају да изврши радњу исказану предикатом, што се може подвести под *participant-inherent dynamic* (Палмер 1979 и Палмер 2001, Лајонс 1977).

Исто тако, могућа интерпретација је и способност која није инхерентна првом аргументу предиката, тј. учеснику који контролише догађај, већ је условљена неким елементима из спољашњег окружења – у том случају се схвата као динамика која је учеснику догађаја наметнута екстерним околностима. тј. *participant-imposed dynamic* (Палмер 1979 и 2001, Лајонс 1977).

Такође, овакав исказ може се тумачити и као лични избор агенса, могућност коју субјекат има, која му је дата, о којој размишља, или коју је одабрао између неколико могућности. Може да означава и субјектово уверење у исказ, односно његову тврдњу.

Постоји и значење које се може схватити као допуштење или дозвола агенсу дата од стране неког имплицитног или експлицитног актера, или од стране неких околности које могу бити спољне, али и унутрашње, у смислу да их је субјекат клаузе сам себи наметнуо.

У мноштву случајева су граничне линије, којима се прави дистинкција и утврђују реализације модалности, толико танке да је изузетно тешко децидно се одредити за конкретан тип модалности, што резултира поделом семантичког домена модалности на различите начине код семантичара и лингвиста генерално.

Прилог *lahko* ћемо тумачити у оквиру егземпларне реченице *Lahko pojem en kos peciva*. коју ћемо посматрати у њеном афирмативном, негативном и интерогативном облику, и то кроз глаголска времена презента, перфекта и футура I, као и глаголски начин потенцијал.

Табела 63 – Различите интерпретације модалног значења словеначког прилога *lahko* у преводу на српски језик

ОБЛИК / ГЛАГОЛСКО ВРЕМЕ	СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК	ВРСТА ИСКАЗА	ВРСТА МОДАЛНОСТИ
афирматив (презент)	Lahko pojem en kos peciva.	Могу да поједем једно парче колача. = „способан сам“ СПОСОБНОСТ	абилитив	динамичка
		Могу да поједем једно парче колача. = „размишљам о тој могућности“ МОГУЋНОСТ	асертив	епистемичка
		Могу да поједем једно парче колача. = „дозвољено ми је“ ДОЗВОЛА, ДОПУШТЕЊЕ	пермисив	деонтичка
негатив (презент)	Ne morem pojesti enega kosa peciva.	Не могу да поједем једно парче колача. = „немам способност“	абилитив	динамичка
		Не могу да поједем једно парче колача. = „знам да немам могућност“	асертив	епистемичка

	Ne smem pojesti enega kosa peciva.	Не смем да поједем једно парче колача. = „није ми дозвољено“	прохибитив	деонтичка
--	------------------------------------	---	------------	-----------

Афирмативна конструкција је, како видимо у горњој табели, носилац три различита модална значења:

- 1) приписивање неке способности агенсу – „способан сам“ – динамичка модалност
- 2) могућност коју има говорник или опредељење говорника према садржају исказа тј. пропозицији – „размишљај о тој могућности“ – епистемичка модалност
- 3) говорник има дозволу ауторитета деонтичког извора, експлицитног или имплицитног – „дозвољено ми је“ – деонтичка модалност.

Гледано са аспекта преводне еквиваленције и кореспонденције, структуре су у потпуности подударне на плану форме, дистрибуције и значења, с тим што се, зависно од контекста и говорне ситуације, дубинска семантичност ових реченица битно разликује из перспективе модалности.

Из претходне табеле може се такође уочити специфичност модалне употребе лексеме *lahko* у негацији, а то је недостатак њеног одричног облика. Тачније, ради се о њеном изостављању у конструкцији са негативним значењем, тј. немогућности да се овај прилог, такав какав јесте, појави или употреби у конструкцији са глаголом у негацији или са одричном речцом. Уместо тога, реализација овог прилога у одричним реченицама јесте, поново у зависности од модалног контекста, кроз негацију глагола *moči* – моћи или *smeti* – смети.

У конкретним примерима које користимо у упитним реченицама у садашњем, прошлом и будућем глаголском времену, као и у могућем, тј. погодбеном глаголском начину, прилог *lahko* у потпуности задржава свој облик у словеначком језику, односно понаша се на исти начин као у афирмативној реченици уз инверзију типичну за интерогатив. Аналогно томе, и у преводу на српски језик имамо исту ситуацију.

Међутим, специфичност која се у овим примерима може јавити јесте елипса или, како је Пипер и група аутора дефинишу: „свако изостављање неког дела реченице који је обавезно предвиђен њеном пропозицијом, када такво изостављање није знак посебног структурног типа реченице [...], а одговорајући реченични облици су елиптични“ (Пипер и др. 2005: 306).

Оно што је илустровано примерима у наставку јесу начини на које прилог *lahko* преузима улогу и значење модалног глагола, односно оно што Пипер и др. (*ibid*: 304) описују као случај у којем се одређени делови из реченичне структуре, иако изостављени, ипак могу реконструисати помоћу контекста или говорне ситуације. Тако, у Табели 64 можемо видети да, у преводу на српски језик, прилог *lahko* својим значењем обухвата целокупну поруку елиптичних делова реченице, реализујући се као модални глагол или помоћни глагол, а у

зависности од говорне ситуације и глаголског времена или начина употребљеног у иницијалној, упитној реченици.

Табела 64 – Прилог *lahko* у интерогативном облику и елиптичном исказу

ИНТЕРОГАТИВ У ГЛАГОЛСКОМ ВРЕМЕНУ	СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
презент	<p>A lahko poješ en kos peciva?</p> <p>- Lahko.</p>	<p>Да ли можеш да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Могу.</p>
		<p>Да ли смеш да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Срем.</p>
перфекат	<p>A si lahko pojedel en kos peciva?</p> <p>- Lahko.</p>	<p>Да ли си могао да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Јесам. / Могао сам.</p>
		<p>Да ли си смео да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Јесам. / Смео сам.</p>
футур I	<p>A boš lahko pojedel en kos peciva?</p> <p>- Lahko.</p>	<p>Да ли ћеш моћи да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Хоћу / Моћи ћу.</p>
		<p>Да ли ћеш смети да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Хоћу.</p>
потенцијал	<p>A bi lahko pojedel en kos peciva?</p> <p>- Lahko.</p>	<p>Да ли би могао да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Могао бих.</p>

		<p>Да ли би смео да поједеш једно парче колача?</p> <p>- Смео бих.</p>
--	--	--

Поред модалне употребе и схватања прилога *lahko*, поједини граматичари приписују овом прилогу и предикативну функцију, односно виде га као део предикативне конструкције у словеначком језику. Херити прецизира да се *lahko* користи са пунозначним глаголима у личном облику за преношење значења „моћи, бити способан“ (*can, may be able to*), тј. исказивање способности или потенцијала експлицитног или имплицитног агенса или субјекта који је носилац радње лексичког глагола (Херити 2000: 253).

5.12.3 Примена критеријума контрастивне анализе

Прилог *lahko* сврстава се међу преводно најпродуктивније прилоге управо због своје полифункционалне употребне вредности, и то не само у српском језику и словенским језицима, него и у језицима других великих језичких група.

Контрастивна анализа преводних еквивалената овог начинског прилога, односно констатација компарабилности структура у словеначком као изворном језику и српском као језику превода, обухватиће првенствено проналажење еквивалентних појава два језика које су значењски приближно једнаке, затим идентификацију кореспондентних појава које се подударaju и семантички и формално, као и утврђивање идентичних, сличних, различитих и контрастних појава у двама језицима на граматичком, лексичком и семантичком плану.

Поред утврђивања еквиваленције и кореспонденције, тј. конгруенције, контрастирање структура са овим прилогом и његовим преводним реализацијама у српском језику може се посматрати и кроз призму конвергентних, односно дивергентних релација у смислу поређења односа између језичких знакова и оних сегмената стварности које они именују (Ђорђевић 2004: 64-65).

Конкретније, то би у случају прилога *lahko* подразумевало релацију у којој један симбол у изворном језику дивергира у више појава у циљном језику, при чему се таква врста односа реализује и на лексичком и на граматичком плану, што ћемо и видети кроз анализу примера у Табели 65.

Као и у сваком језику, дивергентни односи подразумевају да предметна лексема учествује и у конвергентним односима, и обратно, чиме дивергенција и конвергенција заједно чине контрасте међу језицима (Ђорђевић 2004: 66).

Током прикупљања грађе у корпусу Гигафида, бројни су чиниоци утицали на одабир одговарајућих примера који ће својом репрезентативношћу на адекватан начин дочарати мултифункционалност ове лексеме и потврдити разлог њеног издвајања од осталих начинских, па и свих других прилога у словеначком језику. Водило се рачуна о лексичкој, граматичкој и семантичкој разноврсности у превођењу на српски језик, фреквентности употребе као једном

од одлучујућих фактора, као и подесности примене контрастивноаналитичких критеријума и метода, а у циљу добијања истраживачки што уникатнијих и релевантнијих података.

Претрагом у корпусу према критеријумима назначавача врсте речи, укључивања свих облика тражене речи, одабира обичног типа прилога, као и свих трију степена компарације добијен је број од 3.494.235 конкорданци, чиме се прилог *lahko* сврстава у прилоге са веома високим степеном фреквенције.

Табела 65 - Преводни еквиваленти лексеме *lahko* као илустрација дивергентних релација на лексичком и граматичком плану

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК		СРПСКИ ЈЕЗИК
1.	Marsikdo bo sedaj, po evropskem prvenstvu, pričakoval, da moramo vedno zmagati s petimi, šestimi zadetki razlike. Vendar tega ni lahko doseči.	Многи ће сада, након европског првенства, очекивати да морамо увек да побеђујемо са пет, шест поена разлике. Ипак, то није лако постићи.
2.	Družbena omrežja so danes nuja zaradi poslovnih povezav in sveta, v katerem živimo. Nisem želela pošiljati zavajajočih sporočil. Mogoče se stvari lahko popravijo ... Mogoče pa ne ... Uram, da se lahko .	Друштвене мреже су данас нужна због пословних повезивања и света у којем живимо. Нисам хтела да шаљем погрешне поруке. Можда ствари могу да се поправе... А можда и не... Надам се да хоће .
3.	»Ljubim te,« je zašepetala, »in pomagam ti lahko . Vzemi ta zvarek in se premaži z njim. Potem boš lahko vzdržal vročino sape bikov in preoral polje.« Jazon je storil, kakor mu je rekla, nato pa je posejal zmajeve zobe.	„Волим те“, прошапутала је, „и помоћи ћу ти. Узми овај напитак и премажи се њиме. Онда ћеш моћи да издржиш топлоту даха бикова и преореш поље.“ Џејсон је урадио како му је рекла, а затим је посејао змајеве зубе.
4.	Pacienta ne zanimajo zapletena dejstva o diabetesu, temveč njegov diabetes, kako lahko on z njim najlaže shaja.	Пацијента не занимају компликоване чињенице о дијабетесу, већ његов дијабетес, како он може с тим најлакше да изађе на крај.
5.	Za bežne zveze tehtnice niso imune, vseeno pa imajo raje daljša, stabilna razmerja. A ker se pogosto ne zavedajo svojih odlik, ne verjamejo, da bi lahko našle kaj boljšega, in v zakon kaj lahko vstopijo z osebo, ki jim ne odgovarja.	Ваге нису имуне на успутне везе, али свакако више воле дуге, стабилне односе. А пошто често нису свесне својих предности, не верују да би могле да нађу нешто боље, те олако ступају у брак са особом која им не одговара.

6.	Sam, ki čez lužo snema nov film Ten z Arnoldom Schwarzeneggerjem, je sicer pred kratkim dejal, da si želi mirnega življenja, priznal pa je tudi, da je z njim precej težko živeti. Si lahko mislimo, ja.	Сем, који преко баре снима нови филм „Десет“ са Арнолдом Шварценегером, иначе је недавно изјавио да жели миран живот, али је и признао да је с њим веома напорно живети. У то нам већ није тешко да поверујемо.
7.	„In potem mi je Grega vrnil telefon in – si lahko misliš?! – klical me je Andraž. Mislim, da je pa morda spoznal določene reči in da ... No, kaj pa ti misliš?“	„И онда ми је Грега вратио телефон и – можеш мислити?! – позвао ме је Андраж. Мислим да је можда схватио одређене ствари и да... Е, а шта ти мислиш?“
8.	Si lahko mislite, da bo izbor za pesem Evrovizije čez dve leti praznoval že pol stoletja, in to kljub menjavam glasbenih okusov in spremenjeni politični podobi Evrope?	Да ли можете да замислите да ће избор за песму Евровизије за две године обележити већ пола века, и то упркос променама музичких укуса и измењеној политичкој слици Европе?
9.	Sem lastnik takšnega avtomobila in me zelo zanima, ali lahko dobim od Vas kaj več podatkov o tem testu. Bil bi vam neskončno hvaležen.	Власник сам оваквог аутомобила и веома ме занима да ли бих могао да од Вас добијем нешто више података о овом тесту. Био бих Вам бескрајно захвалан.
10.	Avtomobilski sejem je prostor na obrobju mesta, kjer lahko kupiš rabljen avtomobil. Tukaj lahko prodaš tudi tisto, za kar moraš pri nas plačati, da odpeljejo na odpad.	Сајам аутомобила је простор на периферији града где можеш да купиш половни аутомобил. Овде смеш да продаш чак и оно за шта код нас мораш да платиш да одвезу на отпад.

Селекција примера екстрахованих из корпуса демонстрира најрепрезентативније начине превода прилога *lahko* на српски језик уз разноврсност употребне, стилске, граматичке и синтаксичке обојености. Разлог због којег поједини узорци из корпуса садрже више од једног примера употребе *lahko* јесте управо илустрација вишечлане еквиваленције, односно дивергентних релација које ова лексема ствара у српском језику.

1. прилог начина *лако* – потпуна конгруенција двеју структура чији елементи припадају истој врсти речи, имају исти редослед и обављају исту синтаксичку функцију. Мања различитост формалне природе у реченичној конструкцији као целини јесте та да је неодређена заменица *marsikdo* у словеначком језику у једнини са глаголом који конгруира са њом (*marsikdo bo pričakoval*), док је њен преводни еквивалент у српском такође неодређена заменица, али са којом конгруира глагол у множини (*многи ће очекивати*).
2. модални глагол у 3. лицу множине презента *могу* – неконгруентне конструкције где врста речи у изворном језику не одговара врсти речи у језику превода. Прецизније, прилог у оквиру предикатске синтагме преведен је

модалним глаголом, имајући у виду да је из говорне ситуације јасно да се ради о волитивном исказу говорника, односно о динамичком типу модалности. С друге стране, уколико би се исте структуре које садрже прилог *lahko* посматрале појединачно и самостално, тј. ван контекста којим им је дато то модално значење, онда би оне биле конгруентне конструкције јер би и у језику циља у питању била иста врста речи, односно прилог језика циља био би потпуни еквивалент и кореспондент прилога у језику оригинала. Пример је репрезентативан и због другог преводног еквивалента – *хоће* – помоћног глагола *хтети* у 3. лицу множине футура I са значењем оптативног исказа.

3. Ø (елипса) и модални глагол у 2. лицу једнине футура I *ћеш моћи да издржиш* – неконгруенција структура кроз неколико елемената на синтаксичком плану. Најпре је у језику превода дошло до изостављања (елипсе) прилога присутног у изворном језику заједно са глаголом, чинећи с њим глаголску синтагму. Затим је тај глаголски облик у презенту језика оригинала (*potagam ti lahko*) преведен као футур I у језику циља (*помоћи ћу ти*), имајући у виду да контекст у српском језику захтева употребу баш тог глаголског времена. У другом делу примера је прилог *lahko* употребљен са футуром I и на српски језик уобичајено преведен као модални глагол у кореспондентном глаголском времену.
4. модални глагол у 3. лицу једнине презента *може* и суперлатив прилога *најлакше* – структуре илуструју дивергентну релацију прилога *lahko*. Елементи су семантички и дистрибутивно у потпуности еквивалентни, али не и формално. Самим тим, не можемо у правом смислу говорити о конгруентним структурама због граматичког неподударања тј. делимичног формалног подударања у виду обављања исте синтаксичке функције, али не и исте врсте речи. Пример такође илуструје способност компарације другог и трећег степена, аналогно поређењу средњег рода описног придева од којег је прилог настао.
5. модални глагол у 3. лицу множине потенцијала *би могле* и начински прилог *олако* – прилог из изворног језика дивергира у модални глагол и начински прилог који је изворно потекао од истог придева у циљном језику. Затим је исти придев префиксацијом предлога *о-* постао изведеница, а потом и конверзијом средњег рода придева, тј. адвербијализацијом и прилог. Конструкције су неконгруентне услед неслагања врсте речи у језику оригинала и језику превода. Уочава се сличност у глаголском облику, односно подударање потенцијала или могућег начина и у словеначком и у српском језику.
6. негација антонима преводног еквивалента „лако“ у виду прилошке синтагме *није тешко* – иако кореспондирају једна са другом према врсти речи и синтаксичкој функцији, ради се о семантички диспаратним конструкцијама где је прилог у афирмативу у језику оригинала преведен својим антонимом који је негиран. Иако ни употреба модалног глагола у преводу на српски језик овде не би била погрешна, ипак је, имајући у виду контекст целокупног дискурса, разлог оваквог стилистичког опредељења у преводу фразеолошко-семантичке природе. Наиме, најбољи преводни еквивалент глаголске синтагме *si lahko mislimo* у словеначком језику у овом случају јесте идиоматска фраза *није тешко да поверујемо* у српском језику с обзиром на то

да иста на одговарајући начин преноси све имплицитне и експлицитне нијансе језичких средстава у широј интерпретацији прагматике текста.

7. модални глагол 2. лица једнине презента *можеш* – дистрибутивно и семантички једнаке структуре, са синтаксичким сличностима и разликом у врсти речи између језика оригинала и језика превода. У питању је динамичка модалност изражена абилитивним исказом у интерогативном облику којим се, у ширем контексту говорне ситуације, изражава неверица или чуђење. У словеначком језику у питању је глаголска синтагма са рефлексивним глаголом несвршеног вида у личном облику и прилогом, док је у српском модални глагол праћен инфинитивом лексичког глагола несвршеног вида.
8. модални глагол 2. лица множине *можете* – конструкције су неконгруентне због реализације прилога *lahko* као модалног глагола у српском језику, док су остали елементи формално, дистрибутивно и семантички једнаки. Модалност изражена модалним и лексичким глаголом припада домену динамике, са том разликом што је у изворном језику у питању конструкција прилог + лексички глагол несвршеног вида у презенту, док је у преводу такође употребљен презент, али је лексички глагол, који се налази уз модални, свршеног вида, настао предлошком префиксацијом иницијалног коренског глагола.
9. потенцијал *bih mogao* – пример деонтичке модалности и упитно-пермисивног исказа чија реализација зависи од ауторитета експлицитног деонтичког извора којем се говорник обраћа и пита за дозволу, тј. допуштење радње изражене лексичким глаголом. Ако изузмемо неподударност врста речи у којој је прилог реализован глаголом у могућем начину, конструкције су конгруентне по свим осталим параметрима јер су еквивалентне на синтаксичком и семантичком плану, а поклапа се и редослед језичких знакова.
10. модални глаголи у 2. лицу једнине презента *можеш* и *смеш* – упркос синтаксичкој сличности, структуре су неконгруентне услед разлике у врстама речи. Значењски се може констатовати еквиваленција елемената, а на нивоу синтагме и парцијална кореспонденција, где у словеначком језику придев у препозицији означава припадност, док је у српском то исказано генитивом у постпозицији (*avtomobilski sejem – sajam аутомобила*). Сам пример је репрезентативан и по томе што у истом говорном чину имамо два различита типа исказа који денотирају две различите модалности. Првим модалним глаголом (*можеш*) изражава се могућност кроз асертивни израз и у питању је епистемичка модалност јер говорник зна или верује да саговорник има могућност да обави радњу лексичког глагола. Други случај је деонтичка модалност изражена кроз другачији модални глагол (*смеш*) у пермисивном исказу којим говорник информише саговорника да имплицитни деонтички извор даје допуштење да се изврши радња лексичког глагола. Еклатантан пример како модални глаголи као денотанти различитих модалности конвергирају ка прилогу *lahko* као доминантном носиоцу вишеструког значења модалности.

Контрастивни поглед на конструкције у словеначком језику које садрже лексему *lahko* и њене преводне еквиваленте у српском језику са разноврсношћу на лексичком, граматичком,

прагматичком и стилистичком плану, открива једно истраживачко поље широког дијапазона не само у контрастивним, већ и свим другим врстама лингвистичких проучавања. У овом раду, извршен је покушај да се ова лексема више афирмише као предмет будућих истраживања.

5.13 Примена критеријума контрастивне анализе на одабране прилоге из корпуса српског језика СрпКор

Претходно дефинисани критеријуми контрастивне анализе коришћени у циљу приказа особености словеначких прилога, екстрахованих из корпуса Гигафида, и њихових преводних еквивалената у српском језику, у овом одељку биће употребљени у обрнутом смеру анализе, у циљу илустровања преводне еквиваленције и кореспонденције одабраних прилога у српском језику, преузетих из корпуса СрпКор.

У поставци анализе пратићемо поделу прилога у словеначком језику на четири основне категорије у оквиру двају семантичких поља: категорије простора и времена, који припадају семантичком пољу околности, и категорије особине и каузалности, који се сврставају у семантичко поље својства. Њихови пандани у српском језику препознати су као прилози за место (*где*) и време (*стално*) у оквиру околносних прилога, док ће на плану одредбених прилога бити анализирани количински (*много*) и начински (*намерно*) репрезентанти ових двеју категорија.

Од критеријума претраге, у корпусу СрпКор одабрана је претрага са корпусном речју (*word*) као подразумеваним атрибутом корпусне позиције, односно са означавањем кључне речи у контексту (KWIC). Претрагом су били обухуваћени сви стилови, како оригинални текстови тако и преводи, и није била коришћена опција бирања одређеног аутора. Сортирање у приказу резултата обављено је по резултату и десном контексту, без интерпункције, и са максималним бројем од 100 приказа на страни.

Примери екстраховани из корпуса наведени су латиничним писмом, имајући у виду да је сва грађа која чини корпус СрпКор у потпуности написана латиницом.

5.13.1 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за место у српском језику

Месни прилози⁷² у оквиру семантичког поља околности у српском језику одговарају на питање *где*, што је и упитни заменички прилог којим се исказује место у простору (Пипер/Клајн 2013: 201-202). Прилог *где* је уједно и прилог који смо одабрали за приказ у нашој анализи.

Уколико се водимо Топоришичевом поделом заменичких прилога (Топоришич 2000: 406), неки од преводних еквивалената и врста прилога за место у словеначком језику које ћемо

⁷² Детаљна разрада природе система заменичких прилога за место и њихове употребе дата је у двама радовима Д. Кликовац (Кликовац 2018 и Кликовац 2020). Посебно о месним заменичким прилозима у српскохрватском језику пишу Кордић (Кордић 2003 и Кордић 2004), и Тополинска са аспекта семантичко-синтаксичке дистрибуције (Тополинска 1981), док апстрактне употребе појединих заменичких месних прилога анализира Ашић (Ашић 2019).

илустровати наредном табелом су следећи: *kje* (упитни), *kjer* (односни), *nekje* (неодређени), *marsikje* (неодређени-вишеобухватни), *kjer koli* (односно-произвољни) и *nikjer* (одрични).

Табела 66 - Преводни еквиваленти прилога за место *где* као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику

СРПСКИ ЈЕЗИК		СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК	
1.	Ali, Teksilu bismo potcenili kad bismo u njoj videli samo mesto где su, tokom tri veka, jedna uz drugu živele tri velike duhovne tradicije Starog sveta.	Vendar bi Texilo podcenjevali, če bi jo videli samo kot kraj, kjer so tri stoletja ena ob drugi živele tri velike duhovne tradicije Starega sveta.	
2.	Obično imaju sopstvenu posadu. A vojska može da uđe u grad i kroz običan otvor bilo где u bedemu - odgovorio mi je brkati.	Ponavadi imajo svojo posadko. In vojska lahko vstopi v mesto tudi skozi navadno odprtino kjer koli v obzidju - mi je odgovoril brkač.	
3.	Ja jesam sa sinom u raskoraku, ali ja njega ne mogu da izdam. I kad bih znao где je i šta radi.	S sinom sem v sporu, a ga ne morem izdati. Tudi če bi vedel, kje je in kaj počne.	
4.	Pobledeo je i počeo da postavlja pitanja: kad je došao, где je došao, šta kažu zašto je došao, šta on kaže zašto je došao, i slično.	Prebledel je in začel spraševati: kdaj je prišel, kam je prišel, kaj pravijo zakaj je prišel, kaj on pravi zakaj je prišel in podobno.	
5.	Svuda je bilo mirno i mrakom pritisnuto, nigde se nije čuo ni lavež pasa , ni bat čijih koraka.	Povsod je bilo tiho in temno, nikjer ni bilo slišati pasjega lajanja ali tujih korakov.	

6.	Sofi je za trenutak gledala za njim, pitajući se da li je broj računa zakopan negde u bezbrojnim pismima i paketima koje joj je deda slao tokom godina, a koje nije otvarala.	Sophie je za trenutak pogledala za njim in se spraševala, ali je številka računa zakopana nekje v neštetihi pismih in paketih, ki ji jih je v preteklih letih pošiljal njen dedek, ona jih pa ni odprla.
7.	Mislila sam da će biti bezbedan, zbog poledice i činjenice da nema nigde nikoga.	Mislila sem, da bo varen, zaradi ledu in dejstva, da nobenega ni bilo (Ø).
8.	Put neće biti lak. Nacionalizmi moraju da budu ugašeni. Mnogo gde ćete morati da popustite.	Pot ne bo lahka. Nacionalizme je treba ugasniti. Marsikje boste morali popustiti.
9.	U parku nigde nikoga, Pavle nađe klupu na morskoj obali, sede i okrete lice sunčanim zracima koji već nisu bili topli.	V parku ni bilo nikogar, Pavle je našel klop na morski obali, se usedel in obrnil obraz proti sončnim žarkom, ki že niso bili topli.
10.	Treći su se domišljali kako da ukažu pažnju vezirovom slonu, a da to bude zapaženo i zabeleženo gde treba.	Tretji so premišljevali, kako pritegniti pozornost na vezirjevega slona, da bi ta bila opažena in zabeležena tam, kjer je treba.

Преводним еквивалентима прилога *где* и његових подврста којима се на различите начине упућује на место у простору, демонстрира се разноврсност, преваходно лексичких, али и граматичких обележја, при чему је упадљива реализација у друге подврсте прилога у оквиру референце за место, али и друге поткатогије у оквиру исте категорије просторних прилога којима се говори о смеру, тј. циљу кретања:

1. месни прилог односне врсте *kjer* – конгруентне структуре са формално сличним конституентима, распоређених истим редоследом, који припадају истој врсти речи и имају исту синтаксичку функцију, односно исте граматичке сигнале.
2. месни прилог односно-произвољне врсте *kjer koli* – потпуна конгруентност конструкција језика оригинала и језика превода које су еквивалентне и формално подударне на плану припадности истој врсти речи, обављају исте функције и једнакости распореда у реченици.
3. месни прилог неодређено-упитне врсте *kje* – реч је о потпуно конгруентним структурама са елементима који припадају истој врсти речи и кореспондирају на формалном, семантичком и дистрибутивном плану.
4. прилог циља неодређено-упитне врсте *kam* – конгруенција двеју структура и њихових конституената према врсти речи, редоследу и служби у реченици. У примеру се такође уочава, у последње време све распрострањенија, појава у српском језику да се прилог места *где* користи у функцији и значењу прилога *смера куда*, што се, иако не препоручује у књижевном језику, ипак не сматра потпуно неприхватљивим у разговорном језику.
5. месни прилог одричне врсте *nikjer* – конституенти конструкција су еквивалентни и међусобно кореспондирају на плану форме, значења и дистрибуције, чинећи саме структуре у потпуности конгруентним.
6. месни прилог неодређене врсте *nekje* – потпуна конгруенција формално сличних структура које садрже истоврсне сигнале поређане истим редоследом.
7. елипса (Ø) – потпуна неконгруенција у којој конструкција на полазном језику нема свог кореспондента у циљном језику, односно дошло је до изостављања изворног прилога у функцији прилошке одредбе за место.
8. месни прилог неодређено-вишеобухватне врсте *marsikje* – структуре су у потпуности конгруентне јер је у преводу дошло до реализације у виду исте врсте речи са истом функцијом и позицијом у конструкцији.
9. глагол у одричном облику у 3. лицу једнине перфекта *ni bilo* – у питању је потпуна неконгруенција двеју конструкција у којој је елемент језика оригинала изостављен, а уместо њега у језику превода употребљен је глагол у личном облику који, с друге стране, није присутан у полазном језику. Разлика у формалном, синтаксичком обележју није значајно утицала на промену семантике структура.
10. прилошка синтагма *tamo kjer* – ради се о парцијалној конгруенцији где конституенте структуре припадају истој класи, односно врсти речи, али саме конструкције нису конгруентне због коришћења друге врсте структуре у циљном језику, односно додавања модификатора у језику превода. У домену значења није дошло до неподударања и задржан је исти редослед елемената као у полазном језику.

Горњом анализом потврђена је и једна појава у српском језику, коју смо у претходном делу рада поменули као констатацију више аутора (Пипер/Клајн 2013: 202-203, Ђукановић В./Ђукановић М. 2005: 58). Реч је о постепеном губљењу разлике у значењу прилога *где*, *куда*

и *камо*, односно све чешћој савременој употреби прилога места *где* у разговорном језику у значењу путање кретања, а уместо књижевно исправног *куда*. С друге стране, та појава се не јавља у словеначком језику где се врло доследно, и у књижевном и у разговорном језику, уз глаголе кретања искључиво користи упитни прилог *kam* и његове врсте у оквиру поткатоорије прилога циља.

Лексема *где* у корпусу СрпКор присутна је 94.653 пута, што је чини изузетно фреквентном у српском језику. Треба нагласити чињеницу да овај корпус нема могућност претраге ни разликовања по врсти речи; самим тим, у овај укупан број укључени су и појавни облици ове лексеме као везника и речце, због чега није оствариво утврдити тачан број резултата по којем би се ова лексема издвојила као прилог.

5.13.2 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за време у српском језику

Прилози за време у српском језику⁷³ одговарају на питања *када*, *откад*, *докад* и сл. (Пипер/Клајн 2013:202). У сврху наше анализе одабран је прилог *стално*, чији су најчешћи преводни еквиваленти у словеначком језику *stalno*, *nenehno*, *neprenehoma*, *neprestano*, *vedno*, *trajno* и *zmeraj*.

Табела 67 - Преводни еквиваленти прилога за време *стално* као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику

СРПСКИ ЈЕЗИК		СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК
1.	Ona je stara i više ne može da radi, ali pisala sam joj da nađe nekoga za stalno , a ona samo da kontroliše.	Ona je stara in ne more več delat, pa sem ji pisala naj si najde nekoga za stalno , ona pa naj samo kontrolira.
2.	Naredio je da jedan od pisara stalno beleži sve što papagaj izrekne u nadi da će doći do „papagajskih pesama“.	Ukazal je, naj eden od pisarjev nenehno zapisuje vse, kar papiga izgovori, v upanju, da bo to vodilo do „papagajskih pesmi“.

⁷³ У једном од својих радова, Кликовац детаљно објашњава употребу одређених заменичких прилога за време (Кликовац 2017).

3.	Ona zna napamet sve što Pavle još želi da nauči, i zna i za njegove ambicije – da se stalno uposli u jednoj pariskoj redakciji stručno finansijskog lista.	Na pamet zna vse, česar se Pavle še želi naučiti, ve pa tudi za njegove ambicije, da bi dobil stalno zaposlitev v pariškem uredništvu strokovnega finančnega časopisa.
4.	On nije više hteo da živi, ali nešto što ga je ponižavalo i opijalo kao alkohol, gonilo ga je stalno da se u poslednjem trenutku odrekne onog pravog što je u njemu.	Ni želel več živeti, toda nekaj, kar ga je poniževalo in opijalo kot alkohol, ga je neprestano gnalo, da se v zadnjem hipu odpove tistem pravem, ki je v njem.
5.	Nije imao vremena da ga isprati na stanicu – žurio je na igranku. Bio je dobro raspoložen: stalno je zviždukao.	Ni ga imel časa pospremiti na postajo – mudilo se mu je na ples. Bil je dobre volje: kar naprej je žvižgal.
6.	Sve zlo dolazi otuda što smo u ovome svetu stalno u iskušenju da slušamo i za uzor uzimamo gore no što smo sami.	Vse zlo izhaja iz dejstva, da smo v tem svetu neprenehoma v skušnjavi, da bi poslušali in jemali za zgled tiste slabše od sebe.
7.	Foksterijer se stalno vraćao svom bivšem vlasniku, mada je uzet vrlo mlad i morao se navići na svoj novi dom.	Foksterier se je vedno znova vraćal k svojemu nekdanjemu lastniku, čeprav so ga vzeli zelo mladega in se je moral navaditi na svoj nov dom.

8.	Kretanja nema, jer se nikuda ne može ići, i svi su stalno zajedno, pa su gotovo jedno.	Gibanja ni, ker ne moreš nikamor, in so vsi zmeraj skupaj, tako da so skoraj eno.
9.	Stric mi je još rekao da neko stalno čupa saobraćajne znake i razbija ulične sijalice.	Stric mi je še povedal, da nekdo nadaljuje s podiranjem prometnih znakov in razbijanjem cestnih svetilk.
10.	Što li sam uzeo njega za slugu? Najgoreg koga sam mogao da nađem. Ne samo da pije i ne samo da mi stalno duguje novac, nego je i bezobrazan.	Zakaj sem ga vzel za hlapca? Najslabšega, katerega sem lahko našel. Ne samo, da pije in ne samo, da mi vedno dolguje denar, ampak je tudi nesramen.

Из Табеле 67 може се приметити да прилог за време *stalno* има значајан број лексичких реализација у словеначком језику, док су дистинкције у граматичким обележјима присутне у нешто мањој мери:

1. временски прилог *stalno* – у питању је потпуна конгруентна структура чији се елементи подударају према врсти речи којој припадају, реду речи, конструкцији предлог+прилог, синтаксичкој функцији коју обављају, а присутно је и потпуно поклапање на лексичком и фонетском плану.
2. временски прилог *nenehno* – потпуна конгруентна конструкција са формално сличним структурама које садрже сигнале исте врсте и који прате исти редослед у реченици.
3. временски придев *stalno* – потпуна неконгруенција структура у којој преводни еквивалент језика превода припада другој врсти речи. Глаголска синтагма (прилог + глагол) у језику оригинала се у језику циља преводно реализује у виду именичке синтагме састављене од придева и именице.
4. временски прилог *neprestano* – потпуна конгруенција еквивалентних конструкција које су и формално сличне, са елементима који припадају истој врсти речи и имају исту синтаксичку функцију.
5. прилошки израз *kar naprej* – у питању је парцијална конгруенција (категоријална кореспонденција) конструкција, где се прилог у полазном језику реализује у језику

циља као прилошка синтагма, састављена од основног прилога коме је додат интензификатор ради семантичког подударанја са језиком оригинала.

6. временски прилог *neprenehoma* – реч је о потпуним конгруентним структурама јер преводна реализација представља исту врсту речи са истом функцијом и истом позицијом.
7. прилошки израз *vedno znova* – категоријална кореспонденција у којој је прилог из језика оригинала реализован у облику прилошке синтагме у језику циља. Прилошка синтагма састоји се из два прилога, при чему позиционо десни прилог преузима улогу модификатора главног прилога, појачавајући његово семантичко својство понављања радње у времену.
8. временски прилог *zmeraj* – потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед у реченици.
9. глагол у 3. лицу једнине презента *nadaljuje* – потпуна неконгруентност структура где у језику превода конституент припада другој врсти речи, а констатује се и елипса прилога из изворног језика. Прецизније, лексичким значењем глагола у словеначком језику, као преводног еквивалента изворне структуре у српском, обухваћена је конструкција у српском језику састављена од глаголске синтагме прилог + глагол.
10. временски прилог *vedno* – у потпуности конгруентне конструкције са елементима који припадају истој врсти речи, обављају исту службу и у реченици су поређани истим редоследом.

Претрага лексеме *стално* у корпусу СрпКор дала је укупно 13.758 резултата. С обзиром на то да овај корпус нема могућност дистинкције врсте речи, тј. не постоји критеријум претраге којим би се раздвојила атрибутивна од прилошке функције у реченици, није било могуће утврдити тачан број резултата претраге којим би тражена лексема искључиво припадала прилозима као врсти речи.

5.13.3 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за начин у српском језику

Начински прилози⁷⁴ одговарају на питања *како* или *на који начин* и највећи број њих има исти облик као одговарајући описни придев у средњем роду једнине или као одговарајући односни придев (Пипер/Клајн 2013: 201).

За илустрацију ове врсте прилога смо у Табели 68 користили прилог *намерно*, настао од средњег рода једнине описног придева, а који се на словеначки језик најчешће преводи следећим прилозима: *namenoma*, *nalašč*, *hote*, *namerno*, *vede*. Неки од ових прилога могу се, поред одредбене функције начина, сврстати и у категорију каузалних, тачније поткатегорију

⁷⁴ О самим начинским прилозима, њиховом постанку, лексичким и граматичким особинама у својој монографији веома опсежно пише Ристић (Ристић 1990), као и о њиховој функцији као лексичких модификатора (Ристић 2009).

узрочних, намерних или допусних прилога, а према Топоришичевој класификацији (2000: 409).

Табела 68 - Преводни еквиваленти начинског прилога *намерно* као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику

СРПСКИ ЈЕЗИК		СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК	
1.	Namerno je došao na trčanje u deset uveče, računajući na to da je ponedjeljak i da bi kafić u to vreme trebalo da bude do pola pun.	Namenoma je prišel teč ob desetih zvečer, saj je računal, da je ponedeljek in da bi morala biti kavarna takrat napol polna.	
2.	U jednom momentu, ne hoteći namerno , ruka mu sama pođe i pritisnu uz travu Marininu malo ogrubelu šaku sa neprirodno dugim i tankim prstima.	V nekem trenutku je njegova roka nehote šla kar sama od sebe in z nenaravno dolgimi in tankimi prsti stisnila ob travo Marinino rahlo hrapavo roko.	
3.	David je ćutao. Sada je to činio namerno .	David je molčal. Zdaj je to počel namerno .	
4.	Nekad bi namerno sedao na prazno mesto do mene i započinjao prisan razgovor.	Včasih se je nalašč usedel na prazen sedež poleg mene in začel intimen pogovor.	
5.	A mi smo onda u Zrenjaninu osnovali svoju zajednicu i namerno smo ignorisali sve Jusufspahićeve naredbe.	Potem smo pa mi ustanovili svojo skupnost v Zrenjaninu in vede ignorirali vse Jusufspahićeve ukaze.	

6.	Oko kuće u kojoj sam stanovao, milicionari su se namerno ili nenamerno, neprestano muvali.	Okrog hiše, v kateri sem stanoval, so se hote ali nehote, neprestano potikali miličniki.
7.	Članovi vaših porodica uvek su bili dobra srca - ni mušicu ne bi namerno ubili - produži svadbena gošća.	Člani vaših družin so bili vedno dobrega srca – niti muhe ne bi ubili (Ø), je nadaljevala svatinja.
8.	Namerno su igrali sa mnogo dodavanja ne bi li policijska stanica što više trčala.	Igrali so ciljno z veliko podajanji, da bi policijska postaja čim več tekla.
9.	Film je od prvog prikazivanja značajno skraćen, a ja sam to namerno uradio kako bi on bio prihvatljiv za neke festivale ili televizije.	Film je bil od prve projekcije bistveno skrajšan in to sem zanalašč naredil, da bi bil sprejemljiv za kakšne festivale ali televizijo.
10.	Opet je bio silno iznenađen što čuje da još postoje takvi zanesenjaci, pa je počeo namerno da ispituje teroristu o poreklu i suštini ove čudne ustanove.	Spet je bil zelo presenečen, ko je izvedel, da taki fanatiki še vedno obstajajo, zato je začel z načrtnim spraševanjem terorista o poreklu in bistvu te čudne ustanove.

Преводни еквиваленти начинског прилога *намерно* у српском језику, илустровани горњом табелом, откривају више лексичких и граматичких реализација, при чему је упадљива реализација у другу врсту прилога у словеначком језику, која, према Топоришичевој

класификацији, често припада другом семантичком пољу, категорији, односно поткатегорији прилога (Топоришич 2000: 406-409):

1. узрочни прилог *namenoma* - потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед у реченици.
2. допусни прилог *nehote* – парцијална конгруенција где конституенте предметних структура припадају истој врсти речи, али нису конгруентне јер је у језику оригинала реч о глаголској синтагми састављеној од глаголског прилога садашњег у негацији и прилога у афирмативу, док је у језику циља у питању антоним оног прилога који би био преводни еквивалент да су структуре у оба језика у потпуности конгруентне.
3. узрочни прилог *namerno* – у питању су потпуно конгруентне конструкције са елементима који припадају истој врсти речи, обављају исту синтаксичку функцију и имају исти редослед у реченици.
4. узрочни прилог *nalášč* – потпуна конгруенција са формално истим структурама и истоврсним сигналимa који су распоређени истим редоследом.
5. начински прилог *vede* – реч је о конгруентним, еквивалентним конструкцијама, састављеним од елемената који припадају истој врсти речи, као и истој категорији унутар те врсте речи, а обављају и исту службу у реченици.
6. намерни прилог *hote* – потпуна конгруенција структура, односно елемената који кореспондирају по врсти речи, синтаксичкој функцији и редоследу у реченици.
7. елипса (Ø) – потпуна неконгруентност у којој је у језику циљу дошло до изостављања елемента присутног у језику оригинала, односно прилога као модификатора, а без губитка значења самог идиоматског израза.
8. начински прилог *ciljno* – структуре се сматрају у потпуности конгруентним, упркос мањој разлици у дистрибуцији која нема семантички ни формални утицај, имајући у виду да и у словеначком и српском језику нема промене у значењу било да се прилог налази у препозицији или постпозицији у односу на глагол.
9. узрочни прилог *zanalášč* – структура је у потпуности конгруентна, конституенти су формално, дистрибутивно и функционално еквивалентни.
10. именичка синтагма *načrtnim spraševanjem* – потпуна неконгруенција двеју структура, с обзиром на то да кореспондент језика циља не припада истој врсти речи као лексема у полазном језику. У језику оригинала употребљена је глаголска синтагма модификована прилогом са начинском функцијом, док је њен преводни еквивалент у језику превода именичка синтагма модификована атрибутом, односно придевом која говори о средству којим се обавља глаголска радња.

Лексема *namerno* у корпусу СрпКор присутна је 2.854 пута, а у овај податак укључен је мањи број резултата који обухватају и њену атрибутивну функцију, односно облик описног придева у средњем роду једине од којег је настао одговарајући прилог. У словеначком језику,

за ову лексему доминира приличан број различитих преводних еквивалената на лексичком плану, насупротив знатно мањем броју случајева са различитим граматичким реализацијама.

5.13.4 Примена критеријума еквиваленције и кореспонденције на прилоге за количину у српском језику

Према дефиницији у НГ (Пипер/Клајн 2013: 201), прилози за количину означавају меру или степен изражености особине или радње и одговарају на питања *колико*, *колико често*, *колико дуго*. Аутори такође наглашавају да се прилозима за количину, праћеним именицом или именичком заменицом у генитиву, изражава неодређена количина чешће него што се то чини придевима.

Наредна табела приказује употребу количинског прилога *много* и његових најфреквентнијих преводних еквивалената у словеначком језику: *veliko*, *zelo*, *obilo*, *mnogo* и *dosti*. Истовремено, биће илустровани и они примери у којима је овај количински прилог садржан у истим синтаксичким групама са именицама и именичким заменицама у генитиву, у ком случају имају функцију самосталних речи, као и са глаголима и придевима, где обављају функцију одредбених речи (Стевановић 1986: 378).

Табела 69 - Преводни еквиваленти прилога за количину *много* као илустрација вишечлане еквиваленције у словеначком језику

СРПСКИ ЈЕЗИК		СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК
1.	Odlučivaće nijanse, tim pre što se mnogo dobro poznajemo i kao igrači i kao ličnosti.	Odločale bodo nianse, sploh ker se zelo dobro poznamo tako kot igralci kot osebnosti.
2.	Mnogo godina kasnije, video ga je na televiziji kako dodeljuje statusne kvalifikacije zlikovcima.	Mnogo let pozneje ga je videl na televiziji, kako podeljuje statusne kvalifikacije zlikovcem.

3.	Milan je zato imao tako mnogo volje, a za ostale stvari nije pokazivao osobitog dara.	Zato je imel Milan toliko volje, za druge stvari pa ni kazal posebnega daru.
4.	Sinoć, kada sam ga unajmio, izgledao je mnogo gluplji.	Sinoči, ko sem ga najel, je bil videti veliko bolj neumen.
5.	Panek se nije mnogo žurio da otputuje, a nije ni imao razloga da hita; njegove su dnevnice, iako se nije više radilo.	Paneku se ni (Ø) mudilo potovati in ni imel razloga hiteti; dnevnice so njegove, tudi če ni bilo več dela.
6.	Njegovu ste sliku sigurno mnogo puta vidali.	Gotovo ste že velikokrat videli njegovo sliko.
7.	Poštovaćemo mišljenje većine, mada već sada vidim da je mnogo njih za vraćanje starog imena.	Spoštovali bomo mnenje večine, čeprav že zdaj vidim, da jih je veliko za vrnitev starega imena

8.	Verujem, čak, da ni ne postoji neko ko baš mного zna o svemu tome.	Verjamem celo, da ni nikogar, ki bi kaj dosti vedel o vsem tem.
9.	Čestitam Vam na uspehu i želim još mного sreće.	Čestitam Vam za uspeh in želim še obilo sreče.
10.	Ali mladić nije posustajao: kopao je i kopao, boreći se s vetrom, koji je mного puta vraćao pesak natrag u rupu.	A mladenič se ni dal: kopal je in kopal, se boril z vetrom, ki je marsikrat vrnil pesek nazaj v luknjo.

Истакнуто обележје прилога за количину *много*, које се може уочити из одабраних преводних еквивалената у Табели 69, поред функције самосталне речи коју може обављати у синтаксичким групама са именицама и именичким заменицама, јесте и знатан број елемената којим се може превести на језик циља и у њему имати више лексичких еквивалената, као и могућност сврставања у више поткатогија у оквиру исте категорије особине и семантичког поља својства:

1. прилог за меру *zelo* – потпуна конгруенција у којој елементи припадају истој врсти речи, имају исти редослед у структури и обављају исту службу у реченици. У оба језика прилог служи као квантификатор, односно модификатор придева.
2. прилог за количину *mnogo* – у питању су потпуно конгруентне конструкције јер је у преводу дошло до реализације у виду исте врсте речи која припада и истом семантичком пољу и истој категорији и поткатогији. Такође, структуре су и синтаксички и дистрибутивно исте, и у обама језицима ради се о прилошкој синтагми у којој је прилог у функцији самосталне речи, док именица заправо допуњава количинске прилоге. Овде би требало напоменути да се, како је Белић објаснио, прилог *много* у оваквим конструкцијама уз именицу не слаже са именицом, већ се губи као прилошка категорија и по значењу и функцији заправо добија значење апстрактне именице *мноштво* (Белић 1998: 560-561).

3. количински прилог *toliko* – реч је о парцијалној конгруенцији (категоријалној кореспонденцији) конструкција у којима је прилошка синтагма у саставу квантификатор + прилог у полазном језику преведена само једним прилогом, уз изостављање модификатора у циљном језику. Прецизније, количински прилог у словеначком језику самостално обухвата значење изворне прилошке синтагме у српском језику, тако да елипсом квантификатора није дошло до значајног семантичког губитка.
4. прилог за количину *veliko* – конструкције су у потпуности конгруентне, са конституентима који су формално слични, припадају истој врсти речи, и сврставају се у исту категорију и поткатоорију. Синтаксичка функција је подударна и елементи имају исти редослед у обема структурама.
5. елипса (Ø) – потпуна неконгруенција у којој конструкција у полазном језику нема свог кореспондента у циљном језику, односно изворни количински прилог у српском језику изостављен је у преводу на словеначки језик.
6. прилог бројивости *velikokrat* – реч је о еквивалентним конструкцијама које садрже сигнале исте врсте и исте службе. Једина разлика која битно не утиче на конгруентност јесте дистрибутивна, која је евидентна услед инверзије одређених елемената која представља одлику специфичног стила.
7. прилог за количину *veliko* – потпуна конгруентност конструкција језика оригинала и језика превода које су еквивалентне и формално подударне на плану припадности истој врсти речи, као и поткатоорији унутар исте категорије и семантичке сфере, затим обављању исте функције и једнакости по распореду у реченици. И у једном и у другом језику реч је о прилошкој синтагми у којој је прилог у функцији самосталне речи, док именичка заменица заправо допуњава количински прилог.
8. мерни прилог *dosti* - у питању су потпуно конгруентне конструкције са формално сличним структурама које садрже сигнале исте врсте који се подударају и на плану дистрибуције.
9. количински прилог *obilo* – потпуна конгруентна структура са елементима који припадају истој врсти речи, имају исту синтаксичку функцију и исти редослед.
10. прилог бројивости *marsikrat* – конструкције су у потпуности конгруентне и садрже елементе који кореспондирају на плану форме, значења и дистрибуције. Изворна прилошка синтагма са прилогом као самосталном речју у оригиналу реализована је у језику превода као прилошка изведеница.

Претрагом прилога *много* у корпусу СрпКор добија се 77.053 резултата, чиме се овај количински прилог сврстава у изразито фреквентне у српском језику. Специфичан је, као и прилози попут *мало*, *доста*, *нешто*, *неколико* и сл. који означавају неодређену количину или меру, по томе што, поред глагола, придева и других прилога са којима у синтагмама имају улогу одредбених речи, ови прилози могу да стоје и уз именице и именичке заменице у генитиву. Тада су ови прилози главне речи у синтагми са именицама и именичким заменицама, које, с друге стране, допуњавају количинске прилоге у њиховом обављању службе самосталних речи.

5.14 Особености у компарацији прилога у словеначком језику

Одређени прилози са неправилном компарацијом посебно су интересантни са семантичког, синтаксичког и граматичког аспекта због мултифункционалне природе њихових степена поређења. У наставку су издвојени најилустративнији примери таквих прилога који чине посебну карактеристику словеначког језика.

I. Прилог *daleč* – далеко

Овај прилог у словеначком језику примарно служи за изражавање просторне раздаљине, временске удаљености, као и велике мере неке апстрактне или фигуративне количине или удаљености.

У дисталном значењу, а у зависности од употребе, степени поређења прилога *daleč* у ССКЈ имају по три облика: *dalje*, *dalj* и *dlje* у компаративу и *najdalje*, *najdalj* и *najdlje* у суперлативу.

Облик *dalje* користи се и у основном степену у значењу *напред* (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 273), односно у прилошким изразима у Табели 70 који су се, према корпусној претрази, издвојили као најчесталији.

Табела 70 – Најфреквентнији прилошки изрази са компаративом прилога *daleč* у корпусу Гигафида и врста преводне еквиваленције

прилошки израз	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције	преводна еквиваленција	превод на српски језик
<i>in tako dalje</i>	4.271	низак	текстуална	и тако даље
<i>prihodnjič dalje</i>	5	низак	парцијална	надаље
<i>dalje prihodnjič</i>	10	низак	парцијална	надаље
<i>od takrat dalje</i>	890	низак	вишечлана	отад(а), од тог тренутка, од тог времена

Судећи по подацима о фреквентности употребе из корпуса, израз *in tako dalje* има убедљиво највишу конкорданцу, док га следи *od takrat dalje*. Варијанте израза *prihodnjič dalje* / *dalje prihodnjič*, иако семантички и граматички синонимне и међусобно заменљиве, имају благо другачију реализацију у корпусу.

Уколико *dalj* употребљавамо у значењу просторног прилога, у поређењу ће имати следећу реализацију:

места:	Primož stanuje najdalj .	Примож станује најдаље.
смера:	Središče sega dlje kot do Tromostovja.	Центар се простира даље од Тромостовја.

Идентичне реализације компаратива и суперлатива има и прилог *dolgo* – *dalj* / *dalje* / *dlje* – *najdalj* / *najdalje* / *najdlje* као носилац временског значења у позитиву:

➤ **dalj / dalje / dlje**

СЛО:	Že dalj/dalje/dlje časa je v praksi tudi mobilno plačevanje parkirnine. = dolgo časa
СРП:	Већ дуже време је у пракси и мобилно плаћање паркинга.

➤ **najdalj / najdalje / najdlje**

СЛО:	Če je bil ta ukrep izrečen ob pogojni obsodbi, sme trajati najdalj/najdalje/najdlje dve leti. = dve leti dolgo
СРП:	Ако је та мера била изречена при условној осуди, сме да траје најдуже две године.

Податке о учесталости употребе прилога *daleč* у корпусу Гигафида добио смо кроз конкорданце сва три степена у компарацији, при чему су из анализе изостављене по две друге варијанте компаратива и суперлатива, имајући у виду да се исте поклапају са компаративом и суперлативом прилога *dolgo*.

Укупан број конкорданци основног облика лексеме обухвата њене четири различите типографске реализације у корпусу:

- лексема написана курентом као кључна реч у контексту: [daleč],
- лексема написана почетним верзалом: [Daleč],
- лексема написана верзалом на последњој позицији: [daleČ],
- лексема у потпуности написана верзалом: [DALEČ].

Упити су формулисани тако да се претражује искључиво тражена реч, која је по врсти речи прилог, и то само у облику у којем је написана у критеријуму претраге. У специфичностима саме врсте речи биран је општи тип прилога, за који се, у зависности од потребе анализе, бирала опција позитива, компаратива или суперлатива.

Конкорданце приказане у Табели 71 обухватају сва значења свих облика прилога *daleč*, имајући у виду да је овај прилог специфичан по томе што се може сврстати у оба главна

семантичка поља прилога – околности и својства, а унутар њих и у неколико категорија и поткатегорија. Управо из тог разлога, у корпусу није било могуће направити дистинкцију по семантичком пољу, категорији ни поткатегорији овог прилога, те су зато резултатима обухваћена и значења просторне раздаљине, и временске удаљености, као и велике мере неке апстрактне или фигуративне количине или удаљености.

Табела 71 – Фреквентност употребе позитива, компаратива и суперлатива прилога *daleč* у свим значењима у корпусу Гигафида

ОБЛИК ПРИЛОГА	БРОЈ КОНКОРДАНЦИ	СТЕПЕН ФРЕКВЕНЦИЈЕ
ПОЗИТИВ основни облик <i>daleč</i>	145.404	висок
КОМПАРАТИВ <i>dalje</i>	46.005	средње висок
СУПЕРЛАТИВ <i>najdalje</i>	31	низак

II. Прилог *brž* – одмах, сместа

Према примарној дефиницији у ССКЈ, прилог *brž* служи за означавање тога да се нека радња догађа без одлагања или да се догађа убрзо након тренутка у којем или о којем се говори. Секундарна дефиниција описује овај прилог као интензификатор просторног одређења, односно као прилог који означава да је нешто у непосредној близини нечега.

Табела 72 – Најфреквентнији прилошки изрази са прилогом *brž* у корпусу Гигафида и врста преводне еквиваленције

прилошки израз	број конкорданци у корпусу	степен фреквенције	преводна еквиваленција	превод на српски језик
<i>brž ko</i>	3.088	низак	једночлана	чим

brž na delo	15	низак	парцијална	бацити се на посао
brž ko brž	1	низак	вишечлана	што пре, чим пре

Неопходно је разликовати и компаратив *brž* и суперлатив *najbrž* од облика компаратива *brže* и облика суперлатива *najbrže* (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 273).

Поредбени степени *brzo – brže – najbrže* носиоци су значења начина обављања неке радње:

СЛО:	Po vasi se je novica raznesla brže kot je pričakovano.
СРП:	Вест се раширила по селу брже него што је очекивано.

Парњак *brž – najbrž* упућује на временску одредницу, при чему је *brž* временом преузео улогу позитива са значењем *одмах, сместа*:

СЛО:	Kmalu bi ga zgrabila panika pa je brž odšel v svojo sobo.
СРП:	Ускоро би га ухватила паника, па је одмах отишао у своју собу.

ССКЈ сврстава лексему *najbrž* у речце са примарним значењем високе вероватноће, и секундарним значењима којима се изражава приближно дешавање нечега о чему се говори, уздржано потврђивање реченог или се наглашава нека афирмативна или опречна тврдња.

С друге стране, према словеначким граматичарима (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 273), лексема *najbrž* (на српски језик најчешће се преводи као *вероватно*) у савременом словеначком језику представља прилошки израз високог степена вероватноће или уверења о постојању нечега, некој могућности или одигравању неког догађаја:

СЛО:	Če je kdo znan, je najbrž znan z razlogom, ker je najbrž nekaj naredil, kar je ljudem všeč.
СРП:	Ако је неко познат, сигурно је познат с разлогом, јер је по свој прилици урадио нешто што се људима допада.

Аутори (*ibid*) указују и да се исти закључак може извести и анализом прилога *pred* и компаратива *prej*, као и кроз сложеницу *prejkone* и израз *prej ko togoče*.

III. veliko и malo

Особеност компарације прилога *veliko* и *malo* огледа се у чињеници да у компаративу и суперлативу имају дуалне облике различитог значења:

➤ veliko – več / več(j)e

СЛО:	Купи več pisanih balončkov za nocojšnjo zabavo.
СРП:	Купи више шарених балона за вечерашњу журку.
СЛО:	Купи večje pisane balončke za nocojšnjo zabavo.
СРП:	Купи веће шарене балоне за вечерашњу журку.

➤ malo – manj / manj(š)e

СЛО:	Ona že dolgo časa manj e je, zato jo je za videti manj .
СРП:	Она већ дуже време мање једе, зато и делује мање.

На сличан начин би требало водити рачуна и о облику компарације прилога *dobro*, због ортографске сличности и ненамерног поистовећивања у свакодневном говору са облицима *bolj* и *najbolj* као поредбеним степенима прилога *zelo*, а који учествују у изградњи компаратива и суперлатива осталих прилога.

➤ dobro – bolj / boljše

СЛО:	Počutim se boljše kot včeraj.
СРП:	Осећам се боље него јуче.
СЛО:	Počutim se bolj varno kot včeraj.
СРП:	Осећам се сигурније него јуче.

IV. rad, -a, -o

Особеност која се јавља након адвербијализације придева *rad*, *-a*, *-o* и његовог степеновања у облике *rajši*, *-a*, *-e* и *najrajši*, *-a*, *-e*, према Бајец/Коларич/Рупел, јесте морфолошка подударност са изворним придевом с једне стране, а семантичка и прагматичка подударност са новонасталим прилогом с друге стране (Бајец/Коларич/Рупел 1973: 274),.

Синтаксички, ова лексема у прилошкој употреби конгруира са субјектом у роду и броју попут атрибута. С друге стране, коришћење облика са наставком *-i* за компаратив и суперлатив свих трију родова исти аутори сматрају остатком скамењеног облика некадашњег придева из времена кад су сви придевски компаративи имали само тај један облик.

Генерално гледано, специфичност позитива овог облика јесте у његовој мултиформности, где у самом речнику ССКЈ постоји неколико дефиниција и класификација – између осталих, сврстава се у именице, придеве, придеве у прилошкој употреби, предикативе, као и модалне прилоге.

У сфери компарације, у савременом словеначком језику доминира употреба поредбених облика *raj(š)e – najraj(š)e*, док се, када је у питању прилошка употреба, предност у ССКЈ даје облицима *rajši*, *-a*, *-e* и *najrajši*, *-a*, *-e*.

СЛО:	Polona rada igra na kitaro, raje poje in najraje pleše.
СРП:	Полона воли да свира гитару, више воли да пева, а највише воли да плеше.

У корпусу Гигафида посматрали смо фреквентност употребе модалног прилога *rad*, *-a*, *-o*, кроз конкорданце његових различитих појавних видова, као и степеновања путем облика *rajši*, *-a*, *-e* и *najrajši*, *-a*, *-e*, односно *raje – najraje*.

Укупан број конкорданци основног облика лексеме обухвата најмање три, а највише пет њених различитих типографских реализација у корпусу:

- лексема написана курентом као кључна реч у контексту: [rad],
- лексема написана почетним верзалом: [Rad],
- лексема написана верзалом на другој позицији: [rAd],
- лексема написана верзалом на почетној и другој позицији: [RAd],
- лексема у потпуности написана верзалом: [RAD].

Упити су формулисани тако да се претражује искључиво тражена реч, која је по врсти речи прилог, и то само у облику у којем је написана у критеријуму претраге. У специфичностима саме врсте речи биран је општи тип прилога, за који се, у зависности од потребе анализе, бирала опција позитива, компаратива или суперлатива.

Табела 73 – Фреквентност употребе позитива, компаратива и суперлатива модалног прилога *rad*, *-a*, *-o* у корпусу Гигафида

ОБЛИК ПРИЛОГА	БРОЈ КОНКОРДАНЦИ	СТЕПЕН ФРЕКВЕНЦИЈЕ
<p>ПОЗИТИВ</p> <p>основни облик <i>rad</i> <i>rada</i> <i>rado</i></p>	<p>145.150 95.887 6.650</p>	<p>висок</p>
<p>КОМПАРАТИВ</p> <p><i>raje</i></p>	<p>8.397</p>	<p>низак</p>
<p>КОМПАРАТИВ</p> <p><i>rajši</i> <i>rajša</i> <i>rajše</i></p>	<p>7.175 0 11</p>	<p>низак</p>
<p>СУПЕРЛАТИВ</p> <p><i>najraje</i></p>	<p>42.569</p>	<p>средње висок</p>
<p>СУПЕРЛАТИВ</p> <p><i>najrajši</i> <i>najrajša</i> <i>najrajše</i></p>	<p>2.328 0 0</p>	<p>низак</p>

Облици модалног прилога *rad* који се јављају у корпусу демонстрирају широк дијапазон употребне фреквентности – од веома високог до ниског, па чак и до нулте конкорданце, односно непостојања одређеног облика у корпусу.

Убедљиво највиши степен фреквентности показује основни облик у позитиву (*rad*), као и његове реализације у родовима придева од којег је настао (*rada*, *rado*), при чему је облик мушког рода свакако најфреквентнији, за њим следе женски, па и облик средњег рода.

Други степен поређења реализован је на два начина – у уобичајеном облику компаратива прилога насталих од средњег рода придева (*raje*), и у облицима сва три придевска рода у прилошкој функцији. По броју конкорданци доминирају облици *raje* и *rajši* који, иако ниске фреквенности према скали раније наведеној у Табели 38, упадљиво су значајне заступљености у поређењу са друга два облика. У облику који кореспондира средњем роду је изузетно низак број резултата (11 конкорданци), док се компаратив облика женског рода уопште не проналази у корпусу у прилошкој употреби (0 конкорданци).

Са суперлативом придевског облика три рода (*najrajši*, *najrajša*, *najrajše*) у прилошкој функцији је ситуација слична компаративу само у домену облика *najrajši*, док преостале две реализације имају нулту конкорданцу и не појављују се у резултатима претраге корпуса.

6. Мали словеначко-српски лингвистички глосар

Радом на овој дисертацији није само уочен, већ и у одређеној мери потврђен недостатак обимније словеначко-српске лексикографије на који је указивано у више скорашњих научних радова и студија⁷⁵.

Имајући у виду исто лингвистичко порекло и припадност групи јужнословенских језика, чини се могућим да је управо ареална, историјска и структурално-граматичка блискост двају језика међу академском заједницом створила, на неки начин, предрасуду о високом ступњу преводне еквиваленције, те, самим тим, у одређеној мери, пренебрегла неопходност постојања и израде билингвалних двосмерних речника у претходном периоду. То, наравно, не значи да таквих публикација уопште није било, већ да би се, узимајући све у обзир, очекивао контрастивно-лексикографски рад знатно ширег обима, а којем постепено почињемо да сведочимо у новије време.

Међу истакнутим делима у области српско-словеначке лексикографије 20. века налази се „Српскохрватско-словеначки речник“ Албина Вилхара из 1927. године, као и „Словеначко-српскохрватски речник“ аутора Станка Шкерља, Радомира Алексића и Вида Латковића, објављен 1964. године у заједничком издању београдске „Просвете“ и љубљанске издавачке куће „Državna založba Slovenije“ (Ђукановић 2014а: 57-60).

Несумњиво најзначајнији и, према мишљењу и српских и словеначких лингвиста, највећи допринос упоредној граматичкој и лексикографској српског и словеначког језика дао је Јанко Јуранчич као аутор до сада најобухватнијих билингвалних речника са прегледима граматике и једног и другог језика – „Српскохрватско-словеначки речник“ објављен је 1986, а „Словеначко-српскохрватски речник“ 1989. године (*ibid*).

Први српско-словеначки и словеначко-српски речник у историји који у свом називу има реч *српски*, а тренутно и једини те врсте на свету, саставили су Маја Ђукановић и Владо Ђукановић (Ђукановић В./Ђукановић М. 2005). Штампан пре скоро две деценије у Љубљани, речник се сврстава у базичне двојезичне речнике, садржи савремен и занимљив приказ словеначких и српских граматичких правила, са посебним нагласком на разлике у структури ова два језика, међујезичке хомониме, фразеологију и реалије (Ђукановић 2014а). Не само јединственошћу него и садржајем, овај речник представља важан лексикографски допринос српској и словеначкој контрастивној лингвистици, умногоме олакшавајући рад како преводиоцима, тако и професорима, студентима и свим другим изучаваоцима језика.

Лингвистички глосар у наставку, иако малог обима, садржи основне термине у словеначко-српској упоредној граматичкој и има за циљ да са терминолошког становишта, барем у одређеној мери, потпомогне и олакша колегама лингвистима будући рад на контрастирању и другим видовима језикословних изучавања ових двају језика.

⁷⁵ Више о овој тематици у радовима: Ђукановић/Сабо 2009, Ђукановић/Ковачевић 2010, Ђукановић/Ковачевић 2011, Ђукановић 2014 и др.

Табела 74 – Мали словеначко-српски лингвистички глосар

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
A	
avgmentativ -a <i>m</i>	аугментатив -а <i>м</i>
B	
beseda -e <i>ž</i>	реч -и <i>ж</i>
besedilo -a <i>s</i>	текст -а <i>м</i>
besedna vrsta -e -e <i>ž</i>	врста речи
besedna zveza -e -e <i>ž</i>	синтагма -е <i>ж</i>
besedoslovje -a <i>s</i>	лексикологија -е <i>ж</i>
besedotvorje -a <i>s</i>	творба речи
Č	
členek -nka <i>m</i>	речца -е <i>ж</i>
črka -e <i>ž</i>	слово -а <i>с</i>
D	
dajalnik -a <i>m</i>	датив -а <i>м</i>
deležje -a <i>s</i>	глаголски прилог трајни, глаголски прилог прошли
deležnik ⁷⁶ -a <i>m</i> opisni deležnik -ega -a <i>m</i> trpni deležnik -ega -a <i>m</i>	партицип -а <i>м</i> , радни глаголски придев, трпни глаголски придев
določilo -a <i>s</i>	одредба -е <i>ж</i> , ознака -е <i>ж</i>
drugostni prislovi	секундарни прилози
E	
enakoglasnica -e <i>ž</i>	хомофон -а <i>м</i>
enakopisnica -e <i>ž</i>	хомограф -а <i>м</i>
enakozvočnica -e <i>ž</i>	хомоним -а <i>м</i>
G	
glagol -a <i>m</i>	глагол -а <i>м</i>
glagolnik -a <i>m</i>	глаголска именица, герунд -а <i>м</i>

⁷⁶ Топоришич у својој *Енциклопедији словеначког језика* за овај термин користи синтагму „deležnik stanja“, под којом подразумева трпни глаголски придев, док за радни глаголски придев користи термин „opisni deležnik“ (Топоришич 1992: 1135).

glagolski časi	глаголска времена
glagolski načini	глаголски начини
glasoslovje -a s	фонетика -е ж
I	
imenovalnik -a m	номинатив -а м
inačica -e ž	варијанта -е ж, верзија -е ж
istostni prislovi	истоветни прилози
izpeljanka -e ž	изведеница настала суфиксацијом
izpeljava -e ž	суфиксација -е ж (<i>творба речи</i>)
izposojenka -e ž	позајмљеница -е ж
iztočnica -e ž	одредница -е ж (<i>лексикографија</i>)
J	
jezikoslovje -a s	лингвистика -е ж
K	
kazalni prislov	показни прилог
L	
ljubkovalnica -e ž	хипокористик -а м
M	
manjšalnica -e ž	деминутив -а м
medmet -a m	узвик -а м
medpona -e ž	инфикс -а м, уметак -тка м (<i>творба речи</i>)
mestnik -a m	локатив -а м
mnogostni prislovi	неодређени-вишеобухватни прилози
N	
naglas -a m	нагласак -ска м, акценат -нта м
naklonskost -i ž	модалност -и ж
namenilnik -a m	супин -а м
naslonka -e ž	клитика -е ж
nedoločni prislovi	неодређени прилози
nedoločnik -a m	инфинитив -а м

nikalni prislovi	одрични прилози
O	
obrazilo -a s	наставак -вка <i>м</i> (<i>морфологија</i>)
oblikoslovje -a s	морфологија -е <i>ж</i>
odstavek -ka m	пасус -а <i>м</i> , параграф -а <i>м</i>
oklepaj -a m	заграда -е <i>ж</i> (<i>знак интерпункције</i>)
orodnik -a m	инструментал -а <i>м</i>
osebek -bka m	субјекат -кта <i>м</i>
osnovnik -a m	позитив -а <i>м</i>
oziralni prislovi	односни прилози
oziralno-poljubni prislovi	односно-произвољни прилози
P	
podredje -a s	хипотакса
podstava -e ž	корен -а <i>м</i> , коренска реч
pogojnik -a m	кондиционал, могући начин
poljubnostni prislovi	неодређени-произвољни прилози
polnopomenski -a -o	пунозначан -на -но
pomenoslovje -a s	семантика -е <i>ж</i>
pomožnik -a m	помоћни глагол
poudarek -rka m	нагласак -ска <i>м</i> , акценат -нта <i>м</i>
poved -i ž	клауза -е <i>ж</i>
povedek -dka m	предикат -а <i>м</i>
povedkovnik -a m	предикатив -а <i>м</i>
predmet -a m	објекат -кта <i>м</i>
predlog -a m	предлог -а <i>м</i>
predložna zveza -e -e ž	предлошко-падежна конструкција, предлошка синтагма, предлошки израз
predpona -e ž	префикс -а <i>м</i> , предметак -тка <i>м</i> (<i>творба речи</i>)
predpreteklik -a m	плусквамперфекат -кта <i>м</i> , давно прошло време
predslonka -e ž	проклитика -е <i>ж</i>

pregibanje -a s	деклинација -е <i>ж</i> , конјугација -е <i>ж</i> , одређеност -и <i>ж</i> , род -а <i>м</i> ; променљивост -и <i>ж</i>
pregiben -bna -bno	променљив -а -о
presežnik -a m	суперлатив -а <i>м</i>
preteklik -a m	перфекат -кта <i>м</i> , прошло време
prihodnjik -a m	футур -а <i>м</i> , будуће време
pridevnik -a m	придев -а <i>м</i>
primerjanje -a s	поређење -а <i>с</i> , компарација -е <i>ж</i>
primernik -a m	компаратив -а <i>м</i>
prilastek -tka m	атрибут -а <i>м</i> , одредба -е <i>ж</i>
pripona -e ž	суфикс -а <i>м</i> , наставак -вка <i>м</i> (<i>творба речи</i>)
priponjanje -a s	суфиксација -е <i>ж</i>
priredje -a s	паратакса
prislov -a m	прилог -а <i>м</i>
prisloven -vna -vno prislovno določilo prislovni izraz prislovna zveza	прилошки -а -о прилошка одредба прилошки израз прилошка синтагма (веза)
protipomenka -e ž	антоним -а <i>м</i>
R	
različica -e ž	варијанта -е <i>ж</i> , верзија -е <i>ж</i>
rodilnik -a m	генитив -а <i>м</i>
S	
samostalnik -a m	именица -е <i>ж</i>
samostojen -na -no	самосталан -лна -лно, независан -сна -сно
sedanjik -a m	презент -а <i>м</i> , садашње време
sestava -e ž sestavljanje -a s	префиксација -е <i>ж</i>
sestavljenska -e ž	изведеница настала префиксацијом
skladnja -e ž	синтакса -е <i>ж</i>

sklanjatev -tve <i>ž</i>	деклинација -е <i>ж</i>
sklapanje -a <i>s</i>	срастање -а <i>с</i> (<i>творба речи</i>)
sklon -a <i>m</i>	падеж -а <i>м</i>
sklop -a <i>m</i>	сраслица -е <i>ж</i> (<i>творба речи</i>)
slabšalnica -e <i>ž</i>	пејоратив -а <i>м</i>
slovar -ja <i>m</i>	речник -а <i>м</i>
slovnica -e <i>ž</i>	граматика -е <i>ж</i>
slovnične kategorije	граматичке категорије
sopomenka -e <i>ž</i>	синоним -а <i>м</i>
soznačnica -e <i>ž</i>	синоним -а <i>м</i>
spol -a <i>m</i>	род -а <i>м</i>
spregatev -tve <i>ž</i>	конјугација -е <i>ж</i>
sprevrženje -a <i>s</i>	конверзија -е <i>ж</i> (<i>творба речи</i>)
stavek -vka <i>m</i>	реченица -е <i>ж</i>
stopnjevanje -a <i>s</i>	поређење -а <i>с</i> , компарација -е <i>ж</i>
stopnjevati -ujem <i>nedov</i>	степеновати, повећавати, појачавати
Š	
števnik -a <i>m</i>	број -а <i>м</i> (<i>врста речи</i>)
T	
totalni prislovi	тотални прилози
tožilnik -a <i>m</i>	акузатив -а <i>м</i>
trpnik -a <i>m</i>	пасив -а <i>м</i> , пасивно стање
tvorjenka -e <i>ž</i>	твореница -е <i>ж</i>
tvornik -a <i>m</i>	актив -а <i>м</i> , активни начин
U	
uklepaj -a <i>m</i>	први, леви део заграде (<i>интерпункција</i>)
V	
večalnica -e <i>ž</i>	аугментатив -а <i>м</i>
velelnik -a <i>m</i>	императив -а <i>м</i> , заповедни начин

vezljivost -i <i>ž</i>	валентност -и <i>ж</i>
veznik -a <i>m</i>	везник -а <i>м</i>
vprašalni prislovi	упитни прилози
vprašalnica -e <i>ž</i>	упитна реч
Z	
zaimек –mka <i>m</i>	заменица -е <i>ж</i>
zaklepaj -a <i>m</i>	други, десни део заграде (интерпункција)
zaslonka -e <i>ž</i>	енклитика -е <i>ж</i>
zlaganje -a <i>s</i>	слагање -а <i>с</i> , композиција -е <i>ж</i> (<i>творба речи</i>)
zloženka -e <i>ž</i>	сложена реч, сложеница
zvalnik -a <i>m</i>	вокатив -а <i>м</i>
Ž	
želelnik -a <i>m</i>	оптатив -а <i>м</i>

7. Регистар прилошких израза на словеначком језику коришћених у раду

Иако се термин *прилошки израз* описује на разноврсне начине у словеначком и српском језику, заједничка карактеристика описа била би – у грубом и најопштијем смислу – да представља однос, односно спој најмање две лексеме које носе прилошко значење и имају прилошку функцију. Тај однос може бити однос двају прилога, предлога и прилога, као и предлошко-падежна конструкција у облику прилошко-именичког или прилошко-заменичког споја.

У „Енциклопедији словеначког језика“, Топоришич дефинише и прави разлику између термина *prislovni izraz* (прилошки израз) и *prislovna zveza* (прилошка синтагма, веза) (Топоришич 1992: 226):

~ **prislovni izraz** -ega -aza m Imenska besedna zveza,
npr: *od doma, na vseh koncih in krajih, na vse kriplje, po kapljicah, lepega dne, tisto jutro*. Posebno veliko je predložnih zvez: *do čistega, do kdaj, do kod; od kod, od povsod, od tam; po čem, po resnici; pod noč, pred kratkim; pri priči; s časom, s hudo, z grdo; za čudo; na (ves) glas, na pol, na posodo, na (skorajšnje) svidenje, na prodaj, na stran; po (stari) navadi, po (veliki) večini; na hitro*. – Prislovi imajo lahko tudi stavčno določilo: *tam, kjer murke cveto*.

~ **prislovna zveza** -e -e ž Zveza dveh ali več prislovov:
okolnostni prislovi prostora in časa imajo določilo (prilastek) na desni (*tam zgoraj, sem gor, tod zgoraj, povsod drugod; včeraj zjutraj*), lastnostni na levi (*zelo mirno, karseda previdno, čisto napačno, zelo daleč, zelo zgodaj, deloma posrečeno*).
Prislovna zveza je mogoča tudi priredna: *doma in povsod drugod, danes in včeraj, počasi in previdno; previdno, zato počasi; doma ali nikjer*). Glede zvez s predlogi (*od včeraj*) in neprislovnimi določili gl. **prislovni izraz**.

Из дефиниција се може закључити да Топоришич прилошким изразом сматра именичке и предлошке синтагме, уз наглашавање да прилози могу имати и реченичну допуну. Одвојен термин је прилошка синтагма која представља везу двају или више прилога, при чему аутор истиче да се одредба или допуна код просторних и временских прилога налази у постпозицији на десној страни, а код прилога особине у препозицији, односно на левој страни. Такође указује да прилошка синтагма може да буде и у паратакси, док по питању предлошких синтагми и неприлошких одредаба упућује читаоце на одредницу *prislovni izraz*.

С друге стране, у српском језику је нешто теже наћи експлицитну дефиницију прилошког израза, те ту имамо више виђења од којих ћемо укратко поменути само поједина. Ковачевић тврди да је термин *прилошки израз* у српској лингвистичкој науци први пут употребљен 1959. године код Александра Белића, који није сматрао сваку падежну и предлошко-падежну синтагму прилошким изразом, већ разликовао да су прилошки изрази само оне падежне и предлошко-падежне синтагме које су израз значења одређеног прилога (Ковачевић 2007: 11).

У књизи „О језичкој природи и језичком развоју II“, Белић препознаје сродност између прилога и прилошких израза у томе што прилози, иако су засебне, просте речи, увек имају у себи садржано синтагматско значење, док су прилошки изрази синтагме по својој природи (Белић 2000: 561).

Стевовић види прилошке изразе као пунозначне речи, односно као однос онога што он зове нови предлози са именичким падежом, попут *украј, покрај, изврх, испред, изнад, подно* итд. Сматра да су ти предлози аутосемантични, да везују генитив именица и тако чине прилошки израз. Такође, разликује и сложене прилошке изразе као идиоматичне везе два падежа који најчешће служе за сликовито и експресивно изражавање „јер су по структури симетрични, саодносни а често су асеверативне таутолошке редупликације“, где као примере наводи изразе *руку под руку, раме уз раме, очи у очи, од главе до пете, мало помало* и друге (Стевовић 1974-1975: 97-98).

Као критеријум за разликовање прилога од прилошких израза, Стевановић наводи да би требало уочити да ли се две или више речи у писању посматрају свака за себе – у ком случају су прилошки изрази, или као целина – када су прилози. Уколико не долази ни до какве промене у значењу међу тим речима, реч је о прилошким изразима, а уколико, пак, у односу предлога са одговарајућим падежом самосталне речи дође до измене у значењу, мање или веће, ради се о сложеницама које су настале од прилошких израза (Стевановић 1986: 378).

Према Илијани Чутури (Чутура 2020), најобухватнији приказ проблематике прилошких израза, заједно са критеријумима њихове идентификације, класификације, семантике и међуодноса са другим типовима језичких јединица, изложио је М. Ковачевић⁷⁷. Кроз семантику узрочних прилошких израза и њихов међуоднос са прилозима, успоставља се критеријум разликовања прилошких израза од слободних синтагми где „односи између елемената прилошког израза готово су блокирани попут односа морфема унутар прилога“ (Ковачевић 1986: 265, цит. у Чутура 2020: 14). То говори у прилог ставу да су прилошки изрази исте структуре као и узрочни заменички прилози, настали „улексемљењем“ приједлога и падежног облика демонстративне (с+тога, за+то), односно упитне замјенице (за+што)” (*ibid*).

У својој студији, Чутура препознаје три основна критеријума за идентификацију прилошких израза:

- „(а) могућност њихове супституције прилозима, односно значењска еквивалентност прилога и израза,
- (б) постојање одређеног прилошког лексичко-семантичког поља у који се прилошки израз уклапа као допуна празног места у датом систему, и
- (в) могућност изражавања значења неизразивих прилозима, базирана углавном на форичким односима.“ (Чутура 2020: 21)

У Табели 75 издвојена су 53 прилошка израза, у смислу синтагме од две или више речи на словеначком језику, а који су коришћени у раду, и дати су и њихови преводни еквиваленти у српском језику. Поједине конструкције представљају идиоматичне и фразеолошке везе, док је код других очувана иницијална семантичка и морфолошка веза са именицом, придевом, глаголом или другим прилогом.

⁷⁷ Ковачевић 1986, 1988 и 2006-2007.

Табела 75 – Регистар прилошких израза на словеначком језику коришћених у раду

прилошки израз	превод на српски језик
B	
biti pokonci	бити будан, бдети; прећи у усправни положај (из лежећег, седећег); стајати / бити у усправном положају
bolj ali manj	више или мање
o božiču	(празник) за Божић, током Божића
brž ko	чим
brž na delo	бацити се на посао
brž ko brž	што пре, чим пре
Č	
čakati zaman	узалуд чекати
čedalje težje	све теже
čim dlje, tem bolje	што даље, то боље
čim višje, tem manj	што више, то мање
čimprej / čim prej	што пре, чим пре
D	
daleč nazaj	(далеко) уназад, давно
dlake so šle pokonci komu	некоме се дигла коса на глави / некоме се коса накострешила / некоме су се длаке накострешиле / најежити се
do malega	безмало, скоро, готово
držati glavo pokonci	бити поносан, бити самосвестан,

	ходати дигнуте главе / усправно држати главу
I	
imeti glavo pokonci	бити поносан, бити самосвестан, ходати дигнуте главе / усправно држати главу
iz navade	из навике, по навици
K	
kocine so šle pokonci komu	некоме се дигла коса на глави / некоме се коса наострешила / некоме су се длаке наострешиле / најежити се
korak nazaj	корак (у)назад
koža je šla pokonci komu	некоме се дигла коса на глави / некоме се коса наострешила / некоме су се длаке наострешиле / најежити се
L	
lasje so šli pokonci komu	некоме се дигла коса на глави / некоме се коса наострешила / некоме су се длаке наострешиле / најежити се
N	
na drobno	ситно, испрекидано, убрзано; кратким и ситним покретима; на мале делове
na glas	наглас
naprej in nazaj	напред и назад
nazaj k naravi	враћање природи
nazaj h koreninam	враћање коренима
nositi glavo pokonci	бити поносан, бити самосвестан, ходати дигнуте главе / усправно држати главу
O	
odveč in zaman	сувише и узалуд / узалудно и претерано
P	

po pravici	искрено, праведно, истинито
po slovensko	на словеначки начин; на начин типичан за Словенију/Словенце; на словеначком језику
pod večer	увече
po zimi	после зиме
praviti zaman	(не) казивати узалуд; (не) казивати цабе
pred kratkim	недавно; скоро (<i>време</i>)
prej ali slej	пре или касније, пре или после, кад – тад
prej ko mogoče	што је пре могуће
prej ko prej / prej ko(t)...., prej	што пре, чим пре, кад – тад, што је брже могуће, најбрже могуће, пре или касније, пре или после
priti nazaj	вратити се
prste proč	прсте к себи, даље прсте (од нечега)
S	
s hudo	на ружан начин, на силу, грубо
spraviti pokonci	подићи; узнемирити; оздравити; узгајати (нпр. <i>децу</i>); бити на ногама / подићи на ноге
s časom	временом
U	
udariti nazaj	узвратити (ударац)
udariti nazaj kot bumerang	вратити се као бумеранг
V	
v prvo	најпре, прво, као прво

vse prej kot	све осим, све пре (него)
Z	
z doma	од куће, из куће
zaman in odveč	сувише и узалуд / узалудно и претерано
zaman in zastonj	бесплатно и узалудно / забадава и цабе
za nazaj	уназад, ретроактивно, у ретроспективи, с освртом на
zastonj in zaman	бесплатно и узалудно / забадава и цабе
z lepo	на леп начин
zmeraj bliže	све ближе

8. Закључна разматрања

У овом истраживању пошло се од становишта да словеначки и српски језик само привидно имају већи број сличности и поклапања у својим граматичким системима, те да се тек детаљнијом анализом – најпре микролингвистичким приказом, а затим и контрастивним методама – долази до дистинктивних обележја на семантичком, синтаксичком и морфолошком плану.

Српски језик, као део некадашњег српско-хрватског, и словеначки језик одувек је везивало исто лингвистичко порекло, припадност групи јужнословенских језика, просторна блискост, али и историјска условљеност и подложност геополитичким околностима. Све те карактеристике имале су двојаки утицај на перцепцију потребе за продубљеним језичким истраживањима.

Самим предметом истраживања овог рада постављен је захтеван и изазован задатак проучавања словеначког језика из перспективе српског, односно контрастирања двају јужнословенских језика кроз призму једне од лингвистички најинтересантнијих и најхетерогенијих врста речи.

Контрастивна анализа прилога у савременом словеначком и српском језику, спроведена на корпусима Гигафида и СрпКор, као и синхроно поређење описа ове врсте речи у референтној литератури открили су да српски и словеначки језик демонстрирају приличан степен сличности када су у питању класификација, постанак и компарација прилога, при чему су и контрасти и разлике до којих се дошло конкретном анализом корпусног узорка изузетно уочљиви. У овим закључним разматрањима покушаћемо да сажмемо најупечатљивије налазе који својом садржином могу послужити као инспирација за неке нове лингвистичке закључке и/или основ за даља контрастивна истраживања.

Већ летимичним погледом на табелу са врстама речи у словеначком језику, дату у другом поглављу, запажа се да су врсте речи у словеначком језику, како примећују Ђукановић/Марковић, подељене на начин који није уобичајен у граматичкој традицији (Ђукановић/Марковић 2001). Уместо познате поделе (Пипер/Клајн 2013: 49) на десет врста речи – односно две групе: основне или променљиве или делимично променљиве (у које су сврстани прилози), и помоћне или непроменљиве речи – која је устаљена у српском језику, у словеначком језику подела је извршена на три веће, променљиве групе речи: именичке речи (три подгрупе), придевске речи (три подгрупе) и глаголе (две подгрупе). Међу преосталих шест непроменљивих врста речи налазе се прилози, предикативи, предлози, везници, речце и узвици. Осим разлике у подели и броју врста речи, евидентна је и разлика у сврставању прилога – док у српском завређују да буду класификовани у оквиру променљивих, односно делимично променљивих речи, у словеначком језику је потпуно супротан случај.

У погледу начина творбе прилога, у трећем поглављу видели смо да српски и словеначки језик демонстрирају одређени степен сличности у погледу самих творбених процеса, творбено-морфолошких структура, као и деривационих и флективних наставака, али се уочавају и одређене разлике у виђењу појединих начина творбе.

Уколико посматрамо из ширег угла, основни начини творбе прилога од других врста речи, као и од других прилога, а који су заједнички и српском и словеначком језику, јесу извођење или деривација – у оквиру које су префиксација и суфиксација – и слагање основа или композиција. Прилошку префиксацију (*sestavljanje*) оба језика познају као процес ужег

домета у смислу ограниченије продуктивности узроковане мањим бројем префикса који учествују у творби прилога.

У словеначком језику, префиксација подразумева додавање наглашеног предметка препозиционо у односу на творбену основу. Иако је број таквих творбених префикса, када је реч о прилозима, знатно мањи него у српском, они имају значајно већу продуктивност у словеначком језику у смислу других врста речи које, осим придева, учествују у настанку прилога овим начином творбе.

Оно по чему се словеначки језик у овом домену такође разликује јесте чињеница да суфиксација има, поред основних, још два вида које Топоришич препознаје као обичну суфиксацију (*navadna izpeljava*) – која подразумева додавање наставка на независни део синтагме, и варијантну суфиксацију (*inačenijska izpeljava*) – у којој се наставак додаје на зависну реч творбене синтагме и тако ствара модификацијске (варијантне) изведенице (Топоришич 2000: 157). Додатна разлика која је уочена у поимању творбених процеса међу двама језицима јесте та да се у српском језику префиксација и суфиксација сматрају подврстама деривације, док их словеначки језик види као засебне процесе међу основним творбеним поступцима за стварање прилога.

Код других начина творбе опажено је да је композиција (*zlaganje*) у словеначком, за разлику од српског језика, најмање продуктиван начин творбе када су у питању прилошке речи. С друге стране, срастање двеју речи се у словеначком језику сматра одвојеним и веома продуктивним видом творбе речи, док се у српском језику сраслице приписују врстама сложеница, односно речима које настају слагањем основа.

Слично томе, конверзија или настанак нових речи променом врсте речи се у српском језику види као одвојен творбени процес (Пипер/Клајн 2013: 220), а у словеначком се конверзија (*sprevrženje*) подводи под врсту деривације (Топоришич 2000: 157).

Словеначки језик, као и српски, садржи значајан број устаљених израза са предлогом и именицом у пратећем падежном облику који се користе у функцији прилога, и то најчешће начинских и временских (*iz navade* - из навике, по навици; *pod večer* – увече).

Једна од доминантнијих разлика између два језика на граматичком плану, на које је ова анализа скренула пажњу, јесте подела заменичких прилога са чак 11 обухватних и дескриптивних прилошких врста у словеначком језику, а која нема свој еквивалент у српском језику ни у формалном ни у термилошкој смислу. Самим тим је само тумачење, образложење и изналагање одговарајућих преводних еквивалената за категорије у словеначком језику које су непостојеће у српском значајан допринос контрастирању двају језика из граматичке и лексикографске перспективе.

Значајнији контраст између словеначког и српског језика примећује се и у класификацији прилога по значењу која се огледа у различитом дефинисању нивоа семантичких поља, њихових категорија и поткатегија у референтним граматикама чије смо класификације користили у истраживању.

Примарна подела прилога по значењу на прилоге околности (*okolščina*) и прилоге својства (*svojstvenost*) у словеначком језику се, осим са термилошке стране једног преводног еквивалента и приближног преводног решења другог, у садржинском смислу већином подудара са поделом прилога на околносне и одредбене у српском језику, уз поједина одступања.

Наиме, на основним нивоима поделе семантичког поља околности, као и концепта који покрива семантичко поље својства у словеначком језику, евидентна су суштинска поклапања

са српским језиком. Међутим, посматрањем детаљнијег таксономског приказа значењске класификације прилога у словеначком језику у СС (Топоришич 2000) долазимо до констатације да је исти нешто прецизнијег карактера – у смислу истакнутијих специфичности које су утицале на одређени вид и ниво поделе – него што је то случај са граматичком категоризацијом прилога у НГ (Пипер/Клајн 2013) у српском језику.

Гледајући сферу околности која у словеначком језику обухвата семантичку категорију простора (*prostor*) и семантичку категорију времена (*čas*), и упоређујући је са истом сфером у српском језику где постоји подела на прилоге места, правца и смера, временске, узрочне и циљне прилоге, на први поглед се стиче утисак да је иста ужег обима одређења на истом нивоу таксономије.

Разлика лежи у томе што, залазећи дубље у категорију простора у словеначком језику наилазимо на три поткатеорије – места (*mesto*), циља (*cilj*), и пута и распрострањености (*pot in razmeščenost*) које у српском језику нису на тај начин дистинктивно издвојене нити су препознате као поткатеорије месних прилога.

Код поткатеорије места у словеначком језику, која се одређује упитном речју *kje* (где), може се закључити да иста има свог директног кореспондента у српском језику у виду значења које се представља категоријом месних прилога. Преостале две поткатеорије које покривају семантичка поља циља и пута и распрострањености се, поред питања на која одговарају речима *kam* (камо), тј. *kod* (куда), подударују са значењем обухваћеним једном категоријом у српском језику – правца и смера.

Поред наведеног, сфера околности осликава још једну разлику међу језицима, и то на плану циљних прилога који су у српском категорија у сфери околности, док у словеначком језику представљају поткатеорију категорије просторних прилога у семантичком пољу околности.

Што се тиче времена, оно јесте категорија околности и у словеначком (поред простора и његових поткатеорија) и у српском језику (поред места, правца и смера, циља и узрока), и као такво је репрезентант сличности између два језика. Неподударност се огледа у томе што српски језик не препознаје директно додатне поткатеорије унутар категорије времена као што је то случај у словеначком језику.

Наиме, упитне речи које се у српском језику користе за детерминацију временских одредница идентичне су онима које се у словеначком користе управо за дистинкцију између трију поткатеорија времена: *kdaj* (када), *odklej* (откад) и *doklej* (докад). Иако све три поткатеорије служе за добијање информације о некој временској одредници, за другу и трећу поткатеорију прилога (*odklej* и *doklej*) указује се да су, како их Топоришич назива, временскоколичински, јер служе за означавање количине времена у смислу трајања – почев од одређене тачке на временској оси, или до одређене тачке на временској оси. Та категоризација ни дистинкција нису направљене у српском језику, односно све три поткатеорије које постоје у словеначком садржане су у једној категорији времена у српском језику.

Способност компарације, тј. постојање облика степена поређења јесте јединствено својство одређених прилога због којег се целокупној врсти речи и у словеначком и у српском језику приписује одлика променљивости, односно хетерогености у односу на друге непроменљиве речи.

И српски и словеначки језик познају два морфолошка степена поређења – компаратив и суперлатив – који служе за изражавање степена разлике у опису онога на шта упућује или онога што одређује дати прилог. Такође, са становишта творбе речи, настанак суперлатива прати настанак компаратива уз обавезну префиксацију (*нај-*, *пај-*).

Семантичка категорија градуелности у лингвистичкој терминологији обухвата и појмове позитива, екватива и елатива, односно префиксалног ексцесива како га Пипер образлаже у српском (Пипер 2014), и онога што Бунц назива прелативом у словеначком језику (Бунц 1940: 60).

У обама језицима су облици позитива описних придева адвербијализацијом постали облици позитива прилога, а аналогно томе развили су се и облици компаратива и суперлатива тих прилога.

У првом степену поређења прилога и у словеначком и у српском језику, као и у компаративу придева, пореде се два појма, односно истиче се постојање степена разлике у односу на један или више елемената скупа. Аналогно томе, суперлатив као други степен поређења указује и у једном и у другом језику на највиши могући степен испољености неког својства или описа глаголске радње.

Поред тога, оба језика могу да изражавају степен компаратива кроз одређене конструкције, односно прилошке изразе. Слична је ситуација и са суперлативом, с тим што се за изражавање највишег степена поређења у словеначком језику могу користити и конструкције са прилозима *kar*, *karseda*, *čim*, *nadvse čimprej*, *čimbolj*, *čimveč*, *čimdalje*, *čimbolje*.

У поглављу компарације прилога, словеначки језик издваја се још једном особеношћу, а то је знатно присутнија употреба елатива у његовој стандардној варијанти, за разлику од српског и других словенских језика, код којих тај облик, који неки лингвисти још називају и словенски ексцесив са префиксом *pre-*, постоји, али у мањој мери.

У петом поглављу, прецизно је и детаљно сагледан степен сродности и сличности, као и разлика и одступања, и то кроз примену метода контрастивне и корпусне лингвистике, као и дедуктивног система закључивања. У анализи се пошло од констатације општих премиса и карактеристика прилога као врсте речи у словеначком и српском језику, преко уочавања особености и њиховог контрастирања, након чега је аналитичко поље било сужено ка посебним, појединачним закључцима својственим за словеначки језик. Диференциране су врсте еквиваленције у смислу вишечлане, текстуалне, сегменталне и парцијалне еквиваленције, уочени су односи потпуне и парцијалне конгруенције тј. категоријалне кореспонденције, као и потпуне неконгруенције.

Насумично одабрани прилози из корпуса Гигафида који су били представници категорија, односно поткатогија прилога у словеначком језику проучавани су у оквиру групе својих преводних еквивалената који су на егзактан начин обрађени у српском језику, и то по критеријумима семантичког поља и фреквенције, еквиваленције, кореспонденције, као и проналажења идентичности, сличности, контраста и разлика са одговарајућим језичким јединицама и структурама у словеначком и српском језику. У неколико карактеристичних случајева паралелно је указано и на постојање дивергентних и конвергентних односа на граматичком и лексичком нивоу.

Најпре је анализирана група правих прилога, затим прилога за означавање околности простора, прилога за означавање околности времена, прилога за означавање својства особине, и, коначно, прилога за означавање својства каузалности.

Међу упадљивим специфичностима прилошких речи у словеначком језику, како смо могли да видимо из појединачних анализа у овом поглављу, јесте та да прилози који су приказани као репрезентанти својих категорија и поткатогија у оквиру семантичког поља околности показују полифункционалност у смислу употребе као различитих врста речи; најчешће су у питању предлози, везници, предикативи и речце, а некада и придеви и глаголи који самостално, својим лексичким значењем, обухватају целокупно значење изворне синтагме чији је један конституент прилог, било да је у питању прилошка, глаголска или нека

друга синтагма. С друге стране, прилоге које смо посматрали као припаднике семантичког поља својства и његових категорија и поткатегирија немају толико изражену разноврсност, али се могу сматрати бифункционалним имајући у виду да се често употребљавају и као предикативи.

Такође, у ово поглавље су укључене и поједине специфичности словеначког језика у свакој од области презентованој у појединачним, другим поглављима овог рада, а до којих се дошло изучавањем референтног електронског корпуса Гигафида. Другим речима, указано је на особености категорија и поткатегирија насумично одабраних прилога из корпуса са нагласком на посебне карактеристике на семантичком, морфолошком, лексичком и дистрибутивном плану које управо и доприносе издвајању прилога као врсте речи у савременом словеначком језику.

У циљу илустровања преводне еквиваленције и кореспонденције и у словеначком језику, претходно дефинисани критеријуми контрастивне анализе коришћени у циљу приказа особености словеначких прилога и њихових преводних еквивалената у српском језику, екстрахованих из корпуса Гигафида, употребљени су на крају овог одељка у обрнутом смеру анализе на одабраним прилозима у српском језику, преузетих из корпуса СрпКор. Таквим приступом демонстрирана је разноврсност, превасходно лексичких, али и граматичких обележја словеначких прилога, при чему је у великом броју случајева уочена реализација у друге категорије прилога, али и друге поткатегирије у оквиру исте категорије, што са српским језиком није био случај.

Међу особеностима прилога у словеначком језику, у одвојеним, мањим поглављима предочене су и посебне карактеристике неких прилога за простор и време, као и одређене специфичности које се јављају приликом компарације прилога у словеначком језику.

Лексема *lahko* аналитички је одвојена у посебном одељку због своје дистинктивне природе која се огледа кроз различите врсте речи којима може припадати, различите реченичне функције које може обављати, а самим тим и различита значења која у том облику може имати најпре у словеначком језику, а затим и кроз вишестраност и мултисемантичност њених преводних еквивалената у српском језику, због којих се и издваја од осталих прилога са аспекта семантике, прагматике, граматике и транслатологије.

Једно од појединачних поглавља на крају рада посвећено је словеначко-српском лингвистичком глосару који, иако малог обима, садржи основне термине у словеначко-српској упоредној граматичкој и има за циљ да са терминолошког становишта, барем у одређеној мери, потпомогне и олакша колегама лингвистима будући рад на контрастирању и другим видовима језикословних изучавања ових двају језика.

У последњем радном поглављу пре закључних разматрања, табеларно је приказан регистар прилошких израза на словеначком језику који су коришћени у раду, и дати су и њихови преводни еквиваленти у српском језику као још један вид скромног доприноса лексикографском домену посматрања прилога.

Својим предметом и циљем истраживања, методолошким поступцима, грађом и налазима, дисертација се издваја као прва контрастивна студија прилога као врсте речи у савременом словеначком и српском језику. Очекује се да ће овај рад представљати допринос српско-словеначкој контрастивној лингвистици, а да ће добијени резултати и нова сазнања наћи своју примену, како у наставној и преводилачкој пракси, тако и као полазиште за решавање нових научних питања из ове области.

Литература

1. Ашић, Т. (2019). „О апстрактним употребама заменичких прилога *овде* и *ту*. У: *Јужнословенски филолог*, књ. LXXV, св. 1, Драгићевић Р. (ур.). Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.
2. Бајец, А. и др. – Bajec A, Kolarič R, Rupel M. in Šolar J. (1956). *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
3. Бајец, А. и др. – Bajec A, Kolarič R. in Rupel M. (1973). *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
4. Барић, Е. и др. – Barić E, Lončarić M, Malić D, Pavešić S, Peti M, Zečević V. i Znika M. (1997). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Белић, А. (1933). „О значају прилога (адверба) за језичку систему индоевропских језика“. У: *Глас Српске краљевске академије CLVI*, 77-98. Београд.
6. Белић, А. (1958). *О језичкој природи и језичком развоју*. Београд: Нолит.
7. Белић, А. (1998). *Опита лингвистика - О језичкој природи и језичком развоју, књига I и II*. У: *Изабрана дела Александра Белића, први том, приређивач Ивић М.* Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
8. Белић, А. (2000). *Упоредна словенска лингвистика I*. У: *Изабрана дела Александра Белића, приређивач Ивић М.* Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
9. Белић, А. (2006). *Историја српског језика (Фонетика / Речи са дефлексијом / Речи са конјугацијом)*. Сабрана дела Александра Белића, четврти том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
10. Бохорич, А. – Bohorič, A. (1584). *Arcticae horulae successivae (Proste zimске urice)*. Витенберг.
11. Брезник, А. – Breznik, A. (1916). *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.
12. Брезник, А. – Breznik, A. (1934). *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.
13. Бугарски, Р. (1996). *Увод у општу лингвистику*. Београд: Чигоја штампа.

14. Бунц, Ц. – Bunc, S. (1940). *Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
15. Вујаклија, М. (1996/1997). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
16. Вујанић, М. и др. (2011). *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
17. Гринберг, М. – Greenberg, M. L. (2006). *A Short Reference Grammar of Standard Slovene*. Munich: Lincom Europa.
18. Грицкат, И. (1961). „Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима“. У: *Наш језик*, књ. XI, св. 3-4, 69-80. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик.
19. Грицкат, И. (1962). „О једној особености прилога и прилошких синтагми у српскохрватском језику“. У: *Наш језик*, књ. XII, св. 3 — 6, 79–89. Београд: Институт за српскохрватски језик.
20. Грицкат, И. (1983). „О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци“. У: *Јужнословенски филолог*, књ. XXXIX, 1-41. Београд: Институт за српскохрватски језик.
21. Грицкат, И. (1989). „Прилошке речи посматране кроз феномен антонимије“ у: *Јужнословенски филолог*, књ. XLV, 161-172. Београд: Институт за српскохрватски језик.
22. Гусенс, Л. – Goossens, L. (1985). „Modality and the Modals: A Problem for Functional Grammar“. In: *Predicates and Terms in Functional Grammar*. A. M. Bolkestein, C. De Groot, J. L. Mackenzie (eds.). (пп. 203–217). Dordrecht: Foris.
23. Дејвис, М. – Davis, M. G. (1989). *Aspects of adverbial placement in English and Slovene*. München: Sagner.
24. Дербишир, В. – Derbyshire, W. W. (1993). *A basic reference grammar of Slovene*. Columbus, OH: Slavica Publishers.
25. Ђорђевић, Р. (2002). *Увод у контрастирање језика*. Београд: Филолошки факултет.
26. Ђукановић, М. и Марковић, Ж. (2001). *Основи граматике словеначког језика*. Београд: Филолошки факултет.
27. Ђукановић, В. и Ђукановић, М. (2005а). *Српско-словеначки и словеначко-српски речник*. Љубљана: Založba Pasadena.

28. Ђукановић, М. (2005б). “Поредбена семантичка анализа одричних заменица у словеначком и српском језику”. У: *Зборник Матице српске за славистику* 68, 169-178. Нови Сад: Матица српска.
29. Ђукановић, М. (2007). „Српско-словеначка међујезичка хомонимија“. У: *Научни састанак слависта у Вукове дане* 36/1, 477-484. Београд: Филолошки факултет.
30. Ђукановић, М. (2009). *Упоредна семантичка анализа заменичких речи у словеначком и српском језику*. Београд: Филолошки факултет.
31. Ђукановић, М. и Сабо, О. – Ђукановић, М. in Sabo, O. (2009). „Obravnava predlogov v dvojezičnem (slovensko-srbskem in srbsko-slovenskem) slovarju“. V: *Obdobja 28 – Infrastruktura slovenščine in slovenistike, Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, 109-114. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
32. Ђукановић, М. и Ковачевић, Б. (2010). „Српски и словеначки језик – развој контрастивних проучавања“. У: Клајн, И. & Пипер, П. (уред.). *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати 1*, 147–154. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима.
33. Ђукановић, М. (2011). „Српски преводни еквиваленти словеначких лексема *каг* и *кај*“. У: *Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту* (ур. М. Пантић), стр. 64-77. Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
34. Ђукановић, М. и Ковачевић, Б. (2011). “Проблеми превођења са сродних језика: међујезичка хомонимија (на примеру српског и словеначког језика)“. Из: А. Алипијева, А. Велкова-Гаидаржиева, С. Димитрова (ур.), *Балканите: ние, саседите, другите*, 33-42. Варна: Универзитетско издателство "Епископ Константин Преславски".
35. Ђукановић, М. (2014а). *Поглавља из словеначке културе*. Београд: Филолошки факултет.
36. Ђукановић, М. – Ђукановић, М. (2014б). „Slovenščina v Srbiji: preteklost, sedanjost in prihodnost“. У: *50. SSJLK, Prihodnost slovenščine in slovenistik po svetu* (ур. Hotimir Tivadar), 177-184. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
37. Ђукановић, М. – Ђукановић, М. (2016а). „Drug, drugačen, isti, enak“. V: Zupan-Sosič, A. (ur.) *Zbornik 52. SSJLK: Drugačnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, 11-19. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
38. Ђукановић, М. – Ђукановић, М. (2016б). „Srbizmi v slovenščini: Toporišičeve obravnave prevzetih prvin slovenskega jezika“. V: *Obdobja 35, Toporišičeva obdobja* (ур. Erika

Kržišnik, Miran Hladnik). s. 49-56. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

39. Ђукановић, М. и Будимировић, Ј. – Ђукановић, М. и Будимировић, Ј. (2022). “Slovenščina v očeh srbskih jezikoslovcev”. V: *Obdobja 41, Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (ur. Nataša Pirih Svetina, Ina Ferbežar), s. 71-78. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
40. Желе, А. – Žele, А. (2011). “Skladenjske posebnosti slovenščine v razmerjih glagol - vezljivost - stavčni vzorec”. V: *Slavia Centralis*, letn. IV, št. 1, 48–68. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
41. Желе, А. – Žele, А. (2012). “O propozicijskosti prislovov v slovenščini: z vidika slovanskega jezikoslovja”. V: *Slavia Centralis*, letn. V, št. 2, 21–36. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
42. Ивир, В. – Ivir, V. (1969). “Contrasting via Translation: Formal Correspondence vs. Translation Equivalence”. *Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project Studies*, Volume 1, 13-25. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta.
43. Ивић, М. (1977а). „О прилозима у вези с неким типолошким карактеристикама српскохрватске реченице“. У: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, бр. 7, 307-311. Београд: Међународни славистички центар.
44. Ивић, М. (1977б). „О реченичним адвербима са функцијом `додатног коментара`“. У: *Зборник реферата са састанка Међународне комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика*. Варна: Међународни комитет слависта.
45. Ивић, М. (1978). „О српскохрватским реченичним прилозима“. У: *Јужнословенски филолог*, књ. 34, 1-16. Београд: Институт за српскохрватски језик.
46. Ивић, М. (1979). „О српскохрватским прилозима за начин“. У: *Јужнословенски филолог*, књ. 35, 1-18. Београд: Институт за српскохрватски језик.
47. Јанежич, А. – Janežič, А. (1900). *Slovenska slovnica*. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.
48. Јуранчич, Ј. – Jurančić, Ј. (1965). *Slovenački jezik. Gramatika slovenačkog jezika za Hrvate i Srbe*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
49. Клајн, И. (2005). *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
50. Кликовац, Д. (2010а). *Граматика српског језика за основну школу*. Београд: Креативни центар.

51. Кликовац, Д. (2010б). „Неколико речи о заменицама у српском језику: предлог класификације и одговарајуће терминологије”. У: *Научни састанак слависта у Вукове дане 39/3*, стр. 73–84. Београд: Међународни славистички центар.
52. Кликовац, Д. (2017). „О употреби заменичких прилога за време *онда* и *тад(а)*“. У: *Путевима речи – Зборник радова у част Даринки Гортан Премк, Драгићевић Р.* (ур.). стр. 495–516. Београд: Филолошки факултет.
53. Кликовац, Д. (2018). „О систему заменичких прилога за место у српском језику: прилог *тамо*”. У: *Српска славистика-колективна монографија*, том 1, стр.125–140. Драгићевић Р, Брборић В. (ур.). Београд: Савез славистичких друштава Србије.
54. Кликовац, Д. (2020). „О употреби прилога *ту* и о природи система заменичких прилога за место у српском језику“. У: *Научни састанак слависта у Вукове дане, 49/1*, Мршевић-Радовић Д. (ур.), стр. 29-48. Београд: Филолошки факултет.
55. Ковачевић, М. (1986). „Узрочни замјенички прилози и прилошки изрази“. У: *Књижевни језик*, година 15, број 3–4, стр. 265–273.
56. Ковачевић, М. (1988). *Узрочно семантичко поље*. Сарајево: Свјетлост.
57. Ковачевић, М. (2006-2007). „Синтакса и семантика прилошких изрази“. У: *Зборник за српски језик, књижевност и умјетност*, књ. VI–VII/3–4, стр. 55–98. Филолошки факултет: Бања Лука.
58. Ковачевић, М. (2007). *Србистичке теме*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
59. Кончник, П. – Končnik, P. (1883). *Slovenska slovnica za občne ljudske šole*. Dunaj: Cesarska kraljevska založba šolskih knjig.
60. Кордић, С. – Kordić, S. (2003). "Prilozi ovd(j)e/tu/ond(j)e, ovamo/tamo/onamo, ovuda/tuda/onuda". У: *Južnoslovenski filolog 59*, (пп. 81-103). Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
61. Кордић, С. – Kordić, S. (2004). "Prilozi gd(j)e, kamo, kuda". У: Okuka, M i Schweier, U. *Germano-Slavistische Beiträge: Festschrift für Peter Rehder zum 65. Geburtstag*. Die Welt der Slaven, Sammelbände - Sborniki, Band 21, 113-120. München: Otto Sagner.
62. Костић, А. (2003). Електронски корпус српског језика Ђорђа Костића. У: *Зборник Матице српске за славистику* бр. 64 (стр. 260–264). Нови Сад: Матица српска.
63. Костић, А. (2012). Електронски корпус српског језика од XII до XVIII. У: *Нове технологије и стандарди: дигитализација националне баштине 2012*, Зборник са 11. националне конференције са међународним учешћем. Београд: Математички факултет.

64. Крацер, А – Kratzer, A. (1978). *Semantik der Rede: Kontexttheorie, Modalwörter, Konditionalsätze*. Königstein: Scriptor.
65. Кристал, Д. – Crystal, D. (2003). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics (6th Edition)*. Malden&Oxford&Victoria: Blackwell Publishing.
66. Кужник, И. – Kužnik, I. (2014). Motivacija za učenje slovenščine kot maternega in manjšinskega jezika pri pripadnikih manjšinske in nemanjšinske skupnosti v Srbiji. U: Ditmajer N. (ur.) *Zbornik študentske sekcije Slavističnega društva Slovenije 2 – Zbirka PhiloSlovenica* (pp. 71-76). Maribor: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije in Slavistično društvo Maribor.
67. Кужник И. (2016). Језици у контакту: статус српског језика у Словенији и словеначког језика у Србији – коментарисана библиографија. Из: *Slovenika II* (пп. 157-170). Београд: Национални савет словеначке националне мањине.
68. Кужник И. и Ковачевић Б. (2019). Релевантност концепта ревитализације језика из перспективе савремених образовних политика. Из: *Анали Филолошког факултета*, Књига XXXI, Свеска I (пп. 139-153). Београд: Филолошки факултет.
69. Лажонс Џ. – Lyons, J. (1977). *Semantics. Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
70. Ленчек Р. Л. – Lencek, R. L. (1982). *The Structure and History of the Slovene Language*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers.
71. Логар, Н. и др. – Logar Berginc N, Grčar M, Brakus M, Erjavec T, Arhar Holdt Š. in Krek, S. (2012). *Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKRES: gradnja, vsebina, uporaba*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko; Fakulteta za družbene vede.
72. Малцијева, В; Тополинска, З; Ђукановић, М. и Пипер, П. (у редакцији П. Пипера). (2009). *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције*. Београд: Београдска књига.
73. Маретић, Т. – Maretić, T. (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
74. Марковић, Ж. (2018). Српски перцептивни глаголи од основа *мот-*, *мат-* и њихови словеначки еквиваленти. У: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 66/1, 197-214. Нови Сад: Матица српска.
75. Марковић, Ж. (2019). Српски и словеначки глагол гледати с предлошко-падежном допуном *у/в + акузатив*. У: *Српски језик – студије српске и словенске*, XXIV, 819-831. Београд: Филолошки факултет.

76. Мекартур, Т. – McArthur, T. (ed.) (1992). *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford & New York: Oxford University Press.
77. Мразовић, П. (2009). *Граматика српског језика за странце*. (у сарадњи са Вукадиновић З.). Сремски Карловци/Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
78. Палмер, Ф.Р. – Palmer, F. R. (1979). *Modality and the English Modals*. London: Longman Publishing Group.
79. Палмер, Ф.Р. – Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. (2nd edition, Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge: Cambridge University Press.
80. Пипер, П. (1983). *Заменички прилози (граматички статус и семантички типови)*. Нови Сад: Институт за стране језике и књижевности Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.
81. Пипер, П. (1988). *Заменички прилози у српскохрватском, руском и пољском језику (семантичка студија)*. Београд.
82. Пипер, П. (1991). Tertium comparationis у контрастивним и типолошким описима словенских језика. *Контрастивна језичка истраживања*, Зборник радова 4. 15–23.
83. Пипер, П. – Piper, P. (1996). The Grammatical Structure of Slovenian as Compared to Serbian. *Journal of Hankuk University of Foreign Studies* 29. 633–348.
84. Пипер, П. (1997). Граматичка структура словеначког језика у поређењу са српским. У: Предавања о јужнословенским језицима. (пп. 45-65). Сеул: Ханкук универзитет за стране студије, Катедра за југословенске студије.
85. Пипер, П. (1999). Српска и словеначка граматика у огледалу руске. *Славистика* III. Београд: Славистичко друштво Србије. 150–161.
86. Пипер, П. (2001). *Језик и простор*. Београд: Библиотека XX век.
87. Пипер, П. и др. (2005). *Синтакса савременог српског језика : проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
88. Пипер, П. (2008). Именска група у словеначком језику (у поређењу са српским). У: *Зборник матице српске за славистику*, бр. 74, стр. 147-171. Нови Сад: Матица српска.
89. Пипер, П. и Клајн, И. (2013). *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

90. Пипер, П. (2014). *Лингвистичка славистика – студије и чланци*. Београд: Славистичко друштво Србије.
91. Пори, Е. и Косем, И. – Pori, E. in Kosem, I. (2018). V iskanju slovarsko relevantne kolokacije na primeru struktur s prislovi. V: *Slovenščina 2.0: empirične, aplikativne in interdisciplinarne raziskave*, Letnik 6, številka 2, 154–185. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
92. Ристић, С. (1990). *Начински прилози у савременом српскохрватском књижевном језику (лексичко-граматички приступ)*. Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 9. Београд: Институт за српскохрватски језик.
93. Ристић, С. (2009) *Модификација значења и лексички модификатори у српском језику*. Монографије 10. Београд: Институт за српски језик САНУ.
94. Синклер, Џ. – Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
95. ССКЈ - *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
96. Станојчић, Ж. и Поповић, Љ. (2008). *Грамматика српскога језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
97. Стевановић, М. (1986). *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) I: Увод, Фонетика, Морфологија*. Београд: Научна књига.
98. Стевовић, И. (1973). Прилози као врста речи (Функција прилога). У: *Јужнословенски филолог*, 30, свеска 1-2, 615-623. Београд: Институт за српскохрватски језик.
99. Стевовић, И. (1974-1975). Прилози као врста речи. У: *Јужнословенски филолог*, 31, 79-109. Београд: Институт за српскохрватски језик.
100. Стојанов, С. и др. (1983) - Ст. Стојанов, Д. Тилков, Д, Попов К. *Грамматика на съвременния български книжовен език*, Том 1-3. БАН. Софиа: Българската академия на науките.
101. Тополинска, З. (1981). „Семантичка и синтаксичка дистрибуција заменичких корена *т-*, *ов-*, *он-* у српскохрватском језику“. У: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 1977, стр. 297-305.
102. Топоришич, Ј. – Toporišič, J. (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

103. Топоришич, Ј. – Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
104. Топоришич, Ј. – Toporišič, J. (2007). *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU.
105. Трбојевић Милошевић, И. (2004). *Модалност, суд, исказ: Епистемичка модалност у енглеском и српском језику*. Београд: Филолошки факултет.
106. Утвић, М. (2007). „Корпус савременог српског језика“. У: *Свет речи* бр. 23-24 (стр 34-36). Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, Завод за унапређивање образовања и васпитања.
107. Хенгевелд, К. (2000). – Hengeveld, K. (1988). „Illocution, Mood and Modality in a Functional Grammar of Spanish“. In: *Journal of Semantics* 6. (пп. 227–269). Oxford: Oxford University Press.
108. Херити, П. (2000) – Herrity, P. (2000). *Slovene: A Comprehensive Grammar*. Abingdon: Routledge.
109. Чутура, И. (2020). *Међуоднос прилога и прилошких израза у савременом српском језику*. Јагодина: Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука у Јагодини.

Сајтографија

1. Енглеско-енглески интернет речник Меријам Вебстер – The Merriam-Webster.com Dictionary: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>
2. Интернет издање енглеско-енглеског етимолошког речника – Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/>
3. Корпус писаног стандардног словеначког језика, верзија 2.0, датум последњег ажурирања: 13.06.2019. године: Korpus pisne standardne slovenščine Gigafida 2.0: Trenutna različica 2.0. Datum izdaje posodobitve: 13. 6. 2019: <https://viri.cjvt.si/gigafida/>
4. Корпус Крес (узорковани поткорпус корпуса Гигафиде са претраживањем конкорданци у периоду 2008-2012) – Korpus Kres z konkordančnikom (2008-2012): <http://www.korpus-kres.net/>
5. Корпус савременог српског језика (верзија СрпКор2013, аутори верзије Душко Витас и Милош Утвић), Група за језичке технологије Универзитета у Београду: <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>
6. Портал БОС – Збирке речника и текстова: Portal BOS - Slovanske in besedilne zbirke: <http://bos.zrc-sazu.si/>
7. Пројекат ЈОС: лингвистичко означавање словеначког језика: Projekt JOS: jezikoslovno označevanje slovenskega jezika: <https://nl.ijs.si/jos/>
Одељак о прилозима доступан на: http://nl.ijs.si/jos/msd/html-sl/back.1_div.2_div.4.html
8. Портал Контекст – Kontekst.io: претраживач сродних речи и фраза у словеначком, хрватском и српском језику, аутоматски генерисан из текстуалних корпуса савременог словеначког језика: <https://www.kontekst.io/>.
9. Речници Института за словеначки језик Франа Рамовша ЗРЦ САЗУ, верзија 9.0 (2021): Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, _Različica 9.0 (2021): <https://fran.si/>
10. Сној, М. Словеначки етимолошки речник, интернет издање, 2015. година – Snoj, M. – Slovenski etimološki slovar. Spletna izdaja 2015: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=193&View=1&Query=%2A>

Биографија аутора

Ирена Кужник рођена је 1984. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је 2008. године на Групи за енглески језик и књижевност Филолошког факултета у Београду. Током основних студија на Катедри за англистику, факултативно је похађала конверзацијске курсеве и наставу Савременог словеначког језика код проф. др Маје Ђукановић на Катедри за српски језик и јужнословенске језике, као и на Катедри за општу лингвистику, где је положила и факултативни испит Словеначки језик - конверзација. Била је изабрана као један од представника Филолошког факултета на 41. семинару словеначког језика, књижевности и културе, одржаном 2005. године на Филозофском факултету у Љубљани. Један семестар основних студија провела је у Словенији, на стручном усавршавању у оквиру програма „Међународна размена студената југоисточне Европе“ на Катедри за превођење Филозофског факултета у Љубљани, где је похађала курсеве и полагала испите из области словенистике, англистике, јужнословенске филологије, преводилачке теорије и праксе. У организацији Центра за словеначки као други/страни језик при Катедри за словенистику Филозофског факултета у Љубљани је 2008. године завршила Напредни курс за предаваче словеначког језика као другог/страног језика. Мастер академске студије другог степена на Филолошком факултету у Београду завршила је 2011. године, одбранивши рад из области енглеско-српске корпусне лингвистике са темом „A Corpus of Civil Engineering Texts“, а под менторством проф. др Иване Трбојевић-Милошевић. У оквиру докторских академских студија на Филолошком факултету у Београду, модул Језик, учествовала је и представљала своја саопштења и радове са подручја контрастивне лингвистике, семантике, дидактике и социolingвистике на научним скуповима и конференцијама у земљи и иностранству.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора _____ Ирена Кужник _____

Број досијеа _____ 13086Д _____

Изјављујем

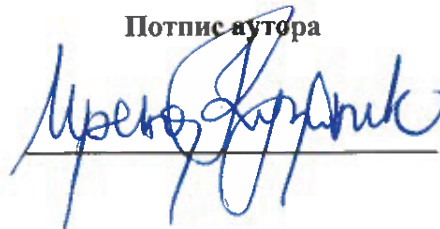
да је докторска дисертација под насловом

Контрастивна анализа прилога у савременом словеначком и српском језику

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, 27. 03. 2023.

Потпис аутора

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Име и презиме аутора Ирена Кужник

Број досијеа 13086Д

Студијски програм Језик, књижевност, култура

Наслов рада Контрастивна анализа прилога у савременом словеначком и српском језику

Ментор проф. др Маја Ђукановић

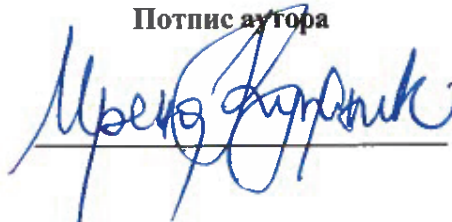
Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, 27.03.2023.

Потпис аутора

Ирена Кужник

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Контрастивна анализа прилога у савременом словеначком и српском језику

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

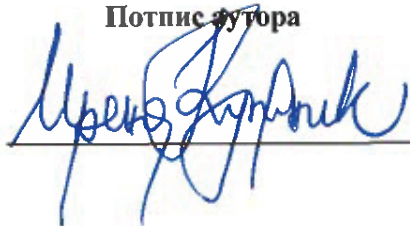
Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, 27.03.2023.

Потпис аутора

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.